

مانگانىمكى رۇشنىبىرى گىشتىپە - دەزىگى رامن دەرى دەكات
خولى سىپەم / سالى بىست و يەك / جوزمىرانى ۲۰۱۶

- خاوەن ئىمىتياز
- شەوكەت شىخ يەزدىن
- سەرنووسەر
- نازاد عەبدولواھىد
- بەرئوبەرى ھونەرى
- سەركەوت وەلى
- مۇتەبەق و پۇرتىت
- قەرەنى جەمىل
- بەرگ
- باسەم رەسام

ناوونىشان / ھەولتەر - مېدىا سەنتەر

ئەدرىسى ئەلىكترۇنى / www.raman-media.net

تەلەفۇن و مۇبايلى سەرنووسەر (ناوھە) / 2228506 - 07504494662

(دەرھە) / 009647504494662

تەلەفۇنى نۇرماڭ / 2230582

پۇستى رامن: azad_abdulwahid@yahoo.com

sarkautwali@yahoo.com

چاپخانەى خانى / دەۋك

نرخ / ۷۵۰ دىنار

● **سه‌روتار**

- بیست ساڵه‌ ڕامان وه‌ک دار به‌روو هه‌ر پێوه‌یه‌/نازاد عه‌بدولواحید/3

● **هه‌زر و فه‌لسه‌فه**

- سه‌ره‌تاکانی لۆجیکی ئه‌رستۆ/ د. هه‌مید عه‌زیز/ 103
- چه‌مکی مردن له‌ فه‌لسه‌فه‌ی هایدیگه‌ردا/
ئه‌حمه‌د ع. غه‌ریب/ 111

● **ده‌ق**

- فه‌خفورییه‌ک ڕه‌نگ/ نه‌وزاد ڕه‌فه‌ت/ 6
- نایه‌کی حیکایه‌تخوان/ ئه‌دیپ نادر/ 8
- ته‌کسی/ سامان ئه‌حمه‌دی/ 10
- گولفرۆشین ئه‌قینجی/ ڕۆنی عه‌لی/ 13
- چما؟/ له‌ فارسییه‌وه‌: سیمین بێته‌به‌هانی/ 14
- تیرمینال/ داستان بارزان/ 16
- سێبو بوو، یان هه‌نار؟/ فیدا قادری/ 21
- وینه‌ بچ‌ چاوه‌کان/ ئاکۆ قادر/ 23
- زه‌رده‌خه‌نه‌/ له‌ فارسییه‌وه‌: عومه‌ر محه‌مه‌دی/ 25
- ئومیده‌ک ل به‌ر بابی/ ڕه‌شاد شه‌ره‌ف/ 29
- یاسا و نا یاسا/ مه‌هدی ئومید/ 31

● **زمانزانی**

- ناوه‌ندی، یان سوێانی، نه‌ک ئارامی/
هیوا شه‌مسی بوهران/ 120

● **میژوو**

- ده‌سه‌لاتداریتی بنه‌ماله‌ی موکری له‌ سوێتاننشینی
موکریان/ له‌یلا سالجی/ 122

● **هونه‌ر**

- فایه‌ق ڕه‌سوول، تابلۆ/ ئایکۆنی هاوچه‌رخ/
وه‌هیبی ڕه‌سوول/ 131
- قانیا له‌نیوان چیخه‌ف و کامه‌ران ڕه‌ئوف دا/
کامه‌ران حاجی ئه‌لیاس/ 135
- هه‌للاجی/ سه‌لاح نیساری/ 137

● **هه‌قه‌یه‌شین**

- هه‌قه‌یه‌شینی که‌ له‌گه‌ڵ نووسه‌ر و وه‌رگێڕ (فه‌رشید شه‌ریفی)/
ئا: هاشم عه‌لی وه‌یسی/ 37
- گفتوگۆیه‌ک له‌گه‌ڵ شاعیر و ڕه‌خنه‌گر (حافز مووسه‌وی)/
و. ئا: بابه‌ک سه‌حرانه‌وه‌رد/ 46

● **خوێندنه‌وه‌ی کتێب**

- نانی ڕووت و زه‌بروزه‌نگ و تووندوتیژی و سیکس/
هاشم سه‌راج/ 139
- ژتییه‌کانی دووری/ فه‌همی کاکه‌بی/ 145
- تیکست و شروقه‌ کرئین ڕه‌خنه‌یی و تلبژاره‌کا
تیببیبیان...!/ ئه‌حمه‌د قه‌ره‌نی/ 148

● **ڕه‌خنه‌ و لیکۆئینه‌وه**

- کاریگه‌ری ته‌کنیکی مۆنتاژ به‌ هونه‌ری فلاشباک له‌ ڕۆماندا/
شاخه‌وان فه‌ره‌اد محه‌مه‌د/ 54
- زمانی ئیرویتییکا و شیعرییه‌تی خه‌یالی ئیرویتییکا/ فازیل شه‌ورۆ/ 61
- شیعیر و خۆکوشتن «سارا تیسده‌یل به‌ نمونه‌»/ ئاله‌ هه‌سه‌ن/ 72

● **به‌سه‌رکردنه‌وه**

- سووتوی خه‌ونی (خه‌ونه‌کان)/ کاکه‌مه‌م بوێانی/ 155

● **ده‌ق و ڕه‌خنه**

- ئاوێدانه‌وه‌یه‌ک له‌ غه‌زه‌لیکی عه‌بدوللا ئه‌حمه‌دیان/
قاسم موئه‌یه‌دزاده (هه‌لۆ)/ 81

● **به‌ بالابیرین**

- ڕامانیک له‌ گۆفاری ڕامان/ جه‌مال گرده‌سه‌زی/ 159

● **ونار**

- ئیواره‌ نارنجییه‌کانی نیشتمان له‌نیوان ته‌نز و واقیعه‌تی
نوێگه‌رادا/ ئه‌حمه‌د حه‌قناس/ 90
- سه‌ره‌تاکانی ڕه‌خنه‌ی ئه‌ده‌بی لای ئه‌رستۆفانیس/
نیچیروان جاسم/ 95

● **سووکه‌ له‌نگه‌ر**

- تیوری زه‌بری بزۆین له‌ بێکهاته‌ی زمانی کوردیدا/
په‌رۆفیسۆر د. شێرکۆ بابان/ 160

- خوێندنه‌وه‌یه‌ک بۆ کتیبی (عوسمانه‌ری موئه‌لفه‌ری) و سه‌رنجیک له‌
ژبانی نالی/ نالی عه‌بدوللا خدر/ 99
- ئالوگۆری له‌ غه‌زه‌لی کوردیدا/ که‌ریم حیکمه‌تی/ 101

به بۆنه‌ی تێپه‌ر بوونی بیست ساڵ به‌سه‌ر ده‌ر چوونی گۆقاری رامان دا

بیست ساڵه‌ی رامان وه‌ک داربه‌روو هه‌ر به‌ پێوه‌یه‌

نازاد عه‌بدولواحید

و زمانه‌که‌ی کوێر نه‌بیته‌وه‌. ئه‌لحه‌قی به‌شی زۆری ئه‌و نووسه‌ر و رۆژنامه‌نووسانه‌ی له‌و گۆقار و رۆژنامه‌نه‌دا کاربان ده‌کرد، زۆر به‌ باشی سه‌وودیان له‌ هه‌ل و ده‌رفه‌ته‌کان و ده‌ده‌گرت و ئه‌وه‌نده‌ی پێیان کرابی و له‌ ده‌ستیان هاتبێ خزمه‌تی زمان و کولتووور و ئه‌ده‌بیاتی نه‌ته‌وه‌که‌ی خۆیان کردووه‌.

* له‌پاش راپه‌رین که‌ خۆمان بووینه‌ خاوه‌نی خۆمان، ئیدی ورده‌ ورده‌ ده‌بوو بکه‌وینه‌ دروستکردنی داووده‌زگای کولتوووری و ئه‌ده‌بی خۆمان، له‌و کاته‌وه‌ تا ئیستاشی له‌گه‌ڵدا بێ، چ حکومه‌ت و چ حزبه‌کان بیریان له‌ دانانی (سیاسه‌تی کولتوووری) نه‌کرده‌وه‌ تا به‌پیتی سیاسه‌ت و پلان و به‌رنامه‌یه‌ک کار بۆ رۆشنییرییه‌کی نه‌ته‌وه‌یی په‌سه‌ن و داھینه‌رانه‌ی کارا بکریته‌ و ئه‌و رۆشنییرییه‌ له‌ژێر هه‌ژموون و کاریگه‌ری وابه‌سته‌یی و پاشکۆیاتی کولتوووری بێگانه‌ ده‌ر به‌یترێ، ئه‌گه‌ر با به‌تیکه‌ی له‌و جوهره‌ش به‌ گوشاری رووناکییران هاتبیتته‌ ئارا، ئه‌وه‌ هه‌ر له‌سه‌ر کاغه‌ز ماوه‌ته‌وه‌ و هه‌یچی لێ نه‌چووته‌ واری جێبه‌جێ کردنه‌وه‌.

* له‌و داروباره‌دا، ژيانی رۆشنییری و رۆژنامه‌نووسیمان، هه‌ولته‌ جوان و تاکه‌که‌سییه‌کانی لێ

* پێشی راپه‌رین کورد (بێجگه‌ له‌وانه‌ی له‌ شاخ بوون) هه‌یج شتیکی خۆی، به‌ده‌سته‌ خۆی نه‌بوو، ته‌نانه‌ت ژيانی خۆشی به‌ده‌سته‌ خۆی نه‌بوو، واته‌ نه‌یده‌توانی پرپار بدات چی باشه‌ بۆ خۆی بیکات، که‌ی ویستی گۆقار و رۆژنامه‌ ده‌ریکات، بێجگه‌ له‌ گۆقاری کاروان، ئه‌وانی دیکه‌ که‌ ده‌رده‌چوون له‌ ده‌سته‌که‌وته‌ کولتووورییه‌کانی رێککه‌وتنه‌نامه‌ی ۱۱ی ئادار بوون، ئه‌وانه‌ش به‌پیتی سیاسه‌تی رۆژ له‌ هه‌لکشان و داکشاندا بوون، به‌هۆی ئه‌وه‌ی که‌وتبوونه‌ به‌ر ده‌ستی کورد خۆبه‌وه‌، چوار سالی زێرینی خۆیان تێپه‌راندبوو، به‌لام دوا‌یی له‌ پاش سالی ۱۹۷۵ که‌ درێژه‌ به‌ ده‌رچوونیان درا، زیاتر وه‌ک خه‌لات و به‌رات و دیاری بۆ کورد حسێو کرابوون. نووسین و ئه‌ده‌بیات و داھینه‌رانه‌کان له‌ رۆژنامه‌ کوردییه‌کانی ئه‌و رۆژگاره‌ له‌ژێر ده‌ستوی پیتی و تاری سیاسیی ده‌خوێترانه‌وه‌، گۆقاره‌کانیش چه‌ند لاپه‌ریه‌یه‌کی پێشه‌وه‌یان وه‌ک مه‌له‌فی سیاسیی بلاوده‌کرا به‌وه‌، ئه‌گه‌ر ئه‌و چه‌ند لاپه‌ریه‌یه‌ی پێشه‌وه‌یان لێ فری بدری، ئه‌وانه‌ی دیکه‌ی سه‌رومی ئه‌ده‌بیاتی سه‌ر به‌ کوردایه‌تی و بۆ کورد بوون. کوردیش ئه‌وه‌نده‌ی ده‌ویست له‌ پیتی ده‌رچوونی ئه‌و گۆقار و رۆژنامه‌نه‌وه‌ ئه‌ده‌بیاته‌که‌ی خۆی به‌ زیندووویی به‌یلتیه‌وه‌

دهرباو پین، دنا خړ کار و پرۆژهی نه کلۆک و بچ سهروبهر و دیراسهت نه کراو بوون، بویه زیاتر به مییزاج و هه لچوونی ساته وه ختی و سۆز کار کراوه. له جیاتی ئه وهی به ره هه ندیکه نه ته وه بیانه، پتر به نه فه سبکی ته سکی حزبی و رۆژانه کاره کان هه ل سووړاون و به پتوه چوون، له بهر ئه وه به شی هه زوری ئه و کار و پرۆژانه به گروپفنی دامرکاونه ته وه و پاشه کسه بیان کردوه، چونکه زور له وانه ی بریاری چاره نووسی کولتووریان له ده ستدا بووه، وا بیران کردوه ته وه که پرۆژهی کولتووری و مه عربفی و ئه ده بی گه وره، بۆ ریکلامی حزبییه، ئه وه ش به ته رخان کردنی بودجه ی گه وره و زه به للاح دیتنه دی، به للام به تپیه زینی ساله کان، نه زمون و تاقیمانته ئه وه بیان سه مانده که هه رگیز ته رخان کردنی بودجه ی گه وره، به مانای به ره مه پینانی پرۆژه و کاری کولتووری گه وره نه بووه و نییه، بویه ئه و کارانه ی ده کران، به بچووکی له دایک ده بوون، به بچووکیش سه ربان ده نایه وه، له پاش خوشیان شوینه واریکیان به جی نه ده هیتشت، ته نانه ت ئه مپۆکه له یاده وهری و زهینی که سیشدا نه ماونه ته وه.

* له ناو ئه وه هه موو به ناو (پرۆژه) و کارانه ی که پالپشتنی ماددی و مه عنه وی زور کران و نه یان توانی به پتوه بپیننه وه، رامان ته نیا گۆقار بوو هه موو ئاسته ننگ و له مپه ره کانی بری و به پتوه مایه وه و نه که وت. ئه و گۆقاره که یه که م ژماره ی له ۱۹۹۶/۶/۱۱ ده رچوو و تا ئه مپۆکه ماوه، له و مانه وه یه ییدا وه نه بچ خاتری گیرایی، چونکه ئه گه ر رامان گۆقاریکی خراب بووایه، قه ت ته مه نی نه ده گه بشته بیست سال، ئه وه ی رامان ی به پتوه هیتشته وه، سه رنج راکیشی خۆی و کاریگه ری و شتوه ی کاکردنه که ی بوو، ئه و تۆره گه وره و فراوانه ی پتوه ندی و رایه له زوره کانی بوو، ئه و عیشق و راستگویی و کۆلنه دان و ماندوو نه بوونه بوو، که تا ئیستا له ده رکردنی هه ر ژماره یه کی (رامان) دا وا ده زانین خه ربکین ژماره ی یه که می گۆقاره که ده رده که یین، بویه ئه و پرۆژه کولتوورییه - نه ته وه بییه، وه زیفه که ی جگه له جواتر کردنی کولتوور و ئه ده بیات، مه به ستی رتووش کردن و جوان کردنی سه روسیمای هه یچ شتیکی دیکه نه بووه، چونکه لی ره دا کاری رۆشنبیری نه کراوه ته ئیکسسوار و پووکاریک بۆ کاری حزبی و بۆ ریکلام و خوئمایش کردن و قسه ی زل و بریقه دار، ئه وه ندی

خزمه تکردنی کولتووری به ئه رکیکی نیشتمانی و نه ته وه بی سه رشانی خۆی زانیوه، ئه وه ش هونه ره که ی بۆ ئه وانه ده گه رپتته وه که له پشت ده رچوونی (رامان) ه وه بوون.

* له مانه وه ی گۆقاری رامان دا تا ئیستا ناکری که س وا تیبگات و ئه و باری سه رنجه ی له لا دروست بیچ که ئه و گۆقاره به درپژایی ئه و بیست ساله ی ته مه نی به پۆشته و په رداخی ژبانی بچ کیشه ی گوزه راندوه، یان وا تیبگات فه رشی سووری بۆ راخراوه، به پتوه وانه وه تا ئیستا که هینا ومانه، به قه د کیتوپک خه فه تمان به ده ستییه وه خواردوه و زوخاومان چه شتوه، ئه گه ر رۆژتیک ئه و ئاسته ننگ و گرفت و زوخاوه باس بکه یین، له وانه یه که رسته ی زیاتر له کتیبیک بیت. ئه وه ی که بووه ته هۆی مانه وه و به پتوه راوه ستانی رامان تا ئه و ساته به لگه ی ئه وه یه که دینه مۆی ئه و مانه وه یه به پله ی یه که م ته نیا عیشق و خوشه ویستی کاره که بووه، جدیدییه ت و پشوودرپژئی و کولنه دان بووه، راگرتنی له نگه ری ئه و ناوه ندی بووه که پتی ده لئین (ناوه ندی ئه ده بی و رۆشنبیری)، که ئه مه ش له ناو کورد کاریکی تا بلتی زه حمه ته، بویه رامان مایه وه، چونکه به ره مه میکی نووسه رانه ی خاکه رای راستگوییانه یه، هه لقاوولای واقیعی رۆشنبیری کوردییه، ناوه ژوو کردنه وه ی قه باره ی داهپنان و توانایی نووسه ره کان بووه و به قه ده ر ئه وه هه نگاوی ناوه و بۆ به رزکردنه وه ی ئاستی ئه و واقیعه ی هه یه هه ل سوکه وتی کردوه. ئه مپۆش له سه ر بناغه یه کی پتوه و به هیتز وه ک دار به روو ره گورپیشه ی داکوتاوه، مانه وه شی به لگه یه که بۆ ئه وه ی بلتین (بودجه) ی گه وره و قه به، هه یچ پرۆژه یه ک ناکاته (پرۆژه یه کی زیندوو)، دنا ئه ویش به ده ردی ئه وانی دی ده چوو، یان بچ سه ننگ و بچ نموود له شوتنی خۆی ده مایه وه و ده چه قی.

* پرۆژه هه بووه هه ر له سه ره تاوه بۆ ئه وه دروست بووه دژایه تی ئه م پرۆژه و ئه و پرۆژه ی دیکه ی بچ بکری، یان به رانبه ر به هه ندی پرۆژه ی دی قوت کراوه ته وه، رامان له وه ته ی هه یه خۆی نه خسته و ته ناو گیتراوی ئه و ململانیتییه وه، چونکه ئه وه ی به به دنیازی سیاست زانیوه، نه ک کاری ئه ده بی و رۆشنبیری، بویه له وه ته ی هه یه پرۆژه ی هه مووان بووه و بۆ هه مووان له خزمه تدا بووه، به هیمنی و دوور له هاژوهوژ له سه ر ری و رپتیزی (نه هج) دیاری کراوی خۆی رۆیشتوه، ته نانه ت له کاری

خویدا ناوړی له هېچ کار و پرژږه یه کی دهوروبه څو خوی نه داوه ته وه، تا سه خله ت بېی و خوی به مونافیسسیان بزانی، یان نه وان به مونافیسسی خوی بزانی، له و زهواره پټیه شدا ږامان پشت نه ستور بووه به توړی به فراوانی پټوه ندیبه کانی خوی له گه ل نووسه ره جددی و داهینه ره کان، پشتی قابم بووه به هم مو و نه وهی دورونزیک پشتیوانی یان له و جوړه نه فسه هی کارکردن کردووه.

* به دهرچوونی نه و ژماره یه، گوڅاری ږامان پټی نایه بیست و یه که مین ساله ی ته مه نیسه وه، له و ماوه دورودپږه دا ږامان وهک به ته مه نترین و پشودرپږترین گوڅاری کوردی ناوی ده چپته ناو میژووی روظنامه نووسی کوردیبه وه، که له ماوه ی نه و هم مو سالانه ی ته مه نیدا، زورترین نووسه ر و روظنامه نووس و هونه ر مه ند تپیدا نووسیویانه و له ناستی هر چوار پارچه ی کوردستان و نه وروپا و نه مریکا و نه اوسترالیا بووه ته ناویکی ناسراو، به لام به درپږایی هم مو نه و سالانه ش، سالیک نه بووه هه ناسه ی ئوخه ی هه لکیشا بی و ئیشوکاره کانی بی گرفت و به ریه ست بو چوو بیته سه ر. به درپږایی نه و سالانه هه وراز و نشیو و روظانی سه ختی زوری بریوه و تپه راندووه، هم مو نه و ته نگږه و له لاق و له ته ر دانه ی تووشی بووه و بوی دروست کراوه، بو ته مړوکه ی خوی به باشتین مه شق و په راوه زانیوه که ئیستا توندترین ته نگږه له ته مه نی خوی ده گوزرپټی، هر به و هویه وه که ته نگږه یه کی خنکینه ر دهستی له نه وکی ناوه، شه ری (مان و نه مان) دهکات، بو په شانازی نه وه ی به رده که وی که له و بارودوخه سه خت و ناله باره شدا هر به پټوه وه ستاوه و له سه ر هه مان ناست و نه فسه ی کارکردنی یه که م ژماره ی، کاری له سه ر دوا ژماره ی خوی کردووه.

* هه رچه ند نه و ته نگږه داراییه هه مو کایه و بواره کانی ژبانی کورده واری هه لپرووکاندووه، به هه مان شیوه و خراپتربش نه م دوخه داراییه هه ناسه سوار و پرزه برای کردوون، به لام به هیمه تی نه و سه دان و هه زاران نووسه ر و نه دیبه ی له ماوه ی نه و بیست ساله دا له دهوری ږامان کوټیونه ته وه، نه مړو ش به رده وامن له نووسین بوی و بوونه ته په رزین و داکوکی لی ده که ن. به هه مان حه ماسه ت و گه رموگوری و به بی نه وه ی گوئی به وه بدن که به رانه ر نووسینه کانیان، ماندوو بوون و

شه ونخونیان (خه لات) و (پاداشت) و هره دگرن، یان نا، به رده وامن له نووسین و پشتگیری کردنی ږامان، بو په ږامان به ره تان و لیبرایوی و ماندووی نه ناسی کارمه ند ه کانی که ماندوو بوون به دهستیانه وه ماندووه، ماوه و هر به پټوه وه ستاوه، له گه ل بوونی نه و هم مو کیشه و گرفت و ناسته نگانه کو ل نادن، چونکه نه وان سروشتیان وایه و ده یانه وی وهک درخت به پټوه مرن.

* هه میسه و تراوه که شه ری دهستی پیکرد و دهنگی توپ و گولله و هاوه ن بیسترا، ئیدی دهنگی وشه کپ ده بی و ده وهستی و بایه خی که م ده بیته وه، به لام نه وه بوچوونیکه هه لیه، قسه و پیشه ی میلیله تی مردووه که زوو ته سلیم ده بی و ده ستبه رداربوونی ژبان هه لده برپټی. هر ناکری و نابج له گه ل هه مه جییه ت و درنایه تی نه و شه ری به روکی کوردی گرتوه، ژبان بووهستی. گه وره یی و زیندووی نه ته وه یه ک له وه دایه له و کاتانه دا که بو داکوکی له ناسنامه و بوونی خوی، شه ری (مان) و (نه مان) دهکات، له هه مان کاتیشدا له به خشش و هونه ر و داهینان و نه وین و جوانترکردنی ژبان نه که وی. ناکری که (شه ری) هه بوو ژبان ږاگیرئ و نووسین و داهینان پشوویان پټ بدرئ و ته نیا خو مان بو شه ری ته رخان بکه یین، چونکه نه وان که دوزمنی ژبانن، دوزمنی شارستانیته و پیشکه وتان، مه بهستی سه ره کییان کوشتنی غه ریزه ی خو شه ویستی ژبان، له ناو بردنی نه فسوونی داهینان و به رده و امبوونی گیانی داهیتانه. پیم وایه جه وهه ری جیاوازی نیوان ئیمه و نه وان هر له وه دایه، بو په زور گرنه بو ئیمه له و کاته دا که خه ری که ن به دهستی که نه و شه ری ناسنامه و مان و نه مانه ده که یین، به دهسته که ی دیکه ش بتوانین کاری داهینه رانه ی کولتوری و هونه ری بکه یین، اته ده بی به هه مو چه که کانی دهستان نه و شه ری بکه یین و بوی بچینه مه بدانه وه. به بی هونه ر و داهینان و نه وین، بوون و ژبانمان ده بیته جوړه مردنیکه دی و یه کسان ده بی به گوړستان، دوزمنه کانیشمان ته نیا له رووی فیزیکی و جهسته ییه وه ئیمه یان به نامانج نه گرتوه، نه ونده ی شه ری سپینه وه و له ناو بردنی (ناسنامه) و ږاگرتنی به رده و امبی داهینان و نوی بوونه وه ی ئیمه ده که ن، بو په ده رچوونی گوڅاریکی کولتوری وهک ږامان له م نان و ساته ته نگږاوییه دا، بو خوی جوړه ته حه دایه کی گه وره ی هزر و بیر و بوونی تیرورستان و تاریکی په رستانه.

فەخفۇورىيە ك رەنگ

نەوزاد رەفەعت

ئەو گەوھەرە نوكتە كە لە نالى دەدزىن خەلق
ئاوى نىيە، وەك ئاگرى بى شەوقى دزانە

مانگە شەوہ
گوند خامۇشە
شەوى ئاگرى دەزگەمە و خەونى خۇشە
سەربان و تەيمانى مالان،
چلەدارى ئەوبەر... بەفريان يېوہيە
ئۆينبازيش جى پاى لە بان سىياتيدا
پنت پنت ديارە بە دزەدز بەر يېوہيە.....
بۇ كوى دەچى؟ كەس نازانى!
دەگاتە جى؟ يان تەلە يېى پيدەكەنى؟
يان (رېويىيەكەى قەمچووغە)(۱) ناسا
كەلەكبازى سەرى دەخوا؟
(هانز لانداس)ش(۲) ئاوا دەچووه
راوى جوولەكەى فەرەنسا و
بە بۇن شوونى ھەلدەگرتن
كەپرەشينيە تىكەدان و
وہ جاغى كويردە كەردنەوہ:
لە ھەر كوى بان
تووك و پەرى بەبادەدان!

سەرمايە
گوند كوشوماتە
نە پەخجەرىيى رۇشنە
نە دەرگايى لەسەر پىشتە پىرسرى:
«ئەرى لېرەش سېرە لە جوانى دەگىرى؟
خويىنى نەغمە خويىن رەوايە؟
پوچ لە پر بەھەرمينترن؟
بە تەرازووى ئېوہش ولاىت كەول دەكرى؟»

يېش ئەوہى ھوق بر شىمەوہ
لە گەمەى دەق دەكشىمەوہ و
دەمژمەوہ شىلەى دەمى؛
يېكەينى بە (گەلا)يە!
يېكەينى (جۇليا)«۳» وايە

لە يەك فەخفووڤى بچكۆلەى
 ئىوقەدى لا ديوارىكدان:
 ئەوتانى
 لقوڤوڤ و
 سەربانى خانووى جىزىرى و
 تانۆك.. كلويان پىئوڤە
 كلك پانىش لە خوارىرا گچكۆكەيە
 دوور لە فۇبىيى لورە و بۆلە
 بى پەناوڤىچ، بى دەمامك بەرپۆڤە.....

۲۰۱۵/۱۱/۱۹ - شەشى بەيانى ۲۰۱۶/۲/۲۱

- ۱- دەقىكى مامۆستا (سەجەدى) يە.
- ۲- كارەكتەرتكى فىلمى (زۆلەكان)ە، نواندى (كرىستوف والتز).
- ۳- ئەكتەرى ناودار (جوليا رۆبىرتس).
- (*) نىو چوارنى (سەمدى) يە، بە دەسكارىيەو دەم پشورەتەو.

پىكەنىنى دوندى نواندىن بەبەھايە!
 دەگاتە (خەندەكەى بايى) يوونس دىدار؟!
 دافنشى بىنەخشاندايە
 دەبوو بە ئەفسانەى سەر زار:
 دەستە خوشكى مۆنالىزا يا جمكى كچى كافروش
 بىرمە مائمان لىسى سى پەرى تىش بوو
 سى پەرى پرچ ئالتوونى
 سى پەرى قز بەگروازە
 بە مندالى لەو دوو شاكارە رادەمام
 لە ئورى بە خوناوى چىژدا دەروام
 لەوساوەش پىرىكى جودام

تک تک تک تک
 پاش دە خولەك
 بە شارەو دە چىنەو سكى ئەشكەفت
 دە چىنەو كونه خەفت
 نابرىتەوە حىكايەتى دىو و درنج
 دادىش نادەن بىرکردنەوەى بىھوودەيى و
 رىنەوەى ئىسقانى رۆژە مردووەكان
 داداندا جگەرەكىشان
 لە جياتى ناگرتىبەردان..
 هيشتا زوو خەوم نايە
 ناخۆ گراوڤى لىم ياغى:
 ئەو مامزە هەتاوە كەى دىتە رايە؟

چواری شەو
 رەنگە ئىستا
 - هەتا سوبحى راستەقىنە پىدەكەنى
 هىندەى ئەستىران بى ئەوا بەدل بگرين
 هەتا گۆلە برىنكىش دەپشكوى
 هەزاران بولبولى سوبحى بە كوڤ بگرين* -

سپىدەيە
 بازى چاوى تامەرزۆ هەلەكشىتەو
 راي دەكىشىتەو مانگى كەقالەكە:
 چ پەر جووڤەكە خودايە!
 عەرد و عاسمان
 رەنگ و ژيان

نايه كى حيكايه تخوان

ئەدىب نادر
(بريتانيا)

(۱)

نيو سەدەيە يېھوودە دەپھوئ گەرە بېت
نيو سەدەيە گاليسكە چەقاوھ سووی کات
بەسەر پېگا دوورکەوتووەکانی ئەو رۆژەدا رابوردووە
کە لە مېخە کەبەندە ئاودامانە کە ملی داکی
چەند گۆپکە يەکی شار دەوھ لە توپی مشتی و
نەيزانی، دوای چەند وەرزیگ لەوئ دەرۆین
ئەویش دەیانکات بە باوھش

نيو سەدەيە يېھوودە جیگا دەگۆریت

ئیرە: ئیرەيە

هەنگی سەرکیشییەکان لە گۆلەکانی بوونی ورووکاوان
ژینی دەقیکی پیرۆزە
جرەکان سەروسیماي پرووکاوی بە یازنکی
بارستانیانەي پیدەدەن و
با شاباشی ئیرەو ئەوێکانی دەکات
تەمەنی دەپیتە هەندئ دوورگەي لیکترازاوی ناو شلپ و
هۆری
ئۆقیانوس
زەمەنێکی سەیر و دەعجا و تارمايە
دامینی جیگاگان بانیزەيەتی

ئەوئ: ئەوێیە

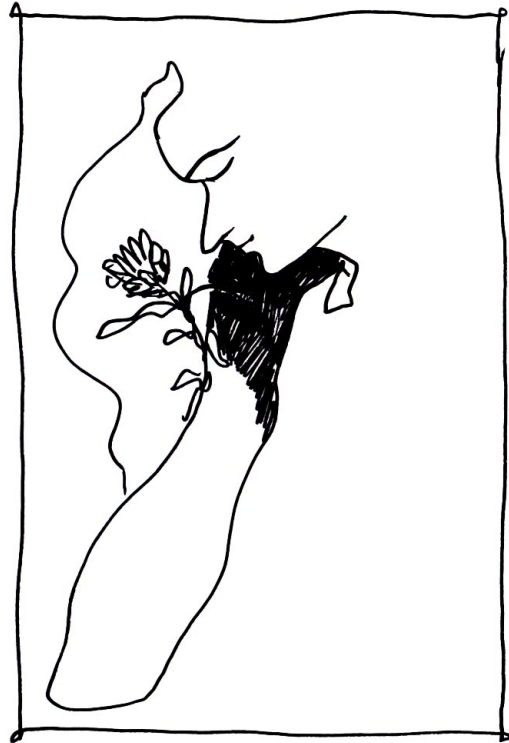
لەوئ سلکردنەو سەبەری بەردەوامیتی
چر نووکیک، خەرەند لەودبو پرومەتیدا جی دەھیلایت
لوورە لووریک لەبني تاريکییەکی قوولەوھ
بە گۆچکەيدا هەل دەزنییت
چرپەیک دئی دەشکینی: تۆ هەرگیز پەناھەندە نییت

(۲)

ئیتەر سەرەتا دەست پیدەکات، سەرەتا زیندان
ئینجا چی ئۆردوگا هەيە
یادی لە راکردنە بێرادەکان دەتەکینن
هەنگاوەکانی وەک مامزە راکردووەکان
لە بېشەي دەستەمۆییدا بزر دەبن
بەلام رەتی دەکاتەوھ شوانکارەي هەنگاوەکانی خۆی نەبییت

(۳)

چاوەکانی دەتوینەوھو شوستەکان دەخووسین

بارانی ناوادی غوربەتیش
پەیکەرە ئیپەرپووەکان فریو دەدات
ئێرە تارانە: لێرە ئالوهدای پارکی "دانشجو" دەبییت
ئێچیرەکان خولیای مشتومال دەدەن
مەراق لە لەپی خۆیدا هەلیدەگریت
هێشوو بەفرنامائی تۆلە پەگازۆکانی خۆی
و هەک هەرسێکی بێ ئامان تلۆر بکاتە خوارمە

(٤)

ئێرە: دیمەشقه، چەند کاغەزێکی سەوز
لە پاسەپۆرتە شەرۆل و ساختەکیدان
رەووە فاتیمةکانی "مەساکن بەرەزە"
سەر لە بەیانییە زوووەکان قاوەی خەست و
ئێوارە کوشوماتەکانیش "فەتووش" و "موجەدەرە"ی
بۆ دینن و
جەستەیهکی هەلمین بە خەونە تەرەکانی دەبەخشن

(٥)

ئێرەیش: ئیستانبوولە، بۆ دارستانە کەفاویبەکانی دەریا
پەرپووال لە ئەندێشە هەلکورماوەکە دەرویت
"ئەمین ئونو" بەندەرێکە قەرەبالغە بە کەشتی،
بەلام، بەبێ دارەساکی موسا
دوامین دەستنوێژ بۆ گەیشتنە ئوبەر دەشوات

ئێرە ئێرەو ئەوئیش ئەوئ
ئێرەیهک، ئەواییەک شک نابات تا بارگەي خۆی بخات
یان هەمیشە وابەستەي بییت
نە مال، نە ژن، نە هیچ شتییک
نابیتە گۆلمیخیک تا بە شوئینیکی دیارمە چەقبەستی
بکات

ئەو کتیبانەي لە فرۆشیاری سەر بیارمەکان بە لالانەووە
بە کرۆزە کرۆز هەرزان کری کردوون،
پیللۆهکانیشی کە رینگا بەکەندولەندەکان
برینی بییشوماریان پیگەیاندون و
هەندئ لە جلو بەرگە شەرەکانیشی کە وینەي پیووە گرتوون
لە مائی بیووەژنیکدا جی دەهیلێت

چەترە رەش و
باوولە لە رووپەرە بە ژاوەژا و سیخناخەکەي
بە فەرامۆشی ناسپیتریت
میخەکەکانیش، کە ئیتر بوونەتە بەشییک لە لەپی
دەستەکانی
سپبەر بەسەر رۆحی قەتیسماوی ناو خاپوورییە
بەرپالۆهکانیدا دەکن

رۆژیک: حەزەکانی لەناو رووباریکدا ماسین
شەیدایە دەریایەکی دوور وەک شەپۆلیکی داکشاو

هەلبیدات
رۆژیک: وەرپینەکانی ئەو سەگانی ئیوارانی گۆندیکی
یادەوهرییهکانی
دەبگێر ئەووە بۆ شوئینییک
کە لەناو لاپەرەیهکی دەفتەری یادداشتە بێ خۆشییهکانی
بە "نیشتمانیک کە نەبوو" ناوی بردووە
رۆژیک تر: لە بییشومارەکانی هەناسەي دەپشکنیت
بەلکو، ئەو دەنکە درموشەدارانە بدۆژیتەووە
کە لە کەلپنەکانی هەوری راکردنە بێ لیبراوەکانییەووە

لە دەستی داوون
رۆژیک و رۆژیک تر
نیو سەدەیه بیهوووە دەیهوئ گەورە بییت
نیو سەدەیه شەمەندەفەرەکان رادەبوورن
بە پشت ماله کەستەکییهکان شوژ دەبنەووە
لە هەریمەکانی رابوردووەو تەشریف دینن
مندالییه هەردەمییهکەي ئەویان بییه
لەسەر هەسارەي خەونیکدا جی دەهیلن
مامۆستای بییرکاری
گەلەیهک قەلەم لە دۆلی قامکەکانیدا بەرەلا دەکات
ئەویش فوو دواي فووین پیادا دەکات
بەلام نازارە قورسەکان لە دەستی فوووەکانی ئەو
رادەپسکین
قامکەکانی
و هەکو نایەکەي مەولانا جەلالەددینیان لیدیت و
چاوەکانیشی وەک دوو قلە ترپی گوشراو
لە هیشوو شۆری ژیانی دەمیننەووە

(٦)

نیو سەدەیه، بیهوووە لە تەونی جالجالۆکەیهکەووە
دنیای دوور نزیک دەبینیت
نیو سەدەیه پووشکە بە قنگیکی لی دەبی بە فرۆکە
ناسۆ مەیدانیکي چۆلوهۆلە لەبەر چاوی
چارەوییە نەرخەوانی ئامالەکان تییدا دیار نین
بای چەتوون پەخەرەکان دەهری دەکات
تەنافەکانیش درەختی کیشومەرەکانی پاییزن لە رەنگەکان
رپووت دەبنەووە
هەر شەمەندەفەرێک ماووە
بۆ ناو ئەو نادیارییە بیبات
کە لیبهوە نایهتەووە
تاکو لێرە، یاخود لەوئ
گلینەکانی بکەنە دوو قلە ترئ رەشکەي گوشراو
ئەنگۆستە باریکەکانیشی نایەکی حیکایەتخاوان

ئەیلوولی ٢٠١٥
لەندەن

تەكسى

لە تەكسىدا ھەمىشە دەم پان دەكەمەو
يانى پىدەكەنم
لە تەكسىدا بەدرۆ پىدەكەنم

سامال ئەحمەدى

لە تەكسىدا وادەزانم لە تابووتدام
تەكسى پرە لە رادىۆ.. لەسەر شەپۆلى كورت و درىژ و
پان و ئەستوورى پەيامى خودا

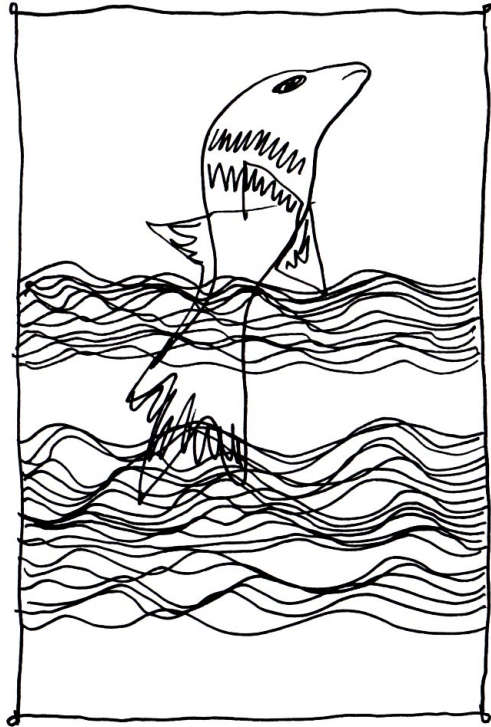
تەكسى لە ھەولير خرە و رادىۆ
ھىلىكى خر بەسەر تەكسىدا دىنم
دەمتوانى ھىلىك بەسەر خریشدا بىنم و بنووسم
بازنەبى
بەلام خر بۇ ئەم مەبەستە پرە

من پر بە تەكسى دەماسم
ژيان لە دەرمەوى تەكسى بە رىدا دەروا
پەخەرە و دىوارى بىناكان
بەپەلە تىپەر دەبن و
دەچنە سەر كارى خۇيان

من لە تەكسىدا دەم پان دەكەمەو
يانى پىدەكەنم
كەچى گويم لە پىكەنىنى خودايە بەو شارانەى ويرانى
كردوون لە رادىۆدا لە رابوردوودا
پىدەكەنئى بە چرەى ئەوانەى دەيانسووتىنى لە رادىۆدا لە
دادىدا

- دادئ ھەمان رۆژەكەى كۆتايىبە -
لە تەكسىدا كۆتايى نىبە
ھەر پالندانەويە و دەم پانكردنەو
يانى پىدەكەنم...
لە تەكسىدا لە رادىۆدا
باس ھەر باسى مە

من كە گىرفانم پرە لە جىگای بەتالى ئەو شتانەى

چل سائە بەتەمام بیانکړم
چاوم ههموو شموئ میگه لیک نهستیره پاراو دهکات
سهرم مه له وانگه ی مراوی سپی سپییه
من که ده زانم برینی مه و دای نیوان دوو هیل
دریژهدانه به ریباری هیلکیشان به سهر ههموو خالیکدا
له ته کسیدا چاوه ری ههموو خالیکم
نهمیره ره شپوشه که نه بی
نو به که تر هیل ده پرینئ
هیل که پراندت ده بی به دوو هیل
دوو هیل که پراندت ده بی به چوار هیل
له ته کسیدا له رادیو دا هینده له ته هیل به سهر نهمیره
ره شه که دا کشاوم
چاوم گهرم داهاتووه، خه نووو چکه ده مباته وه
که چی دهمم ههر پان پان
یانی پینده کهنم ههر به راستی پینده کهنم
نهمیره ره شه که بیرکاری نازانی.. ها ها ها ها...
نو ها ها ها هایه درویه
له ته کسیدا له رادیو دا به رده و ام دترسم ناوونیشانه که م
لی تیک بچی
له ته کسیدا له رادیو دا وه بیرم دیته وه ۵۳ سال لمه موبهر
مه لا ره شید نهم چیرۆکانه ی ده گپراوه
نهدوم له ژیر نو خودا شینه ی به سهر سه رمانه وه بوو له
هیچ نه دترساین
نو که سه ی چیرۆکی وه بیر بیته وه له ونبوون ناترسی
له ته کسیدا له رادیو دا مه لا ره شید و نهمیره ره شه که
یهک چیرۆک ده گپرنه وه
مه لا ره شید له ترسی مه لانه نه ستی ههموو روژی
ریشی شهنش تیغ دهناشی
ریشی نهمیره ره شه که - پهرژین بی - ههرده لپی کلکی
کهره
من به سواری کهر ده چووم بو مه زرا
من له ریگای مه زرا له سواری کهر به رده بوومه وه
به سواری ته کسی له نیوه راستی شه قامیکی
خه یالزوین
چاو له جامخانه ی دوو کانیکی پر له کتیب له خو م ده که م و
دهمم پان ده که موه

یانی پینده کهنم ههر به راستی پینده کهنم
نهمیره ره شه که له ژن ناترسی.. له کتیب دترسی.. ها
ها ها ها...
من له ته کسیدا کتیب داده نیم
یه که م دیر دهنووسم:
خمی هیچ که سم نییه، نهم شماره نه بی
که به شه قامه باز نه ییه کانیدا کو م بووه ته وه هه زاران
سال سووتاندنی نه گبه تی
که چی ده کرا له نیوه راستی دنیا دا هه لچی به
داگیرساندنی مؤمیک له سهر گو ری نه گبه تی
بارانیکی هیلاوهیل به دریژه ی کتیبه که مدا
ده بارم
که سویند بخوی نهم بارانه هه زاران کانی له بهری رو ییوه
که سویند بخوی له ته کسیدا له رادیو دا به شی من له م
چیرۆکانه
ههر نه شقه که ی زوله یخایه و دله راو که ی مریه م و
هیچی دی...
دی به دیره کاند دینم هیلیک تا تو دیتر بی
من قهت زوری له تو ناکم بکو ری
وهک چون ناهیل م بکو ری
که چی له سوونگی تو وه خه من دهبینم
له بیابان ته نیاییه کی نارخی دهر وینم
چه قویه کی لال زمانم لی دهر دینئ
من به سهرهاتی نه شقه که ی زوله یخا و دله راو که ی مریه م
بو چه قو ده گپرمه وه
پیدا گری ده که م له سهر ژبان
هیل رو ده چم به ناخی بیاباندا
تا
ده گمه ناو
له وئ جگهره یهک پینده که م نارخی گپ
من وه کو تو دنیا ناکم به ته پله کی کوژاندنه وه دی
من دی هه لده مژمه ناخمه وه
تا کو له خو ی و له دیره کانی مندا دیتر بی

لە تەگسیدا لە رادیۆدا، کتیب یەکه و نابێ بە دوو
من کتیبی یەکهمم "هەرھیچ...تەنیا" بوو
کتیبی دووهم "تابووت" یکی گیانلەبەر بوو
لە کتیبی سییەمدا شیعرێک دەنووسم "ژوانی هیل"
هیلە گەردن بەرزەکهمی
لە ژوانی تۆدا هەموو نەسازەکانم خۆش دەوێ
کە بەبێ نازار تۆیان بەسەردا دەکێشم
هیلە هەردەم سازەکهمی
کە هیشتا هاولفی خەفەتە ساکارەکم
لە دەنگتدا دەلەریمەوه.. نا
نا.. لە چکەتە
لای دەدەئێ تا بتبینم

بێش شاعیر منداڵ بووم
شیوەکاریم دەکرد
تۆم دەکێشاوه لەبن داربادامییدا
با دەبیردی
هیلەم دەکێشا بەسەر بادا
فیری پێ دەبووم
- "نا" م هەر لە ئانانای گریاندا ئەزبەر کردبوو -
بە پێ دەهاتم بۆ لای تۆ
بە ددان بادامان دەشکاند

لە تەگسیدا لە رادیۆدا سویند بە هەنجیر و زەیتوون
دەخوری
من سویند بە بادام
پشتە کۆمەکەئێم شارە لەژێر پێی تەگسیدا رادیۆدا
قرچەقرچ
دەبیستم
سویند بە بادام
من لە تەکسیدا پیناکەنم

٢٠١٥/٢/٢٥ - هەولێر

گولفرۆشىن ئەقىنى

رۆنى ەلى
(گېزىتى)

گول بىشكىمىن .. ئەقىنىنا ..
ئى ... بهارى بىن قەندەدا
نە تە چاقىن من ب كەنى خوە كىلدىدان
نەزى لىقىن من ب دېمىن تە شادىبوون

هەو دەمەك بوو

دەورانەك بوو

چەر خا فىغانا چىكىكان

د گەوربەكە كۆل دە بوو

ب ئارقانى وىرانى رە

شىن ل من و تە پارقە دكر

گول بىشكىمىن .. تىرگزا من

ئى هين

د كەزەبا دەشتا دل دە

ت دېمىن ئۆرەنگى تە
ل پىشوازىيا ئومىدىن من دەرنەكەتنە
ما تو بوو
ئان لەيلانا ل سەر پىشتا ھاقىنەكە مچقى بوو
كوب پەزىلەن دەمى رە
خوناقا كەنى سۆسنان
دەمىت و زوا دكر
گول بىشكىمىن .. سۆزدارا من
ئى چما دارا ئەقىنى خۇنچە قەندەدان
ما قەى ئەو ئى وەكە سىنۇرئى وەلاتى من
رادەستى تىركەقانا ھاتىبە
ئان وەك ھەستىن من
ل سەر تەھتەلۇشكان
ھۆلكا خۇشەوېستى
ب ئاخكە رەش
ئىدكە ... لدار دخە
و ب ھلما بايەكى نازك رە تۆل دې و
ھلدوھشە
گول بىشكىمىن .. يارا من
ئى چما .. د گەردەنى تە دە
وەلاتەكى رووت و تازى دىبىنم
ما سىنگ و بەرئ تە ئى
وەكە باخچەبىن ھىقىيان
كود تالانا وەلاتى من دە
ئ گومگوما تۆپ و تانگان
مەلوول و بەژن شكەستى مانە
ئان د گەشتەبىن وىرانى دە
دېوونە سىوېبىن سىخور و سەختەبازان
گول بىشكىمىن .. پەروينا من
ھىن ئى .. دىمىن چىچەكان
بەنا مرنى
ب سەر دلئى من
و بسكىن وەلاتەكى بەختىرەش دە
دقۇرىنە و گندىر دكە
ما كەنگى ئەم ئى دل باسكۆ بكن
دا د گۇلا شەيدى دە
نەبە ئىچىرا كوستەپسىن وىرانى
و رمىن تۇلاز و وەلات فرۇشان

ئەف ھەلبەستە ئ مالىپەرا (وەلاتى مە) ھاتىبە وەرگرتن، كوب
رىنقىسا لاتىنى ھاتىبو وەرگرتن و ئ ئالىن مە قە ھاتىبە قەگراستن
ئۆرەرىنقىسا نەل ھەرىمى لكارە.

«پامان»

چما؟

سىمىن بېتېبەھانى
لە فارسييەو: فەرامەرز ئاخابەيگى
(يەزد)

چما (۱) رۆيشتى، چما؟ - من بى قەرارم،
بۇ نامىزى ويسالنت تاسەبارم -
نەبىزتت (۲) مانگەشمۇ نەمشەوچ جوانە؟
دلم بى تاقەتى دەستى غەمانە؟
مەگەر وەرزی بەھار و کاتى گول نى؟
لە جەنگى وا، مەگەر عاشق بەگول نى؟
بە بېدەنگى بە لىوى بەستە، پەنھان
بە تۆم رازى دلى ماندوو نەچريان؟
لە ھاواری چەمانم (۳) گویت نەبوو تو؟
بەدەنگ ئەم دەنگەو، چۆن ماى لەسەر خۇ؟
ئەگەر حائزانی روحم، روحى تۇ با
دەبوو بى نۇقرەبىم ئاسان وەلا خا؟
تەنىشتى مالى ئىمە كىوہلانە؛
لە چاوانى غەنيمان (۴) بى نيانە (۵)
لە کاتیکدا کە دادەکوژى شەمى رۇژ،
بە ئەسپايى شەوى تیدا دەبى لۇژ (۶)
لە مانگ و تیشکەکەى زىوین و جوانى،
حەریر دەکشیتە سەر سىنگ و بەرانى (۷)
کزهى باى؛ مەستى هین و خۇش بەرامە،
لە بۇى خەشخاشكى خۇرست، تزامە (۸)
وەرە تاکو شەویک سەرکەین لەویندەر،
جودايى کۆلەکووت (۹) کەین با بەپەکسەر!
خەيالت گەر چى عومرى ھاوقسەم بوو،
ھومیدىشت، لەبیرم دەم بە دەم بوو،
وەرە ساقى شەرابى تر بە (۱۰) نەمشەو!
لە مینای بى خەوش بادەم دەپە، بەو! (۱۱)
دلى خوليايى من شیتانەسەر کە،
لە ھەر چى عالەمى بوونە، بەدەر کە
وەرە! کوانى بەقاي، دوو رۇژە دنيا؛
لە پاش ئەمرۆ، بە سۆزى (۱۲) بۇچى ھەويا؟ (۱۳)
وەرە... نا، داخکەم! جوان (۱۴) خۇ پەرستن:
لە پیناوى ئەوین کەمتر دەوہستن
چەژەى مەستیت ئەگەر جارئ بدەن پى،
دەبى ھەر تاسەمەن بى، تازە بەس بى (۱۵)
ھەموو شارم لە بېژنگ دا (۱۶) سەر و بن:

وهفادارم لهناويدا نهدى من
 نهگرچى خورهكەت(۱۷) بى خورنشىينه،
 بهلام جوانيت گهفايه، بى بهلپينه
 له خولياى پيگكەيشتن، من بواردم،(۱۸)
 بهتەنيا با خەيالت بيته واردم:(۱۹)
 *
 چما* رۇيشتى، چما؟ بى ئۇقره ماوم
 بۇ ئامبىزى ويسالنت سەر بهتاوم(۲۰)

۱۹- وارد: چەند ماناي هەيه (پروانە هەنبانەبۆرينە)، بهلام ئەو
 مانايەى ليرە مەبهستە: ئامرا و رەفيقى رېگهيه. بيته واردم: بيته
 هاوپريم.
 ۲۰- تاو: سوئ و ئارەزوو.

سەرچاوه:

بهبهاني، سيمين (۱۳۸۲)، مجموعه اشعار، چ اول، تهران:
 مؤسسه انتشارات نگاه.

"رەزبەرى ۱۳۹۴ى هەتاوى"

پەراويزەکان:

- ۱- چما: بۆچى، له بهرچى.
- ۲- نه بيژتت: نه تگۆت كه...؟ (ايا هيج نكفتى كه...؟).
- ۳- چەم: ليرەدا بهماناي چاو، هاتوو.
- ۴- غەنيم: رەقيب.
- ۵- نيان: يەكئى له ماناكانى وشەى "نيان" له هەنبانەبۆرينەدا،
 "پروانين"ە، واتە چاوليكردن (نگاهكردن)؛ ليرەدا پيشگرى "بى"م
 پيشوولكاندوو تا ماناي "ناديار بوون له بهرچاو" بگهيه نييت،
 كه واپسو "بى نيانه" يانى له مەوداي ديدا نيبه؛ دوور له
 بينينه (در مسير ديد نبودن).
- ۶- لۆژ: راکشاو له دريژەوه، تخیل (دراز افتاده/کشیده بر
 زمين)؛ هەنبانەبۆرينە. ماناي كۆيلەكه: كاتى مۆمى رۆژ
 دەكوژيتهوه (ئاوا دەبى)، شەو ديت و تيبدا رادهكشى.
- ۷- بەر: سنگ و بەرۆك.
- ۸- تۆامە: ئەم وشەيه بهكارهيتانپكى تازەيه بهماناي "پر" كه
 له بنه رەتدا له "تۆ، تۆ" وەرگيراو به ماناي پر، پراوپر،
 لپياولپ. (تۆامە: پراوپر).
- ۹- كۆلەكوت: كۆلەكوتان.. كۆلەى شتى کوتان: يانى له ناو
 بردن، له ريشهوه دەرهيان... تاد.
- ۱۰- بە: بچووكرارهى بده.
- ۱۱- بهو: وەرە.
- ۱۲- سۆزى: سبهى.
- ۱۳- هەويا: هوميد، هيو.
- ۱۴- جوان: شەنگ، چەلەنگ (ليرهدا مەبهست جحييل و لاو
 نيبه).
- ۱۵- دەبى هەر تاسەمەن بى، تازە بهس بى: واتە لوتفى
 جوانان هەر جارتىكه و بهس! ئبتر تاسەمەند دتهيلنهوه.
- ۱۶- له بيژنگدان: واتە بهوردى پشكنين و گەران.
- ۱۷- خۆرهكەت: عيشقت.
- ۱۸- بواردم: گوزەرام.

تیرمینال

داستان بهرزان
(سلیمانی)

ئەو دەمەی پیاوێ سەمیل رەشە کەلەلە زلە کە بە دەنگی گری و جارزکەر بانگی کرد، من لەبەر خۆمەوێ هەستیکی ناخۆش دایگرتم، هەستی ئەوێ چۆن دەبیت بەو چەشنە مامەلە لەگەڵ ئافرەتدا بکرتیت، ئەو دەم بێنیم بۆ ئافرەت جۆریکی رۆمانسی بوو، هەموو ئافرەتانی دنیا وەک پاکیزە دەهاتە پێش چاوی، پێم وابوو هێزی بەرپۆتەبردنی گەردوون لە ئافرەتەوێ سەرچاوە دەگریت و ژیان بەبێ ئافرەت بوونیکی پووچە.

(شەهلا) ئەو ئافرەتەبوو کە کورەکی هاوریم لە رینگای چوونمان بۆ مائی پیاوێ سەمیل رەشە کەلەلە زلە کە بە جادووگەرێکی سەر راست ناوی دەبرد "ئەو لە جۆری ئەو جادووگەرە نەبێ هەستی پەرەشمانەوێ بیت، بەلکو دەیهوێت کێشە خەلکی چارەسەر بکات، دلێ شکاوی عاشقان چاک بکاتەوێ و برینی بەسوێتی بیکەسی ساریژ بکات".

پاش تۆزێک لە دەنگدانەوێ، دەنگە گری و جارزکەرەکی پیاوێ سەمیل رەشە کەلەلە زلە کە، ئافرەتێک بە نازێکی دەستکردەوێ خۆی بە ژوورە کەدا کرد، بەلام لەگەڵ دەرکەوتیندا درکم بەو نواندە دەکرد کە دەیکرد و مەبەستی بوو خۆی وەها بنوێت کە خۆشحاله بە بێنیمان.

(شەهلا) بەبێ ئەوێ گرنگی بە دەرکەوتنی بەشیکی زۆر لە ران و سمتی بدات، لەسەر کورسییەکی بەرانبەرمان دانیشت و پاکەتێکی جگەرە لە ستیانهکی دەرهێنا و بە ددان جگەرەیهکی لێ راکیشا، پاشان بە جگەرە داگیرساوێ لێوی پیاوێ کەلەلە زلە کە داگیرساند، ئەمە لە کاتی کەدا بێ ئەوێ فەرمووی جگەرەیهک لە ئیمە بکات، ئەگەرچی من ئەو کاتە جگەرەم نەدەکیشا و پێم وابوو ئەوانە جگەرە دەکێشن دەیانەوێت بەهیمنی خۆیان بکوژن، وەک ئەوێ لە میدیاکانەوێ باسی لێوێ دەکرا و بە جگەرە کێشانم دەگوت: خۆکوشتنی لەسەر خۆ.

پیاوه سمیل ره شه که لله زله که به بزیه کی ناشیرینه وه سه بریکی ئیمه ی کرد، پاشان رووی کرده (شه هلا) "ئه مانه دوو هاو پتی دلسوزی من و ده یانه ویت میوانان بن، خۆت ده زانیت ئافره تم زۆر لایه، به لām بو ئه مان توّم داناوه و ده مه ویت خو شحالیان بکه ییت و به جه سته ئه فسووناوییه که ت ئارامیان بکه یته وه" دواتر رووی وه رگی پرایه لای ئیمه و به ده نگیت که بیه ویت دلّمان رابگریت "براده ران، شه هلا که سیکی زۆر چاکه له کاره که یدا، له سه ره تای کار کردمه وه ده یناسم و ههر که سیش هاتیتته لای گله یی لئی نه بووه".

له م کاته دا بو شار دهنه وه ی ئه و ترسه ی که له شیه و ی په له هه ورپکی ره ساسیدا چاوه کانی دا پۆشی، خوّم راپسکاند و رووم کرده هاو رپکه م "تینا گه م! ئیمه بوچی هاتوینه ته ئه م ماله؟ مه گه ر تو به منت نه گوت ده چینه مالی شه هلا ی جادوو گه ر؟

ئه ویش به بزیه کی که مه تره خه مانه وه "برام تو ناته ویت کیشه که ت چاره سه ر بیت؟ ئی ئه م خانمه جادوو گه ره، جادوو گه ر..."

کابرای سمیل... نه یه یشت هاو رپکه م درێژه به قسه کانی بدات "چییه؟ ئه لیتیت ئه م براده ره مان به سببه ره که مان رازی نییه؟" پاشان به لچاوه سه بریکی منی کرد "تیره مالی هه موو پیاویکی باش و خۆتان ئاساییه، له بهر ئه وه هیچ پتویست به شه رم و دوو دلّی ناکات."

ئافره ته که به مژپکی قوول جگه ره که ی لالیوی تا نیوه ی هینا، پاشان به شپوه هه ستانیک که دواتر بوّم ده رکه وت ته نیا له و جو ره ئافره تانه دا به دی ده کریت، هاته ته نیشت هاو رپکه م، به ده ستیکی جگه ره که ی ده کی شیا و ده سته که ی تربشی ده هینا به پشته سه ری هاو رپکه م دا، وه ک ئه وه ی پشیل به کی مالی بلاوینیتته وه، دواتر ده سته کانی خسته نیو تووکی سینگی هاو رپکه م، ئه و ده م دیمه نه کانی ئه و فیلمه سیکیسیه م هاته وه پیش چاوه، که له نیوه رۆیه کی هاوینی ته مه نی هه رزه کاریدا، له که نالیتیکی ئاسمانییه وه بینیم، ئه گه رچی من ئه و کات نه مده ویست بهر فیلمی له و چه شنه بکه وم و به رده و امیشت خوّم له و به شه ی یه کی که له بازاره کانی شار لاده دا که مندالان تییدا هاواربان ده کرد: وه رنه وه بو فیلمی خو ش، تورکی، کۆری، فارسی، هه ژده سال، به زۆر، له ناو سه یاره دا، له به رده م بورجی ئیقلدا، دایک و کور، گه نج و پیر، ئه و ده میش سه ره تای ده رکه وتنی هه ندیک کورته فیدیبۆی سیکیسی کوردیش بوو، که زۆرینه یان له ناو سه یاره و ده شتوده ر و ناو بینای ته وانه کراودا گیرابوون، زۆر جار پاش ماوه یه ک ده مان بیست که کور و کچی ناو فلانه فیدیبۆ کوزراون، یان سه ری خو یان هه لگرتوه و

که س نازانیت له کوین، بوچوونی ئه و کاته م به و جو ره بوو که پیتم وابوو بلاو کردنه وه ی فیلمه سیکیسیه کان سیاسی تیکی دیکه ی ولاتانی داگیرکهن، بو وه شان دنی بی ئاپرووی له ولاتانی هه ژار و دواکه وتوودا، ته وای ئه م بوچوونه شم له و وانانه وه سه رچاوه ی گرتبوو که ماموستایه کی گه نجی ریش ته نک له مزگه وته که ی نزیک مالی باپیرم پیی ده گوتین، به لām ئه و جاره به گوشاری کورپکی پوورزام که چه ند سالیکی له من گه وره تر بوو سه یرم کرد، بینینی ئه و فیلمه به جو ریک وروژاندمی، که هه ر له یه که م ساتی بینینی ژنیکی رووت له باوه شی پیاویکی چاکه ت و پانتۆل له به ردا سووره لگه رام و ته زوی چیژیک که نه مده زانی له کویمه وه سه رچاوه ده گریت، ناو گه لمی خرۆشان و ناویکی گه رم رانه کانی ته رکرد، ئاخه ر من پیشت ته نیا له رپکه ی خه یاله وه کاری ده ستیم ئه نجام دا بوو، جاریش هه بوو ئه وه نده له گه ل ئافره ته کانی ناو خه یالدا ده مکرد، لییان بیزار ده بووم، ناچار شه وانی هاوین هانام ده برده بهر ته نافی جلی دراوسی کانیان، که هه ندیک جار جلی ژیره وه ی ئافره تانیان پیوه هه لده و اسران، به ده ستیکم لیباس، یان ستیانه کانیانم له له ش و لارم ده خشان، به ده سته ی دیکه شم خه ریکی خوّم ده بووم، له پاش هه ر ته وابوو نیکیشم دنیا یه ک په شیمانی دایده گرتم و خوّم واده اته پیش چاوه، که به ئه ندامی نیرینه م هه لو اسراوم و ناگریکی به تین هیلکه گونه کانم ده سووتینیت، به جو ریک ده چوومه قوولایی هه ستکردن به و دیمه نه وه بو نکرووی تووکه به ره تازه هاتوه کانم ده کرد که به بلیسه ی ناگره که هه لده کرووزان...

هاو رپکه م پاش که میک یاری و ده ست له ملانی له گه ل (شه هلا) دا، وه ک پلنگیک خو ی له تو رپک راپسکینیت، هه ستایه سه رپییه کانی و ده ستی (شه هلا) ی گرت و به ره و ژووره که ی به رانه رمان راپیچی کرد.

پیاوه سمیل ره شه که ش بزیه کی ناشیرینی دیکه گرتی "ئه وه هاو رپکه ت چوو، تو ش ده توانیت دوای ئه و بچیت."

من تا ئه و ساته ش هیچ جو ره ناشنایه تییه کم له گه ل که شیتی له و جو ره دا نه بوو، ته نیا شه ویکی هاوین له سه ربانی مالی خال له گه ل کوره که ی پورزام پالکه و تیبوین و سه یری ئاسمانان ده کرد، ئه و بو ی باسکردم چووه ته مالیکه وه و به بریک پاره تابه یانی به دلّی خو ی له گه ل ژنیکی مندالکاردا بووه، له گه ل گپراوه که یدا جار جار ده ستی بو ناوگه لی ده برد، خه می بو رۆژانی له ده ستچوو ده خوارد "دنیا ئه و ساته یه خۆت له

نیوان ههردوو رانی ژنیكددا دهیبنیتتهوه" منیش بو ئهوهی بابهتهکهی پی بیرم و باسیک بکهمهوه نزیك بیت له ویست و ئارهزوی خۆمهوه "سهیرکه ئاراس ئهستییهکان خهریکن دهژئینه ناو چاومانهوه!" ئهویش به توورهییهکی گالتهئامیزهوه "توش ههه خهریکی قسهی رۆمانسیت، چیه ئهئیتت دهتهویت بیته شاعیر!" ویستم وهلامی پیاوه سمیل رهشه کهلله زلهکه بدهمهوه، نهیهتت "خۆت دوورهیهرتیز مهگره، هیچ لهوه خۆشتر نییه ئافرهتتیکي شوخوشهنگ له باوهش بگریت و به دلی خۆت لهگهلی بکهیت، دنیا چیه ؟ ههمومان دهمربن و کهس گومان بو نادات له خهم، جا بویه پیش ئهوهی بمرن و میز بکهنه سهه قهبرمان، پیوسته ئیمه دهستی خۆمان بوهشتین و چی ئاسوودهمان دهکات بیکهین.

دووباره ویستم وهلامی بدهمهوه که دلی من ئهوه ناخوازیت، دهستیکی به سمیلیدا هینا و لهسهه کورسییهکه قاچه ئهستورهکانی له یهکتر ئالاند "دهزانم دهتهویت باسی چی بکهیت، گوناح نییه، گوناحی چی؟ پیاو له باوهشی دوو نهرمۆلهی تهر و بردا نهمریت تهمنی به فیرو دهچیت، دنیا زۆری وهک تۆی بهخۆه بینی و له کۆتاییدا وهک تری بن گۆم رۆیشتن" من مهبهستم نهبو وهها بلیم، بهلام ئه وهک ئهوهی زۆریه جار ئهه پرسیارانهی رووبهروو کرابیتتهوه، وهلامی ئامادهکراوی ههبوو.

بو جاری سیهه ویستم وهلامی بدهمهوه ئهم جاره به ددانهکانی بهشیکي سمیلته رهشهکهی بو ناودهمی راکیشاو "کوره کاکي برا، فههاد و شبرینی چیم بو دهگپیتتهوه، به خودا کهسیک نابیت تهنانهت گوویهکیش بکاته سهه قهبرمان، کوره قهبری چی کت ئهئیتت قهبریشمان به نسیب دهبیت!"

کارای سمیل رهشی کهلله زل به جوړیک قسهی دهکرد و جهختی لهسهه گرنگی کارهکهی دهکردهوه، که من نهمدهتوانی روو به رووی بيمهوه، ئه وهها قسهی له بارهی پیشهکهیهوه دهکرد، که زۆر له ههندیک پیشهی دیکه گرنگتره و مرۆفانهتره، بو نمونه ئه پیتی وابوو پیشهی کهسیک که رۆژانه درۆ دهکات، له پیشهکهی ئهم خراپتره، یان کهسانیک که پلهی کۆمهلایهتی و ئایینی و سیاسی، بو مهبهستی تایبهتی خۆیان بهکاردههین له پیشهکهی ئهم زۆر ناشیرینترن، ناشیرینی چی ئهسلهه ئهه پیتی وابوو ئهه کارهی ئهه دهیکات یهکیکه له کاره راقییهکانی جیهان.

لهه کاتهدا دهنگی قیژهی ئافرهتهکه و نرکه نرکی هاوړیکه به ئاسانی دهگهیشته گویمان، تا دهبوو

دهنگیان زیادی دهکرد، به جوړیک دهبوایه زیاد له پتویست گوی قولاغ بم، تا بتوانم دهنگی کارای سمیل رهش بیستم، بهلام کارا وهک ئهوهی گوی له هیچ نهبیت، یان زۆر لهگهلی ئهه جوړه دهنگه دا راهتیت، بهردهوامبو لهسهه قسهکانی "گوی بگره کوری باوکم، بهلامهوه کهموکوری نییه، که گهنجیکی وهک تۆ قیزی له کارهکهم بیتتهوه و پیتی شهه بیت له مالهکهی خۆیدا و به دیار چاوی ژن و منداله کهیهوه ئافرهت بو پیاوان بهینیتتهوه، بهلام ئهوهش بزانه من ئارهزوییهکی زۆرم بو ئهم کاره هیه، ههگریز ئامادهنیم به باشترین کار بیگۆرمهوه که تۆ و خهلکانی وهک تۆ پیتان شانازییه".

بو جاری چوارهم زۆرم له خۆم کرد و توانیم قسهکهی پی بیرم "تۆ دهروونت بهم پیشهیه ئارامه؟" ئهویش به بزیهکهوه که بیهویت نیشانی بدات، ئهوه منم له باریکی ناآرامی دهروونیدام نهک ئهه "مییشکی خۆت به دهروونی منهوه خهریک مهکه، ئارامترین کاتم ئهه کاتهیه که پیاویک بههوی منهوه ناگری ناوگهلی بکوژینیتتهوه، یان ژنیک ئالۆشی نیوان رانهکانی له مالهکهی مندا دامرکینیتتهوه". بهوپهیری لهخۆرازیبوونهوه و به دهنگیکي بهرز بهردهوامی به قسهکانی دا "من رایهلهی نیوان پیاوه ئاگراوییهکان و ژنه ئالۆشاوییهکانم، ئهههش پیاوی خۆی دهویت و به ههموو کهس ناگریت، کوری باوکم" لهم کاتهدا پیکه نینیکي گالته جارانهی بو کردم.

لهناکا و هاوړیکه به دهپیتیهکی کورتهوه له شیوهی ئهوهی له شهریکی دهسته و یهخه گه راپیتتهوه، به قژیکی پهش و لهشیکي ئارهقاوییهوه، که بۆنهکهی خیرا گه بشته لووتم، له ژورهکه هاته دهروه، بهشله ژاوییهوه به هیوانهکهی بهردهماندا تپهیری و خۆی به حهنامه بچکۆله کهدا کرد، که له جیگهکهی منهوه دهرگا ئاسنینه ژهنگاوییهکهی دیاربوو، پاش تۆزیک له چوونه ژورهوهی دهنگی ئاویکی بهخوهرات که دیاربوو بهپتوه تهشتیک ئاوی کرد بهلهشیدا و به خاوییهکی رهش و سپییهوه که له بهشی خوارهوهی جهستهیهوه پیتچابوو هاتهوه ژورهکه و به ههناسه برکییهکی زۆروه که ئامازهبوو بو ماندووونی، لهسهه قهنهفهکهی ته نیشتم دانیشتم، دواي تۆزیک ئافرهته کهش بهدهم تۆبه لکردن و بهستنی قژی به پستی سهریهوه، خۆی به تهوالیتتهکهی ته نیشتم حهنامه کهدا کرد، منیش له جیتی خۆمهوه به چهشنی ئهوهی له بهردهم تهله قزیزینیکدا دانیشتم و سهیری چهند رووداویکی ناوازه بکهه، له شوینی خۆمهوه واقم ورمابوو، چونکه راستییهکهی دیههنی لهه جوړه به من زۆر نامۆبوو، زۆر، زۆر.

پیاوه سمیل رهشه کهلله زلهکه به مهبهستی ئهوهی

بیهویت خزمه‌ت‌مان بکات هستاو له‌سهر میتری نانخواردنی چیشته‌خانه‌که چهند مۆزتیکی و قاپتیکی خورمای بۆ من و هاوړتیکه‌م خسته سهر سینیییه‌ک و له‌سهر ته‌پله‌کیکی پلاستیک له‌برده‌ماندا داینا.

هاوړتیکه‌م مۆزتیکیانی گرت به ده‌سته‌وه و به تۆزتیکی شه‌رمه‌وه پاکي کرد، له‌گه‌ل یه‌که‌مین گازی له‌ مۆزه‌که به‌دهم جوینییه‌وه که‌میکی بوتری هاته‌وه به‌بریدا "هسته تۆش برۆ، بۆچی نه‌ونده خۆت به‌عشق‌وه خه‌ریک کردوه؟ هه‌موی درۆیه، ژبان شتیکیه دیت و نه‌روات، له‌ نه‌نجامدا نه‌وانه براون که به‌ دلّی خۆیان ژبان ده‌کن، ژبان ده‌بیت بیکه‌یت، وه‌ک نه‌م نافرته‌ی ئیستا بینیت".

گازیکی دیکه‌ی له‌ مۆزه‌که گرت "منیش وه‌ک تۆ واپووم، به‌لام جله‌وی خۆم گرت و دوا‌ی ماوه‌یه‌ک هه‌موو شتیکیم له‌ بیرچوه‌وه، هه‌سته برۆ به‌خودا ئیستا نه‌و بیر له‌ تۆ ناکاته‌وه، ناماده‌ش نییه‌ خۆی به‌ تۆوه خه‌ریک بکات" هه‌ناسه‌یه‌کی قوولی هه‌لکیتشا "من که نافرته‌ دلّی شکاندم، ئینجا تیگه‌یشتم ده‌بیت چۆن بژیم، تیگه‌یشتم ئیتر ده‌بیت فریای خۆم بکه‌وم و نه‌و ته‌مه‌نه‌ی که‌ ماومه‌ هه‌روا تیغه‌په‌ریت، بۆیه هه‌ر دوا‌ی نه‌وه‌ی که‌چه‌که‌ی نامۆزام له‌ به‌یانیه‌کی مالی خۆیاندا پیتی گوت: تۆ چیت و چیت هه‌یه پیتی بنازیت؟ تا منیش شووت پتی بکه‌م؟ بریارم دا تا له‌ تواناییمدا هه‌یه هه‌ر شه‌وه و له‌ باوه‌شی نافرته‌تیکیدا رۆژ بکه‌مه‌وه".

قسه‌کانی هاوړتیکه‌م زۆر به‌لامه‌وه سه‌یر بوو، هه‌رگیز به‌ جوړه قسانه‌م لی نه‌بیستوو، نه‌گه‌رچی من ماوه‌یه‌کی که‌مبوو به‌ هۆی هاوړتییه‌کی دیکه‌مه‌وه داوا‌ی کردبوو مناسیت، گه‌لیک زووش لیم نزیک بۆوه، به‌لام له‌و بریایدا نه‌بووم رۆژیکی به‌و شیویه‌ قسه‌ بکات، چونکه من و نه‌و هه‌ر جاریک داده‌نیشتم، له‌ باسی عشق و نه‌ده‌بیات زیاتر هیچی ترمان نه‌بوو، ته‌نانه‌ت نه‌و ئیواره‌یه‌شی له‌ باخی گشتی شاردای بریارمان دا بچینه لای که‌سیک که‌ نه‌و به‌ (شه‌هلای جادوو‌گه‌ر) ناوی ده‌برد، ده‌یگوت: "منیش هه‌ر چاره‌پیتی گه‌رانه‌وه‌ی نامۆزاکه‌م ده‌که‌م، چونکه دلّیام نه‌و پیاوه‌ی ئیستا له‌گه‌لی ده‌ژی خۆشی ناویت و نان و ژه‌ری ده‌رخوارد ده‌دات"، منیش سه‌رم بۆ قسه‌کانی ده‌له‌قاند و هه‌ر نه‌و ئیواره‌یه‌ بریارم دا بچینه لای شه‌هلای جادوو‌گه‌ر و کیشه‌که‌می بۆ باس بکه‌م، به‌لکو نه‌و بتوانیت له‌ ریگه‌ی جادوو‌وه‌ ده‌ستکارییه‌کی چاره‌نوسم بکات.

کیشه‌ی من ساردبوونه‌وه‌ی له‌ پری دلداره‌که‌م بوو، نه‌و دلداره‌ی له‌ پیناویدا ده‌مردم، مردیشم، نه‌و دلداره‌ی له‌ قوولایی دل‌مه‌وه‌ عاشقی بووم و عاریفانه‌ بۆی ده‌سووتام، سووتاشم، من ده‌موبست بۆم روون بیتسه‌وه‌ که‌ ئایا

خۆشه‌ویسته‌که‌م به‌ من ده‌گات، یان به‌و که‌سه‌ی که‌ ماوه‌ی چهند مانگیکیه‌ چوه‌ته‌ بن‌گویی و ده‌ستی به‌سهر هست و سۆزیدا گرتوو و ده‌یه‌ویت بیکاته‌ مولکی خۆی، هه‌رچه‌ند روانگی‌ی من بۆ عبشق هه‌رگیز له‌سهر بنه‌مای خاوه‌نداریتی نه‌بووه، به‌لام وه‌ک مرۆقیکی مافی خۆمه‌ هه‌ولی به‌دیه‌تانی نه‌و خه‌ونه‌م بده‌م که‌ بۆی ده‌ژیم، ناخر پیم بلین، چی له‌وه خۆشتره‌ مندالیکت له‌ که‌سیک هه‌بیت هست بکه‌یت زاده‌ی عیشقی نیوان تۆ و نه‌و که‌سه‌یه، نه‌ک ته‌نیا نه‌ربیتیکی کۆمه‌لایه‌تی، چی له‌وه نارامبه‌خشته‌ هه‌ستی نه‌وه‌ت هه‌بیت منداله‌که‌ت خودی عیشقه، نه‌ک ته‌نیا کرده‌یه‌کی سیکسی، چی له‌وه چیتره‌خشته‌ له‌ پال مه‌عشووقدا هه‌ناسه‌ بده‌یت، بنوویت، خه‌ون بینیت، ته‌نانه‌ت بمریت.

له‌ مالی کارای سمیل ره‌شی که‌لله‌ زلدا هیچ شتیکی وه‌هام به‌دی نه‌ده‌کرد که‌ ناماژه‌ بیت بۆ بوونی جادوو‌گه‌ر، هه‌رچه‌نده‌ نه‌مه‌ یه‌که‌مین جارم بوو، به‌ نیازی جادوو‌ بجمه‌ شوینیکیه‌وه، پیشتر بروام به‌ شتیکی له‌و جوړه نه‌بووه، بگره‌ به‌ کاریکی به‌تالیشم ده‌زانی، به‌لام له‌ هه‌ندیکی رۆمان و نه‌فسانه‌دا خوتندومه‌ته‌وه‌ جادوو‌گه‌ره‌کان شتی سه‌یر و نه‌کرده‌ ده‌کن.

هاوړتیکه‌م له‌سهر قه‌نه‌فه‌که‌ی ته‌نیشتم هه‌ستاو چوه‌وه قه‌نه‌فه‌که‌ی به‌رانبه‌رم دانیشتم و له‌ قسه‌کانی به‌رده‌وامبوو "برۆ به‌خودا به‌ یه‌ک جار چوونت بۆ نیو باوه‌شی نافرته‌تیکی له‌م جوړه و چیتر وه‌گرتنت له‌ نه‌رمایی رانه‌کانی و گه‌رمایی و ته‌رایی ناوگه‌لی هه‌موو شتیکی بیره‌چیته‌وه".

هیژیکی خه‌فه‌کراو له‌ ناومدا که‌وته‌ جووله‌، ئاره‌زوویه‌ک که‌ سالانیکیه‌ بۆ ده‌رفه‌تیکی ده‌گه‌ریت که‌ تیبیدا گوزارشت له‌ خۆی بکات وروژاندمی، ره‌مه‌کیکی خه‌وتوو به‌خه‌به‌ر هاته‌وه، کتیر هه‌ستامه‌ سه‌ر پییان و خۆم به‌هه‌مان نه‌و ژوو‌ره‌دا کرد که‌ هاوړتیکه‌م پیش من بۆی چوو، هه‌ر به‌چوونه‌ ژوو‌ره‌وه‌م چاوم به‌ دۆشه‌کیکی ئیسه‌فه‌نج که‌وت که‌ له‌سهر زه‌وییه‌کی کۆنکریت راخراپوه، پاکه‌تیکی کلینیکیسیس له‌ ته‌نیشتییه‌وه‌ دانراپوو، شیوه‌ی راخستنی دۆشه‌که‌که‌ له‌سهر زه‌وییه‌کی کۆنکریت و دانانی پاکه‌ته‌ کلینیکیسه‌که‌ له‌ ته‌نیشتییه‌وه، نه‌و قیدیویه‌ی هینایه‌وه‌ یادم، که‌ ماوه‌یه‌ک له‌وه‌ویه‌ر، له‌ریگه‌ی مۆیایله‌وه‌ به‌ هۆی کوره‌که‌ی پورزاه‌وه‌ بینیم، تیبیدا کورپکی نه‌سه‌م کچیکی سپیکه‌له‌ی چاوه‌سه‌وزی پال‌خستبوو، ده‌ستی به‌ مه‌مک و سک و رانه‌کانیدا ده‌هینا و به‌ کوردی قسه‌یان ده‌کرد و به‌ کوردیش پیده‌که‌ن هه‌ر به‌ کوردیش کوره‌که‌ ده‌سته‌کانی ده‌خسته‌ ناوگه‌لی که‌چه‌که‌وه.

ماوهیهک به پاراییهکی زورهوه له ژورهکهدا وهستام، پاش کهمیک نافرتهتیک خوی به ژورهکهدا کرد و دواى داخستنی دهرگاکه، پهرده رهنګ بېجییهکهی ژورهکهی دادایهوه و دهستی به داکهاندنی جلهکانی کرد، منیش وهک ئهوهی له ژورویکی هلمیندا بم، لهشم گهرم داهات و نارهقیکی زورم کرد، لهگهله داکهاندنی ههر پارچهیهک له جلهکانی و فیدانی بۆ سهر زهوییهکه، نافرتهکه زباتر سهیری چاوی دهکردم و به ناماژهی چاوهکانی په لکیشی خوی دهکردم، بهلام من هیزی ئهژنوم لی برابوو، بهجوریک نهمدتوانی ههنگاویک لیبی بجمه پیشهوه، له جیگهی خومدا وهک پهیکهر وهستا بووم و جار جارهدش به چهند جوولهیهکی ئوتوماتیکی سهیری دهروپیشتی خوم دهکرد.

پاش کهمیک نافرتهتهکه تهواوی جلهکانی لهبهری داکهاند، کهمیک دهستی به مه مکه گهوره و رانه پانهکانیدا هینا، پاشان لهسهر پشت خوی دا بهسهر دۆشهکهکهدا و ههردوو قاچی کردهوه و به جوولهی سهر ناماژهیهکی بۆ نیوگهلی کرد، وهک ئهوهی بانگیشتی میوانیک بکات بۆ سهر سفری نانخواردن.

لهو کاتهدا به خیرایی تیپهپوونی دیمهکانی دهروهی جامی ئوتومبیلیکی تیژوه، ئهو رۆژانه به بیرمدا تیپهپین که من و دلدارهکهم بهسهر شهقام و شۆستهکانی شارداد هروپیشتین، له نیو پارک و باخچه و کافترباکاندا دادنهپشتین و بهناو گۆرهپانی زانکۆدا پیاسهمان دهکرد، بهلینمان بۆ بهکتری دووپات دهکردهوه که ههر به تهواوپوونی زانکۆ، بچینه ژيانی هاوبه شهوه، من و ئهو ئهزموونی عیشقیکی روحیمان دهکرد، دهستیم دهگرت و نارهزوم دهکرد لهویا کوتاییم بیت و بۆ ههمیشه بجمه ناویهوه، ههزم دهکرد نه میتیم و له ناو ئهودا بتویمهوه، به چپه به گویتیدا دهچرپاندم ژيان ئهو ساتانهیه که له پال تۆدام.

خیرا ههستم به پهشیمانیهکی زور کرد، وهک ئهوهی له خه وداپم، له ناکاو به زهنگی مۆیایلهکهم راجله کیم، دهنگی دلدارهکهم له ژمارهیهکی نه ناسراوهوه به تۆنیککی نزم و جوریککی وهها که بیهویت تاوانبارم بکات" چیتیر بیر له من مه که رهوه، ئیستا وهک چۆن تۆ له باوهشی نافرتهتیکدایت، منیش ههر ئه مشهوه له باوهشی کورپیکدا دهیم و بهم زووانهش دهچینه ژيانی ههتا ههتاییهوه"

به بیستنی ئهم چهند قسهیه خیرا ده رگای ژورهکهم کردهوه و چوومه دهروه، هیچ کام له کورهکهی هاوړیم و کابرای سمیل زل له هه یوانه کهدا نه ما بوون و تهواوی ژورهکانی ماله که گه رام کهسیانم نه بیینی، به خیرایی و هه ناسه پرکی خوم گه یانده ههوشی ماله که، جگه له ژن و

مندالیک که ژنه که خه ریکی گسکدان بوو، منداله کهش خوی به کرمیکه وه سه رقالم کردبوو که بهسهر دیواریکدا هه لده گه را، کهسی دیکه م نه بیینی، لهو کاته دا بایه کی به هیز هه لیکرد و هه ندیک گه لا و ته پوتوزی له گه له خویدا هه لگرت و به ره وه ده موچاومی هینا، ههر چۆنیک بیت به ناو ته پوتوزه که دا خوم گه یانده سهر شۆسته کهی ده ره وهی ماله که، ده رۆیشتم و زه وییه کهی ژیر پیم پیچه وانهی ئاراسته ی رۆیشتی من ده رۆیشتم و به وه هوییه وه نه مده توانی له جیگه ی خوم برۆم، ههر هه ولی رۆیشتم ده دا و بی سوود بوو، قورساییه کی زور که وته سهر بوونم، زور ناسته م هه ناسه م بۆ ده درا، چهند جاریک ته له فۆنم بۆ هاوړیکه م کرد، وه لامی نه ده دامه وه، پاش که میک نامه یه کی بۆ ناردم تییدا نووسرابوو" ئه و کورپی خوشه ویسته کهت له نامیز ده گرت، منم."

چاوم له سهر شاشه نه فرته ییه کهی مۆیایله کهم لانه ده چوو، ده موست زیاتر ته رکیز بکه م و نه مده توانی، ههستم به گیزییه کی زور ده کرد، تا ده هات دنیا له به رچاوم ته لخرت ده بوو، تینم ده دایه به رخوم و ههنگاوی خیراتم ده نا، مه بهستم بوو چی زووتره له بهر ده رگای ئه و ماله دووریکه ومه وه، به لام به پیچه وانهی ههنگاوهکانی منه وه، زه وییه کهی ژیر پیم خیراتر ده رۆیشتم، وهک ئه وهی له سهر ئامیتریکی وه رزشی تایبهت به راکردن بم، رۆیشتیکی بی هه وده ده رۆیشتم، ده مگوت ئیستا نا ئیستا ده که وم و نیوچه وانم به شۆسته که ده ته قیت ت ت ت ..

کاتیک به ناسته م چاوم کرده وه، گوئییه کانم ههستی بیستنیان بۆ گه رایه وه، دهنگی ئامیتری پیوانه کردنی لیدانی دلیم ده بیست، به ته لخی ئه و ده موچاوانه م ده بیینی که به شیویه کی بازنه یی له سهر سهرم ریزبان گرتبوو، وهک ئه وهی بیانه ویت دلنه واییم بده نه وه له بهر خویانه وه ده یانگوت: باش ده بیت گیان هیچی وانیه، شکاوییه کهت زور نییه، بهم نزیکانه باش ده بیت و ده گه رپیتته وه ماله وه.

به لام من لهو کاته دا و له بهر خوم هوه به دهنگیککی تیکه له و هه ندیک جار ته نیا جووله یهک له لیوه کانم ده هات ده مگوت: دلنیابن به ریزان دلنیابن من قهت قهت باش نابم، دلنیابن.

۲۰۱۶-۲۰۱۲

سلیمانی / هه ولیتر

سیو بوو، یان هه نار؟

ئیدا قادری
(سلیمانی)

باسی هه نارێ گوشراو و پهنگی سووری هه نارێ و شریخه و هۆری شمشیر و گردهکهی بهرهتهری شار و جام و ناوینه و ئورشه لیم و سه لاهه ددین و دهم و لیتی نووساو به جامی په نجه ره کانت بو ده کردم، به لام من جگه له ته ری سه ر لیتوه کانت و ئه و گر و هه لمهی له تو هه لده سایه وه و نه رم نه رم ده هات و له سه ر جه سه تم ده نیشته وه و ده یته واندمه وه، له شته کانی دیکه تی نه ده گه یه شتم، به راست ئیستا وه بیرم هاته وه! ئه وه تو باسی چیت ده کرد؟ کالانی چی و که مه ری خوتناوی چی و شمشیری چی؟ ئه سپی چی و حیلهی چی و سوپای چی؟ پیتم بلێ ئه مانه چ پیته وندییه کیان به ژووری نووستنه که ی منه وه هه بوو؟ من به و به یانییه له ناو باوه شی تو و له پشت میزه که ی تو دا چیم ده کرد؟ شمشیره که ت له ناو کالانی دوژمندا چی ده کرد؟ من گولم به با دابوو، یان تو که هه وای مژینی هه نارێ گوشراو که وتبووه سه رت و له شکریتکت بو داگیرکردنی باخ هه نارێتک خسته بووه ری و پیت و ابوو باخی هه نار ئورشه لیمه و خوت و سه ربازه گالته چیه کانت له پشت ده رگای ژووری نووستنه که ی مندا مول دابوون؟ ها... پیته که نی؟! با... با... پی بکه نه، سه رت له من تیک داوه و خوت پیته که نی.

ئاها هاته وه بیرم، من له ژووری نووستنه که ی خوم، له گه ل بیخه ویدا له شه ریکی ده سه ته و ئیخه دا بووین، تو بو ساتیکیش له پیتش چاوه کانم ون نه ده بوویت و لی نه ده گه پرای خه وم لی بکه ویت، ده مویت بخه وم، ده مویت بو چه ند ساتیک لیت رزگار بم، تو هه بوو و تو نه بوو، له باوه شتدا بووم و له باوه شتدا نه بووم، هی تو بووم و هی تو نه بووم، وه ک ده ریا چون ئاسمان له باوه ش ده گری و ده یگوشی و له هه مان کاتیشدا هینده ی خوا لیتی دووره و لیتی دوور نییه، لیم دووری و لیم دوور نی، له کویتی ژبانمه وه داتینیم که ده زانم هی ئه وی تری و هی من نی؟ که من هی ئه وی ترم و

هی تو نیم؟ بۆ لیم نابستهوه؟ چما به پیستی سکم ههلمگرتوی و دووگیانم پیت، ههه له له باربردنت دهترسم و ههه له زاین، چیت لئ بکهه؟ خۆت پیم بلئ من چی له تو و داگیرکاریه کانت بکهه له حالیکدا که خۆت به نازادیکهوانیان دهزانی؟ بۆ چه ند ساتیک دوور بگره لیم با خهوم لئ کهویت.

له ژووهره که تدا بووم، رووتوقووت، چما له جهنگ گه رابوومهوه، هیندهی شهرفانیک ماندوو و شهلالئ عارهقه، گوتبووت: چیرۆکیکی نویم دارشتوو و تاقه تم نییه دهست بنیم به پستهکاندا و بینوسم، وهره له سهر رانم دابنیشئ، من دهلیم و تو په نجه به تهخته کلبله که دا بنئ و پیت به پیت بۆمی بنووسه با له کاتی خویندنهوه و پیداجوونه ویدا بۆنی بن باخهلت بپته بپنمدا.

نهختیک سهیرم کردی و هاتمه سهر رانت، په نجه کانه له سهر پستهکان دانا، توند لیتوت به نهرمه ورووژینه که ی گۆمهوه نووساند و چرپاندت به گۆمدا: بیلیم.

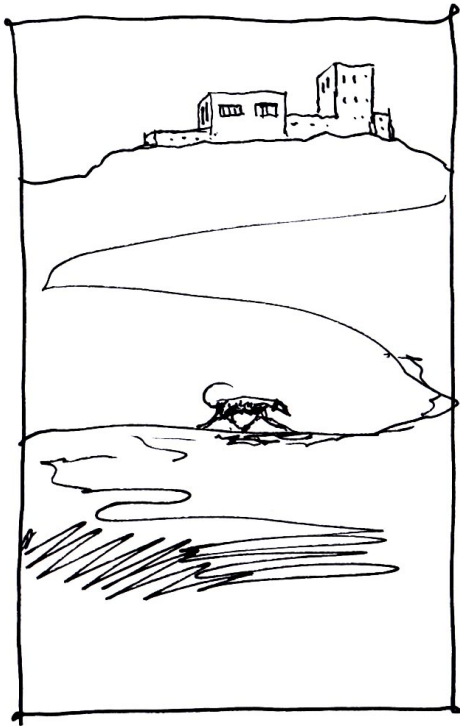
به بهرکهوتنی لیتوت و نهرمی گۆیم راجله کیام، تهزوویهکی ئارامبهخش به سهرتاپای جهسته مدهات و مووی جهسته م گرژ بوون، بهلام خۆم لیتی گیل کرد و گۆتم: ها...ئا.ئا. بیلئ.

تۆ باسی ههناری فرشقییوو و ئورشه لیم و پانتۆلی سپیت دهکرد و نهرم نهرم دهستت له سهر سکم دادهنا، تۆ باسی سه لاهه ددینت دهکرد و خۆت بووبووی به هیتله و گرت له دوو گرده که ی بهر هه ته ری شار بهردا بوو و هه موو جووله که کانی شارته خستبووه ناو ژوووری گازهوه و دهتواندنهوه، باسی شریخه ی شمشیرت دهکرد و بۆنی بارووت لئ دههات، باسی بژی سه لاهه ددینت دهکرد و من هاواری های هیتله رم ده بیست، باسی باخ ههنارت دهکرد و به هه له دا چووبووی و وا بزانه له و تاریکیه دا نه تبینیوو و سپوه کانت به ههنار هاتیوونه پیش چاو و به هه موو هیتزهوه ده تگوشین و چاوه ری بوی شهق ببهن و ئاوی ههنار پیرژیتته سهر دیوار و بنمیچ و رهفه کانی کتیبخانه که ت و شاشه ی کۆمپیوته ره که ت و پرژه بکاته سهر ده موچاوت و به چیژه وه له ناو ئاوینه گه وره که ی به رانه رتدا سهیری ههناری گوشراو و ده موچاوی به په له ی سووری ئاوی ههنار داپۆشراوی خۆت بکه ی.

من ده منووسی ئورشه لیم له ناو گری و هه لمدا نوقم بووبوو، مووه کانی سنگت به پیستی پشتمه وه

نووسابوون، گوتبووت بنووسه ئورشه لیم له ناو ئاگر و خویندا گه وزابوو، نووسی بووم باران باربوه، کانی او هکان تهقیونه ته وه، باقاریا به خۆی و گرد و دۆلییه وه تیرناو بووه، گوتبووت: هه ی شهیتان! من شتی دیکه م گوت، پیکه نیبووم و تۆ له ناو ئه و تاریکیه دا توندتر سپوه کانت گوشیبوو و هه رچی هه ولت دابوو شهقیان نه بردبوو، له دلئ خۆتدا گوتبووت رهنگه هیتشتا کال و نه گه یبو بن، لیتوت له سهریان داناوو و به هه وای ههنار مژین توند توند گه ستبوت بۆ ئه وه ی کون بن و ئاوی ههنار پیرژیتته ناو ده مت، زیره له شار به رز بووبووه وه، گوتبووت بنووسه ههنار، نووسی بووم: سیو. عارهق تک تک له پشتمه وه ده چۆراو ده که وته سهر رانت و به ره و زهوی ژووهره که ت ده که وته ری، گوتبووت بنووسه: کالانه که ی دوزمن له که مه رمدایه و شمشیره که م رۆکردوو ته ناوی. نووسی بووم دوزمن ئاگای له خۆی نییه، قه لاکه یان داگیر کرد، رۆژ هه لاتبوو. گوتبووت: شار له چنگی ئیمه دایه، بنووسه بژی سه لاهه ددین. نووسی بووم: به سه دان نازیست هاواریان ده کرد: های هیتله ر.

به ئاگا هاتبوومه وه، وا دیاره بۆ چه ند ساتیک وازت لئ هیتابووم و وازت لئ نه هیتابووم، تیر تیر خه وتبووم و نه خه وتبووم، شه لالی عارهقه بووبووم، له باوه شتدا بووم و له باوه شتدا نه بووم، هه ی که سیکی دی بووم و نه بووم، شار که وتبووه چنگ له شکره که ت و نه که وتبوو، دوشمن به خۆی و کالانه به تاله که یه وه خه وتبوو و پرخه ی دههات. باسی ههنارت ده کرد، یان سیو؟ سه لاهه ددین، یان هیتله ر؟ تی نه گه یشتیم ته نییا له هیتزی سووتینه ری له شکره که ت تی نه گه یشتیم.....ئه تو باخی ههنارت ده ستنیشان کردبوو، یان سیو؟ ئورشه لیم یان؟.....

وینه بی چاوه کان

ناکۆ قادر
(دەریەندیخان)

کاتیەک زانییم سه‌گه‌کانیش به تۆ ناوه‌رن، هه‌ستم کرد تۆ دوا شانازی کردنت به خۆته‌وه له ده‌ست دا، هه‌موو ئه‌و روژانه‌تم دیته‌وه یاد که له‌وه ده‌چیت تۆ له یادی خۆت بردبیته‌وه، ئه‌م هه‌موو خه‌لکه‌ به‌دووی دروستکردنی یادگاری و زیندووکردنه‌وه‌ی بیره‌وه‌ریدا ویتلن، که‌چی نه‌مدیوه تۆ بۆ تا‌قه جارێکیش بیت، بیره‌وه‌رییه‌کت گێراییته‌وه! بۆ؟ به‌ته‌واوی نازانم. یه‌که‌م جار که به‌مندالی تۆم دی، هه‌ستم به‌هیچ شتیکی نامۆ نه‌کرد، به‌لام ورده‌ ورده‌ ناچاربووم له‌ تۆ ورد بيمه‌وه، ناچاربووم دوات بکه‌وم و لیت رابمێنم، هه‌موو ئه‌و وینه‌ جودا جودایانه‌ی مندالیتم دینه‌وه یاد، ته‌نیایی به‌رده‌وامت، لاساری و چه‌توونی هه‌میشه‌بیت، جگه‌ له‌ بی باکی دایک و باوکت له‌ تۆ، بی باکی مندالی نه‌ گه‌رک له‌ تۆ، هه‌رگیز نه‌ له‌ گه‌ل که‌سدا و نه‌ له‌ گه‌ل خیزانه‌که‌تدا نه‌مدیوبت، له‌ هیچ شوێنیکی دایکت باسی نه‌کردوویت، ته‌نانه‌ت باوکیشت به‌ شانازییه‌وه‌ ده‌یگوت "شوکر بۆ خوا مندالمان نییه".

هه‌ندی‌ک جار ده‌مدیت که‌ مندال بوویت، وینه‌ی ژن و پیاویکت له‌ سه‌ر دیواره‌کان ده‌کیشا بی ئه‌وه‌ی چاویان هه‌بیت، هیچ جارێک نه‌مدی وینه‌یه‌ک بکیشیت چاوی هه‌بیت، ئه‌و وینه‌یه‌ی سه‌رده‌می مندالی که‌ له‌ سه‌ر دیواری کووچه و کولانه‌کانی شار ده‌تکیشان، هه‌میشه‌ له‌ دایک و باوکت ده‌چوون.

ئه‌و روژه‌ی ترم له‌ یاده‌ که‌ به‌ توندی منت له‌ ناخه‌وه‌ هه‌ژاند که‌ به‌ ریکه‌وت به‌لای قوتابخانه‌که‌تاندا تی په‌ریم، له‌ پر تۆم دی به‌ ده‌ستی به‌تاله‌وه‌ له‌ وینه‌یه‌ی هه‌لاتیت، له‌ به‌رخۆته‌وه‌ ده‌گریایت، بی ئه‌وه‌ی که‌سیک ناواریک بداته‌وه.

روژانی دواتر هه‌ر له‌ خۆته‌وه‌ بیستم، له‌ ورینه‌کانی خۆته‌وه‌ بیستم که‌ ئه‌و روژه‌ بۆیه‌ گریاوت، چونکه‌ کارتی ده‌رچوون به‌ هه‌موو قوتابییه‌کان دراوه‌ بی ئه‌وه‌ی که‌سیک ناوی تۆ به‌ییت، تۆ دره‌نگ زانیبووت چه‌ند سال خۆت له‌م پۆل بۆ ئه‌و پۆل گه‌راویت بی ئه‌وه‌ی ناوت له‌ هیچ پۆلیک و له‌ هیچ قوتابخانه‌یه‌ک هه‌بیت، دواتر که‌ ناوی تۆم لای مامۆستاگان هیتا، هه‌موو نکولییان له‌ بوونی قوتابییه‌ک به‌و ناوه‌وه‌ ده‌کرد، له‌ هیچ قوتابخانه‌یه‌کی شاردا ناوی تۆ نه‌بوو، هه‌موو هاوپۆله‌کانت، پاشان هه‌موو مندالی نه‌ گه‌رک قسه‌کانی مامۆستاگانیان پشتراست ده‌کرده‌وه.

من قۇناغەكانى دواترى ژيانى تۆم باش دېنەو ە ياد، ئەو كاتانەى دواتر كە ەك گەورەيەك رەفتارت دەكرد، پياوانە ەنگاوت دەنا و لاسايى گەورەكانت دەكردەو ە لە جگەرەكېشان و قسەكردن، بە دەنگى گرگورانى ئەقېندارانەت دەچرى، ەك زۆر لە تازە پياھەلكەوتووەكان بەلاى ئافرەتاندا رەت دەبوويت و پلارېكت تې دەگرتن، تۆ يەختە بە جوانترىن كچى شار دەگرت، بە ناشرىنترىيان قايل دەبوويت، كەچى ەركىز يەكېكان سەرنجىيان نەدايت. تۆ بەگەرمى سلاوت لە ەموو كەسېك دەكرد كە بەلاتدا رەت بووواپە، كەچى ەركىز. . نەمدى كەسېك، يەك تاقتە كەس ەلامېكت بداتەو ە.

پاشان دەمدىت كىتېت لە بن ەنگل دەنا و زۆرەى كاتەكانت لە كىتېخانەكاندا بەسەردەبرد، ئەو ماوۋەيەى تەمەنت ەموو كات كۆلت پىروو لە كىتېت و گۆقار، ەندىك جار لە شەقامەكاندا تۆم دەدەيت دەتخوتىندەو ە، زۆرجار لە باخچەكانى شاردا دەمىنېت خەرىكى نووسىن بوويت، دواتر لە كۆر و كۆوونەو ە ئەدەبىيەكاندا دەردەكەوتىت و ەمىشە دەتووست بەشدارىيت، دەتووست توانايىەكانت پىشانى ەاودەمەكانت بدەيت، دلت پىروو لە قسە، لە بىروا، بەلام ەركىز نەمدى رېگەت بدەن قسەيەك بكەيت.

لەو بەدواو ەكەلكەلەى ئەو ە داى لەسەرم كە بەدواى كىردنەو ەى ئەو گرئ كۆپرەيدا برۆم، من دەستم لە كار ەلگرت و تۆ بوويتە سەر ئېشەى من، كاتېك ەندىك وتار و لىكۆلىنەو ەت لە سەر "مىژووى نازادى" و "مافەكانى ژن" و "خەبات بۆ يەكسانى" نووسى و گەياندە بارەگا و ناو ەندى زۆر لە بلاوكرادكانى شار، كەچى ەركىز او ەركىز ەيچ كام لەو نووسىنانەت بلاو نەبوونەو ە.

دواتر كارى زۆرت تاقتى كىردەو ە، ەندىك جار دەمدىت بە كۆلانەكانى شاردا ەربانەيەكت بە كۆمەلېك وردەالەو ە پىش خۆت دەدا، دواتر دوكانت دانا، بەلام نازاتم بۆچى رۆژىك كىرارىكت لى پەيدا نەبوو!؟

بە دىژايى تەمەنت نەمدى ەاورىيەتى يەكىت كىردىت، ەمىشە تۆم بە تەنيا دەبىنى، ەموو دەم بە ئاواتەو ە بووم كە بە شەقامەكاندا دەرۆبىشتىت، كە لە كۆلانەكانى شاردا دەھاتى و دەچوويت، كە سلاوت لەو رېسوارانە دەكرد كە بەلاتدا رەت دەبوون كە خۆشەويستى و رقت بەرانبەريان دەردەبرى گرنگىيەكان پىن بدايەيت، سەرنجىكان بدايەيت، ەموو ئەو كارانەى لە ژيانتدا كىردن، كەس ئاورى لى نەدانەو ە.

گەلىك ەولم دا خۆمت لى نىك بكەمەو ە ەك تەنيا كەسېك كە دەتېنىت و ەستت پىن دەكات، بەلام تۆ كە بەلاى مندا رەت دەبوويت، ەركىز سەرنجت نەدەدام، من لە سەرتادا وام ەست دەكرد كە بە ئەنقەست سەرنجت نادەيت، يان وتوتە با دەستبەردارى ئەو تاقتە كەسەش بىم كە ەستم

پىن دەكات، بەلام سەرتەنجام دلىيا بووم تۆ ەركىز منت نەدېو ە، بەلام من و تۆ جىاوازين، بۆ تۆ تەنيا من ەستم بە بوونت دەكرد، بۆ من تەنيا تۆ ەستت بە بوونم نەكردو ە.

ئەمەم كەى بۆ روون بوو ەو ە كە تۆ ەركىز كەس ەستى بە بوونت نەكردو ە، ەيچ روح لەبەرىك، ئەو ە رۆژى نمونەبى نەو ەرىنى سەگەكانى مالى دكتور بوو، ئەو سەگانەى ئەگەر كەسېكان لە دوورى چەندان كىلۆمەترىشەو ە لە مالى دوورە شارى دكتورەو ە بدايە، بە شىو ەيەكى سەبر دەو ەرىن، چ جاي مىوانەكانى بەردەرگا، چ جاي مىوانەكانى ەوشە، كەچى كە تۆ چوويتە ەوشەكەشەو ە نەو ەرىن، كە پەلامارى سەگەكانىشت دا، ئەوان پىن دەنگ مانەو ە كە زنجىرەكەى مىلىشت پساندن ەر نەو ەرىن، كە بەشەق ەاتىت بە شەو ەيلاگەياندا ئەوان مرخەيەكى بچووكىشان لە ژىر لىويشەو ە نەكرد.

ئىتر لە جىياتى من، تۆ خۆت نىو ەى ئەو گرېتەت كىردەو ە، ئاخر تۆ ەاتىوويت كۆتابى بەمە بىتت و دكتورى دەروونزانى شار، ئەو پياو ەى خۆى دوورى شار گرتبوو، خۆى دوورى ئەو خەلكە گرتبوو كە پىويستىيان پىي ەبوو، ئەو گرېتەت بۆ بكاتەو ە، وىستىووت بلىت، دكتورى بەرپىز من لەو بروايەدام مرۆقەكانى دەرو ەرم گرنگىم پىن نادەن، دەرو ەبر خۆى لە من گىل و نەبان دەكات، ەموو كەسەكانى دەرو ەرم دەيانەو ەت وا رەفتارم لەگەل بكن ەك ئەو ەى نەبم، يان وىستىووت پىرسىت دكتور تۆ بلىتت من گرتى خۆبەكەمزانىم ەبىت، من بۆ گرتى خۆبەكەمزانىم ەبە؟ يان دكتور پىم بلىت من چ جودايىەكم لەگەل ئەوان ەبە؟ من لە ەوام و ئەوان لە خاك؟ ماترىالى من چ جودايىەكى لە ماترىالى ئەوان ەبە؟ كەچى نەو ەرىنى سەگەكانى دكتور لە تۆ، بۆ تۆ و بۆ نىشىيان روون كىردەو ە، نا گومانەكەى يەكەم جارت، وىنەكانى مندالىت راستە، وىنەكانى يەكەم جارت كە لە سەر دىوارەكان دەتكىشان، تۆ بە دىژايى تەمەنت نەك ەر گرنگىت پىن نەدراو ە، بەلكو ەست بە بوونىشت نەكراو ە، ئەو نەپىنى توورەبوون و سەغلەتى بەردەوامى تۆ و من بوو! من ئىدى زانىم، تەنانەت دايك و باوكىشت ەركىز تۆيان نەدېو ە.

بەلاى تۆو ە تەمەنت ەيچى واى تىدا نىبە شايانى گىرانەو ە بىت، ژيانى تۆ بەلاى خۆتەو ە چىرۆكىك نىبە بۆ گىرانەو ە، ئاخر يەكىك رۆژىك لە رۆژان كەسېك نەيدىبىت و لەگەلئى نەكەوتىتە گىتوگۆو ە، چۆن بۆ ئەو دەشىت بىتتە چىرۆك؟ بەلام بسورە من بە تەواوى بروا ە گىرامەو ە، تۆ تەمەنىكت گوزەراندا، نەكەس تۆى دېو ە نەكەس ناسىتى، بەرادەيەك ژيان لەم سەرزەو ەبىيەدا بۆ تۆ سەخت بوو كە ەندىك جار دەلېم پىن دەچىت كەسېكى ەك تۆ ەركىز نەبوويت، پىن دەچىت خەيالى خۆم دوستى كىردىت.

زهرده خه نه

مه نسور یاقوتی
له فارسییه وه: عومدر محه مده دی
(شنۆ)

به ریز سه بووری پیاویکی شاد و روو خووش بوو، له ماوهی سی سال، ژیا نی ناخووشی نه دیبوو! کورد گوته نی: "تالی و سویری نه دیبوو له تهری دهیخوارد و له هیسکی ده نووست" ژنییک و دوو مندالی هه بوو. ژنه که ی کار به دهست بوو، خووشی مووچه خوژ بوو، مال و ماشین، خانوو، چهنده مافووری کاشان و ته له قزیوونی رهنگی و ته له فون و به خچال و پاشه که وتی بانک و پولی نوستوو هه بوو. له هیچ شتییک که م و که سری نه بوو، به ژنی ۱۶۰ سانتیم بوو، زگی له پیش و سمتی نه ستوو و گووین و چاوی رهنگ خو له میشی و هه میسه پیکه نی نی له سه ر لیو بوو. جگه ره ی نه ده کیشا و حیز و چاوبرسی و پیاوی قومار نه بوو، له ژیا نیکی ته ناھی و خو شیدا ده ژیا، هه موو سالی جار یکیش ده چوو زیا ره تی ئیمام ره زا.

ئیاره رۆژئا وایه کی پاییز به کۆت و شه لواریکی وتوو کراو و خاوین، به کراسیکی هاوشیوه له گه ل کۆت و شه لوار ی وتوو کراو، پیتلاوی نوئ و کیفیکی چه رمی به دهسته وه بوو که له ودا سی سکه زیرو پریکی باشی دراوی درشت و دهسته چه کیکی تیدابوو له بازاری زهرگه ره کان ده خولاوه له بۆنه ی رۆژی له دایک بوونی کچه که ی که هاوکات بوو له گه ل رۆژی هاوسه رگیری، بۆ کچه که ی و خیزانی سینه ریزیکی جوان و به نرخ ی کری. دهم به بزه و پیکه نی نی له ویتربنییک بۆ ویتربنیکی تر ده سووراوه، گواره و سینه ریز و نه نگوستیله کان و... تاد ته ماشا ده کرد، روو خووش و دهم به پیکه نی نی بوو، به لام هینده هاسان په سند نه بوو هه رچی دلی گرتبای کریبای، له چوار سووچیک تپه پری ویستی بچیته بازاریکی تر، له پر که سیک کۆلتیکی له پشت ملی راگرت و پیتی گوت:

- دهسته کانت له پشت سه ر قفل که و بیده نگ بسوو رپوه لای شه قام!

سه بووری پیکه نی ویستی ئاور بداته وه قسه ی له گه ل بکا وای ده زانی که سیک ده یه وی گالته ی له گه ل بکا. پیاوه

چه کداره که لاقی له بهر پیتی راگرت نانشکیتی ودهای له پشت ملی راکیشا که پیراهات و بهسه ردهم و چاودا کهوت، پیاوه چه کداره که گورانندی: ههسته وه بزانه دزی چه پهل!

ئه وخه لگانه ی که سهه ریان ده کرد به دیتنی چهک و رهنگ و پرووی تال و توقینه ری چه کداره که، هه رکه سه خه ریکی کاری خوی بوو، وه سه ره خوی نه هیتنا، سه بووری هه ولی دا حالته تی ناسایی خوی بیاریزی و تیک نه چی و پیبکه نی، له جیتی خوی هه ستاوه و کیفه چه رمیبه که ی توند له ده ست گرت، که چی له ترسان ده له رزی پیاوه چه کداره که پیتی گوت: دهسته کانت له پشت ملت گرتیدو بسوورپوه لای شه قام، کولته که شی له سه ر ملی راگرت و له به ردهم که سانی چاوترسینکراو که له وی بوون، وه ری کهوت. شه لالی ئاره که بووبوو چاوی ده گپرا، به لگو ناسیاویک ببینی و بوی بیاریته وه، هیتشتا نه که بیووه شه قام، غیره تی وه بهر خوی ناو گوتی: ئه تو کیتی؟ بۆچی توومه تی دزی ده دبه پال من؟

پیاوه چه کداره که گوتی: بیدهنگ به قسه مه که؟ له قه راغ شه قام ناچارکرا سواری ترومبیلک بی که دوو که سی تری تیدابوو، پروویان وه رسوورانده بۆوه، هه رکه ماشینه که وه ری کهوت، به کتی له سه رنشینه کان پارچه یه کی ره شی ئه ستووری دهرهیتناو چاویان به ست و ناچاریان کرد له ناو ماشینه که هه لتروشکی و خوی ویک بیتنی. په توویبه کیان پیداداو لاقیان له سه ر راگرت، سه بووری وه ک کاره با گرتووه کان مات و له رزۆک بووبوو له ترسان چی وه نه ما بوو دلی له لیدان بکه وی. ترومبیله که به خیرایی له شه قامه کاندای تیده په ری، هوشی راگرت بزانی ماشینه که بۆ کوئی ده چی. کاریکی خورایی. گوتی: به هه له تیگه بیون من مرۆقیتی ریزدارم... ئه م جوړه رهفتاره چیبه له گه ل منی ده کهن، بۆ کویم ده بهن، ئیوه کین، شکایه تتان لی ده کهم!

وه لامی سه بووری پیتلاقه یه ک بوو که نرکه ی له دلایه وه هیتنا. ترومبیله که دوا ی ماوه یه ک له شار چووه دهر، سه بووری ههستی به ترس کرد! به دلاره اوکیته وه گوتی: چیم کردووه؟ وه لامی دراوه بۆچی پیده که نی؟ سه بووری به سه ر سویمانوه گوتی مه گه ر پیبکه نین تاوانه؟ وه لامی درایه وه غه له ت ده که ی پیده که نی! سه بووری وه غیره ت هات و گوتی: رواله تی من واده نویتنی! به ده ست خوم نیبه به رده وام پیده که نم له مندالیبه وه دم به پیبکه نین بوومه... وه لامی درایه وه: تو گوی ده خوی پیده که نی سه بووری گوتی له که یه وه پیبکه نین تاوانه؟

پوتینیتیک که به سه روچاوی دادرا، هه ناسه ی له دل وه ستانند، لوله ی چه کی له پشت ملی هه ست پیکرد و گوتی لی بوو: بیدهنگ چیتر بلتی میشتک بلا وده بی. دهنگی ماشینه باره لگره کانیش نه ده هات، ههستی کرد ماشینه که بۆ لای ریگایه کی خۆله کی ده روا! تاسه کانی ریگا و بونی توو خو ل روحیان نازارده دا و دهینالاند: ئای چیتان له گیانی من ده وی؟

ماوه یه ک بیدهنگی به سه ر ده چوو، که س له گه لی نه ده دوا، پاش بیدهنگیبه کی دووردریژ پرسیارگه لیک لای ئه و که سانه ی سه بووری نه یده ناسین دهستی پیکرد: - بۆچی پیبکه نین ده هات؟ - به خوا من عاده تم وایه فۆرمی لیوه کان ئه و جوړه ن، من پیبکه نه نیم.

- مه گه ر نازانی که نابی هیتنه پیبکه نی؟ - به ده ست خوم نیبه به حه زره تی عه بیاس - یانی تو له پرسه و سه ره خوشیشدا پیده که نی؟ - فۆرمی لیوه کانم ئه و جوړه ن خه لک ده زانن. - باوک مردوو واییر ده کاته وه ئیمه مندالین فۆرمی لیوم وایه! فۆرمیک نیشانته بده م که یف بکه ی! - ئیوه ده تانه وی من چی بکه م؟ - فۆرم بی فۆرم نابی پیبکه نی، تیگه یشتی؟ - ئاخو چۆن ده بی؟ خو من پیبکه نم، حاله تی لیوه کانم جوړیکه که.

- حاله تی بی حاله تی چیتر جرتوفرتی مه که زور خراب په شیمان ده بیبه وه - ژن و مندالت هه به؟ - به لی ژنیک و دوو مندال - چت له ناو کیفه که دا هه به؟ - سی سکه زیتر و دوو سه هت هه زار تمه ن پوول و هیندیک به لگه.

- له کویت دزیوه؟ پوولی کامه چاره ره شی بی دایکت گیر که وتووه؟ - پاشه که وتی ته مه نیک ژیانمه، من مرۆقیتی پیام - لیتی بپرسن ئه وه ی تری له کوئی داناوه؟ - رۆله یه کی تیگه یشتووه ده یلایت. - ده بیلی به دبه خت هه تا ئیزراییل نه هاتوته شوینت، چه ندت له مال وه هه به؟ - به خوا هیچم له مال نیبه، سه روسامانم هه ر ئه وه نده یه - ژنه که ت چی هه به؟ - بریک زیتری هه به - بۆبه پیده که نی ها، بۆچی پیده که نی؟ - به خوا پیبکه نه نیم بۆ باوه رم پیبکه ن؟ له بازار

شستییکی وای لی نه بوو پی بکه نم، ئیتر پی ناکه نم، لیوه کانم به نه شته رگری چاده بی

ترومبیله که راوه ستا، ده ستیان گرت و چاوه ستراوه هیتایانه خوار. که سیک کیفه چهرمییه که ی لی و درگرت، هیچ دهنگیک نه ده هات، سره بایه ک له شی دهره واند رایانکیشایه که لینییک له پشترا هردوو ده ستیان به ستن، پیله قه به کی به هییز وه سنگی که وت، هه ناسه ی لی بری و داهاته وه له دوولارا ویکرا به پیللقه وه ها به گورچیله کانیا ندادا که زیره ی ده گه بییه ئاسمان، له سهر چوک وه عهرزی که وت و نالاندی:

ئای دایکه گیان!

هسته وه پیس و پوخل، هسته وه.

سه بووری که وته پارانه وه به ئیمام رهزا سویتندان ده دم، پیتم بلین چیم کردوو؟ ئیوه کین؟ پیللقه یه کی که وه په راسوی سنگی که وت هه ناسه ی هه لقه ند.

سویند مه خو مه لعوون، سویند مه خو، به چی پیکه نینت ده هاتی.

سه بووری له سهر خوّل و به رد ویک هات به پوتین له که لله سهر بان دا، سه بووری نالاندی: گوم خوار! غه له تم کرد! چیتر پینا که نم یه کیک گوتی: له سهر لاق بیوه ستینه و ره گباریکی لی خالی که.

یه کی تر مووی سهری و هها کیشا، فرمیسک له چاوی گه را و به پوتین له هیتسکی لاقی راکیشا، سه بووری نالاندی ئای دایه گیان! به هردوو ده ست به لاقی یه کین وه نووسا و گریا به گریانه وه دهینالاند ده چم لیوه کانم نه شته رگری ده کم، به خوا لیوه کانم عه مه ل ده کم به زه بیستان پیتم دابئ مندا لم هه ن هه رچی بلین ده تانده می. به و پیللقه یه ی که وه زاری که وت، سویرای خوینی له گه روودا هه ست پی کرد، ددانه کانی به خوینه وه تف کرد، دهنگیک پتی گوت: درو ده که ی پیس و پلتوخ ده ته وی کین فریوده ی؟

یه کین گوتی مردن نه وه هه موو پارانه وه و نالینه ی ناوی! سه بووری به دهنگیکی به رز ده گریا و خوئی لیک ده هالاند و ده پارایه وه و که سانیکی که نه یدنه ناسی سویندی ددان که سیک ده ستی گرت و پالی و هره وه زه به ردیکدا و بوخوی کشاوه دواوه، که سانی نه ناسیش پیکه وه ده دوان:

- ره گباریکی لی راکیشه به په له ی!

- راست لینی راکیشه نه خچی بی

سه بووری وه ک سه گ که وته سهر زوی و دهینالاند به

ئیمامی زه مان سویتندان ده دم، وه خاتری ئیمام حوسین ره حمم پی بکه ن، غه له تم کرد پیکه نیم. گوم خوارد پیوانی نه ناسراو به گیانی وهر بوون سه بووری به گریانه وه به لاقی یه کین له وان وه نووسا و خوئی بن پیللقه که ی ماچ کرد. نه و پیاده ی که له بازار کولتی لی هه لکیشا بوو گوتی: خه لاسی که، به په له ی!

دووکس گرتیان به مست و پیللقه هه لیا ستانده وه و به سنگی تاشه به ردیکیان و هه نا که سیک گوتی وه سیه تی بکه، سه بووری فرمیسکی له ژیر ده مامک له گه ل تزوخوّل تیکه ل بوو دهینالاند: خانوو، فهرش، زیره هه رچی بتانه وی ده تانده می، بکه نه خاتری مندا له کانم، یه کین له که سانی نه ناس، زلله به کی وه های له بنا گوئی راکیشا که خوین فرکه ی کرد و به سهریدا قیژاند: بی دهنگ! کوری که ری! له دووره وه چریکه ی بالنده به ک بی دهنگی شکاند، که سیک نی ناسراو ده ستووری دا بیکوژن! ره گباری گولله ورکه به ردی به سه روگیلاکی سه بووری دا کرد، پیکه نین بزه هه میسه له رهنگ و رووی سه بووری په ری، نه ناسراویکی تر هاواری کرد کوری که ری نه مگوت باش سیره ی لی بگره. لاقه کانی سه بووری ده له رزین جاله بووه، نه ناسیاییک که هیدی قسه ی ده کرد و دهنگیکی ناشیرینی نه بوو گوتی: سه بووری کورپکی خاسه بو وای لیده که ن من له جیات نه و قه ول ده دم که قهت پینه که نی. هه ر نه و که سه ی له شه قام کولتی له پشت ملی سه بووری راگرتیوو، سه بووری بو یه ک سات نه وی له نیو ترومبیله که دیوو گوتی: به و مه رجه زیری ژنه که ی بداته ده ست!

دهنگیکی تر که ناشیرین نه بوو، گوتی هه تیوه زیره کانی ژنه که شت بده له مه به دواوه کوری چاک به و پیکه که نه... باش؟

سه بووری به جوولهی سهر وه لامی باشه ی دایه وه. که سانی نه ناس، سه بووریان که له چه شنی مرؤقی مردوو ده چوو، سوار ترومبیله که کرد. که سیک به ده سما ل خوینی ده موچاوی خاوتین کرده وه و ته نافی ده ستیان شل کرده وه، چه ند ساتیک دواتر ترومبیله که کاتی شه و وه ری که وت، کوچه یه ک سهره وه تر له خانوی سه بووری، ترومبیله که راوه ستا، پییان گوتیوو نه گه ر تزقالتیک هه له بکا ژن و مندا له کانیشی تووشی نه و به لایه دین. سه بووری سویندی خوار که هه له ی وانه کا، ده مامکیان له سهر روو هه لگرت و پییان گوت: ئاور نه داته وه نه و پیاده ی له بازار که چه کی له پشت ملی را گرتیوو: به چه که وه له ته نیشتی ده رویشت و پتی گوت: مه چوو ژوو! هه ر له به ر ده رگه وه به ژنه که ت، یان مندا له کانت ده لیتی که

زیره‌کان بین، تیگه‌یشتی؟ سه‌بووری که بۆ هه‌میشه پیتکه‌نین له‌سه‌ر لیوه‌کانی برابوو، گوتی: به‌چاوان!

له‌به‌ر ده‌رگه‌ زه‌نگی لی دا، کوره‌که‌ی هاته‌ده‌رو سلای کرد، سه‌بووری خۆی کیشا تاریکایی و گوتی: کورم. برۆ زیره‌کانی دایکت بیته، ئیتر هیچ مه‌لی و کارم پیتیه‌تی. کوره‌که‌ی به‌ریتز سه‌بووری چوو ژوور و پاش ماوه‌یه‌ک گه‌رایه‌وه و زیره‌کانی دایکی که له‌ناو مجری دایناوو، پیتداو گه‌رایه‌وه ژوور. ژنی سه‌بووری گوتیچکه‌ی په‌رده‌ی لاداوه‌ولی دا که په‌نگ و رووی هاورپی سه‌بووری ببینی. دیتی که پیاوه نه‌ناسه‌که ده‌رگه‌ی قوتی زیره‌که‌ی کرده‌وه که خاتر جه‌م بوو به‌سه‌بووری گوت: نه‌گه‌ر بته‌وی و ده‌وای مه‌سه‌له‌که‌ بکه‌وی جارێکی تر که سه‌ر په‌حمت پیناکا، کورپکی باش به‌و پیتنه‌که‌نی! سه‌بووری گوتی به‌چاوان! پیاوه نه‌ناسراوه‌که دوور که‌وته‌وه و سه‌بووری ده‌رگه‌ی حه‌ساری له‌پشته‌وه گاله‌دا.

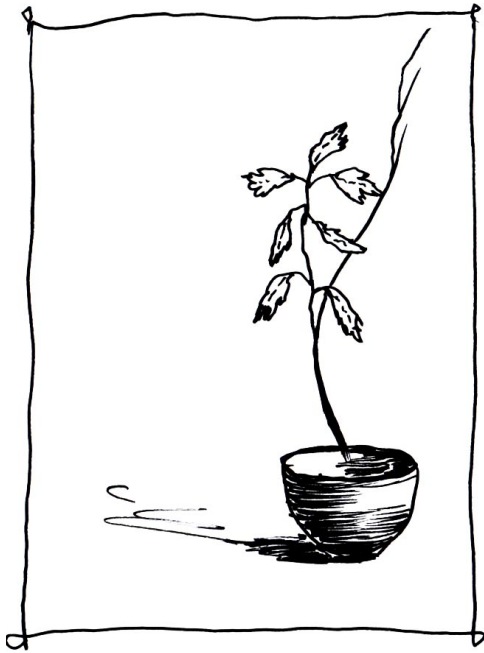
پاش ئەم رووداوه که له‌چه‌شنی دپوه‌ز مه‌یه‌کی ترسناک ده‌چوو، سه‌بووری له‌کۆمه‌لی مرۆقه‌کان دووربووه و ته‌وای هاتوچۆبه‌کانی له‌گه‌ل خۆی و خزمانی بری و له‌ماوه‌ی مانگی‌کدا به‌ته‌وای توابۆوه و په‌نجای کیلۆی که‌م کرد. چین و چرووکی قوول له‌سه‌ر ناوچاوان و گوشه‌ی لیوه‌کان و رووی ده‌رگه‌وت، مووه‌کانی تۆکمه‌و درپژی، په‌نگی خوله‌میشیان به‌خۆوه‌گرت، له‌ترسی ئه‌وه‌ی که مه‌بادا ژنه‌که‌ی به‌نه‌ینیه‌کانی بزانی و لای که‌سوکاری باس بکا، سه‌ره‌رای ته‌وای خه‌مخۆزییه‌کانی هاوسه‌ری، شتیکی لای ئه‌و نه‌گوت. شه‌و که‌ دنووست، سیمای ئه‌و پیاوه‌ی که له‌بازار چه‌کی له‌پشت ملی راگرتبوو به‌به‌رچاوی داده‌هات و ده‌چوو. بیری توله‌سه‌ندنه‌وه ده‌ماری گرژده‌کرد، نه‌سه‌یری ته‌له‌قزیونی ده‌کرد، نه‌ده‌نگی رادیۆی ده‌بیست، نه‌ده‌چوو سه‌ینه‌ما و نه‌پارک، ته‌نانه‌ت داوه‌ت و بانگه‌یتیشی بایکۆت کردبوو، ته‌نیا بیری له‌شتی‌ک ده‌کرده‌وه: ئه‌ویش تۆله‌!

تۆله‌سه‌ندنه‌وه له‌که‌سانیتیک که‌سه‌ی ته‌ویان پین په‌ست کردبوو، به‌رۆژی رووناک ته‌ویان رفاندبوو و پیتکه‌نینیان له‌سه‌ر لیو تۆزاندبوو. جارێک ئه‌و که‌سه‌ی کولتی لی هه‌لکیشابوو، له‌پشت موئورسیکلێت له‌شه‌قام دیوو که‌ وه‌ک ماشینیکی قورمیشی به‌رده‌وام سه‌ری به‌لای پیاوه‌یه‌وه‌کاندا وه‌رده‌سووراند، جارێکی تریش هه‌ر ئه‌و کارابراهی له‌بازار دیوو له‌دووره‌وه له‌ژیر چاوه‌دیریدا بوو هه‌تا نزیک ماله‌که‌ی به‌دایدا هاتبوو. رۆژگاریک به‌سه‌رچوو، شوینه‌واری ترس له‌له‌شیدا نه‌ماوو، نه‌فره‌تی ره‌ش و ره‌قی ناگرین جیگه‌ی ترس و ده‌له‌راوکی گرتبووه، به‌خۆی ده‌گوت: "هه‌تا ده‌سالی تر

سه‌به‌ر ده‌گرم و تۆله‌ی خۆم ده‌ستینمه‌وه!" شه‌ویک زه‌ری ته‌له‌فۆن له‌بن گوتی زیره‌نگایه‌وه گوشتی هه‌لگرت ده‌نگیک گوتی: ئافه‌ریم به‌ریتز سه‌بووری. ده‌مزانێ کورپکی باشی و چیتر پیناکه‌نی، کورپکی باش به‌وه‌روا شل و شه‌وی برۆ که‌ پشیله‌ شه‌قۆنت تپه‌له‌نه‌دا! شه‌و باش کورپ باش! سه‌بووری گوشتی ته‌له‌فۆنی له‌سه‌ر جیگای خۆی داناوه‌وه هه‌ستاوه و له‌ئاوتنه‌دا له‌سه‌روسه‌کتی خۆی روانی، پیتکه‌نین بۆ هه‌میشه له‌سه‌ر لیوه‌کانی تۆزابوون، ئه‌نگوسته‌کانی نایه‌ ناو قژی، تاویک هات و چوو، ئه‌لبۆمی وینه‌کانی زه‌مانی دواناوه‌ندی خۆی هه‌تاوه‌ له‌قوربیتیک دانیشته‌ و سه‌یری وینه‌کانی خۆی و هاوڕێکانی ده‌کرد له‌نیو وینه‌کاندا چاوی به‌ وینه‌ی "ئاروین" که‌وت که‌ له‌ ته‌مه‌نی لایه‌تیدا له‌به‌خاتری پاراستنی راستیه‌کان و ئه‌و ئامانجانه‌ی که‌ سه‌ت ساڵ له‌ زه‌ینی کۆمه‌لگا دووربوو، خرابوو به‌ندیخانه، سه‌بووری هه‌میشه له‌ دووره‌وه "ئاروینی" تاریف ده‌کرد، به‌لام وه‌ک ساییری منداله‌کانی تر نه‌یده‌وتیرا لیتی نزیک بیته‌وه ده‌یانگوت ئاروین دیارده‌یه‌کی مه‌ترسیداره و هه‌رکه‌سیک له‌گه‌ل ئه‌و بگه‌رێ توشی داهاوتویه‌کی ره‌ش ده‌بێ! سه‌بووریش هه‌ر به‌و زه‌ینییه‌ته‌ و له‌به‌ر ئه‌وه‌ که‌ له‌داهاوتوودا توشی به‌ندیخانه نه‌بێ، خۆی له‌ ئاروین نه‌ده‌دا، به‌لام له‌قوولایی ده‌وه‌ ره‌فتاره‌کانی ئاروینی باش ده‌نرخاند روو راستی، بویری، یه‌ک روویی و هه‌ستی به‌رزی ئه‌وی لا په‌سندبوو، له‌خه‌سه‌له‌ت و ره‌وشتی ئارویندا، هه‌ست گه‌لیکی باش که‌ کۆمه‌لگا بایه‌خی بۆ داده‌نا وه‌ک عه‌شق به‌ دراو، عه‌شق به‌ ده‌سته‌لات، عه‌شق به‌ هه‌وه‌س به‌یه‌کجاری به‌به‌ر بووبوو و عه‌شق به‌زانست، عه‌شق به‌ ولات، عه‌شق به‌ هاوڕه‌گه‌زی و عه‌شق به‌ واقعییه‌ت جیگه‌ی ئه‌وانی گرتبووه، ئاروین له‌ لای کۆمه‌لگایه‌که‌یه‌وه راوتراوو، کۆمه‌لگایه‌ک که‌ پتوه‌ره‌کانی بایه‌خه‌ندی ته‌نیا دراو و شوژه‌ت و ده‌سته‌لات بوو. سه‌بووری بریاری دا له‌مه‌به‌دوا، وه‌دوای شته‌ بێ بایه‌خه‌کان بکه‌وی.

سه‌رچاوه‌:

ته‌نهار از ماه، مجموعه داستان، منصور یاقوتی، تهران
نشرزاد مهر، ۱۳۹۰.

ئومىدەك ل بەر بايى

رەشاد شەرەف
(سويسرا)

ژ خانما وى رە مەرەق بوو، كو گاقەكى ژ مالىي دورور بكةفه. خودىي مالا فه قيرىيى هلوه شىينه. كورد دىيىزن: «نه رزقىي كورپى ل باقىي يه و نه رزقىي باقىي ل كورپى يه». لىي بنه مالا وى هه تانىي كالكيي سه دان ژى خزان و به له نكاز بوو. تمى رىنجبه رى و به نىبا خه لكىي دكر. كوفله تىي مالباتىي پر بوون، ئەو ژى درامىيا و ژ خوه ره دگوت: «گه لو ئەف قه ده را مه يه، يان ژى ژ هو قىبتىي و نه زانىنا مه يه؟».

من ب راستى، ب وان جل و بهرگىين خوه ئىين قه تىيايى و په رتى، شهرم دكر بچمه جقاتا خه لكىي و شه قىيركان. ژنا من ژى كىمانى نه دكر، شهف و روژ د سه رىي من ده، دكر پته پت. من .. ئەز ژ وه نافه شىيرم، سه رىي خوه پىيل دكر بهر خوه و خوه حىز دكر.

وه سا .. وه سا ته مه نىي زاروكان گها دبستانىي. من برىيار دا ئەز وان بشىينم دبستانىي. ژنا من كره قىير و قىيامهت و گوت: «تو كاره كىي ژ خوه ره ناكى، تىي فان زاروكان ژى ژ ده ستىي مه ده رخی، ئەف كرىيار نه ل خوه شا خودىي تىي و نه ل يا به نىبا». من ژ خوه ره گوت: «ئەزىي توخوويه كىي ژ قىي مالباتىي ره ده ينم».

رژىيى د قىي نافه برىي ده دگوت: «گوندىي وه پچووكه، ئەگه ر شاگرتىي وه هه بن بشىين گونده كىي دن». من كراسىي حىزىيتىي چراند و دو زاروكان ب قىيكره شاندىن دبستانىي. من روونشتنا مالىي ل خوه قه ده خه كر، چ كاره كىي چه تن و زه حمهت هه بووىا من دكر. لىي ده ما ئەز ئىيقارىي ده اتم مالىي و هه ردو زاروكان دىيتن ب جل و بهرگىين خوه ندىي قه، ئەز هىرس دبووم، وه كه مروث ل پىيش ئالا كوردستانىي راوه سته.

رهوشا وهلیت هن ب هن تیتک دچوو، سالوخیین خراب کات ب کات، گور دبوون. دیا خوهندهفانان شیف نامده کور، زاروکیین بچووک ل هاویردوری لالیین روونشتن، چاخی وان ل تهرقینا دهری بوو، کهسهک نه دویتری دهستی خوه دریتی خوارنی بکه. دی و باث، بی دهنگ دچوون و دهاتن. زاروکیین ل دورا لالیین، بی شیف که تن خهوی، و تو پیژن ژ دهری نه هات.

ئهف کورته چیرۆکه ژ مالپهرا (کلتور نامه) هاتیه وهگرتن، کو ب رینقیسا لاتینی هاتبو به لافکرن و ژ نالیین مه هاتیه فهگواستن بو رینقیسا نه ل ههریمی لکاره.

«پامان»

وان بهشی سه ره تایی ته واکر. چاخیین من ژ توژا نه زانیین زو ابوونه، دلئی من بوو پهلهک ناگری و ههفرکی ب سه و دایی من ره دکر. ئەزی چهوا زاروکیین خوه بشینم باژیپ و ب مه هان ژ من دوور بکهفن. دلئی من ل سهر سی کوچکان دکهلی، زانستی، هوقیتی و ههژاری. هین زمینا گوژنا فهقه هسه نهی د گوهی من ده یه: «قه لهم زوره، قه لهم زیره». من پیل ل دلئی خوه کر، خوهندهفانین خوه ریکرن باژیپ، بو کو خوهندننا ناغهندی بهرده و ام بکن.

جسه سارهت ب من ره پهیدا بوو، ئەز دچووم جقاتا گوندیان. من سنوری شهرمی ناقتیه پشت خوه. هنو. هنو روومه تهک ژ من ره پهیدا دبوو، گوندیان ب تناز و گرژین دگوت: «دهما کوره کی ته ببه تختور، وی شلقا ل مه بده، بهختی ته نه، بلا مه نه تیشینه». هوون نزانن چهند ئەز بهر خوه ره دچووم، من ژی تنازی خوه دکر: «هنگی وی ببه ئای و عوفا وه، و خوه باقیژن ب تور و بهختی من».

براهیمی چندی دهردی خزانی و کارین جفا دکشانن لی، دلئی وی ب پیشه رۆژهک رۆنی گهرم دبوو. ژبانا خوه ل ههریمه که ههژار، بی گوهدان، ب زنجیرا عهره بی دورپیچ کری ددۆماند. خهم و ساویرین وی خوهندننا ههردو زاروکیین وی یین جیوی بوون، وهکو چیا یهک ب نیقییه ببه دودۆ، وهسا ل وان دنه ری. دیا وان، زاروکیین ل مالی ب نانن ترسی خوه دی دکرن. دهما خویشکا وان دگوت: «دایی، مه ژی مینا جیرانین خوه دقتی ئەم گوژشت بخون». دایی لی قه دهگه راند: «وهیلا ته پور کوپ، خوهندهفانی مالا باقی ته نه حازر بن وی چهوا د بهر دلئی مه ده هه ره».

رۆژه کی ل دانن ئیشاری، براهیمی ل ناث زلامان گوهداری رادیوی دکر، بربارهک ژ سه رکانی ریشیه دهرکهت، دبیته: «ژ بهر رهوشا سه رهلدانین قی بوهار، دبستان و زانکو ههمی کارئ خوه رادوهستین و دقتی خوهندهفان بزقرن مالیین خوه. براهیم ژ کوما زلامان قه قه تی، بی خاتر، بهری خوه دا مالی. کهت هوندری ههوشی، ب کپرا خوه یا تووژ سه ری دو مریشکان ناقتیه دهرا هان. ژنکی ب سهر خوه ره لی نه ری، کپرا ب خوین د دهستی ده دیت، نهویری بیته، کوپو ما تو دنبوی، لی براهیمی دهرهت نه دا و گوژ: «ب لهز شیفتی چیکه، خوهندهفانین ته ئیرو میفان».

ياسا و نا ياسا

مه هدى ئومىد
(سوئد)

كەسەكان:
ئەدرىيانۆي ماسىگر - يۆنانى ۵۰ سال
قاچاخچى - ۴۰ سال
رۆژنامەوان - ئەوروپى ۴۰ سال
دوو رزگاركر او - چەند گەنجىكى ناوارە - مندال -
ناوارەكان - پوليس و جەندرمە.

پاش نىوەرۆبەكى نىمچە ھەروھەلا و ھەتاو،
سروشتىكى جوان.

كەنارى دەريا، دەنگى شەپۆل و شلپە شلپ و جربوھى
بالئندە و كپى و بىدەنگى تىكەل بەيەك دەبن دار و
پەردووى بەلمى شكاو و پاشماوھى تۆرى ماسىگرەكان
بە چەند شوئىتىكى سەرشانۆكەوھە ديارن، بەرزى و نزمى
چەند بنە دارىك، كەپرىك بە چلەدار و كەرەسەى سادە و
ساكار لە سووچى لای راستى شانۆكەوھە چرايەكى تىدا
ھەلواسراوھە، لەناكاو لە قوولايى شانۆكەوھە و اتا رۆخى
دەريا دەستىك بەرز دەبىتەوھە، پاشان سەر و چاوى
كەسىكى لە دەريا رزگاركر او، بە ھەمان شىوھە كەسىكى
تر، پاشان كەبراىەكى پەنجا سالەى گورجوگۆل، وەك
ماسىگر دىتە بەرچاو، يارمەتى ھەردوو رزگاركر اوھە
دەدا، ئەوان ھەردوو كيان بەسەردەمدا كەوتوون، بە ئاستەم
دەجوولتەوھە، كەبراى ماسىگر بە دووربىن تەماشائى
ھەموو لايەك دەكات، جاروبار دەنگى چەند كەسىك لە
دووورنزيكەوھە مندال و ژن و پىاو دىتە بەرگوى. ھەردوو
رزگاركر اوھە كە لەبەر خۆيانەوھە بە كۆكە كۆك دەدوئىن.

يەكەم: مەن كەسىكى مردووم، ژيان كۆتايى پى ھات.

دوومە: داىكم، خىزانەكەم مندالەكانم؟

يەكەم: قاچاخچىيەكان، ئاخ، وتىيان چل نەفەرمان
زىادەيە، لەناكاو بە زۆر فرىيان داينە خوارەوھە، بۆ نىو
دەريا.

يەكەم: قاچاخچىيەكان، ئەوان، كارەساتيان دروست
كرد، بىانگرن.

ماسىگر: ئەوان دز و جەردەن، بپرواناكەم بە ئاسانى
بگىرتىن.

(ھەردوو كيان بەكۆل دەگرىن، وەك مردووم، ماسىگر
بەراكىشان بۆ كەپرەكەيان دەبا) ماسىگر لە كەپرەكە
دەردەچى و ھاواردەكا.

ماسیگر:

– هۆ به نابه‌رانی بی پشتوپه‌نا، گویم لیتانه، خو مه‌شارنه‌وه، من ئە دریاوێ یونانیم، ئە دریاوێ یونانی ماسیگر، دانیشتووی ئەم دوورگه‌ نزیکانه‌ی ده‌ریای ئیجه‌م، شایه‌ تێکی راستگۆی کاره‌ساته‌کانی ئیوه‌م. (بی ده‌نگی، ئاواره‌کان ده‌رده‌که‌ون و تیپه‌ر ده‌بن، ماندوون)

همه‌موو رۆژتیک له‌م شوینه‌دا چاوه‌رێی ئیوه‌ ده‌که‌م، کاروانی سه‌رگه‌ردانیان به‌دریژایی که‌ناری ده‌ریای ئیجه‌م، به‌ره‌و مه‌رگ و تراژیدیا تیپه‌ر ده‌کات، لیره‌م تا راستییه‌کانتان پێ بلێم، به‌لام ئیوه‌ گویم لێ ناگرن. (یه‌ک یه‌ک باوه‌شیا پێدا ده‌کات)

تۆ، تۆ، ئیوه‌ به‌ ته‌گبیری قاچاخچییه‌کان ده‌خه‌له‌تین، ئەوان پێشه‌یان سویندخواردنی درۆیه‌، میژوویان له‌سه‌ر ساخته‌ و درۆ وه‌ستاوه‌، ئیوه‌ خو‌تان و منداله‌کانتان تووشی سه‌رگه‌ردانی مه‌که‌ن، ئەم ده‌ریا ترسانکه‌ په‌رینه‌وه‌ی ئەسته‌مه‌ و ده‌خنکین، من تیناگه‌م ئیوه‌ خو‌تان دین منداله‌کانتان بۆ دین بۆ؟

(جانتای یه‌کیکیان ده‌گرێ و بۆ ئاسمانی هه‌لده‌دا و ده‌یگریتته‌وه‌ و ده‌یداته‌وه‌ و به‌ ده‌وریاندا ده‌خولیتته‌وه‌ و شێوه‌ سه‌مایه‌ک دروست ده‌کات، که‌مێک بی ده‌نگ ده‌بی و سه‌ره‌له‌نوێ ده‌ست پێ ده‌کاته‌وه‌) به‌ده‌ستی خو‌تان منداله‌کانتان ده‌رخواردی شه‌پۆله‌کان ده‌ده‌ن.

لیتان ده‌پارێمه‌وه‌، کردنه‌وه‌ی ده‌رگای به‌هه‌شت ئاسان نییه‌، به‌م شێوه‌ ناگه‌نه‌ ئه‌وروپای ئارام، به‌لکو ده‌گه‌نه‌ بنی ده‌ریا، ئەمه‌ رێگای مه‌رگ و دۆزه‌خه‌، ناگه‌نه‌ یونانی هۆمبیرۆس و داستان و شارستانیته‌ت، به‌ درێژایی میژوو شه‌پۆله‌کان چاوه‌روانی قوربانیدان بوون، بگه‌رینه‌وه‌ بۆ ولاتی خو‌تان، به‌هه‌شت له‌ ولاتی خو‌تانه‌. (تارمایی په‌نابه‌ره‌کان دووروزبیک به‌ رۆخی ده‌ریاوه‌ دیارن و تیپه‌ر ده‌بن)

ماسیگر: (به‌گریانه‌وه‌)

گۆری سه‌دان و هه‌زاران په‌نابه‌ری نادیار و نه‌ناسراو که‌ پێتان ده‌گوتری نایاسایی له‌و دوورگانه‌ی یوناندا شاراونه‌ته‌وه‌، (به‌ خه‌مه‌وه‌ داده‌نیشتی)، تاهه‌تایه‌ گۆرانی ئەو گه‌نجه‌ په‌نابه‌ره‌م له‌بیره‌ که‌ پار له‌م ده‌ریایه‌ له‌گه‌ڵ خه‌یزانه‌که‌یدا پێکه‌وه‌ خنکان، له‌سه‌ر ئەو بانه‌ داره‌ داده‌نیشت و به‌ زمانی کوردی ئەم گۆرانییه‌ی فێرکردم، ئەویش وه‌ک ئیوه‌ چاوه‌روانی قاچاخچییه‌کانی ده‌کرد و به‌ سه‌نتورپێکه‌وه‌ ده‌یگوت – شه‌پۆلی ئیجه‌م سه‌خته‌ ده‌زانم نا په‌رینه‌وه‌ مالتویران و ئاواره‌ین هاتووین و ناگه‌ریتینه‌وه‌. (بی ده‌نگی، له‌ناکاو قاچاخچییه‌ک ده‌رده‌که‌وی و تووری ماسی گرتنه‌که‌ له‌ ملی کابرای ماسیگره‌ یونانییه‌که‌

ده‌ئالینێ و ده‌بیته‌ شهربان

– **قاچاخچی:** هه‌ی شبتی نه‌گریسی درۆزن دیسان هاتیتته‌وه‌، ئە دریاوێ، ئەوان له‌ترسی شه‌ر و بۆردومان رایانکردووه‌، ئەوان چۆن ده‌توانن منداله‌کانیان له‌ژێر توپباران و کوشتار و که‌لاوه‌ی خانووه‌ روخواوه‌کاندا به‌جی بیلن، پێمان گوتی له‌م ناوه‌ نه‌میینی، بچۆره‌وه‌ دوورگه‌ و که‌ناره‌کانی خو‌تان له‌وبه‌ری ده‌ریا. ده‌ی، سواری به‌له‌مه‌که‌ت به‌و له‌ کۆلمان به‌ره‌وه‌، ئەگه‌ر ده‌ریای ئیجه‌م نه‌تخنکینێ من به‌م ده‌ستانه‌ی خو‌م ده‌تخنکین. (له‌یه‌کتر ده‌ده‌ن و په‌نابه‌ران، شه‌که‌ت و ماندوو به‌ جانتاو پێداووستییه‌کانیان هه‌ به‌سه‌ر شانۆکه‌دا تیپه‌ر ده‌بن و ئاواره‌نه‌وه‌، یه‌کیکیان، په‌یامنیرتکی ئەوروپییه‌، جاروبار ناوێریان ده‌کات و جاروبار وینه‌یان ده‌گرێ. ماسیگر تۆره‌که‌ له‌ ملی خو‌ی ده‌کاته‌وه‌ و له‌ ملی قاچاخچی ده‌ئالینێ و به‌سه‌ریدا هه‌واره‌کا:

ماسیگر: تاوانباری، بکوژی سه‌دان که‌سی، تۆ ترسوکی

قاچاخچی: تۆ نه‌زانی

ماسیگر: تۆ جه‌رده‌ی

قاچاخچی: تۆ ده‌ته‌وی موشته‌رییه‌کانم بۆ خو‌ت به‌ری

ماسیگر: من ده‌مه‌وی له‌ مردنیان پرزگارکه‌م

قاچاخچی: به‌تۆ پرزگار ناگرین، ئەوه‌ی خودا له‌ ناوچه‌وانی نووسین هه‌ر ئەوه‌یه‌.

ماسیگر: من بروام به‌م درۆ و ده‌له‌سانه‌ی تۆ نییه‌.

قاچاخچی: تۆ خاونه‌ناسیت و بروات به‌ چاره‌نووس نییه‌.

ماسیگر: چاره‌نووس ده‌ستکردی مرۆقه‌، تۆ چاره‌نووسی خراب بۆ ئەم ده‌ریه‌ده‌رانه‌ دیاری ده‌که‌ی، من بروام به‌ ده‌سه‌لات و هۆشمنه‌ندی مرۆقه‌، هیوادارم ئاواره‌کان پیت بلین برۆ له‌ کۆلمان به‌ره‌وه‌.

قاچاخچی: ده‌زانم چیت ده‌وی، هه‌ندیک پاره‌، ها پاره‌.

ماسیگر: پاره‌ی تۆ وه‌ک خو‌ت پیسه‌، پێوستیم به‌ پاره‌ی تۆ نییه‌، من رۆله‌ و خاوه‌نی ئەم ده‌ریایه‌م، نامه‌وی ده‌ریا جوانه‌که‌م به‌شدارێ تاوانه‌کانی تۆ بیته‌.

قاچاخچی: (پێده‌که‌نی) خه‌لکینه‌ ئەمه‌ ئەو کابرا شیتته‌یه‌ که‌ پیم گوتن، ئەها بۆم گیرانه‌وه‌ شیتتیک له‌ که‌ناری ده‌ریایه‌ ناگاتان له‌ خو‌تان بیت ده‌ستتان لێ نه‌وه‌شیتنی، ده‌بی به‌ قسه‌ی شیتته‌کان پێبکه‌نین (پێده‌که‌نی).

ماسیگر: تۆ له‌ مرۆقه‌ خراپه‌کانی، قاچاخچی به‌شهری، هه‌موو خراپه‌کان له‌ میشکی تۆدا کۆبوونه‌ته‌وه‌.

قاچاخچی: (پێده‌نگه‌ و به‌ تووری سه‌یری ده‌کا).

ماسیگر: تۆ قاقاخچیت، دژی یاسا و ریتساکانی ژیانیت.

(قاقاخچی لیتی دوورده که ویتته وه).

ماسیگر: تۆ وهک ئەوانه ی پلانی شهر داده پریژن، تاوانباری، هه موو پۆژتیک چەندان ژن و مندال ده که یته خۆراکی ئیجه.

قاقاخچی: سوپاس سوپاس بۆ تۆ، شیتته گیان من و سه رکرده کانی جیهان له یهک ئاستدا داده نیتی، چونکه ئەوان سینناریوی جهنگه کان داده پریژن، ئیمهش وهک ئەکتهر جیبه جیبان ده که یین، گوناھی ده ربای ئیجه و خاوه نی ده ربای نییه.

ماسیگر:

ئیجه خۆی خاوه نی خۆیه تی، وهک ناوه یۆنانییه که ی خۆی شه پۆله کانی وهک بازدانی بزنه کیتی به ره و ناسمان به زده بیته وه و سه ره له نوێ به ره و ناخی ده ربای پۆده چی، ئەو به له مه شکاو و چوپه دراو و بیته یزانیه ئیوه ی قاقاخچی به رگه ی ئەو هپرشه به هیتزانیه ده ربای ناگرن، (هاوارده کات) ئیره ده ربایه ده ربای، ئیره ئیجه یه ئیجه ی شه پۆله توورپه کان (ماسیگر به ره و ئاواره کان به په له ده روا و پۆژنامه وان به دوایدا و پنه یان ده گریت، قاقاخچیش وهک ئەوان هه ربه که و به لایه کدا، ماسیگر و قاقاخچی هاوار ده کهن).

ماسیگر: ولاته کانتان چۆل مه کهن.

قاقاخچی: به دهستی من و تۆ نییه، فهرمانه ده بی چۆلی کهن.

ماسیگر: تۆ ده مت داخه.

قاقاخچی: بۆ دایخه م بۆ؟ له جهنگی به که م و دووم، هه موو ئەوروپا ده ربه ده ربوو، ئیستاش جهنگی سییه مه، به لام ده بی پۆژه لات فهرمانه کانی جهنگ جیبه چی بکات و ده بی ئاواره بن.

(دهنگی ئاواره کان له ده ره وه ی شانۆکه وه).

پۆژانه ملیۆنان کلاشینکۆفی رووسی و ئەمریکی و ئەوروپی و چینی به ئاشکرا به قاقاخ به یاسا و نایاسا ده فرۆشرین.

: به یاسا و نایاسا، له جیاتنی قه له م، تانک و تۆپ، له جیاتنی نان، کیمیا باران، له جیتی گۆل ناشتن، ناشتنی لاشه ی ئازیزان بووه ته پیشه ی هه موومان.

: به یاسا و نایاسا، ملیارات مین و ئەلغام له ژیر پیتلوی مندالاندا پیزکراون.

: به یاسا و نایاسا، بۆنی نهوت و کرده ی چهوت، به ئاشکرا به قاقاخ، ده ربه ده ربی بۆ هه نده ران.

قاقاخچی: ئەو دهنگانه ده ناسم، کوان بۆ کوئی رۆیشتن، کوان کورده کان، ئیرانییه کان، سووریه کان

ئیراقییه کان، ئەفغانه کان و سوّمالییه کانی هاو پیم وهرن پاره کانتان نه داوه، پاره کانتان بژمیرن (ده مانچه که ی له بهر باخه له ده که ویتته سه رزه وی، هه لیده گریته وه)، کوا چیتان لیتهات گوی له و دهنگه ناسازانه مه گرن، هه ندیک کهس ناشو کرن، هاوولاتی چاک ئەو که سه یه که داخواری به رپرسه کانیان په یه وه ده کهن، به رپرسه کان سیبه ری خودان له سه رزه وی گوتیان شه ر، واته ده بی هه موومان ئاماده ی شه رپین، که گوتیان ولات به جی بیلن، ته واو به جیتی بیلن.

پۆژنامه وان: (به مۆبایل) ئەم قاقاخچییه ده به وی وه جبه یه کی نوئی په نابه ران به چوو پیتی شری و کۆن رادهستی ده ربای ئیجه بکات، تا ئیستا من نازانم ئایا ئەم ئاوارانه بروا به م کابرایه ده کهن و پاره ی ده ده نی، یان نا، ئەگه ر پاره یان دای، واته ژیانیان راسته وخۆ له مه ترسیدایه و به پاره ی خۆیان مه رگ بۆ خۆیان ده کړن.

قاقاخچی: بروا به م کابرایه ش مه کهن ئەوروپییه و سوودی ئیوه ی ناوی.

منم به هه رزان و به پاره یه کی که م له جهنگی پۆژه لات و شه ری ناوخۆ پزگارتان ده که م، ئەگه ر که سیکی تر به ده هه زار به ره و که ناره کانی ئەوروپای ئارام بتانیات، من به سی هه زار دۆلار ده تانبه م، بۆیه به له مه که ی من شوینی سه د که سه، به لام سه د و په نجا که ستان با پروات، مه ترسن، به م شپوه یه منیش زه ره ر و زیانم پی ناگات، ئیوه ش خاوه ندی ده ربای ئاگای لیستان بیت و بگه نه باوه شی ئەوروپای ئارام، له وی تاهه تایه نیشه چی بن. (ماسیگر سه یری سه روسیمای پۆژنامه وان ده کات و لپی ورد ده بیته وه و پیتی ده لتی)

ماسیگر: تۆ خه لکی سویدی، تۆ سویدیت؟

پۆژنامه وان: چۆن زانیت من سویدیم.

ماسیگر: سویدییه کان ئارام و له سه ر خۆن، به گشتی خه لکیکی باشن.

پۆژنامه وان: سوپاس، سوپاس، به و قسانه ت دلخۆشم، ئەوه تا راسته وخۆ له گه له سویدام. به یارمه تی.

من دیشید سقئینسۆن م له که ناره کانی پۆژه لاتنی ده ربای ئیجه وه له رپپورتاژ که م به رده وامم، واته ئیستا له به ری سنوره کانی تورکیا وه له گه له په نابه راندا راسته وخۆ ده دویم، (قاقاخچی ماسکیکی ره ش له سه رده کاو، هه ردوو چاوی دیارن).

قاقاخچی: (ده مانچه که ی له به رباخه لتی ده ردیننی و ده یخاته گیرفانییه وه) تۆ پۆژنامه وان، ناپیت به ئاره زووی خۆت وینه کاتمان بلاو بکه یته وه؟ وینه ی من مه گره، ئەو کاره ی تۆ نایاساییه. (له به رده م کامیترای مۆبایله که وا خۆی نیشان ده دات که گالته یان پیده کات).

من یه کیکم له سهدان قاچاچچی کاری ئیمه هینان و بردنی مرۆقه کانه (زۆر تووره به)، ئیوه ده لێن کاری ئیمه نایاساییه، به لām بو ئهم ئاوارانه زۆر یاساییه، باشه پیم بلین یاسایی و نایاسایی جیاوازیان چیه؟ یاسا له گه ل باراندا ده باریت، یان وهک سیتو دار ده یگرئ؟ یان خوتان ده لێن مرۆف دروستی ده کات و لایشی ده با؟ گرنگ ئه وه یه منی رۆژه لانی خه لکی رۆژه لات له مردن رزگارد هه که م، رۆژه لات خویناوی، رۆژه لات تاییین و جهنگاوی.

رۆژنامه وان: ئه وه ی که گویتان لێ بوو، فه لسه فه و بیرو بو جوونی بازگانیککی گواستنه وه ی مرۆقه کانه، ئه و به ئاشکرا ده به وئ ئه وه بلیت.

قاچاچچی: من ناترسم و راستییه کان ده لیم، رۆژانه سهدان کهس ته له فۆنم بو ده که ن و منیش ئاسانکاریان بو ده که م، په وان ه ی لای ئیوه یان ده که م و تا بگه نه ژبانی ئارامی ئه وروپا، ئاسانکاریش بو ئه وان ده که یین که له ئه وروپا وه دین و به ره و جیهادی شام و ئیراق په وان کراون، له ریتگا ده خنکین، یان ده کوژرتین، کاری من نییه، ئه ی کاری یاسایی چۆنه، ده وه له مه نده کان به ده ههزار دۆلار قیزه ده کړن به فرۆکه ده که نه شویتنی مه به ست و ئیقامه شیان مسۆگه ره، به لām من له پای خوا و چاکه و مرۆقا یه تی و ئه رکیتکی نیشتمانی ئه وه هه ژاران ه ی بو کړینی قیزه که توانایی ده هه زار دۆلاریان نییه، من و هاو پیکانم یارمه تییان ده ده یین و کیتشه کانیان چاره سه ر ده که یین.

په یامنیتری سویدی: وادیاره شه ره توپ و بو درومه کانی سوریا و ئیراق و مالتویرانی و ده ره ده ری، زۆریه ی دانیشتوانی ئاسیایان بو ئهم که ناری ده ربایه گواستوه ته وه، شه ر له نیوان درۆ و راستی، شه ر له نیوان چاره نووسی نادیار ی سهدان هه زار کوچه ر و شه پۆلی ده ربا و به لێن و هه ره شه ی قاچاچچییه کان (پرسیار له قاچاچچی ده کات) ده توانی ده مانچه که ت پیشان به ی.

قاچاچچی: به لێ به لێ چهک وهک نان و ئاو و هه وا پیوسته، ئهم چه که برایه، پشته له مه ترسی ده مپارتیزئ. **ماسیگر:** نه خیر، له ریتگا نه فه ره زیاده کانی پی ده کوژیت و فریپیان ده ده نه نیو شه پۆله کانی ده ربایه، ته هه موزی پار شه ست که ستان به یه ک جار کوشت و فریپتان دانه نیو ده ربایه، دوینیش هه مان کارتان کاردوه، من دوو که سم لێ رزگار کاردوون.

قاچاچچی: (زۆر تووره ده بیت، به سه رشانۆکه دا دیت و ده چیت، یه خه ی ئاواره به ک راده ته کینئ و هاوارده کات). ئیوه گوئ له نابووت و هیچو یوچی وا مه گرن، وه رن

به رماله کانتان راخه ن و هه موومان پیکه وه نویتز بو خوابکه یین و بیاریینه وه که هاوکارمان بیت، ئه و درۆزن و سه ر لیشیواوه ده به وئ سه ر له ئیوه ش بشیوتینئ. په له که ن، له دوا ی نویتزه که پاره کانتان کۆیکه نه وه و بو می بین، دره نگه به له مه که چاوه پروانسانه (مۆبایله که ی ده ردینئ و ته له فۆن ده کات) سلیمان، گویت لیمه، ئا ئا ئا به له مه که، ئاماده که ن، لیره وه هه موو شتیک ئاماده یه نه فه ره کان ئاماده ن، ئی، بلئ نه خیر به و پارده ریک نه که وتوین، نه خیر، ته واو برۆ تو مان ناوئ (ته له فۆنه که داده خات سه ره له نوئ ته له فۆن ده کات).

ماسیگر: (رووده کاته ئاواره کان) ئه گه ر پارده تان داوه تئ لئی وه رگرنه وه، پاره ی مه ده نئ، به زۆر لئی وه رگرنه وه.

رۆژنامه وان: ئیستا ئیمه له به رده م راستییه کاندان، هه موو ئه وروپییه ک، هه ره ها هاو نیشتمانییانی خۆم له سوید ئهم پرسیاره ئاراسته ی یه کتر ده که ن، ئهم ئاوارانه بو روو له ولاتانی ئیمه ده که ن؟ ئایا ئه مانه له برسان دین یان له ترسان، ئه وه تا که سیکی ساده و ساکار ماسیگریکی یونانی هاو به شی خه مه کانیانه و ناهیتلئ قاچاچچییه کان بیانخه له تین، باشه ئهم قاچاچچیانه کین، ره نگه پاریتزاوین، مافیان، یان ریک خراوی نه یین، به لām هه نده شراوه نین، به ئاشکرا دین و ده چن و کاری خویان ده که ن، کهس نایانگرئ، ئه گه ر رۆژانه ۵۰۰ کهس ده رباز بکه ن، داها تی رۆژانه یان چه ند ملیۆنیکه (دوو کچ و کوپکی گه نجی ئاواره له سه ر شانۆ ده رده که ون، رۆژنامه وان پرسیار یان لئ ده کات).

رۆژنامه وان: ده توانن پیم بلین بو ولاتی خوتان جئ هیشتوه؟ (هه رسیکیان پی ده که ن).

کچی یه که م: پرسیاریککی سه یه ره، له هه موو شویتنیک تووشی ئهم پرسیاره ده بین.

کچی دووه م: رۆژنامه وانیککی تریش هه مان پرسیار ی لئ کردم، وه لامیم نه دایه وه.

کور: برا گه وه که م دوو مانگ پیش ئیستا له شه ردا کوژرا، هه موو جارتیک ده یگوت، ئه گه ر کارگه کانی چهک دروستکردن له هه موو دنیا داخرتین، ئیتر چهک دروست نه کړیت، له جیاتی چهک، با که رهسته و پیداو یستی کشتو کال و ئاوه دانی ولاتان دروست بکه ن، شه ریش نامینئ، ئیمه ش ئاواره ی ئه وروپا نابین، ئیتر دانیشتوانی ئه وروپاش بیزار ناکه یین، هه رکهس له ولاتی خوی به خۆشی ده ژئ، سه ردانی یه کتریش ده که یین.

رۆژنامه وان: ئای خویه، چاره سه ری گرفته کان لای ئهم گه نجانه یه، و تارتیک بلاوده که مه وه و ده لیم،

سهرمايه داران، بازرگانانی چهك، سياسییه كان، دهواز له شهر بیتن، كه رهسته ی كشتوكالی دروست بکهن جیهان پرییت له سیو، وزه ی كارها و خوراکى باش و جلو بهرگی جوان و پیتلوی چاك و زور شتی تر.

كچی یه كه م: دياره وهلامه كهت بهدل بوو؟ (له ناكاو ههر هه موویان سهیری ئاسمان دهكهن).

كچی دووهم: نهغه باران دهبارئ.

كور: منیش ههستی پی دهكهم، هه تاویشه.

كچی یه كه م: دایکم دهلئی نه گهر باران و هه تاو پینكه وه بوون، نه وه شایی گورگه.

كچی دووهم: دایکی منیش ده بیوت نه گهر باران ببارئ و هه تاو بیت، نه وه گورگ ده زئ.

رۆژنامه وان: کامیان راسته.

كور: ههر دوو کیان راستن، چونكه پیتوهندی به گورگه وه هه یه (رۆژنامه وان پرووی خوشیان ده داتی و له گه لیان پیتده كه نئ).

رۆژنامه وان: كئی ده زانی شایی گورگ چۆنه؟

كچی یه كه م: بهم جوړه یه (سه ما و جوړه یه کی تاییه ت نیشان ده دهن و به یه كدا دین و ده چن و هه لده پهرن، رۆژنامه وان ویتنه یان ده گری و قاچاخچی به توو په یه وه سهیریان دهكا، به ته له فۆن ده دوی).

قاچاخچی:

هه لو، به لئ، وه لید، گوئ بگره، من وادیم، چاوه ریم كه، سلیمان نه و ترسنوكه نایه ت، ئا، ئا ئن، ژماره ی نه فهره كانی ئیوه و نه فهره كانی من ده كاته ۱۵۳ كهس، ۹۴ مندالیان تیدایه، كیشیان زور نییه و شوپن ناگرن، باریان كه و مه ترسه ته نیا هه فتا و چوار نه فهرمان زیاده، هیچ نییه مه ترسی نییه، به له مه كهت دوو سه ده فهریش هه لده گری، له ناوه راستی ده ریا په كت ناكه وئ هه نده دوورگه نزیکن تو خۆت رزگار كه و (دوور ده كه ویته وه و به چه ده دوی) نه فهره زیاده كان فریده نه ده ریا وه، ئیش و كه سابه ت وایه، ویزدانی چی رۆله، ویزدان! چی؟ واهاتم (ده مامكه كه ی لاده بات، ماسیگر دهستی مندالیکی گرتووه و دیته وه سهر شانۆ، منداله كه كورپکی هه شت نۆ سالانه و ره شاشیکی مندالانه ی به دهسته وه یه، ههر ده لئی چه كه راستییه، منداله كه ته قه ی پیتده كات و لاسایی دهنگه كه ی ده كاته وه و پرووی ده كاته قاچاخچی).

قاچاخچی: ئیتر چۆن ده ربه دهر نابن چۆن؟ ته نانه ت منداله كانیش چه کیان پیتیه، ههر خه ریکی شهر و ئازاوه ن (ده یه وئ لئی بستیتی، ماسیگر ناهیتلی).

ماسیگر: وازی لئ بیتنه منداله یاری دهكا.

(ههر دوو ئاواره ی رزگار كراو، كه له سه ره تای شانۆگه ربیه كه وه ماسیگر رزگاری كرده بوون، به په له

ده رده كه ون و هیترش بو قاچاخچی ده بن، قاچاخچی راده كا و ئه مان به دوایدا، یه كه م هاوار ده كا).

یه كه م: وهره نه رۆی، ده تناسمه وه، بیگرن مه یه لن رابكات (به په له قاچاخچی راده كات، ده یگرن لئی ده دهن، به لام خو رزگاره كات و راده كات، ههر دوو کیان به دوایدا راده كهن، سه رشانۆ به چی دپلن، ماوه یه ك پیتده نگی، ههر هه موو به خه مه وه سهیری یه كتر ده كهن، ده نگی مه كینه ی ئۆتۆمبیل به رزده بیته وه، دياره كه به په له لئی ده خورئ، ماسیگر سهیری گه نجه كان ده كات و پیتیان ده لئ).

ماسیگر: گه وره كان، دایك و باوكتان گوئ له من ناگرن، به كه سوكاره كانتان بلتین نه م قاچاخچی یانه جیگای متمانه نین و درۆزنن، باوه ریان پی مه كه ن، په رینه وه ش له م ده ریا یه، ترسناكه ده مرن.

كور: نه وه نده باسی مردمان گوئ لئ ده بی خه ربكه بلتیم به م زوا نه ده مرین (بی ده نگی، ههر هه موو سهیری رۆژنامه وان ده كهن، نه ویش ویتنه یه کیان ده گری، ته نیا ده نگی شلیه شلی ده ریا بهر گوئ ده كه وئ).

كچی یه كه م: باوكم سویندی خوار دووه ده بی نانی به یانی له دوورگه ی لیمنۆس بخوین و نانی ئیواره ش له نه سینا، نه م سالیش له ولاتیکی نه وروپی نیشته جئ بین.

كچی دووهم: من زور ده ترسم، له هه موو شتیك، له هه موو كه سیتك، ته نانه ت له خه شه ی گه لای داره كان، له شلیه ی ده ریا، له خو م، له هه موو شتیك، له هه موو كه س (ده موچاوی خو ی ده گری، هه موو بی ده نگ ده بن، به هیتنی ده گری، سه ری به رزده كاته وه) من نامه وئ بمرم، ده گری، كه داعش هات، من خو م شارده وه، چاوم لئ بوو چۆن كچانی گه ره کیان ده كوشت، پاشان دایكم و خوشكه بچكۆله كه م، سه دان ژنیان به دوا ی خو باندا راده كیشا و ده یانگوت ئیوه كفرن، ییزیدین، دایكم عاره بی نه ده زانی، دهستی یه كیتکیانی ماچ كرد و به كوردی گوتی من بكورژن توخوا كچه بچكۆله كه م مه كوژن، به لام له بهرچاوی دایكم خوشكه بچكۆله كه میان گولله باران كرد، پاشان دایكمیان كوشت، نه وه ی من ده مه وئ بیلتیم نه چیرۆكه، نه شیعره، نه خه یاله، نه وه ی من دیتم خوداش له ئاسمان دیتی، وایه؟ راستم پی بلتین وایه ها خوداش بینی؟ نازانم! له هه موو شتیك ده ترسم و به گومانم. (ههر دوو رزگار كراوه كه بو سه ر شانۆ ده گه ریتنه وه، یه كیتکیان ده مانچه ی قاچاخچییه كه ی به دهسته وه یه).

ماسیگر: نه وه ده مانچه ی قاچاخچییه كه یه؟

یه كه م: به لئ.

رۆژنامهوان: كوشتت؟

دووه: نه خيپر. كه سواری ئۆتۆمبیله كهی بوو، ده مانچه كهی بۆ ئیمه هه لداو پیتی پیتوه ناو ده رچوو، نازانین بۆ وای كرد؟
(ماوه یهك بێ دهنگی، رۆژنامهوان شته كانی خۆی ده پیتیته وه).

رۆژنامهوان: ئهو كابرا قاچاخچییه مه به سستیکی هه یه، ده یه وئ تووشتان كات، من پيشنبار ده كه م هه ر هه موو كه ناری ده رباكه به جئ بیلتن، رهنگه پۆلیس بانگ بكات.

ماسیگر: من هاوارم كرد، به هه موو تانم گوت پیتیسته برۆن و گوئ له و كابراییه نه گرن، به لام دهی خوۆتان ئاماده كهن مائی برادره ريكم لیروه وه نزیكه، ئه ویش ماسیگره، مرۆفیتیکی زۆر چاكه، ئه و كوۆشكه جوانه ی لای داره كان پيشم كه ون ده سستی منداله كان بگرن، كه نهجه كان نازابن و نه ترسین، ژبان هه ولدان و نازابه تیبه. هیوادارم ئه م شه و پشوو یهك بدن و سه به ینی بیر له گه رانه وه بكه نه وه، گه رانه وه بۆ ولات، ئه م شه ره كوۆتایی دیت و سه ره له نوئ ئاوه دانی بكه نه وه (هه موو خوۆ ئاماده ده كه ن ماسیگر ده سستی منداله بچكوۆله كه ی گرتوه و له گه لیدا به ره شاهشه كه یاری ده كات و له ناكاو هاواری جه ندرمه به رزده بیته وه، خه لكه كه سه رشانو به جئ دیتن، ماسیگر ده سستی منداله كه به رده دات و بۆ لای باوكی راده كات، ره شاهشه باغه بووكه له كه لای ماسیگر به جئ ده میتنی، قاچاخچی و جه ندرمه كان لای چه پی شانۆكه وه تفه نكه كانیان روو له ماسیگر ده كه ن).

قاچاخچی: گه وره م ئاگا دار بن چه كداره، ده تانكوۆئ.

ماسیگر: (پینه كه نئ) چه كدار نیم گالته یه.

قاچاخچی: گه وره م بیکوۆن چه كداره.

ماسیگر: (پینه كه نئ) مه ترسن، ئه مه چهك نییه گه مه ی منداله نه یه، سه بركه ن، گالته یه، راستی نییه. (لا سایی دهنگی منداله كه ده كاته وه) ته ته ته ته ته. رووی له قاچاخچی ده كات، له ناكاو جه ندرمه ده سپرئری لئ ده كه ن، ماسیگر ده كه وئ، قاچاخچی ده چیتته سه ری و به پۆلیسه كان ده لئ).

قاچاخچی: گه وره م دوایان كه ون، به لام وریابن ده مانچه یان پیتیبه.

(پۆلیس و جه ندرمه به راكردن سه رشانو به جئ دیتن، قاچاخچی به ماسیگر ده لئیت)

ماسیگر: پیم گوتی بچۆ خه ربکی ماسیگرتنی خوۆت به.

ماسیگر: (به نه رمه پتیه كه نینه وه پتی ده لئ)

ئئ، دوای ئه م رووداوه، چیتتر؟

قاچاخچی: (وه لامي ناداته وه).

ماسیگر: چیتتر؟

قاچاخچی: ژبان وهك خۆی ده میتنیته وه.

ماسیگر: چۆن؟

قاچاخچی: شه ر، ده ربه ده ری، ئاواره بوون، كار و كاسبی ئیمه.

ماسیگر: چیتتر؟ (قاچاخچی به جیتی دیتئ، هیدی هیدی شه و بآلی خوۆی به سه ر دیمه نه كه دا ده كیشئ، سه رشانوۆ تاریك ده بی، ماسیگر له به رخۆبه وه هه ر ئه و پرسباره ده لئیتته وه) چیتتر؟ چیتتر؟ چیتتر؟ (له كه په كه، ده سستی ده گاته چراكه، به برینداری هه ول ده دات دای ده گری، چه رخه كه ی له گیرفانی ده ر دیتئ دای ده گیر سیتئ، ئه ئه باران ده بارئ، موۆنۆلۆگی ماسیگر له شیوه ی گوۆرانییه کی ساده و ساكار داستانی ئیجه ده گیر پیتته وه (ئۆو منداله كان ئیوه نه بن پاله وانی داستانه كان روویان نایه باسی جهنگ و باسی ده ریای پر نه ههنگ و باسی دئو و درنجی نیو شه وه زهنگ و باسی ئیجه و پاشاكانی ده ریای ئیجه و میتزووی ئیجه بۆ ئه م دنیا یه هه لپیتن:

هه بوو نه بوو له ئه سینا و له كریت دوو پاشای زۆر به هیت هه بوون، بووه شه ریان، كریتیبه كان كه سه ركه وتن، داوای سه ری گه نهجه كانیان لئ ده كردن تا ده ر خواردی دئویان بدن، كوری پاشای ئه سینا هات، گوتی باوكه من ده چم و ده بی ئه و دئوه بكوۆم، ئه گه ر كوۆرام پا پۆره كه م ئالای ره شی بۆ هه لده كه ن و دینه وه، ئه گه ر سه ركه وتم ئالای سپی، كوره لاوكتی، رۆله ی پاشا چووه، شه ری دئوی ده ریا، باوكه پاشا له سه ر دوند و لووتكه ی چیا ی سه رده ریاوه چاوه پروانه ئالای سه ركه وتن بیتته وه، كوری پاشا دئوه كه ی كوشت، به لام دوۆمن فیلیان لئ كرد، پا پۆریکی ئالاره شبیان گه رانه وه، باوكه پاشا له داخاندان له سه ر دوند و لووتكه ی به رزی چیاكه وه خۆی هه لدا یه نیو شه پۆلی ده ریاكه وه، ئیجه ی دئیرینیش خه می خوارد، شه پۆله كانیش خه میان خوارد فرمیسكه كان به رزبوونه وه و بوون به هه ور و بوونه باران باران، باران باران، هه تا ئه مرۆش باران باران هه ر ده بارئ هه ر ده بارئ.

* ئیوه یهک لهو کهسانه بوون که بهشیک زۆری کار و چالاکیان له بواری رۆشنبیری زۆرتر له بازنه‌ی وەرگێران ده‌سوورپێتهوه، هاوکات که کاری وەرگێران ده‌که‌ن چه‌نده خۆتان به خۆتندنه‌وه‌ی بابه‌تی وەرگێردراو سه‌رقال ده‌که‌ن و پێتان وایه نه‌زموونی وەرگێران چی به ئیمه‌ی کورد به‌خشیوه؟

- راسته من زیاترین کاتی خۆم بۆ وەرگێران ته‌رخان کردوه، به‌لام به‌ر له هه‌موو شت به‌شیر ده‌ستم پێ کرد و به هه‌ورامی شیعرم ده‌نووسی، ته‌مه‌نم شازده بۆ چه‌نده سال ده‌بوو که لاسایی مه‌وله‌وی و بی‌ساران‌ی و چه‌ند شاعیریکی کلاسیکی هه‌ورامیم ده‌کرده‌وه، چونکه جگه له‌و شاعیرانه و شیعره‌کانیان سه‌رچاوه‌ی تری نه‌وتۆمان له‌به‌رده‌ستدا نه‌بوو، کتیبی کوردی زۆر که‌م بوو، تاکوته‌را کتیبی کوردی ده‌ست ده‌که‌وت که هه‌ندیکیان چاپی سه‌قز و مه‌هاباد و هه‌ندیکیان چاپی به‌غدا بوون. له‌بیرمه‌ نزیکه‌ی بیست سالیکی له‌مه‌وه‌به‌ر ده‌بوو که هیشتا ناشنای دنیای وەرگێران نه‌بووبوم، به‌لام هه‌ر له‌و سالانه‌دا هه‌ندیکی کاری وەرگێرانم ده‌کرد که دواتر هه‌موویان نیوه‌چل مانه‌وه و هه‌چیان نه‌گه‌یشتنه سه‌ره‌نجام، دیاره زۆربه‌ی کاره‌کانیش شیعری بوون و هه‌ندیکیان چیرۆک بوون، زۆربه‌شیان له‌ فارسییه‌وه بوون بۆ هه‌ورامی و که‌میکیان بۆ سۆرانی، چونکه من جگه له‌ فارسی و هه‌ورامی، هه‌یچ زمانیکی ترم نه‌ده‌زانی، سۆرانیشم له‌ ئاستیکی زۆر که‌مدا ده‌زانی، به‌ره‌می چه‌ند شاعیر و نووسه‌ریکی کلاسیکی فارسیم کرده هه‌ورامی و دواتریش په‌لم بۆ شیعری و چیرۆکی هاوچه‌رخ هاویشته و دواچاریش رووم کرده خۆتندنه‌وه‌ی کتیب له‌ بواره‌کانی کۆمه‌لناسی و ده‌روونناسی و سیاسی، خۆشبه‌ختانه چه‌ند سالیکی دواتر که من به‌ شیه‌یه‌کی جددی هه‌زم له‌ وەرگێران کرد تا ده‌هات کتیبی کوردی زیاتر چاپ ده‌کران و سه‌رچاوه‌ی فره‌ره‌نگتر له‌به‌رده‌ستدا بوون، ئه‌و سه‌رچاوانه‌ش سوودی خۆیان هه‌بوو بۆ به‌ده‌سته‌هێنانی نه‌زموونی زیاتری خۆتندنه‌وه، ته‌نانه‌ت من ئیستاشی له‌گه‌لدا بیته‌، زیاترین ده‌قی وەرگێردراو ده‌خۆتینه‌وه، بۆ ئه‌وه‌ی زیاتر ئاگام له‌وه هه‌بیت چی چاپ ده‌کریت، چی وهرده‌گێردیتته‌وه، چون وهرده‌گێردیتته‌وه، پێشم وایه وەرگێران ده‌وریکی ئیجگار زۆری هه‌بووه له‌ بووژاندنه‌وه‌ی زمان و ئه‌ده‌ب و کولتوری کوردیدا، مه‌عریفه‌ لای ئیمه‌ ته‌نیا

مه‌عریفه‌یه‌کی شیعیری بووه، شیعیری پێوه‌ری زانسته و زانایی و ژیری و ئاوه‌زمه‌ندی بووه، هه‌رچی بووه هه‌ر شیعیری بووه. نه‌ رۆمان نه‌ فه‌لسه‌فه نه‌ کۆمه‌لناسی و نه‌ ده‌قی سیاسی و فه‌لسه‌فی... تاد هه‌یچمان نه‌بووه، هه‌موو ئه‌مانه له‌ ریگه‌ی وەرگێرانه‌وه گه‌یشتووته لامان، کورد ته‌نانه‌ت له‌ ریگه‌ی وەرگێرانه‌وه به‌و کتیبه‌ میتروویانیه‌ی زانیوه که له‌سه‌ر خۆی نووسرابوون، ئه‌و کتیبانه‌ی که رۆژه‌لاتنه‌ناسه‌کان له‌باره‌ی کورد و ولاته‌که‌ی و کولتوره‌که‌ی نووسیبوویان، تا سه‌ره‌تاکانی سه‌ده‌ی بیستم، کوردی به‌شیک کوردستان نه‌یده‌زانی له‌ به‌شیک تری کوردستان چی رووی داوه و چی روو ده‌دات، کوردی هه‌یچ به‌شیک ناگای له‌ میترووی به‌شه‌کانی تر نه‌بووه (دیاره نه‌ک به‌ ره‌هایی)، ئه‌م بێ ناگاییه له‌ چاره‌نووس و هه‌وراز و نشیه‌وه‌کانی ولاته‌که‌مان و میترووه‌که‌مان، به‌شیک زۆری بۆ نه‌بوونی «نووسین» ده‌گه‌رپێته‌وه، واته ئه‌ده‌بی نووسراو، هه‌رچیمان هه‌بووه سینگ به‌ سینگ و به‌ شیه‌وی فۆلکلۆر هاتوه و گه‌یشتووته لای ئیمه‌ش، گه‌لانی تر میترووی نووسینیان بۆ هه‌زاران سال ده‌گه‌رپێته‌وه، که‌چی ئیمه له‌ هه‌زار سال تیناپه‌ریت، ئه‌ویش به‌ شیعیری! پێم وایه ئه‌گه‌ر ئایینی یارسان نه‌بووایه و شۆینکه‌وتوانی ئه‌و ئایینه بۆ په‌ره‌پێدان به‌ ئایینه‌که‌یان و بیروباوه‌ره ئایینییه‌کانیان ئه‌و شیعراشه‌شیان دانه‌نایه، میترووی ئه‌ده‌بی نووسراومان ئیستا له‌ دوو سه‌د سالی تێپه‌ر نه‌ده‌کرد و زۆر له‌مه‌ی ئیستا ته‌مومژاوی و لیتلتر ده‌بوو، بۆیه لێره‌وه ده‌بی سوپاسی ئه‌و ئایینه و پێوه‌کارانی بکه‌ین که هه‌یچ نه‌بێ، میراتیکی ئه‌ده‌بیان به‌ شیعیری بۆمان جێ هه‌یشتوه، به‌گه‌شتی ئه‌گه‌ر به‌وێت باس بکه‌م به‌شی ئیجگار زۆری که‌ره‌سته‌ی نووسینی ئه‌مرووی نووسه‌ران و رۆشنبیرانمان له‌ ریگه‌ی وەرگێرانه‌وه په‌خساوه، وەرگێران بوو که رۆمان و چیرۆکی جیهانی پێ ناساندین، وەرگێران بوو که کانت و نیتشه و شۆپنهاهر و گاندی و ستالین و مارکس و ئه‌نگلس و زۆر که‌س و شت و چه‌مک و بابه‌تی تری پێ ناساندین (که به‌داخه‌وه هه‌یشتاش نه‌مانناسیون، ته‌نیا به‌ ئه‌قلی خۆمان خۆتندوو ماننه‌ته‌وه و چۆنمان پێ خۆش بووه، راقه‌مان کردوون).

* کۆمه‌لگه‌ی کوردی تا چه‌نده توانیویه‌تی ئه‌و جیهانه رۆشنبیرییه‌ی له‌ کۆمه‌لگه‌ و کولتوره‌ جیاوازه‌کان ده‌یگوازیتته‌وه بۆ ناو زمانی کوردی، له‌گه‌لێان بکه‌وێته

دیالوژیکی ناوه‌زمنه‌ندانه، یان به راستی نایا توانیویه‌تی
ئه‌و جیهانه مه‌عریفییه به‌رینه وهر‌بگریت و خویندنه‌وهی
بۆ بکات؟

- له پرویه‌که‌وه زۆر گه‌شبینم به‌وهی ده‌بینم مه‌عریفه و
کولتووری جیهانی، به‌شیتیکی خه‌ریکه دیته ناو جیهانی
تاکی کورده‌وه و له پرویه‌کیشه‌وه په‌شبینم به‌وهی که تا
ئیس‌تا به‌داخه‌وه په‌نگدانه‌وهی ئه‌و مه‌عریفه و کولتوره له
کۆمه‌لگای کوردیدا و له ناخی تاکی کورددا
په‌نگدانه‌وه‌یه‌کی هینده توخ نییه، ئیمه خه‌ریکین شته‌کان
وه‌رده‌گرین، به‌لام چۆنییه‌تی مامه‌له‌کردمان له‌گه‌لیاندا
مامه‌له‌یه‌کی ته‌ندروست نییه، باشه! با نمونه‌یه‌ک
به‌ئیمه‌وه: ئیمه ئه‌و هه‌موو ساله باسی ئازادی و
دیوکراسی و دادپه‌روه‌ری و مافی ژنان و زۆر چه‌مک و
بابه‌تی مۆدێرنی دیکه ده‌که‌ین، که‌چی وه‌ک پیتوبست کار
بۆ پراکتیزه‌کردن‌یان ناکه‌ین، زمان و

ئه‌ده‌ب و کولتوورمان بۆ نازترین شتن
له‌لامان؛ ئه‌و هه‌موو کتیبه به‌ره‌م
دینین، که‌چی نه‌مانتوانیوه کولتووری
خویندنه‌وه به‌ره‌م بێنن؛ ته‌نانه‌ت
بیانییه‌کان به‌ میژووی پر له‌غه‌در و

سته‌ملیکراویان ده‌زانن، که‌چی ئیمه خۆمان نه‌وه‌یه‌کمان
بۆ نه‌گه‌یاندوه‌وه ئاگای له‌ میژووی خۆی بیت و بزانیته به
چ هه‌وراز و نشیوتیکدا تپه‌په‌ریوه و گه‌یشته‌وه‌ته ئه‌مرو،
نه‌مانتوانیوه لای نه‌وهی نوێ ئینتیمایه‌ک بۆ نیشتمان
ببیننه‌ کایه‌وه؛ ئه‌و هه‌موو کتیبه سیاسییه له‌ زمانه
جۆراوجۆره‌کانه‌وه ده‌کرینه کوردی، بۆ ئه‌وهی
سیاسیه‌کانی ئیمه‌ش سوودیان لێ بێنن، که‌چی من
وا‌ی نابینم (دارتیک، یان گولتیک ته‌گه‌ر له‌ کانییه‌ک ناو
بخواته‌وه به‌ به‌روبوومیدا دیاره)، په‌نگه بلێین ئه‌م قسانه
چ پێوه‌ندیان به‌ ئه‌ده‌ب و پۆشنییرییه‌وه هه‌یه؟! هه‌موو
ئه‌مانه پێوه‌ندی راسته‌وخۆیان به‌ په‌کترییه‌وه هه‌یه، توکه
ئابووری و سیاسه‌تت به‌هێز کرد، ئازادی و دیوکراسی و
خۆشگوزهرانی و زۆر شتی دیکه‌شت به‌هێز کردوه، من
چی له‌ تاکتیک بکه‌م موحتاجی نانی شه‌وه و داوای لێ
ده‌که‌ین بخوینیته‌وه؟ من چی له‌ تاکتیک بکه‌م هیشتا له
بنه‌ماکانی نه‌ته‌وه نه‌گه‌یشته‌وه و ناوه‌زی سیاسی له‌لا
دروست نه‌بووه، داوای لێ ده‌که‌ین ئالا و خاک و
نیشتمانی خۆش بویت! من چی له‌ تاکتیک بکه‌م داها‌تی
مانگانه‌ی به‌شی کرێ خانوو و خواردنی ناکات، داوای

لێ بکه‌ین کتیب بکریته و منداله‌که‌ی فیری کولتووری
خویندنه‌وه بکات؟ من چی له‌ تاکتیک بکه‌م که‌س نییه به
ئاراسته‌یه‌کی ته‌ندروستیدا به‌ریت، دوا‌جار ده‌بیته
به‌ره‌مه‌هینی فیکری داعش؟ خه‌لکێک هه‌یه نانی
ئێواره‌ی پێ دابین ناکریته، که‌چی له‌وه‌په‌ری بۆ هیواییدا
بیر له‌ سه‌رپرین و کوشتن و به‌موسلمانکردنی خه‌لکی تر
ده‌کاته‌وه، ته‌گه‌ر په‌ک ملیۆن جار سووکایه‌تی زۆر به
مارکس (وه‌ک نمونه ده‌لێم) بکریته، به‌ردیک له‌ جیبی
خۆی ناترازیته، به‌لام ته‌گه‌ر سووکایه‌تی به‌ پیرۆزییه‌کی
پله‌ دوا‌ده‌ی ئاینیک بکریته، به‌ فیتی نه‌فامیتیکی
نه‌خوینده‌واری تاریکپه‌رست، ده‌هه‌زار خه‌لک ده‌رژیته
سه‌ر شه‌قام و بازار و دوکان ده‌سووتینریته و خه‌لکی تیدا
ده‌کوژریته و بریندار ده‌بیت، خه‌لکیکیش به‌ردی ئه‌و
ئاینه له‌ سینگی ده‌دات که له‌ سه‌دا نه‌وه‌دی نازانیت

ئاین چیه و پابه‌ند نییه به‌و
ئاینه‌ش، ئه‌مه کاره‌سات نییه؟
ئیس‌تاش ژن له‌سه‌ر شه‌ره‌ف و ناموس
ده‌کوژریته، کامه ئازادی؟! کامه
دیوکراسی؟! کامه لیبوورده‌بی؟! من
نازانم ئه‌م هه‌موو کتیبه له‌سه‌ر ئازادی

و دیوکراسی و لیبوورده‌بی چاپ ده‌کرین، بۆچی ناخزینه
پروگرامی خویندنه‌وه؟ بۆچی له‌ سه‌ره‌تاییه‌وه مندالانمان
فیری ئه‌و چه‌مکانه ناکه‌ین؟ جگه له‌مانه مندالانی ئیمه
له‌ خویندنگه‌دا سیمبۆله نه‌ته‌وه‌یه‌کانی خۆیان‌یان پێ
ناناسرین. فیری ئه‌وه ناکرین ئه‌م نه‌ته‌وه‌یه چیه و له
کوێه هاتوه و به‌ چ هه‌وراز و نشیوتیکدا تپه‌په‌ریوه،
خه‌لکێک له‌ سه‌دا هه‌شتای، بگره زیاتریش نازانیت به
زمانه‌که‌ی خۆی بخوینیت و بنوسیت؛ خه‌لکێک به‌و
ژماره‌یه ئینتیمای بۆ خاک و ولات و نیشتمان و زۆر
شتی دیکه نییه؛ خه‌لکێک به‌ چاوی رێزه‌وه له‌ که‌له‌پوور
و میراتی پیشینانمان ناروانن؛ تو به‌ شه‌قامه‌کانی
سلیمانی و هه‌ولێردا پیاسه‌یه‌ک بکه‌یت، یان سواری
ته‌کسییه‌ک بیت، ئه‌وه‌ده‌ی گویت له‌ ئاواز و گۆرانی
فارسی و تورکی و عه‌ره‌بی و... تاد ده‌بیت نیو ئه‌وه‌نده
گویت له‌ گۆرانی کوردی نابیت! له‌ هۆتیلیکی هه‌ولێردا
هه‌موو ژۆوره‌کان پرن له‌ وینه‌کانی پیزا و ئیفل و شوینه
به‌ناوبانگه‌کانی جیهان، من خۆم جارێکیان وام دانا
که‌سیکی فه‌ره‌نسیم و هاتومه کوردستان ببینم، پۆژی
ده‌جار له‌ هۆتیه‌که‌مدا وینه‌کانی ئیفل ببینم، ئیتر که‌ی

وه‌رگیران ده‌وریکی ئیجگار زۆری له‌ بووژانه‌وه‌ی زمان و کولتووری کوردیدا هه‌بووه.

ههست دهكهم له كوردستانم. دلنیا بن كهسیكى فەرهنسی ئەگەر جوانترین وینەى ئیقل له ههولێردا ببینییت، نایکریت، چونکه ئەو بۆ بینین و کەپینی ئەو شتانه نههاتووته ههولێر، بهلام دلنیا بن ئەگەر کلاشیکى ههورامى ببینییت، دهیکریت و لهگهڵ خۆى دهبیاتهوه، ئا لیروهیه که ئیمهى کورد شتهکان تیکهڵ دهکەین و نازانین چی بکهین.

* وهک كهسیكى ههورامى تا چهنده له کارى وهرگێران لهو جیهانه پر خهیاڵ و ئەزمونه شیعرییهدا که لکت له زاراوهسازى و وشه پڕوان وهرگرتوو و پشتت پى بهستوو؟

- به دلنیا یهوه سوودی ههبووه، مهرج نییه وهرگێران ههر ئەوه بیته، وهرگێر زمانى یهک و زمانى دوو، یان زمانى سهراچاوه و زمانى مه بهست بزانیته، زۆر جار له کاتى وهرگێراندا په نام بر دووه ته بهر وشه و زاراوهى ههورامى، ئیتر، یان له سوێرانیدا ههر نه بووه، یان من پیم شک نه براوه و دهستم نه کهوتوو، ههموو دیالیکتهکانى زمانى کوردی، سامانیکی گهوره و گرینگن، بهلام بهداخهوه وهک پیتویست سوودیان لى نابینریت، مهگەر ته نیا له لایهن ئەو که سانهوه نه بیته که خۆیان سهرا بهو دیالیکته زمانییانهن، بهداخهوه ئەمڕۆ وای لیها تووه جگه له دوو دیالیکته سهرا که یه که، به هیچ دیالیکتیکی تر نه کتیب چاپ دهکریت نه رۆژنامه، نه میدیای بېنراو و بیستراویان ههیه، ئەوهش چاپ دهکریت له سهرا ئهركى نووسهران خۆبانه و هیچ لایهن و دهزگایهکی حکوومی پشتگیرییان ناکات، دهزگا ههیه خۆى داواى لى کردووم ئەگەر کتیبى ئامادهت ههیه به شانازییهوه بۆت چاپ دهکەین، وتووومه به لى پڕۆمانیکی ههورامیم ههیه، بهلام وتوویمان نایکهین، بابهتى زمانى ستاندارد شتیکه ههر ده بى رۆژیک له رۆژان یه کلابى و چاره سهرا بکریت، من خۆم به هیچ شیوهیهک له گهڵ جووت ستاندارد نیم، یان ده بى یهک زمانى ستانداردمان هه بیته، یان چوار زمان، ئەگەر دوو زمان ریگه ی پى بدریت، ده بى ریگه به دووانى تریش بدریت، ئەمه بۆچوونى منه، ناکریت دوو دیالیکتی رهسهن و دیرین بینه قۆچى قوربانى دوو دیالیکتی دیکه، ئەمه له هیچ قاموسیکی مرۆبى و له هیچ یاسایهکی دیموکراتیکدا نییه، بۆچی نابى له ههورامان خه لک بتوانیته لانی کهم تا قوناغى سهرا تایی به زمانى زگماکی خۆیان بخوین؟

له ناوچهکانى تریش به ههمان شیوه، بهلام بهداخهوه ئیستا هیچ پلانیکى کولتوورى بهدى ناکریته بۆ ئەم مه بهسته.

* ئیستا که بهشیکی زۆرى ههولێرکان له کۆمه لگه ی کوردی له سهرا وهرگێران چر بووته وه، به تاییه تى له رۆژهه لاتى کوردستان و به تاییه تیر دهقه رى ههورامان بهشیکی فره و فراوانى سامانى فۆلکلۆریمان به ره و له ناوچوون دهچیت و ئاورپیکیان لى نادریتته وه، ئیوه چۆن لهم بابه ته دهروان و پیتان وایه ده بیته لهم پیناوه دا چی بکریته؟

- من خۆم تاقهت و توانایی کۆکردنه وى فۆلکلۆرم نییه و کارى من نییه، بهلام خۆ ده توانم ئەگەر وشه یه کم ببینی و پیم جوان بوو، له نووسین و وهرگێرانه کاندای سوودی لى وهر بگرم، کورد زۆر درهنگ دهستى به کۆکردنه وى فۆلکلۆرى خۆى کردووه، ئەوهش که کراوه سهرا تا به ههولێر ته وروپاییه کان و رۆژهه لاتناسان بووه، ئەوان بوون که دایانچه کاندین و وایان لیکردین بزانی چ سامانیکی دهولمه مندى فۆلکلۆریمان ههیه، بهداخهوه ههتا ئەمڕۆش پلانیکى تۆکه به بۆ کۆکردنه وه و سوودببینن لهم سامانه دهولمه منده بهدى ناکریته، راسته هه ندیك کار کراوه و کهسانیک خۆیان یان بۆ ته رخان کردووه، بهلام له ئاستى پیتویستدا نییه، دهزگا پیتوه ندىداره کانیش لهم رووه وه که مته رخه من.

* له ئەزموونى گه و ره وهرگێرانى جیهان بۆ سهرا زمانانى جیاواز ئەو شته ی که سهرا نجم داوه تى وهرگێرانى سهرا که وتوو ئەو که سانه کردوویانه که ئاورپیکى باشیان له ئەده بى کلاسیکی خۆیان داوه ته وه و ئاگادارى توانسته کانى زاراوه جیاوازه کانى زمانه که یانن؟ له حالیکدا یه ئیمه ی کوردیش بهشیکی زۆرى ئەو پاشخانه رۆشنبیرییه مان به زاراوه جیاوازه کانى کوردی نووسراون و ئەده بى کوردی ئەده بیکی فره زاراوه یه، تۆ تا چهنده توانیوته ئاگادارى ئەو رابوردوو بهیته و هزر و رامانى پى سواق بدیت؟

- بهداخهوه وهک وتم سوود لهم دیالیکتانه، به تاییهت ههورامى و که له هورى نابینریت، بهشیکی زۆرى ئەم گرفتهش دهگه ریتته وه بۆ ئەوه ی ئیمه شاره زای میژوو و میژووی ئەده ب و کولتوورى ولاته که مان نین، تۆ بروانه و بزانه کاره ساته که له کویدا یه! با نمونه بهک بگێرمه وه: نووسه ریکى کورد (ئەگەر پیتویست بکات ناوه که شی

دهلیم) که دهیان کتیبی چاپ کران، له که نالیکی ئاسمانیدا دهلیت یه کهم شیعی کوردی نالی نووسیویه تی و ئه ده بی کوردی له نالییه وه دهست پین دهکات! باشه ئه ی ئه وه هموو شیعر و ئه ده به، به تاییه ت شیعر و ئه ده بی یارسان که ۱۰۰۰ سال بهر له نالی نووسران، شیعر و ئه ده بی کوردی نین؟ بۆچی مه لا په ریشانی دینه وه ری و سه ی یاقووی مایده شتی و ئه لئاس خانی که نو له بی و سه ی دی هه ورامی و بیسارانی و سه دان شاعیری تری هه ورامان و له کستان و لورستان، کورد نین؟ هه ر نالی کورده؟ ئه مه بی ئاگاییه و هیچی تر، ئه مه نه زانین و خو بواردنه و هیچی تر. باشه من پرسیاریک ده کهم: مه عقووله دکتورایه کی ئه ده بی کوردی، تاقه وشه یه که له هه ورامی و که له هوری تی نه گات؟ مه عقووله نووسه ریک نالی به ده سپیکی ئه ده بی کوردی بزانیته؟ مه عقووله ده زگایه که به من بلتیت کاکه ئه م وشه کو نانه له وه رگێرانه کانتدا به کار مه هیته (دیاره مه به سستی وشه هه ورامییه کانه). هه رچه ند ده زگاش هه یه ده سخوشیبیان لی کردووم بۆ به کاره یینانی هه مان ئه و وشانه و پیبیان باش بووه نه فه وتین.

* چۆن چاو له و وشه و زاراو ده تازانه ده که یته که دینه ناو زمانی کوردییه وه؟

که میک پرسیاره که پرونتر ده که مه وه بۆ نمونه ئیمه له نیو زمانی کوردی بۆ وشه یه که له بواره کانی زانسته مروییه کان ئیستا وه ک نمونه بواری فه لسه فه چه ندان چه مک و زاراو هی جیاواز ده بپین که به رانه ر به چه مک و وشه یه کی فه لسه فی دائراوه، ئه م فره چه مک و زاراو یه نابیتسه هۆی خه سار و په رشوبیلاوی لای خو تینه ر و به رده نگی ئه و ده قانه، یان به پیچه وانه وه ده رفه تی له بارتر بۆ هه لبراردنی چه مک و زاراو هی گونجاوتر ده کاته وه؟

- پرسی چه مک و زاراو هی نو ئ شتی که بۆ هه موو زمانیک دیته پیتش، به لام لای ئیمه شته که تو زیکی ئالۆزتره، به شتیکی ده گه ریتسه وه بۆ ئه وه ی ناوه ندیکی بریار، یان په سه ندکردن بۆ ئه م کاره نییه، به شتیکیشی ده گه ریتسه وه بۆ بی ئاگابوونی نووسه ران له کار و چالاکییه کانی یه کدی، له بهر ئه وه هه ر که سه و بۆ خو ی زاراو یه که داده نیت و دوا جار ده بینیت بۆ زاراو یه کی

نو ئ چه ندان هاوواتامان هه یه، کیشه که له وه شدایه هه ر که سه و هاوواتا که ی خو ی به راست ده زانیته و ئه وانی تری پی ناته واوه، ده کریت ناوه ندیک، یان شو تینیک هه بیت چه ند که سیتی شاره زای تیدا دانیشن و بریار له سه ر ئه و زاراوانه بده ن و میدیاکانیش هاوکار بن، ئاخه ئیمه گرفتییکی هه ره سه ره کیمان میدیای بینراوه، میدیای بینراوه سه ر به هه موو مالتیکدا ده کات و ده توانریت له رتگی ئه وانه وه وشه و زاراو هکان جیگیر بکرین، به لام به داخه وه میدیاکان خو یان به شتیکن له دروستکردنی شپه زه یی، ته نانه ت رینووس ئه مرۆکه له ته نگه یه کی گه وه دایه، من سه رم له وه سه رماوه به ریتوه به ری خو تیندنگه یه که بۆ نمونه له سه ر میتزه که ی تابلویه ک دائراوه و لیتی نووسراوه (احمد محمد)؟ ئایا ئه و جه نابی به ریتوه به ره بۆ چه رکه یه که بی ری له وه نه کردووه ته وه هه ر هه یج نه بیت با ناوه که ی به کوردییه کی دروست بنووسریت؟ ئیتر دۆخه که له وه دا نییه به قسه یه که و دووان کو تایی بیت و من خو م ئه وه نده قسه م له سه ر کردووه، ئیتر بی هیوا بووم.

ئیمه نه وه یه که مان پی نه گه یاندووه ئاگای له میژووی خو ی بیت و بزانیته به چه هه وراز و نشیویندا تپه رپوه و گه یشتوو ته ئه مرۆ.

* له رۆژه لاتنی کوردستان کو مه لیک له نووسه ران و رۆشنبیران گو قاریکیان به ناوی زمانه وان بلاو ده کردووه که تپیدا هه ولی جوان و زانستی له ناساندن و شیوازی زانستی وشه سازی و وشه رۆنان بۆ زمانی کوردی پیشنیار کرابوو، که له ئه نجامیشدا کتیبییکی کامه ران ره حیمی به ناوی "بنه ماکانی وشه سازی و وشه رۆنانی له زمانی کوردی" هه ر له و پیتناوه یاندا بلاو کرده وه که کو مه لیک وشه ی تازه رۆنراویش به میتودی ئه ندازیاری زمان له و کتیبه بۆ نووسه ران و وه رگێرانی پیشنیار کرابوو، چه ند ئاگاداری ئه م جۆره هه ولانه ن؟ وه ک وه رگێرێک ئاوا کار و چالاکیه لیک چۆن هه لده سه نگین؟

- به داخه وه ئاگاداری کاره کانیان نیم و هه ر له خو شمه وه ناتوانم قسه یان له سه ر بکه م، به لام گرفته که له وه دایه کار و چالاکییه کان له رۆژه لاتدا پالپشتییه کی ئه وتو یان له پشته وه نییه، بۆه زۆر جار، یان به نیوه چلی ده میتنه وه، یان کاربگه ربی ئه وتو یان نابیت، کاره که خو ی زۆر باشه، به لام له وه ده چیت شته که، یان به ریلاو نه بووبیت، یان ئه وه تا من و ره نگه که سانی وه ک منیش

ههبن ئاگاداری ئەو ههولانه نین، دهزانی مهسه له که چیه؟ له زۆریه ی پرس و بابه ته رۆشنییه کان و له زۆریه ی سیمینار و کۆنفرانسه کاندایه که سی شیوا ئاگادار و بانگهێشت ناکرین، چالاکییه کی کولتووری بهرپهوه دهچیت که سه شیوا وهکان ئاگادار ناکرینهوه، من باسی خۆم ناکهم، من خۆم وهک تاکیتیک کهسیکی کهمدوو و ته مبهلم بۆ ئەو جوهره شوینانه و تاقهتی ئەوهم نییه له هه موو شوینیکدا خۆم بخرمه بهرچاو، بهلام خۆ گوناح نییه ئەگەر کاریک چالاکییه که دهکریت کهسانی به ئەزمون ئاگادار بکرینهوه و بانگهێشت بکرین.

* چهنده ئاگاداری ئەو ههولانه که له باشووری کوردستان له گۆرپدان؟ تا چهنده ههول و تهقه لای شیلگیرانه؟

- ههولێ جددی لهم بوارهدا له باشوور بهدی ناکهم. نازانم، یان من زۆر رهشبینم، یان هه بهراستی کهس لهم هه ریمه دا خه می زمانی نییه، ئەو بیسه رو به ریه له بواری رینوس و ریزمان و دانانی وشه و زاراوهی نوێ له باشوور هه یه، به هیچ شیهویهک له رۆژههلات نییه، سه رباری ئەوهی که له رۆژههلات هیچ ناوه ندیکی حکوومی، یان ناحکوومی به ریلویش پشتگیری ئەم جوهره ههولانه ناکات، کهچی له باشوور پاره و ئیمکانیاتیکی زۆر له بهردهستدا هه بووه و دهتوانا گه لیک کاری مه زن و به که لکی پێ نه نجام بدریت، ته سکینی له لایه ن هه ندییک شوین و کهسانیکی شه وه به دی ده کریت که پهره به و په شیویه ده دن، کهسانییک پێیان وایه زمانی کوردی هه ر ئەوهیه له سلیمانی قسه ی پێ ده کریت. کهسانییک پێیان وایه زمانی کوردی هه ر ئەوهیه له موکریان قسه ی پێ ده کریت، ئیتر حیساب بۆ هه ورامان و بادینان و له کستان و لورستان و زۆر شوینی دیکه ناکهن، بۆ نمونه کێ ده لیت زمان دروسته و زوان هه له یه؟ ئەگەر راست ده که ن با بیسه لمین زمان دروسته و زوان هه له یه! ئەگه ریش راست ده که ن با بیسه لمین زوان دروسته و با له مه ولا له جیاتی زمان، که لک له زوان وه ریزگرن، ئەگه ر راست ده که ن بیسه لمین ئیژم، یان ده بیژم هه له یه و ئە لیم و ده لیم دروسته تره. ئەمانه شتی زۆر بچوون، به لام کهم نین ئەو شته بچووکانه ی که پهره یان سه ندوو و له سه ر یه ک که له که بوونه، ئەم زمانه ی ئیمه یان شپزه کردوو.

* پیتان وایه ئەوه ئەرکی وه رگبیری کورده هاوکات که

کاری وه رگبیران ده کات، له و شوینانه ی که رو به رووی چه مک و زاراوهیه کی تازه ده بیسته وه، به پێی توانایی خۆی بۆیان دابته شیت؟ یان ده بی ریکه ی تریش بۆ ئەم مه به سه بگریته بهر؟

- ریکه زۆر بۆ ئەم کاره، ئەگه ر وشه یه کی بۆ دانراوه و له و باشتری پێ شک نابریت، هه ر ئەوه دابته ته وه، ئەگه ریش وشه ی باشتری پێ شک ده بریت دابته ته وه، خۆینه ریشی لێ ئاگادار بکاته وه، جاریکه تریش له شوینیکدا و توومه، بۆ نمونه کتیبیکه فه لسه فی ده خۆینیه ته وه، نازانیت وه رگبیر هه ندییک وشه و زاراوه ی له جیاتی چ وشه و زاراوه یه ک داناره، پێم وایه کیشه نابیت ئەگه ر وشه یه ک تازه یه و رهنگه خۆینه ر (ئەگه ر خۆینه ریکه جددی و به ئەزمونیش بیت) پێی ناشنا نه بیت، روونکردنه وه ی بۆ بکه ییت تا کاتیک جی خۆی ده کاته وه، ئەگه ر راستیش گه ره ک پێ له بنه رده تدا ئەرکی وه رگبیر به ته نیا نییه ئەو کاره بکات، وهک وتم ده بی کهسانیکی شاره زا به راویژکردن له گه ل نووسه ر و وه رگبیره کاندایه و کاره بکه ن و جوهره کۆده نگیه ک له سه ر ئەو وشانه هه بیت.

* وهک ئاگادار به به ریزتان تا ئیستا دوو رۆمانیشتان بلاو کردوو ته وه، چۆن بوو له وه رگبیرانی ده فی فه لسه فی و زانستییه وه به ره و نووسینی رۆمان رۆیشتن؟

- ئەوه ی راستی بیت من له وه رگبیرانی ده فی فه لسه فی و زانستییه وه نه چووم به ره و نووسینی رۆمان، به لکو له بنه رده تدا له نووسینی شیعر و چیرۆک و تازی ئەده بییه وه به ره و کاری وه رگبیران چووم و دواتر دیسانه وه بام دایه وه به لای نووسینی رۆمان و تازی ئەده بی و ره خنه ی ئەده بی، له م سالانه ی دوا ییدا وه رگبیران کاتی زۆری لێ داگیر کردم و زۆر جار به ته ما بووم ده ست به نووسینی چیرۆک و رۆمان بکه م، به لام وه رگبیران نه یه هیشته، ئیستاش نۆقلیتیکی ترم ناماده کردوو و به ته مام له داها توویه کی نزیکدا چاپی بکه م، ئینجا ئەمانه هیچ دژایه تییان له گه ل یه کتری نییه، بگره هاوکاری یه کدیشن، خۆیندنه وه و وه رگبیرانی ده فی فه لسه فی و سیاسی و... تاد یارمه تیده ریکه زۆر باشه بۆ فراوانکردنی جیهانیی و ئاوه لا کردنی گۆشه نیگا و به ربوونه وه ی ئاستی مه عربی و دوا جار دا رشتنه وه یان له فۆرمی چیرۆک و رۆماندا، من خۆم ئەو سوو ده م لێ بینوه.

* چۆن بوو بربارتان دا که ئەو دوو کتیبە بە زاراوەی ھەورامی بلاو بکەنەو؟ پیتان وا نییە بەم جۆرە ڕینگە ی ئەو ی که کەسانی ھۆگری بەرھەم و نووسینە کانتانن و لە ھەورامی ناگەن لە خۆیندەنەو و سوود وەرگرتن لەم دوو بەرھەمەتان بێ بەش دەکەن؟

- نووسینەکانی من بە ھەورامی، بەردەنگی تاییەت بە خۆیانیان ھەبە و پێم وایە لە ناوچە ی ھەورامان بەولاو ھە کەس نایانخۆینتەو، بەھەر حال نووسین بە ھەورامی مافی سروشتیی خۆمە، وەک ھەموو تاکیکی ھەورامی بە مافی خۆمی دەزانم پیتی بنووسم، ئیتر ئەگەر تاکیکی کورد لیتی تێ ناگات کیشە ی من نییە، با پروات فیتر بیت، من چۆن خۆم فیتری سۆرانی، کە لھوری، لەکی و بادینی و... کردوو بە ھەموومان ھەول بەدین لە شتێو زارەکانی یەکتەری تێ بگەین، من دلەم بەو ھە دەسووتیت دکتۆرایەکی زمان و ئەدەبی کوردی، نازانیت میژووی ئەدەبەکی کە ی و لە کوێ دەستی پێ کردوو و ھەتا گەیشتوو تە ئەمڕۆ، من بەزەبیم بە پسیپۆریکی زمانی کوردیدا دیتەو تاقە وشەکی دیالیکتەکانی تری کوردی نازانیت، بەزەبیم بە ڕۆشنبیری کدا دیتەو ھێشتا نازانیت میژووی ئەدەب و کولتور و شارستانیەتە کە ی زۆر لەو کۆنترە کە ئەو بیتری لێ دەکاتەو، من بەزەبیم بە شاعیریکی کورددا دیتەو سەیدی ھەورامی و بیساران و مەولەوی و مەلا پەرشان و ئەلماس خان و خانای قویادی و... سەدانی تر ناسیت و نەخۆیندوونەتەو و لافی نووسینی شیعر لێ دەدات. من شازدە سالان بووم، مەلای جزیری م دەخۆیندەو، ھێچی لێ تینەدەگەیشتم، بەلام بە یارمەتی ژیرنووسەکانی ھەژار موکریانی، دەمزانی جەوھەری بابەتەکان چین، مەم و زینی خانیم دەخۆیندەو و سەدا نەو دەدی تینەدەگەیشتم و دوچار وەرگێرانە سۆرانییە کە ی ھەژارم خۆیندەو، زۆر کەس ئیستاش شیعرەکانی مەولەوی بەناوی پیرەمیردەو دەخۆیندەو و نازانن لە بنەرەتدا ھی مەولەوی ن، من بەزەبیم بە ھەموو ئەو کەسانەدا دیتەو کە پرسیار لە لایان دروست دەبیت: بۆچی بە ھەورامی و کە لھوری و... تاد بنووسین؟ لە شۆتینی کدا نووسیم «منیچ» کابرایە ک وتی کاکە «منیچ» ھەلە یە بیکە بە «منیش»!! و تم کاکە تو جارێ فیتری کوردی بە، ئینجا ئەو م بۆ راست بکەرەو، لە ھەمووی نەھامەتیت ئەو یە بەزەبیم بە دەزگایەکی کوردی بۆ چاپ

و بلاوکردنەو و ڕۆشنبیری دیتەو کە دەلێت کتیبی ھەورامی چاپ ناکەین، چونکە ناروات! کارەساتە کە لێردا ئەو یە یە کەم شت بیتری لێ دەکریتەو پارە یە، نە ک کولتور و ئەدەب.

* پتیبستی و پاساوی مرۆبی نووسینی رۆمان بە ھەورامی چی بوو؟ چۆن بوو بیرتان لە نووسینی رۆمان وەک یە کەم کەس بە ھەورامی کردووە؟ ئەگەر بتانەو بیت وەک خۆینەرێک چا و لەو دوو بەرھەمە بلاوکرادەتان بکەن، پیتان وایە چەندە سەرکەوتوو بوون؟

- پرسیارە کە تۆزیک ئالۆزە! جارێ من تیناگەم نووسین بە زمانی دایک دەبێ چ پاساویکی مرۆبی ھەبیت، پاساوی مرۆبی یانی چی؟ لانی کەم ئەگەر پرسیار بکریت پاساوی ئەدەبی، یان شتیکی تر، رەنگە لە جیتی خۆیدا بوا یە! بۆچی نووسین بە سۆرانی و کرمانجی رەوایە و کەس بەدوای پاساودا ناگەریت بۆی؟ وەک بلیتی تازە ئەو ھەمان بەسەردا سە پینراییت کە دەبێ ھەموومان بە سۆرانی و کرمانجی بنووسین و ئەگەر لەو دوو دیالیکتە لمان دا، دەبێ حەقەن پاساوی بۆ بەینینەو.

ئەگەر بە کورتی پاسی بکەم، ئەدەبی ھەورامی لە سەدە ی ھەژدە بەم لاو لەبەر چەندان ھۆکاری جۆراوجۆر کە زۆر بەمان دەیانزانین، وەستاو و لە جوولە کەوتوو، ھەورامی کە سەردەمانیک ھەر لە ماکوو تا لوپستان و لە ھەورامانەو تا شارەزور و گەرمیان و کەرکووک پیتی نووسراو و میژوویەکی ئەدەبی نووسراوی چەند سەد سالە ی بۆ ئەدەبی ئەم نەتەو یە دروست کردوو، ئەمڕۆ لە سایە ی پلانە بێ پلانەکانی دەسەلاتداران و ناوئەندە ئەدەبی و ڕۆشنبیریەکان لە لایە کەو و کەمتەر خەمی خودی ھەورامییەکان لە لایەکی ترەو، وا خەریکە لە ھەلدیری فەوتان نزیک دەبیتەو، کاتییک پاس لە میژووی ئەدەبی کورد دەکریت، کەس ناتوانیت ئا و لە ھەورامان و زاراوە ی ھەورامی نەداتەو و شانازی پتیب نەکات، بەلام کە دیتە سەر پارێزگاری لێ کردن و پەرە پێدان و ڕی خوشکردن بە گەشە پێدانی و ڕی گرتن لە فەوتانی، ئیتر دەبیت بە شتیکی بقی، پاساوی ھێتەو بۆ نووسین بە ھەورامی لای من ھیچ واتایەکی نییە، ئەو مافیکی سروشتیی ھەموو تاکیکە بە چ زاراوە ی ک پتی خوش بیت بنووسیت.

ھەلێاردنی رۆمان بۆ نووسین، ھۆکارەکانی زۆرن، بەلام ئەگەر بە کورتی بیلیم: رۆمان دەتوانیت زمانیک

بسیوژینیتهوه و ریگه له فهوتانی بگریت، رۆمان دهتوانیت زمان پیش بخات و لهو جهغزه وهستاوهی که بهتایبهت شیعر و بهتایبهتیش شیعی هه ورامی دروستی کردوه، رزگاری بکات، رۆمان دهتوانیت ئه و بیرکردنهوه تاکره هه ندیبیهی که له ریگه شیعه وه هاتوو ته ناراه، بهرفراوانتر بکات و پهل بو ره هه نده کانی تری بیرکردنهوه بهاویت، له بیرتان نه چیت هه ورامان تا ئه م ساته وه ختهی من قسه تان بو ده که م، ژماره ی کتیه چاپکراوه کانی (مه به ستم رۆمان و چیرۆک و دهقی په خشانه) ناگاته ده کتیب، ئه مه کاره ساته! بهو قه ناعه ته ش گه یشتووم جارێک هیج پلانیک بو بوژاندنه وهی زمان و ئه ده بی هه ورامی له ئارادا نییه و ئه گهر هه ورامیه کان خۆیان نه جوولینه وه و کار نه که ن، هیج ده سه لاتیکی سیاسی و رۆشنیری و ئه کادیمی کاریان بو ناکات، خۆشه ختانه له م ده ساله ی دواییدا بزوتنه وه یه کی ئه ده بی و رۆشنیری له هه وراماندا دهستی پێ کردوه و به هه موو هیزی خۆیه وه خه ریکی به ره و پیشچونه، هیواشم وایه له داها توویه کی نزیکدا هه ورامان ده بیته وه به خاوه نی زمان و ئه ده بیکی به هیز و زیندوو، ئه و کتیبانه ش من چاپم کردوو له بهر ئه وه ی له سه ر ئه رکی خۆم چاپم کردوو و سیستمیکی توکمه ی په خشی کتیبیش له ئارادا نییه و نه متوانیوه وه ک پیوست بیانگه یه نمه شوینه کانی مه به ست، به لام ئه وه نده ی خۆینرا بیته وه و ئه و که سانه ی له نزیکه وه پیمان و تووم، پێ ده چیت تا راده یه کی باش سه رکه و توو بوویت، به هه رحال نه بوونی ره خنه و ره خنه کاری ئه کتیش، به شیکه له دۆخی رۆشنیری ئه مرۆی کۆمه لگه مان.

* کار و به ره می تازه چستان به ده سه ته وه یه و به ته مان هه ر به م چه شنه درێژه به وه رگی پان بده ن؟ پیتان وا نییه دوای ئه و چه ند هه وله ی که له بواری وه رگی پان داوتانه، کاتی ئه وه هاتوو که بو خۆتان ده ست بده نه نووسین و بابه تی هزی و فه لسه فی؟

- له م ماوه یه دا کتیبیکم له بواری فیکری سیاسیدا ته واو کرد و به دوای شوینیکدا ده گه ریم بو چاپکردنی، ههروه ها له م رۆژانه دا له نووسینی نۆقلیتیکی هه ورامی بوومه ته وه که ئه ویش ته واو بووه و ئاماده کاری بو وه رگرتنی مۆله تی چاپی ده که م، ههروه ها وه رگی پانی کتیبیکی سادق هیدایه ت به ده سه ته وه یه بو هه ورامی که له م رۆژانه دا ئه ویش ته واو ده بیته، سه باره ت به نووسینی

کتیبی هزی و فه لسه فی ده بی بلیم نه خیر به ته ما نیم، یان لانی که م ئیستا به ته ما نیم، چونکه له خۆم رانا بینم، مه رج نییه که سیک زمانیک بزانیته، یان چه ند وتار و کتیبی خۆیند بیته وه، ته نانه ت کتیبی وه رگی رابیتته وه، بتوانیت له هه مان بواریا ده ست بداته نووسین، به داخه وه زۆر له نووسه ره لاوه کانی ئیمه سه ر به م توێژدن، نامه وی بجمه ناو ورده کارییه کانه وه، به لام با به نمونه یه ک بابه ته که روون بکه مه وه: مه رج نییه که سیک بتوانیت نۆتۆمپیل لی بخوریت، بشتوانیت له کاتی خراپبوون و په ککه وتندا چاکی بکاته وه، مه رج نییه که سیک دوو ده رمانی ناسی، بتوانیت کاری پزیشکی بکات و زۆر نمونه ی تریش، محه مه دی قازی زیاد له هه شتا رۆمانی وه رگی رابیه وه بو فارسی، به لام خۆی رۆمانیکی نه نووسی، وه رگی ران شتیکه و نووسین شتیکی تره، پیم وانییه له جیتی خۆیدا بیت چاوه ری بکه ین وه رگی ره کانه مان خۆیان له و بواریه دا بنووسن که وه رده گی رنه وه، من پیم وایه که سیک ئه گهر بتوانیت له بواری کدا بنووسیت، پیوست به وه ناکات سه ره تا بیت به وه رگی ر و چه ند کتیبیک وه رگی رپته وه، ئینجا ده ست به نووسین بکات، پیم وایه ئه وه فی لکردنه له خه لک و خۆینه ر، که سیک به وه رگی رانی دوو کتیب ببیت به نووسه ر له بواری کدا، ده شتوانیت به خۆیندنه وه ی ده کتیب ببیته نووسه ری هه مان ئه و بواره، من خۆم ده زانم له چ بواری کدا ده توانم بنووسم و له چ بواری کدا وه رگی رمه وه، له بهر ئه وه با نه درۆ له گه ل خۆم و نه له گه ل خۆینه ریشم نه که م.

* له کۆتا ییدا من پرسیا ریکم نه ماوه ئه گه ر باس، یان بابه تیک که پیتان وایه ده بی ئاماژه ی پێ بدریت و له پرسیا ره کانی مندا دیار نه بووی، ده توانن قسه ی له سه ر بکه ن؟

- شتییک که پیم خۆش بوو باسی بکه ین، پیگه ی خۆینه ر و ره خنه کاره، ئه مرۆ ئیمه ته نگژه ی خۆینه ر و ره خنه مان هیه، کاریکی و امان نه کردوو خۆیندنه وه ببیته کولتوور، دواتریش کاریکی و امان نه کردوو ئه و به ره مه مانه ی چاپ ده کترین، بکه ونه بهر ره خنه و لیکدانه وه، من زۆر جار خه فته به وه ده خۆم کتیبیکی نایاب ده کرتته کوردی و تیرازه که ی له پینج سه د دانه تیپه ر ناکات و تازه ئه وه ش نافرۆش ریت، له وه زیاتریش خه فته به وه ده خۆم هه ر ئه و کتیه سالییک له کتیبفرۆشییه کانه دا ده میته وه و خۆینه ریکی جددی و

ره‌خه‌کارێک نییه له چهند دێرێکدا هه‌لسه‌نگاندن بۆ ئه‌و کتێبه‌ بکات، من پێم سه‌یره ئه‌گه‌ر شاعیره‌کانی کوردستان بژمیرین، له‌وانه‌یه له سه‌د هه‌زار تێپه‌ر بکات، که‌چی کتێبێکی له تیراژێ پێنج سه‌د دانه ناروات، هه‌ر له ئینته‌رنیت و فه‌یسبووک و تۆره کۆمه‌لایه‌تیه‌کانی دیکه‌دا ره‌نگه ژماره‌ی فه‌یله‌سووف و توێژه‌ره فه‌لسه‌فیه‌کانمان بگاته هه‌زار که‌س، که‌چی هه‌یج کتێبێکی فه‌لسه‌فی هه‌زار دانه‌ی لێ ناروات، ده‌زانی چۆنه، له‌م کۆمه‌لگایه‌ی ئیمه‌دا که‌س له پله و پێگه‌ی شایسته‌ی خۆیدا نییه، به‌جۆرێک له جۆره‌کان زۆربه‌مان درۆ ده‌که‌ین، زۆربه‌مان هه‌لگری رۆشنبیرییه‌کی درۆیین و سه‌قه‌تین و هه‌ولێ چاک‌کردنه‌وه‌شی ناده‌ین، زۆربه‌مان ماسکی رۆشنبیری له ده‌موچاومان ده‌ده‌ین و لافی رۆشنبیری لێ ده‌ده‌ین، به‌لام له ناوه‌وه بۆگه‌نی ناخمان خۆشمانی خنکاندوه، ئه‌گه‌ر درۆیه‌ی پێ نه‌ده‌م و کورتی بپرمه‌وه، ئیمه ئه‌مڕۆ پێبوستمان به‌ ریفۆرمێکی سیاسی و ئینجا کولتووری و رۆشنبیری و کۆمه‌لایه‌تی هه‌یه؛ ئه‌ویش ریفۆرمی بنه‌رته‌ی. هه‌یج چاره‌یه‌کی ترمان نییه، سپاس بۆ ئێوه‌ش که ده‌رفه‌تی ئه‌م دیداره‌تان ره‌خساند.

کتێبه‌ چاپکراوه‌کان:

- ۱- هه‌شت نامه، گۆننه‌رگراس، کینزابلۆرۆتۆ (به‌هاوکاری)، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۰۲.
- ۲- فیه‌ر بێن چۆن به‌سه‌ر ترس و دل‌ه‌راوکیی خۆماندا زال بێن، جۆرج باربارن، (به‌هاوکاری)، بنکه‌ی ئه‌ده‌بی گه‌لاوێژ، سلێمانی ۲۰۰۲.
- ۳- نامه‌یه‌ک ده‌رباره‌ی لیکبوردن، جۆن لۆک، (به‌هاوکاری)، خانه‌ی وه‌رگێتران، سلێمانی، ۲۰۰۴.
- ۴- تێگه‌یه‌شتنی تیسره‌ سیاسیه‌کان، تۆماس سپراگیتز، خانه‌ی وه‌رگێتران، سلێمانی، ۲۰۰۵.
- ۵- کورته‌ میترووی گۆرانکارییه‌کانی کۆمه‌لناسیی، بۆتول، خانه‌ی وه‌رگێتران، سلێمانی ۲۰۰۵ - (ئه‌م کتێبه‌ هه‌ر له هه‌مان سالدا به‌ ناوی (دامه‌زێنه‌ران و سه‌ره‌له‌دانی کۆمه‌لناسی) به‌وه له ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌میشدا چاپ کراوه)
- ۶- فیمینیزم، جیهن فریدمه‌ن، خانه‌ی وه‌رگێتران، سلێمانی، ۲۰۰۶.
- ۷- فه‌ره‌نگی زاراوه‌کانی فه‌لسه‌فه و زانسته

کۆمه‌لایه‌تیه‌کان، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی ۲۰۰۷.

- ۸- ئیمه و مۆدێرنیسته، داریوش ئاشووری، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۰۹.
  - ۹- ئاینی زه‌رده‌شت (سێ هه‌زار سال باوه‌ر و ده‌سه‌لانی نه‌مر)، میتری بۆیس، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۱۱.
  - ۱۰- چیرۆکه‌ نه‌مه‌ره‌کانی فه‌لسه‌فه، هه‌ینری تۆماس-دانالی تۆماس، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۱۱.
  - ۱۱- ژبانی مندالیم، نووسینی چارلی چاپلین، ده‌زگای موکریانی، هه‌ولێر، ۲۰۱۱.
  - ۱۲- داگیرکردنی به‌خته‌وه‌ری، بیترتراند راسل، ده‌زگای موکریانی، هه‌ولێر، ۲۰۱۳.
  - ۱۳- میترووی ئه‌ندیشه و قوتابخانه‌ سیاسیه‌کان، گایتانۆ مۆسکا، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۱۳.
  - ۱۴- ئه‌قل دژی ئه‌قل، کۆمه‌لێک وتاری وه‌رگێتردراوی فکری، فه‌لسه‌فی، ئه‌ده‌بی، ده‌زگای موکریانی، هه‌ولێر، ۲۰۱۳.
  - ۱۵- تارمایی بۆگه‌نی (کۆمه‌له‌ چیرۆک)، سنه، ۲۰۱۲.
  - ۱۶- راقه‌ی نوێ له‌سه‌ر فه‌یله‌سووفانی سیاسی مۆدێرن، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۱۳.
  - ۱۷- هه‌ناسیوه تا یاوا، کورته‌ رۆمان، سنه، ۲۰۱۳.
  - ۱۸- داستانه‌ی ناتهمامه، کورته‌ رۆمان، سنه، ۲۰۱۳.
  - ۱۹- به‌رده‌کانی روح (میترووی چه‌مکه‌ فه‌لسه‌فیه‌کان له کهناراوه تا ئه‌مڕۆ)، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، سلێمانی، ۲۰۱۴.
  - ۲۰- بیره‌وه‌ری گاندى، ویلیام شایرتر، خانه‌ی موکریانی، سالی ۲۰۱۴.
  - ۲۱- ماهاتما گاندى، خانه‌ی موکریانی، سالی ۲۰۱۴.
  - ۲۲- بیره‌وه‌ری گاندى
  - ۳۲- تارمایی بۆگه‌نی
  - ۴۲- داستانه‌و ده‌سکیتیشیه
  - ۵۲- داستانه‌ی ناتهمامه
  - ۶۲- داگیرکردنی به‌خته‌وه‌ری
  - ۷۲- راقه‌ی نوێ له‌سه‌ر فه‌یله‌سووفانی سیاسیی مۆدێرن له مه‌کیاقیلی یه‌وه تا مارکس
  - ۸۲- هه‌ناسیوه تا یاوا
- چهند کتێبی دیکه‌ش که خه‌ریکه‌ کاری چاپکردنیان بۆ ده‌کریته.

**حافظ مووسه‌وی (شاعیر و پهنه‌گری
به‌ناوبانگی ئیران):
ئه‌گهر رۆئی رزگاریکهری به‌شی شاعر
نه‌بووایه، دیار نه‌بوو چاره‌نووسی مروّف له
سه‌ده‌ی بیستم به‌کوی ده‌گه‌یشت.**

و. ئا: بابک سه‌حرانه‌وهر
(تاران)

وته‌یه‌ک:

ناوی (حافظ مووسه‌وی) م‌یه‌که‌م جار وه‌ک شاعیریکی جددی دوای وه‌رگرتنی (پینووسی زێرینی گه‌ردوون) له‌سالی (۱۹۹۴) بیست که‌ خه‌لاتیکی به‌ناوبانگی ئه‌و سه‌رده‌مه‌بوو، که‌مه‌له‌ شیعری (ده‌ستیک به‌شووشه‌ ته‌مگرتووه‌کانی دنیا) به‌جۆریک له‌و سه‌رده‌مه‌ هه‌راوه‌نگامه‌یه‌کی به‌ریاکرد و وای کرد خۆینه‌رانیکی زۆر له‌ده‌وری خۆی که‌وێکاته‌وه، به‌لام چ شتیک بووه‌ هۆی سه‌رکه‌وتوویی ئه‌م کتیبه‌ به‌رزه‌ که‌ شاعیره‌که‌ی دوای بیست سال ئه‌زموونی شه‌خسی و ئه‌ده‌بی و له‌ته‌مه‌نی (۴۰) سالی چاپی کردبوو، حافظ مووسه‌وی توانیبوو له‌م کتیبه‌دا زمانیکی چ‌ر بخولقیینی و مانای جۆراوجۆری لێ بورووتینی، هه‌رچه‌ند ئه‌و به‌م کاره‌ قایل نه‌بوو، بۆیه‌ به‌سه‌ربدا بازی دا و ئه‌زموونی تازه‌ی تێپه‌راند و له‌م گۆره‌پانه‌دا بووه‌ شاعیریکی خاوه‌ن ده‌نگ و تاییه‌تمه‌ند به‌خۆی، شیعری ئه‌ویش وه‌ک هه‌ر شاعیریکی له‌ که‌ره‌سته‌گه‌لی هه‌ست و خه‌یال وه‌دی هاتوون که‌ زۆر داهینه‌رانه‌ به‌ره‌و‌پووی به‌رده‌نگه‌کانی بوونه‌ته‌وه، هه‌ر شاعیریکی جددی له‌ هه‌ولدایه‌ ره‌ه‌ندیکی جیا له‌ ره‌ه‌نده‌ پیشووه‌کان، به‌ مانا و چه‌مکه‌کانی بوون و ژبان به‌خشیت و ئه‌مه‌ شتیک ئه‌سته‌مه‌ و له‌ جوهره‌تی هه‌ر که‌سی‌کدا نییه، بزێوی و گۆشبوونیکی فره‌زۆری پتوبسته، به‌ره‌مه‌ چاپکراوه‌کانی حافظ مووسه‌وی بریتین له‌:

* ده‌ستیک به‌ شووشه‌ ته‌مگرتووه‌کانی دنیا،
۱۹۹۴، تاران

* رسته‌ نه‌پینیه‌کان، ۱۹۹۹، تاران

* شیعرهگهلی کۆمار، ۲۰۰۱، تاران
 * ژن، تاریکی، وشهکان، ۲۰۰۷، تاران
 * وردوه‌اله‌ی یاده‌وه‌ری و شیعره‌کانی رۆژشه‌لاتی
 ناوه‌راست، ۲۰۰۹، تاران
 حافظ له‌م چهند ساله‌ی دواییدا، دوو کتیبی دیکه‌بیشی
 بلاوکرده‌وه: یه‌که‌میان کۆمه‌له‌ و تاریکه‌ له‌سه‌ر
 شیعره‌کانی (مه‌هدی ئه‌خه‌وان سالس) که بلاوگه‌ی په‌یفت
 له‌چاپیداوه، کتیبی دووهم کۆمه‌لئی و تاری په‌خه‌بیه.
 له‌م هاوینه‌دا به‌هۆی ئه‌م و توویژه‌وه‌ چوومه‌ لای، وه‌ک
 جارن به‌ رووخۆشیه‌وه‌ به‌ره‌وپیرم هات و له‌ئامیزی گرتم
 و داوای لئی کردم دانیشم، له‌پاش مانه‌وه‌یه‌کی
 که‌مخایه‌ن، حافظ موسه‌وی به‌ دوو چایه‌وه‌ دیتته‌ لام و
 بزه‌که‌ی هه‌ر به‌ لیویه‌تی و له‌بارودۆخی کوردستان لیم
 ده‌پرسی و منیش دوا‌ی ماوه‌یه‌ک یه‌که‌ یه‌که‌ پرسیاره‌کانی
 ئاراسته‌ ده‌که‌م و ئه‌ویش به‌ له‌بزیکی هی‌واش و
 کاوه‌خۆبیه‌وه‌ دیتته‌ وه‌لام.

* دۆستی نازیز، وێرای سپاس له‌ ئیوه‌ بۆ ئه‌م
 گفتوگۆیه‌، بۆ ده‌سپێک باشتر ئه‌وه‌یه‌ که‌مێک له‌ خۆتان
 بدوین، له‌واقیعدا پێم خۆشه‌ ناسنامه‌یه‌کی خۆتانم هه‌ر له
 سه‌ره‌تاوه‌ تا ئیستا بۆ خۆینه‌ره‌ کورده‌کان باس بکه‌یت.
 - من له‌ ۱۵ی رده‌شه‌مه‌ی سالێ ۱۳۳۳ی هه‌تاوی
 به‌رانبه‌ر به‌ (۱۹۵۴ز) له‌شاری روودبار سه‌ر به‌ باکووری
 ئێران له‌ بنه‌مه‌اله‌یه‌کی مامناوه‌ند له‌دایک بووم و تا
 قۆناغی دبلۆم له‌و شارهدا ماومه‌ته‌وه‌، دواتر بۆ درێژه‌دان
 به‌خویندن له‌به‌شی زمان و ئه‌ده‌بی فارسی له‌ زانسگای
 میلیلی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ (شه‌هید به‌هه‌شتی ئیستا) چوومه‌ته‌
 تاران، له‌ نیوان ژبانی تاران و خویندکاری، له‌ په‌وتی
 شوێشی فه‌ره‌هه‌نگی و کولتووری گه‌لانی ئێران له‌ زانسگا
 ده‌رکرام و بروانامه‌ی خویننه‌واریه‌که‌م بۆ هه‌میشه‌ داخرا،
 له‌ سالگه‌لی می‌ردمنداڵیدا، واته‌ له‌ سالێ ۱۳۵۱
 (۱۹۷۲ز) هۆگری خۆم به‌ پارتی مارکسیزم نیشان دا و
 شان به‌ شانی چالاکییه‌ ئه‌ده‌بیه‌که‌م، له‌بواری سیاسیش
 فه‌رچه‌چالاک بووم، راپه‌ربینی ئێران له‌ سالێ ۱۳۵۷
 (۱۹۷۸ز) و فه‌زای داسه‌پاندن و ده‌مکوتی و پر له
 مه‌ترسی شه‌سته‌کان، بواری ژبانی من و هاونه‌وه‌کافی
 تووشی ئالوگۆزیه‌یه‌کی نه‌خه‌وازیار کرد، له‌ کۆتایی
 شه‌سته‌کاندا، دوا‌ی کۆتایی هاتنی شه‌ری ئێران و ئێراق،
 فه‌زای پامیاری و کولتووری ئێران که‌م تا زۆر ئاوه‌لاتر بوو

و چهند گۆڤاریکی سه‌ره‌خۆی ئه‌ده‌بی سه‌ریان هه‌لدا و
 بلاو بوونه‌وه‌، منیش له‌م ده‌ورانه‌دا به‌ که‌لکوه‌رگرتن له‌م
 ده‌رفه‌ته‌ له‌گه‌ل بلافۆکه‌کان هاوکاریم ده‌کرد و له‌ئه‌نجامدا
 له‌سالێ ۱۹۹۴ یه‌که‌م کۆمه‌له‌ شیعرم له‌ ته‌مه‌نی ۴۰
 سالێ به‌ناوی (ده‌ستیک به‌ شووشه‌ ته‌مگرتوه‌کانی دنیا)
 بلاوکرده‌وه‌، ئه‌م کۆمه‌له‌ شیعره‌ هه‌لگری خه‌لاتی قه‌له‌می
 زێڕینی گه‌ردوون بوو و سه‌رجه‌م پێشوازییه‌کی فه‌ره‌باشی
 لئی کرا، ده‌یه‌ی حه‌فتا بۆ شیعری فارسی ده‌یه‌یه‌کی
 موباره‌ک و زۆر باش بوو و شیعری فارسیی خسته‌ ناو
 قۆناغیکی تازه‌وه‌، له‌ سه‌ره‌تای ئه‌م ده‌یه‌یه‌، من و
 هاوڕێکانم که‌ پتر گه‌نج و زۆر شه‌ه‌یدا بووین،
 رێکخراوه‌یه‌که‌مان دامه‌زراند که‌ رۆژیکی کارای له
 گۆرانکاریه‌کانی ده‌یه‌ی حه‌فتا له‌ ئه‌ستۆ گرتبوو، دوو
 کتیبی (رسته‌ نه‌تینییه‌کان) و (شیعره‌گه‌لی کۆمار)ی من
 ده‌سکه‌وتی ئه‌م قۆناغه‌ بوون، دوا‌ی ئه‌م دوو نامیلکه‌
 شیعرییه‌، دوو کۆمه‌له‌ شیعری دیکه‌یشم بلاوکرده‌وه‌ و
 کۆمه‌له‌یه‌کی تریشم هه‌بوون که‌ رێگه‌ی چاپی پێ نه‌درا و
 یه‌ک کۆمه‌له‌ی دیکه‌شم هه‌ن که‌ له‌لای ده‌زگایه‌کی
 چاپه‌مه‌نییه‌ و چاوه‌رێتی چاپه‌، به‌ر له‌م کتیبانه‌، کتیبی
 (پانوسه‌کان)م له‌م سالانه‌ی دواییدا چاپ کردووه‌ و
 کۆمه‌له‌یه‌که‌ له‌چه‌ند زنجیره‌وتار و باسه‌ هه‌زریه‌کان،
 به‌تایبه‌ت بیرۆکه‌ی شیعری نیمايه‌، له‌بواری چالاکییه‌
 رۆژنامه‌وانیه‌یه‌که‌شما ده‌بی لێره‌دا ئاماژه‌ به‌ گۆڤاری
 (کارنامه‌) بده‌م که‌ یاده‌وه‌ری زۆر خۆشم له‌گه‌لیدا هه‌یه‌،
 به‌لام به‌داخه‌وه‌ له‌قۆناغیکدا که‌ من به‌رپه‌وه‌ری نووسینی
 ئه‌م گۆڤاره‌ بووم، ریتی بلاو بوونه‌وی لئی به‌سترا و بۆ
 هه‌میشه‌ داخرا، دوا کارنامه‌ له‌گه‌ل قوتابیه‌یه‌کانم
 گۆڤاریکی ئه‌ده‌بیمان به‌ناوی (وازا) په‌خساند که
 گه‌شه‌ی زۆری سه‌ند، به‌لام ئه‌مه‌یش ناپایار بوو، دوو سی
 ساله‌ ئه‌ویشیان داخستووه‌.

* ئه‌گه‌ر ده‌کرێ پێم خۆشه‌ که‌مێک باسی ئه‌و شاعیرانه
 بکه‌یت که‌ خۆشت ده‌وین، چ که‌سیتیگه‌لیک راسته‌وخۆ و
 ناراسته‌وخۆ کاریگه‌ری له‌سه‌ر ئیوه‌ هه‌بووه‌؟
 - من به‌هۆی هه‌لومه‌رجی خانه‌واده‌که‌م، هه‌ر له‌ هه‌ره‌تی
 می‌ردمنداڵیه‌وه‌ تا راده‌یه‌ک رمووده‌ی شیعری کلاسیکی
 فارسی بووبووم، به‌لام دوا‌ی خویندنه‌وه‌ی شیعره‌کانی
 شاملوو و فرووغ فه‌روخزاد به‌ته‌واوه‌تی چوومه‌ ژێر
 په‌نجه‌ی ده‌سه‌لاتی ئه‌م دوو که‌سیتییه‌وه‌، دواتر

هۆگرایه تیبیه کی خهستوخۆلم له گهڵ شیعرى مه نووچه هرى ناته شى و نه خه وان سالس په يداکرد و منيان به دووى خۆياندا را کيشا، هه نديک درهنگتر هۆگرى شیعرى (نيمما) بووم هه تا نه وهى که له کۆتايى شهسته کاندای (نيمما) م هه مديس بۆ خۆم دۆزيبه وه و هه ر نه م دۆزينه وه يه بووه هۆى نه وهى که رهوت و رپچکه ی شیعرى منى به رجهسته کردوو.

* به راي ئيهو کۆمه لگای نه ده بی خاوين و ته ندروست چ پته و ره گه ليکی بۆ خۆى ته رخا ن کردوو، ده بی له چۆن دۆخیکدا بيته و نه م کۆمه لگه يه هه لسه که وه تى له گه ل شاعیر و نووسه رانيکی وه ک ئيهو به چ شتبه يه ک بووه؟ - نه گه ر به هه لده نا نه چوو بيتم، يه کيک له ره خنه گره رۆژئاوا ييه کان له مه ر شوينگه و پيگه ی شاعیران له سه ده ی نوژده م و توويه تى که نه وان پيغه مبه رانى رۆژگارى خۆيان بوون، به لام به داخه وه نه وان له رۆژگار يکدا سه ريان هه لدا بوو که که سيک نه يده ويست بۆ پيشه ی موباره کی پيغه مبه ر ئاساکه ی ده سخوشانه بنيرى، من وای بۆ ده چم هه لومه رجه کان که م تا زۆر هه روه ک چاخه پيشوو هه کان ماوه ته وه، به لام نه مه به و مانايه نييه که بلتيين شاعیران گيانله به رانيکی بي که لک و ناپيويستن، به پيچه وان هه وه، به بر وای من شیعر له رۆژگارى ئيمه دا زۆر تر له هه موو کاتى پيويست و به نيازه، شیعر له سه ده ی بيسته مدا رۆليکی گه وره و کارا ده بينيت، نه گه ر رۆلى رزگار يکه رى به شى شیعر نه بووايه، ديار نه بوو چاره نووسى مرۆف له سه ده ی بيسته م به کوئ ده گه يشت، مه به ستم له شیعر، مانا فره ره هه ند و پانتاييه که به شگه ليکی هه ر زۆر گرینگ له هونه ر و نه ده بی له خو گرتوو، نه وه شى که ده سه لاتداران شیعر وه ک توخم يکی تازا رده ر و پر ده ردی سه ر ده بين، به لگه يه کی له پشته وه يه، شیعر هه ر ئيستايش نه رکی هه لخراندن و ورووژاندنى له نه ستۆ گرتوو، مه سه له ی شیعر له ئيراندا به ر له م شتگه له له زۆر لايه نى تره وه هه ر گرینگ و هه ستۆکه، که واته نه وه شته ی که به سه ر شاعیران و شیعرى ئيمه له م سى ساله دا هاتوو، له گه ل نه م هه ستۆکيه زۆر پيونه نديداره، شاعیرانى هاوچه رخی ئيمه به دريژايى نه م سى ساله دا- له قوئاغگه ليک که متر و له قوئاغگه ليک زياتردا- ره ت کراونه ته وه، زولميان لى کراوه، که و توونه ته به ر سانسۆر، سه رکوت و

قۆلبه ست کراون، به لام له په لوه پايه و شوينگه ی خۆيان له کولتورى نه م ولاته نه ته نيا نوشوستيان نه هيتاوه، به لکو گه وره تر بوون و زۆر تريبش په سه ند کراون.

* له رووى دۆخى نه م چه ند ساله ی دوا ييه وه، بارودۆخى فه زای نه ده بی ئيران چۆن ليکده ده نه وه؟ - له ئيراندا به ر له نه ده بی فارسى، نه ده بی (کوردي، تورکى، تاليشى، گيله کی، ته به رى) يش به ره م دين، تا نه و جيتگايه ی که من شاره زام، له حه فتا کانه وه کارى هه ره باش له م به شان کراوه، له نه ده بی فارسيشدا به ر له وهى که له ناوه وهى ولات هه نديک کارى گرینگ به ره م هاتوون، به شيکی ديکه يش له ده ره وه ی ئيران به ره م ديت که زنجير يکی نه پچراوه له نه ده بی نه مرۆى ئيران و به ته وای نه وه هه موو کۆسپ و له مه پره انه، له ناو ولاتدا ده نگدانه وه يه کی نه وتۆى هه يه، له ناو ولات، نه ده بی فارسى له ده يه ی حه فتا به دوا وه، چوو ته نيو قوئاغ يکی تازه وه که ده سه که وته کانى ره نگه هيتشتا زۆر نه که وته بنه به رچاو، له شیعر، چيرۆک، شانۆنامه دا که سي تيگه لى تازه سه ريان هه لدا وه که هه رچه ند له ژير سي به رى ناوه گه وره کانى ده يه ی چل ماونه ته وه، به لام بي گومان له داها توودا به کارنامه و دۆسيه نه ده بييه کان، نه ده بی نه م نه وه نويته سه رکه و تووانه ده رده که ون، نه مه ش بلیم که جيتگه ی به خته وه رييه پشکی ژنان له ناو نه م نه وه يه دا زۆر تر له قوئاغه کانى تر له به رچاون، به لام له لايه کی تره وه نه ده بی ئيمه له دۆخ يکی زۆر پر مه تر سي دايه، ده زگای سانسۆر به تاي به ت له م چوار پينج ساله ی دوا ييدا، به راستى زولم و زۆر يکی گه وره ی کردوو، زۆر به ی شاعیر و نووسه رانى سه ره خۆى ئيمه به شيکی زۆر له به ره مه کانيان له ئيداره ی سانسۆردا ماونه ته وه و خو ل ده خۆن، دوا بين رۆمانى (مه حمود ده ولت ئابادى) که به زمانى ئينگليزى و فره نسيس بلا و بووه ته وه و بژارده ی دوو خه لاتى نيوده وه له تى بوو، هيتشتا له خودى ئيران بواری چاپى پي نه دراوه، هيچ کام له کتبه تازه کانى خو م له م چوار پينج ساله دا ريگه ی چاپيان وه رنه گرتوو، نه و کتبه تانه يش که چاپ ده بن، به زۆرى به شيک له هيز و وزه ی خۆيان له ژير گوشار و تيغى سانسۆر له ده س داوه.

* له دۆسيه ی نه ده بی ئيه ودا به ر له شیعر چاومان به وتاره ره خنه بييه کانتان که و تووه، نه گه رچى ئيمه له

چلهکاندا ره‌خنه‌گه‌ریکی گه‌وره وهک (دکتور ره‌زا به‌راهه‌نی) مان هه‌بووه و یه‌که‌مین کۆله‌که‌کانی ره‌خنه‌ی جددی و مؤدیرن له به‌ره‌مگه‌لی ئه‌ون، به‌تایبته له‌کتیبی (ئالتوون له‌مسدا) که بنیادنه‌ری کاریکی گه‌وره و ئه‌وتۆ بوو و به‌جۆرێک ده‌ستیدا‌یه س‌پینه‌وه‌ی پیرۆزییه‌کان له ئه‌دهب و وێژه‌وانیدا، ئه‌ی بۆچی ئه‌مرۆکه ره‌خنه وهک جاران نه‌یتوانیوه ئه‌و کارکرده‌ی هه‌بیت، ئاخۆ ئیوه باوه‌رتان به ته‌نگه‌زی ره‌خنه‌ی ئه‌دهبی له شیعره‌ی هاوچه‌رخه ئیتراندا هه‌یه؟ لاوازی ره‌خنه چ کارتیکه‌رییه‌ک ده‌کاته سه‌ر شیعر و ده‌توانی چ کاربگه‌رییه‌کی هه‌بیت؟

- ئه‌مه راسته که ره‌خنه‌ی ئیمه له‌گه‌ڵ شیعر و ئه‌دهبه‌که‌مان پیکه‌وه هه‌نگاوی نه‌ناوه و په‌رده‌ی نه‌سه‌ندوو، به‌لام ئه‌مه‌یش له‌یاد نه‌که‌ین، دکتور به‌راهه‌نی به‌شیتی گرینگ له وتاره ره‌خنه‌یه‌کانی خۆی له ده‌یه‌ی ۶۰ و ۷۰ نووسیه‌وه، خوالی خۆشی (محهمه‌د حقو‌قی)ش هه‌روه‌تر، به‌لام له‌مه‌ر کارتیکه‌ری ره‌خنه‌ی ئه‌دهبی له ده‌یه‌ی چل و په‌نجای هه‌تاوی له‌گه‌ڵ ئیوه هاو‌بیر و کۆکم، هۆی کارتیکه‌ری دکتور به‌راهه‌نی له‌م چاخه به‌ر له زانسته و توانایی و بزوی تاکه‌که‌سی و شه‌خسی خۆی، ئه‌وه بوو که ئه‌و ره‌خنانه به‌گشتی له ژیر ده‌سه‌لاتی گوتاریکی سه‌رتتری جیهانیدا بوون که له نیوان رۆشن‌بیره‌کانی ئیتران ک‌ریاری زۆری هه‌بوو، له‌واقیعه‌دا ئیمه‌ی ئیترانی له‌و سه‌رده‌مه‌دا، بێجگه له‌وه‌ی که له روانگه‌ی تیفکرینی فه‌لسه‌فی به‌نیسه‌تی ئه‌مرۆ زۆر هه‌ژار و ده‌سته‌نگ بووین، به‌لام هه‌ستمان به‌ده‌سته‌نگی نه‌ده‌کرد، ره‌خنه‌ی ئه‌دهبی به هه‌ر چه‌شن له ژیر س‌یبهر و کارتیکه‌ری ریکو‌پیت‌کانه‌ی فه‌لسه‌فی ب‌یچم ده‌گرت، زالبوون و سه‌رکه‌وتویی فیکر و ئه‌ندیشه‌ی مارکسیستی له فه‌زای رۆشن‌بیری ئیتران له‌و سه‌رده‌مه‌دا، روانگه و نیگایه‌کی نوێی به ره‌خنه‌ی ئه‌دهبی، ته‌نانه‌ت به‌ره‌مگه‌لی ئه‌دهبی ئیمه به‌خشی، هه‌ر ئه‌م روانگه‌یه‌ش بووه هۆی یه‌ک‌گرتویی ئه‌دهبه‌که‌مان و ئه‌م یه‌ک‌گرتویییه له‌گه‌ڵ ئه‌و باک‌گراوه‌نده‌ی که باس‌م کرد به ش‌یوه‌یه‌کی به‌ربلاو گه‌شه‌ی سه‌ند، دوا‌ی شۆرشی گه‌لانی ئیتران، ئه‌و یه‌ک‌گرتویییه ج‌یگه‌ی خۆی به په‌ش‌کاو‌یی و ب‌ی سه‌روه‌ریی دا، ب‌ی سه‌روه‌رییه‌ک که له شیعر و ره‌خنه ئه‌دهبییه‌کانی دکتور به‌راهه‌نی ره‌نگیتی ئه‌وتۆی گرتوه،

من هه‌مان ئه‌م پ‌ر‌ش‌ویلا‌وییه به ش‌تیکی باش ده‌زانم، یه‌ک له‌شکری یه‌ک‌گرتوو ئه‌گه‌رچی زووتر به‌ناکام بگات، به‌لام له‌ولایشه‌وه مه‌ترسی دکتا‌تۆر‌یشی له‌گه‌ڵدا‌یه. ده‌توانین به‌م ش‌یوه‌یه قسه‌که‌مان خ‌رکه‌ینه‌وه که هه‌رچه‌نده توند و خ‌یرایی کارتیکه‌ری ره‌خنه‌ی ئیمه به‌نیسه‌تی رابوردوو که‌م و لاواز بووه، به‌لام قوول‌تر بووه‌ته‌وه، هه‌لبه‌ت له‌م نیوانه‌دا نابیت رۆلی نه‌بوونی گو‌فاره ئه‌دهبییه سه‌ره‌خۆ و به‌رده‌وامه‌کان له‌یاد بکه‌ین، ئه‌گه‌ر ئه‌م گو‌فاران هه‌ک (ئادینه)، (گه‌ردون)، (دنیای سوخه‌ن)، (تکاپوو)، و (کارنامه)، ه‌ب‌ش‌تایش هه‌بوونا‌یه، دیاره ره‌خنه‌ی ئه‌دهبی ئیمه له‌دۆخ‌یکی زۆر با‌شتر له ئیستادا ده‌بوو، ک‌تیب و رۆژنامه، که‌ره‌سه‌گه‌لیکی لیته‌اتوو و په‌سه‌ند نین بۆ ره‌خنه‌ی ئه‌دهبی، یه‌که‌میان زۆر دره‌نگ د‌یته به‌رچاوی خو‌ب‌نه‌ر و دووه‌میشیان زۆر زوو چاپ ده‌ب‌ی، ئه‌گه‌ر گو‌فاریک وه‌ک (فیردۆسی) نه‌بووا‌یه، به‌د‌ل‌نیاییه‌وه به‌ش‌یکی گه‌وره له وتاره ره‌خنه‌ییانه‌ی دکتور به‌راهه‌نی هه‌ر بوونی نه‌ده‌بوو.

* به‌رده‌وام باسی ساد‌ه‌یی و ج‌یا‌وا‌زبوون له شیعره‌دا له نارادا بووه و خۆی به‌رجه‌سته کردوو‌ته‌وه، به‌رای ئیوه شیعره‌ی سانا و ج‌یا‌وا‌ز چۆنه؟ ئه‌م سانایی و ج‌یا‌وا‌زییه له هه‌ر چاخ‌یکدا به‌نیسه‌ت چ پ‌یوه‌رگه‌لیک هاتوو‌ته ئاراه و چ ن‌رخ‌یکی هه‌بووه؟

- شیعره‌ی سانا ده‌توانی ج‌یا‌وا‌ز ب‌یت، مه‌به‌ستم ئه‌وه‌یه که سانایی به‌ته‌نیایی ج‌یگری ج‌یا‌وا‌زی نییه، ئه‌گه‌ر سانایی به‌کاردا‌نه‌وه‌یه‌ک له‌به‌رانه‌ر ده‌ست‌کرد بزانی، له‌گه‌ڵ ئه‌م پرسه‌ کۆکم، باس‌یت که ئه‌م سالانه له‌مه‌ر سانا‌نووس‌ین هاتوو‌ته ئاراه، ره‌گه‌زه‌که‌ی بۆ ده‌یه‌ی شه‌ست ده‌گه‌ر‌یته‌وه. پ‌یش ئه‌م ده‌یه زمانی پ‌یوه‌ر له شیعره‌ی فارسی زمان‌یک بوو له جنسی زمانی شاملوو، ئه‌خه‌وان، رۆیایی و... تاد، جۆره سه‌نه‌ت و زمان پاراوییه‌ک له زمانی ئه‌م شاع‌یرانه بوونی هه‌بوو، ئه‌گه‌رچی له‌گه‌ڵ ج‌یهانی شیعه‌کانیان به‌ته‌واوه‌تی هاوشان بوو، به‌لام نه‌یده‌توانی وه‌لام‌ده‌ره‌وه‌ی ئه‌زم‌وونگه‌لی نه‌وه‌کانی دوا‌ی ئه‌وان ب‌یت، به‌م هۆیه نه‌وه‌کانی دوا‌یی، واته نه‌وه‌یه‌ک که له کۆتایی ده‌یه‌ی ۶۰ قه‌له‌میان گرته ده‌ست و هاتنه‌ گۆر‌ه‌پانی شیعه‌وه، دژ به‌م زمانه‌ پ‌راوه‌ستان و روویان کرده زمان‌یکی چ‌روپ‌ر و خا‌وینتر، هه‌لبه‌ت ئه‌م نه‌وه‌یه داه‌ینه‌ری ئه‌م زمانه نه‌بووه،

ئەم زمانە لە شیعەر و لە کانگای داھینانی شاعیرانیک (وەک) فرووغ (،) سۆھراب (،) ئەحمەد رەزا ئەحمەدی (و لەھەمووی گرینگتر لە شیعەر و بیرۆکەگەلی) نیما (ھەلقولایە و پیشینەبەکی کۆن و تیشکدەر و دیاری ھەبوو، زمانی شیعری نیما یووشیج ھەرچەندە دژوار دیتەبەرچا، بەلام دەستکرد و ئالۆزای نیبە، ئامانجی نیما، ھەروا کہ خۆی چەندان جار ئامازەیی بۆ کردوو، بووئە ھۆی ئەووی زمانی فارسی لە پەخشان نزیک بکاتوو، نیما دەبوت شاعیر دەبێ شیعەرکەیی ھەر بەو زمانە بنووسێ کہ خەلک پیتی دەدوین، دیارە کہ مەبەستی نیما ئەو ھەبوو کہ زمانی شیعەر دەبێ بە تەواوئەتی وەک زمانی جەماوەر بێت، بەم ھۆبەو ھەو بیروپروایە بوو کہ دەبێ زمانی (ئارگۆ) لەگەڵ زمانی (ئیسروس) ئاویتە بکری و لە ئاویتەیی ئەم دووانە زمانیک بێتە ئاراو کہ لە جنسی زمانی خەلک، بەلام لە پلە و پایەکی بانتردا، لە کۆتایی شەستەکان ئەک تەنیا شاعیرانی ئەووی نوێ، بەلکو شاعیرە ناودارە بەرەو پیششووەکانیش لە زمانی ئەدەبی و بەگشتی حیماسی و پالەوانانە و عیرفانییەو ڕوویان کردە زمانیکی ئاسایی و ساکارتەر، ئەم پەوتە لە گەورەترین و بەربلاوترین بەشە لە شیعری ئەمژۆی ئێراندا و گەشەیی سەندوو و بوو بە زمانی زۆریە شاعیرانی ئێمە، بەلام لەلایەکی ترەو ھەر ئەم پەوتە دەسکەوتگەلیکی نیتگەتیفیشی لەخۆ گرتوو، گرینگترینیان بلاو بوونوو و پەرسەندنی زمانیکی سست و لاواز و شیتاوە لە ناو گرووپیکی لە شاعیرە گەنج و کەمتر گەنجەکان دەبیریت کہ لەولای بانوو کہوتووئە خوار. تا ئێرە من تەنیا نیوہی پرسیارەکی ئێوہم وەلامم داوئەتوو، نیوہەکی دیکە پتوہندی بە پەوتیک و گرووپیکی دیکەو ھەبە کہ ھەرچەندە زمانی شیعری شاملوو و ئەخەوان سالیس پەسەند ناکەن و ئامانجیشیان لە واقیعدا ڕوویان بە قسەزانی و سەنعەتە ئەدەبییە کۆنەکان نیبە، بەلام لەسەر ئەم بیرە سوورن کہ شیعەر دەبێ تەنیا و تەنیا (زمان) بێت، واتە (شیعری زمان)، یان ھەر ئەو زمانەکی کہ دکتۆر (بەراھەنی) باسی لێ کردوو، ئەم پەوتە لە یەک لاو لە پۆستمۆدێرنیزم کہ بەرای من زۆریش تیشکدەر و ڕوون نیبە، تەئسیری وەرگرتوو و لەلایەکی تریشەو ھەرگوریشەکانی لە زمانی عیرفانی ئیسلامی و میراتی

(ھۆشەنگ ئێرانی) شاعیر داکوئاوہ. من ئەک تەنیا لەگەڵ جیاوازیدا کیشەم نیبە، بەلکو لەو پروایەدام کہ ھەر بەرھەمیکی ھونەری رەسەن لە زاتی خۆیدا دیاردەبەکی نوێ و تازەبە کہ دوویات نابیتەو و لە ئاکامیشدا جیاوازی، بەلام بەم حالەیش نەفسی جیاوازی، تەنانەت نوێخوازی ناتوانیت لەسەر چارەنووسی بەرھەمی ھونەری مسۆگەر بێت و بەتەواوئەتی خۆی بسەلمینیت.

* تاقمیک لە ڕۆناکبیران لەو پەوتەدان کہ نووسەر دەبێ ھەر لە زاتی خۆبەو بەردەوام بەرھەلست و پەخنەگر بێ و ھەمیشە دەنگ ھەلپیت، چونکہ نووسەر لەواقیعدا شیخوواز (ئانارشیست)ە. لەلایەکی ترەو دەبینین پریک لە ڕۆشنبیران لە ھەر جفاک و لە ھەر چاخیکی دەستی دۆستایەتییان بۆ حکومەتە دیکتاتورییەکان درێژ کردوو، تەنانەت پتوہرگەلی ئەو حکومەتە بەجۆرێ لە جۆران لە بەرھەمگەلی خۆیان بەرجەستە دەکەن، ئاخۆ ئێوہیش لە پروایەدان کہ بەرھەلستی دەبێ ھەر لە زات و کانگای ئەدەبەو ھەلقولیت، یان نا؟

-بەلێ، من لەگەڵ ئەم بیرە کۆکم کہ ھونەر لە زاتی خۆیدا جۆریک بەرەنگاری و بەرھەلستیە. بەرەنگاری بە تەکووزییەکی دارمالم لە ناتەبایی جیھان و بەرەنگاری بە بێ عەدالەتی، بەرەنگاری بە ھیز و دەسەلات، ھونەر تەنانەت لە چەشنە ئەقیدارانەکەشیدا ئەم تاییەتەندییە ھەر ھەبە، ھونەر جۆرە پتوہندییەکی راستەوخۆی لەگەڵ جیھاندا رەخساندوو، جۆرە ناسینیکی لەسەر کۆلەکی ئەزمونی شەخسی و لەسەر ئەم کۆلەکیە کہ لەگەڵ ئایدیۆلۆجیدا سەری ساری نیبە و دژبەرایەتییان تیدا رەخساو، بیرمەندی گەورە واتە (ئالتۆسیر) لەو پروایەدایە کہ تەنیا لە ڕیگەیی ھونەرە کہ مەرفۆ دەتوانیت لە ژێر پەنجەیی دەسەلاتی ئایدیۆلۆجی خۆی قوتارکات، مەبەستی منیش لە ئایدیۆلۆجی، ھەر چەمکی زانیاری و ئاگایی درۆینەبە کہ کەسیک وەک (ئەدۆرنۆ) زۆر لەسەری سوور بوو، کەواتە باشتر ئەوہبە کہ ئێمە حیسابی ھونەر لە ھونەرەند جیاکەینوو، ئەگەرنا چلۆن باوہرینین کہ خاوەن ھونەر لەگەڵ خاوەن ھیزیکی دیکتاتۆری ھاوکار و ھاوقۆل نابیت؟

* بەرای ئێوہ گۆرانکاری و نوێخوازی لە زاتی ئەدەب لە ھەر چاخ و دەورەبەکدا شتیکی پتوہستە، یان ئەوہی

لهبڼه رڼه تدا گوزران و نوځخوازی هه لقلولای گوزرانکارییه سیاسی و کولتوورییه کانی کومه لگه یه؟

- هه روا که له په راویزی پرسپاره پیتشووه کان ناماژهم پئی کرد، مهیلی نوځخوازی و نوی هینان له ذاتی هونهر و نه ده بيشدا هه همیشه بووه، هونه رمنه ند بهر ده و امه له جهخت کردن بۆ نه وهی شتی نوی بخولقینتی که بهر له چرکه ساتیک هه ربوونی نه بووه، به للام نه کاته له مه پر گوزران و گوزرانکاری که دیاریکه ری قوناعه نه ده بی و هونه ربییه کانه ده دویین، نه م گوزرانه وهک کارتیکی شه خسی خوی ده رناخت، به لکو ده سکه وتی گوزرانکارییه کومه لایه تیبیه کانه، بۆ نمونه نیمه ناتوانین له مه پر قوناعی روماننیزم بدویین، له حالیکدا که هه لومهرجه کومه لایه تی، نابوورییه که هی نه ورو پای سه دهی نوزدهم نه خهینه بهر دید، یان بۆ نمونه نه گهر بمانه ویت نه ده بی مؤدیرن لیک بدهینه وه، ده بی پیتش نه ویش ناوړتیک له بواره کومه لایه تیبیه کان بدهینه وه که ده گاته ره تکرده وهی روماننیزمیش، له ولاتی نیمه دا سه ره لاندانی نه ده بی مؤدیرن ده سکه وتی زهوق و سه ليقه ی تاکه که سبی (نیمه یووشیج) و (سادیق هیدایهت) نه بوو، نه م دووه به ته وای بزوی و گه ووه ییان ته نیا له هه لومهرجه دیاریکراوه میژوووییه، نهک سه د سال له مه وه بهر، ده پانتوانی بنیادنه ری نه ده بی نوی بن.

* موراد فه ره هادپوور (لیکولهر و نووسهر) له وتووړتیکدا و تبووی که شیعیری نیمه (ئیران) له چوارچپوهی روماننیزمی عیرفانی گوزراوه، له حالیکدا نیمه شاعیرانیتیکی تریشمان وهک شاملوو، فرووغ و رهحمانی هه بووه که روانگه یه کی زور جیاوازیان له گه ل سوهراب له م رووه هه بووه، آیا له روانگه ی تپوه وه شیعیری هاوچه رخ به و پیشره و تگه له گرینگه گه یشتووه، یان نا؟

- قسه ی فه ره هادپوور له مه پر به شگه لیک له شیعیری هاوچه رخ فارسی راسته، هه روا که ده زانن له پال ره وتی سه ره کی شیعیری نوی فارسی که (چاوه که ی له نیمایه وه ده ست پچ دهکا، بزاف و بزوتنه وهی دیکه بشی بۆ ره خساوه که هیشتايش بهر ده نگ و خوینه ری زوری هه یه. یه که مین که سیک که له روانگه یه کی به روالهت مؤدیرن له بهرانبه ر نیماو ویتستا و خوی بهر ز کرده وه، (هوشه نگ ئیرانی) بوو، یه کییک له بهرهنکارییه کانی

هوشه نگ به نیسبهت نیمه نه وه بوو که بۆچی نیما و شیعیری نیمایی له دابونه ریتی عیرفانی شیعیری کلاسیکی فارسی خوی دوور کرده وه ته وه و ناوړی لئ نه داوه ته وه، نه و دهیویست نه م دابونه ریته هه مدیسان زیندوو بکاته وه و بهینیتته ناراهه، نه و له یه کییک له وتاره کانی گه یشتن به عیرفانی (سه نایی) وهک ترۆپکی شاعیرانه بوون و بهرزی و هه قیازی هه ر شتیکی باش له شاعیردا ده بینیت، به شتی له میراتی نه ندیشته ی هوشه نگ ئیرانی له لایه ن (سوهراب سپیته ری) یه وه و به شتیکی دیکه ییش له لایه ن بزاقی شیعیری حجم (بارستایی) هه تا به نه م پرۆ زیندووه، من ته نانهت بیروکه گه لی عیرفانخوآزانه ی دواپی دکتور به راهه نی پتوه ندیدار به م مه سه له یه ده بینم، نه وهی که بۆچی نیمه هیشتا نه ماننوییه له م دابونه ریته عیرفانییه، روانگه و هه لوتستیتیکی دیار و روونمان هه بی، خوی هه وینی باستیکی چروپر و جیاوازه و ده بی له کاتیکی دیکه ناوړی لئ بدهینه وه، لپره دا به خرابی نازانم هیمایه ک به م مه سه له بده م که بهر خورده ی ره خنه گرانه ی نه و دابونه ریته عیرفانییه له نه ده بی نه م پرۆی نیمه نه ویش به م هه موو جوانکارییه ناوانگاردیزمییه بووه ته یه کییک له بابته نه سلئ و سه ره کییه کانی ره خنه کانم که له م ده - پازده ساله ی دواپییه نووسیومن و له نیوان خوینه ران و لایه نگرانی نه م ره وته دوژمانیتیکی زورم بۆ خوم دروست کرده وه، به للام نه گهر مه به سستی فه ره هادپوور ره تکرده وهی ته وای شیعیری هاوچه رخ فارسییه، نه من له گه ل نه م قسه ی نه و نیم، هه روا که له وه للام به یه کییک له پرسپاره کانی نیمه و تم شیعیری فارسی له ده یه یه هفتا به دووه، گه یشتووه ته مؤدیرنیزمیکی قوول و به نرخ، شیعیری نه م پرۆی نیمه له چاو شیعیری کون، له روانگه ی منوه له گه ل شیعیری نه م پرۆی جیهان هاوئاسوتره.

* له کومه لگه ی نیمه (ئیران) دا به تایبه تی دوا ی شوړشی گه لان، خوینه ران و بهر ده نکانی شیعیر ماوه یه ک ناوړیان له شیعیری سیاسی و کومه لایه تی ده دا یه وه و ماوه یه کیش له شیعیری نه قیندارانه، هوکاری نه م ناوړدانه و ناوړنه دانه وه له م دوو جوړ شیعیرگه له له چیدا ده بینن؟

- بی گومان ده بیت له هه لومهرجه جیا جیا و بارودوخه جورا و جوړه کانه وه سه رچاوه ی گرتبیت، هه لبهت من خوم هاوړا نیم له گه ل نه م جوړه پۆلینکرده، له م دوخه دا که

ئىمەى تىداين و لەرووى ئەوە كە حكومەتى ئايىنى لە ئىران لەسەر كۆلەكەى ئايدىئۆلۆجى بىچمى گرتووە و سىياسەتمەداران بەم ئايدىئۆلۆجىيە پشتيان ئەستورە، شىعەرى ئەقىندارانە زۆر لە شىعەرى سىياسى و كۆمەلەيەتى مەترسیدارترە، تەنگژە و لەمپەرەكانى دامودەزگای سانسۆر لە ئىران لەمەر شىعەرى ئەقىندارانە و ئەم ھەموو ھەستۆكیە كە لەمەر وشە و زاراوەكان لەم بەشە لە خۆيان نىشانى ئەدەن، بەرپای من دەتوانیتم مانادارباش بىت، ئەگەر ئامانجى شىعەرى ئەقىندارانە پاراستنى ھەرىمى تاكەكەس و شەخسىي تەواى خەلكانى كۆمەلگەيە بىت، ئىدى كارى يەكسان سازى كۆمەلگە كە ئامانجى ھەموو حكومەتە تۆتالیتەر و ئايدىئۆلۆجىيەكانە، ھەرەدژوار دەبىت.

* لە چلەكان و سەرەتای پەنجاکانەو سەرەكیترین نوینەرە شىعەرییەكانى شاعیرە دیارەكان میناکی (شاملوو) و (ئاتەشى) ھەلۆتست و روانینیکی ئارامانخوازە بوو، ئیو ھەك كەسێك كە لەو سەرەدەمە شاعیرێكى گەنج بوون، بەلگەكانى ئەم نیگا و ھەلۆتستە چۆن لێكدەدەنەو، بەر لەم شتەیش چەند نوینەرى گرینگ و ئەسلى دیکەتان لە شىعەرى ئەو سەرەدەمەدا بەدى کردوو؟

- ئەم ئارامانخوایىیە لەبەك لاو زایەلەى پتر لە پەنجا سال شۆرش و خەباتى ئازادىخووازەى خەلكانى ئىران بوو كە ھىچ كاتێك بە سەرکەوتویىەكى ئەوتۆیش نەگەیشت و یەكێك لە نمونەگەلى ئەوانە رێكخراوێى میلیلى بە سەرۆكایەتى (دكتور محەمەد موسەدەدیق) بوو كە لە سالى ۱۳۳۲ى ھەتاوى بە شىوہیەكى درندانە سەرکوت كرا، لە لایەكى ترەو ئەو ئارمانخوایىیە تايبەتمەندى ھاوبەشى بەشێكى زۆر لە رۆشنبیران بوو لە تەواى جیھاندا، ئارمانەكانى عەدالەتخووازەى سۆشالیستی، پاراستنى قیتمام لەبەرانبەر ئىمپریالیزمى ئەمەریكا، پاراستنى مافى خەلكانى فەلەستین، دژایەتى لەگەل سىاسەتە نوێیەكانى ئىستعمارى رۆژئاوا لە ولاتانى جیھانى سىبەم و... تاد شتگەلێك بوون كە بەشێكى زۆرى رۆشنبیرانى جیھانى لەگەل یەكدیدا ھاوبەر و یەكگرتوو كەردبوو، ئەو بەشە ئارمانخووازە كە لە شىعەرى شاملوو و ئاتەشى و زۆربەى شاعیرە گەرەكانى ئىمەدا سەرى ھەلداوو، لە شىعەرى نیرۆدا،

نازم حىكەمەت، رېتسوس و زۆر لە شاعیرانى گرینگى سەدەى بىستەم بوونى ھەبوو، لەمەر نوینەرە ھاوبەشەكانى شىعەرى ئەو چاخە دەتوانن بەم خالە ھىمايەك بكەین كە روحي گشتى شىعەر لەو چاخە كەمتر تووشى گومان بووبوو، ئەگەر تاكمىك ھەك نىما لە دوایین شىعەرەكان و فرووگ لە دوو كتیبى دواى بەخەینە لاو، شىعەرى ئەو چاخە شىعەرىكى قايم و تۆكمە بوو، ئەم روحي گشتیە ھەلبەت لەگەل روحي گشتى كۆمەلگە و ئەو شتەى كە لە شاعیرانى دەویست، لێك نزیك، ئەم جۆرە روانگەيە ئەگەرچى زبانیكى زۆرى ھەك گشتىخووازى لەگەلدايە، بەلام دەبیتە ھۆى ئەوھى كە شىعەر لەگەل ژبانى خەلك و دۆزەكانى كۆمەلگە ناوتەبىت، لە ولاتێك كە شاعیرانىكى ھەك حافز و سەعدى و خەيامى ھەيە كە وتەكانیان كرۆكى عاتیفە و روحي بە كۆمەلێ جەماوەرەكەيەتى، چوونەو ناو زەین و كولتورى كۆمەلگە و دزەكردن لە جەماوەر، كارێكى ساكار نییە، بەلام شاعیرانى ئىمە لەو سەرەدەمەدا ئەم كارەیان لە ئەستۆگرت و سەرکەوتووش بوون.

* لە شىعەرى ھەندىك لە شاعیراندا، ئىمە بە جۆرێ دەگەینە ناروونى و پرشوبلاویيەكى سەپروسەمەرە كە نیشانەرى ملەكەچى لە پۆستمۆدێرنىزمە، ئیو چۆن ئەم مەسەلە ھەلەسەنگین؟

- ئەمەیش نیشانەيەكى دیکە لەو تەنگژانەيە كە تووشى بووین، بەلام ئەم شەپۆلە لە كاتى نوشوست ھىنانە، ئەو تاقمەى كە ئىستایش بە ناروونى و بى سەرودەرەى نووسین شانازى دەفرۆشن، زۆر كەم بوون، لەم ساتەوختەدا ھەواداران و لایەنگیرانى بىرۆكە زیدەپۆییەكانى دكتور بەراھەنى كە لە حەفتاكان سەرى ھەلداوو لەو ھەلۆتستە زیدەپۆییە، خۆیان جیاكردوووتەو، ئەو كتیبانەى كە ئەم گرووپە چاپیان كەردوو ئەم وەچەرخانە بەجوانى نیشان دەدات، بەم حالەیش من ھەبوونى جۆراوجۆرى لە شىعەرى ئەمەرى ئىران بەرەوت و پروسەيەكى پۆزىتيف دەژمىرم، بەشێك لەم جۆراوجۆرییە بەرێكەوت بەھۆى فەزای پۆست مۆدێرنىستی جیھانى ھاوچەرخە كە چ بمانەوێت و چ نەمانەوێت، سىبەرە پانوپۆرەكەى خستوووتە سەر ژبانى ئىمەیش.

* ئیو بۆ شىعەر ئەركىكى كۆمەلەيەتى رەچا دەكەن،

یان لهو باوهرن که شاعر نهو کاته چووه نیو ئەم گۆره پانه بهربنه، له ئەرکه سهرهکییه کهی خوئی، واته شیعر بوون، خوئی قوتار دهکا؟

- من به کارکرده کۆمه لایه تییه کهی شیعر زۆر باوهرمه ندم، شیعر دهبی له ژبانی کۆمه لایه تی ئیمه کارتیکه ری خوئی بسه لمینیت، شیعر ری راسته کی شیعریکه که له باسه ئیستیتیکیه کان بانتر پروات و له کولتووری میلله تیک، ته نانهت بۆ ناو کولتووری مروئیش دزه بکات، به لآم ئەم جوړ شیعره بی گومان شیعریک نییه که ته نیا له جفاک و رامیاری بدوئی، شیعر ری ئەقبندارانه پیش ده توانی ئەم جوړ کارکرده ی هه بی، بهم حاله پیش من له گه ل ئەم وته یه ی ئیوه نیم که ده بی ئه رکیکه کۆمه لایه تی بۆ شیعر دابین بکه ی، چونکه به یانگه ری جوړه سنوور و به ستیتیکه که شیعر و شاعیران له وه وهره زن.

* شیعر له هه شتاکان زۆر تر له ده یه ی پیش خوئی له ره وتی رووداوه سیاسییه کاندای بوونی هه بووه، ئاخو له شیعر ری ئیوه دا ئەم کارتیکه ریبه به چه شنی راسته وخو، یان ناراسته وخو دا بوونی هه یه؟

- به لئی، هه لبهت بۆ من سیاسیسهت بهر له هه شتاکانیش، بهردهوام که لکه له ی شه خسیم بووه، ئیوه ئەم که لکه له به له خودی ناوی کۆمه له شیعر ری (شیعر گه لی کۆماری) که زۆریه ی شیعره کانی له نیوه ی ئاخری ده یه ی هه فتا نووسراون، ده توانن بیین.

* که میتیکیش له ئەده بی مه نفا و تاراوگه بدوین. هه ندیک له ره خه کاران له سه ره ئەم باوهرن که له م سئ ده یه ی دوا بیدا، شاعیره ئیرانییه کان نه یان توانیوه له تاراوگه به ره مه میتیکه په سه ند و به نرخ به ره هم بیین، ئاخو ئیوه له گه ل ئەم باوهره کۆکن، یان تیروانیی ترتان بۆی هه یه؟

- تا ئەو جیگایه من شاره زام، چیرۆکنووسانی تاراوگه نشین له شاعیره کاتمان گه لی سه ره بهر زتر خو یان نیشان داوه، هه لبهت له شیعر ری تاراوگه پیش نه وه یه کی جددی له شاعیران سه ریان هه لداوه که له کولتووری رۆژئاوا دا په ره و ده بوون و که متر خه مخو ری دابونه ریته ئەده بییه کانی خو مان بوون، له کاری ئەم شاعیرانه دا هه ندیک جار تریشکه یه ک ده بینریت و به دی ده کریت که ده توانیت مزگینیه ک بیت بۆ ته واوی شیعر ری فارسی.

* تیروانیستان بۆ به ره مه می به ره ی نوئی له بواری شیعر چییه؟ ئاخو فریا ده که ون شیعره کانی ئەم نه وه یه بخویننه وه؟ یه کیتک له شاعیره گه نجه کان وتبووی که نه وه ی من (مه به سستی نه وه ی نوئی و گه نج)، نه وه یه کی تاییه ته که له نه وه ی پیش خوئی زۆر جیاواز تر له شیعر هاتۆته ئارا، ئاخو ئیوه ئەم جیاوازییه له شیعر ری گه نج ده بین، یان ئەمه پیش له و دروشمانه یه که هه ندیک له شاعیران هه ره ده یلین و ده یلین و له ولایشه وه زووش له یاد ده چن؟

- من له گه ل هه ندیکه ی زۆر له شاعیره گه نجه کان پتوه ندی و دۆستایه تیم هه یه و پتر ده فته ره شیعره کانیان که بلا و ده بیته وه، ده گاته ده ستم و ده یان خوینمه وه، ئەو رتیه گشتیه ی که نه وه ی نوئی به سه ری دا هه نگا و ده نی، به ری من رتیه یه کی په سه ند، به تاییه تی شیعر ری ژنان له بواری چۆنایه تی و چییه تی زۆر په ره ی سه ندووه، به لآم ئەمه به مانای دامه زرانندی گۆرانکارییه کی ئەوتو و ناوه کی له چۆنایه تی شیعر دا نییه، هه لبهت من هه شتا هه بوونی ئەم جوړه کاره مه سه ست پی نه کردووه، ره وتیک که له م دوو ده یه ی دوا بیدا له شیعر ری فارسی ده ست پی کراوه، ئیستا نه گه یشتووه ته ئاستیتیکه پر بوون و ئیستایش زۆری ماوه به و گه شه یه بگات که باسم کرد.

* بۆ کۆتایی هینان بهم دیمانیه که میتیک له دوا بین به ره هم و نووسینه کانتان بدوین، ئاخو ئیستا که سه رقالی نووسینی به ره مه میتیکه تاییه تن؟

- راستیه که ی ئیستا که سه رقالی کۆکردنه وه و دارشتن و سه ره و سامان به وتاره کاتم که له م ۱۰-۱۵ ساله دا نووسیوم، به شی یه که می ئەم وتاره گه له به که له واقیعا بهرگی دووه می کتیبی (پانووسه کان) ی گرتووه ته وه، ئاماده ی چاپه، وتاره کانی تریشم که ده قه گه لیکن له بواری کولتوور و ئەده ب له یه ک بهرگدا پیکه اتوون و به زووی چاپ ده بن، هه لبهت شیعر نووسین هه ره وک جار ان یه که م دا لعه ی سه ره کیم بووه، به یارم داوه دوا سه ره و سامان دان به کۆ وتاره کاتم، زۆریه ی کاتم له بۆ شیعر ته رخا ن بکه م، ئەم رۆژانه و ره نگه له م ته مه نه دا که من تیبیدا ده ژیم چ کارتیکه دیکه به قه د شیعر بۆ من به نرخ و په سه ند نه بیت و رازیم ناکات.

* مامۆستای ئازیز زۆر سپاس بۆ ئەم هه قپه یقینه به نرخه.

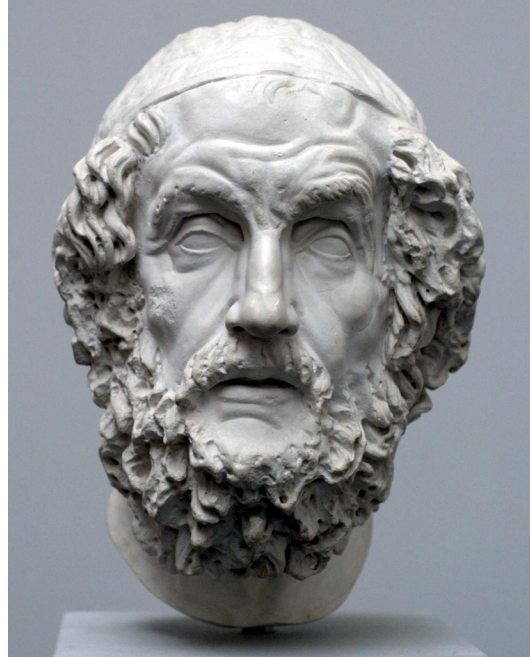
کاربگه‌ریی ته‌کنیکی مۆنتاژ به هونهری فلاشباک له رۆماندا

شاخه‌وان فه‌هاد محهمه‌د*

که «پراستییه‌که‌ی تیکه‌لکردن و خستنه‌پرووی کۆپله‌ی گه‌رپێنراوه له‌رابوردوودا بۆ ده‌ق بۆ ئه‌و سه‌رده‌مه ده‌گه‌رپێته‌وه که هۆمیرۆس و قرجیل به‌کاربان هیناوه» (٤). که‌واته فلاشباک یه‌ک‌تیکه له هونهره گرنکه‌کانی گێرانه‌وه، که رووداوه کۆن و رابوردووه‌کان زیندوو ده‌کاته‌وه. هه‌رچه‌ند پێوه‌ندی نێوان ته‌کنیکی مۆنتاژ به‌هونهری فلاشباک به‌یه‌ک ئاست له هه‌موو رۆمانیک رهنگ ناداته‌وه، به‌لام پێوه‌ندییه‌کی به‌هینز له‌نێوانیاندا هه‌یه، ئه‌گه‌ر فلاشباک ئه‌رکی گێرانه‌وه‌ی رووداویکی رابوردوو بیت له‌کاتی ئیستادا، ئه‌وه ئه‌رکی ته‌کنیکی مۆنتاژ له فلاشباکدا بریتییه له دروستکردنی هه‌موو ئه‌و وینانه‌ی که له میتشکی وه‌رگردا دروست ده‌بن به‌مه‌به‌ستی چالاک‌ی به‌خشین به‌پروژه‌ی گێرانه‌وه‌که.

فلاشباک له هونهره‌کانی ته‌کنیکی گێرانه‌وه‌دا، له هه‌موو به‌ره‌مه‌ییکی ئه‌ده‌بیدا به‌گه‌شتی و رۆمان به‌تایبه‌تی، رۆل‌یک‌ی دیار و ئاشکرای هه‌یه له به‌ره‌پێشبردن و سستبوونی رووداوه‌کانی نێو رۆمانه‌که، فلاش باک چه‌شنی په‌راویکه که کاره‌کته‌ره سه‌ره‌کی و ناسه‌ره‌کییه‌کان رابوردوو‌ی خۆیان تیدا ده‌خوێننه‌وه و ده‌دۆزنه‌وه، که له‌کاتی ئیستای رۆمانه‌که‌دا په‌نای بۆ ده‌بن و گوزارشتی لێ ده‌کهن، واته فلاشباک زیاتر به‌سه‌رهات و رووداوه‌کانی رابوردوو به‌ئیستاه ده‌لکێنیت و کاره‌کته‌ره‌وه‌ل ده‌دات پێوه‌ندییه‌کی توندوتۆڵ له‌نێوان

دیاره فلاشباک وه‌ک هونهریکی سینه‌مایی زۆر جارمان له‌رۆمانی نوێشدا بۆ گێرانه‌وه‌ی رووداوه‌کان له‌زه‌مه‌نی رابوردوووه‌وه بۆ کاتی ئیستا سوودی لێ بینراوه، ئه‌مه‌ش له‌به‌رئه‌وه‌یه چونکه «ئه‌م زاراوه‌یه له فه‌ره‌هه‌نگی ده‌ره‌پنه‌ره سینه‌ماییه‌کانه‌وه هاتوو، پاش ته‌واوبوونی کاری وینه‌گرتن و تیکه‌لکردنی وینه‌کان ده‌ست پێ ده‌کات و ئیشی لێ ده‌کری، بۆ پێش و پاشخستنیان به‌بێ ئه‌وه‌ی کاره‌که نارێک بیت که له‌چوارچێوه‌یه‌کی هونهری و شکۆداریدا ده‌میتێته‌وه» (١)، بوونی ئه‌و چوارچێوه هونهرییه‌ش بۆ وینه‌کان و ئه‌و گرتانه‌ی ده‌که‌ونه ژێر چاوی کامێرای ده‌ره‌پنه‌ره‌وه له‌رێگه‌ی هینانه‌وه یادی هه‌ندیک له‌و رووداوانه‌یه، «که له‌رابوردوودا رووبان داوه و به‌مه‌به‌ستی روونکردنه‌وه‌ی شته ئالۆزه‌کان دی» (٢)، که ئه‌و شته ئالۆزه‌کان به‌به‌ر خیرایی ئه‌و گرتانه‌بن، که به‌سه‌ر گێرانه‌وه‌که‌دا تێپه‌ر ده‌بن و به‌باشی روون نه‌کراونه‌ته‌وه، که ئه‌مه‌شیان «وا له ده‌ره‌پنه‌ره ده‌کات رۆشنایی بخاته سه‌ر رووداویکی رابوردوو که هاتنه‌کایه‌ی بیره‌که‌ی بۆ وه‌رگر له‌کاتی به‌سه‌رچوودا بگه‌رپێته‌وه» (٣) بۆ ئه‌و رووداوانه‌ی که به‌ته‌واوه‌تی ده‌رنه‌که‌وتوون، دیاره ئه‌مه‌ش ئه‌وه ناگه‌به‌نیت که پێشتر هونهری فلاشباک له ده‌قی ئه‌ده‌بیدا به‌کارنه‌هاتوو، به‌لکه‌ یه‌ک‌تیکه له‌و ته‌کنیکه گرنکه‌یه‌ی که له داستان و چیره‌که ئه‌فسانه‌یه‌کاندا به‌کارهێنراون، به‌وه‌گه‌واهییه‌ی

هۆمیرۆس

رووداووهکاندا، که وەرگر ههست بهماندوووبون و بێزاری جیگۆرکیی رووداووهکان نهکات له ڕێگهی مۆنتاژوه دهبیت، کهواته مۆنتاژ ڕۆلێکی بهرچاوی ههیه له پچران و ڕیکخستنی ئهو رووداوانه که له ئیستا و رابوردوو کارهکتهردا روویان داوه، دواتر گواستنهوهی ئهو رووداوانه بۆ زهینی وەرگر بهشپوهیهکی پوخت و ڕیکخراو لیهره ئهركیکی تری تهکنیکی مۆنتاژ لههونهری فلاشباک ههستی پێ دهکریت، که ڕۆماننوس بۆیه پهنا بۆ هونهری فلاشباک دهبات، چونکه نهیتوانیوه رووداووهکان له کاتی خۆیدا بیکۆپیهتهوه، یان رووداووهکان کاتی وهستانی خۆی نههاتوه، بهلکو پێویسته ڕۆماننوس له ڕێگهی فلاشباکی کارهکتهرهکانهوه بۆمان بگێرێتهوه، بهبهستنهوه و تیکشکاندنی کاتی ئیستا بهرابوردوو، ههروهها کاتی رابوردوو به ئیستاوه خۆی لهخۆیدا جۆریکه له بهکارهینانی تهکنیکی مۆنتاژ، چونکه ئهو تهکنیکه لههونهری فلاشباکدا بهکار دیت بۆ لکاندنی ههسوو جووره رووداو و کاتهکان لهزهینی وەرگردا. تهکنیکی مۆنتاژ هۆکاریکه بۆ ڕیکخستنی زنجیره ی رووداووهکان ههچهنده لهرووی کات و زهمن و تیکشکاندن، بهلام لهبیری کارهکتهر و وەرگر ههست بهو تیکشکاندنه ناکریت، به واتایهکی تر «فلاشباک گهراوهیه بۆ رووداویکی پێشوو که له رابوردوودا رووی داوه، لهکاتیکه ئیستا دهیگێرێتهوه» (٦)، کهواته فلاشباک پارسهنگیکه لهدهست ڕۆماننوسدا، که ههمیشه بهردهوامی بهرهوتی گێرانهوه دهبات و مۆنتاژیش ناهیلیت رووداووهکان لهیهک کاتدا بوهستن، بهلکو گهرموگوری و بهردهوامی بهپڕۆسهی گێرانهوهکه دهبهخشی و بهر له ئیستا روویان داوه، که ڕۆماننوس پێشتر بهسهریاندا تێپهروه، که لهکاتی خۆیدا باسی نهکردوون، کهچی لهکاتی ئیستادا ئاماژهیان پێ دهکات و کاته جیاوازهکانیش دیاری دهکات.

دهتوانی بوتریت پێوهندی نیوان تهکنیکی مۆنتاژ و هونهری فلاشباک، پهیوهسته به «گێرانهوهی رووداویک دهکهویتته پێش ئهو خالهی گێرانهوهکهی تیدا ئهفجام دهدریت» (٧) و پێوهندی ئهو رووداوانه ڕیک دهخهن، که بهر له ئیستا روویان داوه بههۆی بیرهینانهوهی ڕۆماننوس دهگهڕیتتهوه داوه و جیاوازی کاتی رووداووهکانی دهکات و دهیانخاتهروو.

تهکنیکی مۆنتاژ له ههر شوێنیک بیته، قسهیهکی پێ دهنگ و ههست پێ کراوه، یان بیرکردنهویه، کهچی

شوێن و رووداووهکاندا دامهزینیته، که بهکاتی رابوردوووه بهنده، کهواته (فلاشباک جۆریکه له گێرانهوهی ئهو یادگاری و بهسهرهاتانهیه، که رابوردوو به ئیستاوه دهبهستیتتهوه، دواتر شیکاریان دهکات، تا لایهنه تاریکهکانی رووداو رووناک بکاتهوه» (٥)، تا ڕۆماننوس سههرکهوتوو بیته لهگێرانهوهی رووداووهکان و پهرده لهسههرومالی رووداووهکانی رابوردوو کارهکتهرهکان رابالیت، بۆ نایشکردنی رووداووهکانی رابوردوو له کاتی ئیستادا و تیشک خستنهسهریان، بۆیه پهنا بۆ فلاشباک دهبات. پێوهندی نیوان تهکنیکی مۆنتاژ و هونهری فلاشباک له ڕۆماندا، پێوهندییهکی گشتگیر و ههمله لایهنهیه، بهستنهوه و ڕیکخستنی کاتی رووداووهکان که بههۆی فلاشباکهوه تیکشکاوه و پچراوه، زیاتر له ڕێگهی بهکارهینانی تهکنیکی مۆنتاژ دهبیت، چونکه ئهركیکی تری مۆنتاژ لههونهری فلاشباکدا ئهوهیه، کاتی که کارهکتهر له نیو گهرمه ی رووداووهکانی ڕۆمانهکهدا رووداووهکه رادهگریته لهکاتی ئیستادا، پهنا بۆ رابوردوو دهبات و رووداویکی تر دروست دهکات، که ههندیک جار رووداووهکه پێوهندی به رووداووهکانی نیو ڕۆمانهکهوه نییه، بهلام ڕۆماننوس دهیپینیتته نیو شانۆی رووداووهکان و لهزهینی وەرگر بهیهکتریان دهبهستیتتهوه، بهستنهوهی رووداووهکان و گۆرانکاری لهکاتی وهستانی

هونەری فلاشباک بێرکردنەوێهەکی بەجێبەجێ و گەڕانەوێهەکی بۆ رابوردوو، واتە زمانیکێ قسە پێ کراوە، هەر دەقیکی ئەدەبی، بەتایبەتی رۆمان پێش ئەوێ کاری لەسەر بکەیت بێدەنگە و ئەوێ دەنگی دەخاتەبەر خودی رۆماننووسە، واتە کارەکتەر و رۆماننووس دەقەکە دەجووڵێن، تێکشکان و پچرانی مێژووی رووداوی نێو رۆمانەکە و دواتر رێکخستنیان بەتەکنیکی مۆنتاژەوێهە پەيوەستە، زۆر جار وەرگر لە خۆیندەوێهە رۆمانیکدا تێکەڵاوی هەموو کێشە و گرتەکانی رووداوەکان بوو، وا دەزانین گەیشتووێهە خالی کۆتایی، کەچی رۆماننووس لەرێگە بەکارهێنانی هونەری فلاشباکەوێهە رووداوەکە رادەگرێت و ماوێ رووداوەکە درێژدەکاتەوێهە، بەخستەرووی رووداویکی تر کە لەبیری کارەکتەرەدا دروست بوو و گواستەوێهە بیری وەرگر لەرووداویکی نێو رۆمانەکە، بۆ رووداویکی کە لەرابوردووی کارەکتەرێک رووی داوێهە کاتی ئێستادا و دواتر بەیەکەوێهە لکانیان پێوێهە بەشێواز و جووێهە ئەو مۆنتاژەوێهە هەبە، کە رۆماننووس بەکاری هێناوێهە، چونکە رۆماننووس لەکاتی بەکارهێنانی تەکنیکی مۆنتاژ لە هونەری فلاشباکدا زیاتر کار لەسەر گواستەوێهە بیری وەرگر دەکات تا تێکەڵاوی ناواخنی رووداوەکان بێت و شارەزایی لەسەر رابوردووی کارەکتەرەکان هەبێت.

ئەو پێوێهە نێوێهە لەنێوان تەکنیکی مۆنتاژ و هونەری فلاشباکدا دروست دەبێت، زیاتر بەچۆنێهەتی ئاستی سیستمی گێرێهەوێهە دەقەکەوێهە پەيوەستە، ئەگەر رۆماننووس هەستی بەلاوێ رووداوەکان کرد و وەرگر بێزاری نواند، ئەوێ پەنا دەباتە بەر هونەری فلاشباک و بەبیر هێنانەوێهە رووداویکی هەستیار کە لەرابوردووی رووی داوێهە، تاکو گێرێهەوێهە کە پاش و پێشی تێدا بکەوێت و وەرگر بێزاربوونی لەبیر بچێتەوێهە، ئەگەر فلاشباک (نواندنی ئەو رووداوانە بێت، کە پێش ئەو کاتە دەکەوێت، کە گێرێهەوێهە تێدا ئەنجام دەدرێت و گێرێهەوێهە پێی گەیشتووێهە) (۸)، ئەوێ تەکنیکی مۆنتاژی رووداوەکان بەپێی زەینی وەرگر دروست دەکات، کە چۆن چۆنی لەگەڵ نمایشی رووداوەکان بیری و هزری بچوولێتەوێهە.

تەکنیکی مۆنتاژ لە هونەری فلاش باکدا لەنێو رۆماندا چەند رۆلێکی تر دەبینێت، وەک ئاگادارکردنەوێهە وەرگر لەبەشێکی ئەو رووداوانە کە لەرابوردووی روویان داوێهە و دواتر بکەوێهە و بۆشاییانە کە

رۆماننووس هەستی پێ نەکردوون، یان نەبووێهەوێهە لەشوینی خۆیدا باسی بکات، بەهۆی بازانی کاتییەوێهە ئەو بۆشاییانە دروست بوون، ئەمەش دەبێتە هۆی ئەوێهە رۆماننووس بەردەوامی بەگێرێهەوێهە بەدات، وەرگریش زیاتر ئاشناییەتی دەروون و هەستی کارەکتەرەکان بێت، کە لەرابوردووی بەچیبەوێهە خەریک بوون.

پروۆسە ی فلاشباک زیاتر پەيوەستە بە باری دەروونی کارەکتەر بەتایبەتی ئەگەر رووداویکی کاریگەری لەسەر هەست و نەستی کارەکتەر دروست بکات و شوێنەواریکی بەجێ بھێلێت، کارەکتەر دەبێتەوێهە یادگاری خۆی، بەوێهە «پچرانیکی لەنێوێهە ئاسایی رووداوەکان دەخولقێت و یاد دەگەڕێتەوێهە بۆ هێنانە پێش چاوی هەندێک رووداوی رابوردووی بەمەبەستی روونکردنەوێهە ئالۆزی پێگەبەک، یان دیاریدەبەک» (۹)، لێرەدا مۆنتاژی رۆلێکی کاریگەر و بەرچاوی دەبینێت لە چۆنێهەتی دارێشتنەوێهە ئەو رووداوانە کە لەبیر و هزری وەرگر پەرتەوازەبوون، جارێکی تر بەشێوێهەکی هونەری بەرز رێکیان دەخاتەوێهە، هەرچەندە جیاوازییەکی زۆریش لەتەکنیکی مۆنتاژی هونەری فلاشباکدا لەنێوان رۆمان و فیلمی سینەما و دراما و شانۆدا هەبە، لەبەر ئەوێهە وەرگر لەکاتی خۆیندەوێهە، یان بیستنی رۆمانیک زیاتر هەستی بیستنی بەکارەهێنێت و وێنە رووداوی کارەکتەرەکان تەنیا لە مێشکی خۆی دروست دەکات بۆ ئەوێهە بزانیت شێوێهەیان چۆنە، تەنیا وێنەکان لەو و شانە بەرجەستە دەکات، کە لەنێو رۆمانەکەدا ئاماژە پێ کراوە، وەرگر وێنە رووداوی بەسەرھاتەکان نابینێت، بەلکو زیاتریش بەعەقڵ و بێرکردنەوێهە خۆی دەبەستێ، رووداوەکان چۆن چۆنی دەپچرێن و کات و زەمەن تێک دەشکێنرێت، کاتیکی کارەکتەرێک رووداویکی دەهێنێتەوێهە بیری خۆی و سەرچەم رووداوەکانی تر رادەگرێت، وەرگر تەنیا هەستی بە تێکشکاندنی رووداوەکان دەکات و زانینی کاتی رووداوەکان، کە لەرابوردووی لە چ کاتیکی روویان داوێهە تەنیا لەوێنە و شەکانەوێهە دەزانرێ، کەچی لەفیلمی سینەمایی و دراما و شانۆدا وەرگر زیاتر پشت بە هەستی بینین دەبەستێ، بۆ دیتنی ئەو رووداوانە کە لە رابوردووی روویان دا بەچاوی خۆی هەستیان پێ دەکات، چونکە کاتیکی کارەکتەر رووداویکی باس دەکات و بۆ رابوردووی دەگەڕێتەوێهە، ئەوێ هەموو رووداوەکان رادەگرێت و وەرگر بەچاوی خۆی نمایشی رووداوەکان دەبینێت کە چۆن لەئێستاوێهە بۆ رابوردووی باز دەدات، دواتر رووداوەکان

پیشکەشکردنی دەقەکەدا ھاتووہ.

۳- فلاشباکی ئاویتە: ھەردوو جۆرەکە ی پیشووی
خۆی تیدا کۆدەبیئەوہ) (۱۱).

مەبەست لە فلاشباکی دەرەکی ئەوہیە کە پۆماننووس
گێرانیوہ کە لەکاتی ئیستادا رادەگرت و بۆ رابوردو و
باس کردنی رووداو و بەسەرھاتیک دەگەریتەوہ، کە پیش
دەست پیکردنی گێرانیوہی روودانی رووداوہکان لەنیو
پۆمانە کە روویان داوہ، بەبیرھیتانەوہی بەشیکێ ئەو
رووداوانە لەئیستادا، بەواتای کاربگەربوونی کارەکتەر
بەشیکوہ و چۆنیەتی رووداوہکان لەبارودۆخیک تاییەتدا
رووی داوہ، ھەر و ھا مەبەست لەناوخنێ فلاشباکدا
ئەوہیە کە پۆماننووس کاتی ئیستا رادەگرت و
دەگەریتەوہ بۆ ئەو رووداو و بەسەرھاتانە کە
لە رابوردوویەکی نزیکدا پیش گەیشتن بەکاتی
رووداوہکانی ئیستا لە پۆسە گێرانیوہ کە، بەلام
پۆماننووس لەبەر ھەر ھۆکاریک بیئ بەسەریدا تییەریوہ
و باسی نەکردوہ، بۆیە پەنا بۆ زینی کارەکتەر دەبات و
لەکاتی ئیستادا دەگێریتەوہ.

لە جۆری سیئەمی فلاشباکدا، کە پیتی دەوتریت
فلاشباکی ئاویتە، پۆماننووس ئەو بەسەرھات و
رووداوانە دەگێریتەوہ کە لەپیش روودانی رووداوہکانی
پۆمانە کە دەستیان پێ کردوہ، ماوہیەک بەر لە
دەستپیکردنی رووداوہکانی پۆمانە کە کۆتاییان پێ
ھاتووہ، واتە پۆماننووس (رووداوہکانی ئیستا رادەگرت
و بۆ رابوردو دەگەریتەوہ و لەگەڵ ئیستادا تیکەلی
دەکات بۆ دووبارە گێرانیوہی کاتی ئیستای رووداوہکان.
لەمیانە ئەمەشەوہ تیکەل کیشییەک لەنیوان کاتی
رابوردو و ئیستادا دروست دەبیئ و گێرانیوہ کە بەرەو
ئاییندە پەرە دەسینیت) (۱۲)، پیتیستە پۆماننووس
لەھەر سێ جۆری فلاشباکدا بەوردی مامەلە لەگەڵ
رووداوہکان بکات و بەوردی کات و رووداوہکانی
دەرەوہی پۆمانە کە لەگەڵ رووداوہکانی نیو پۆمانە کە
ئاویتە بکات، لەرێگە بەکارھیتانی تەکنیکی
مۆنتاژەوہ، کە واتە ئەرکیک تری تەکنیکی مۆنتاژ لە
ھەرسێ جۆری فلاشباکدا ئەوہیە کە رووداوہکان لەزینی
کارەکتەر بەشیکوہی وینە قیدیویی نمایش دەکات و
وەرگرتن کە بینەر و بیسەری ئەو قیدیوییە بە نیو
پۆمانە کەدا ھەبە، جگە لەوہش لەگەڵ دروستبوونی
مرۆقاہ تیدا گفتوگۆ، یان (دیالۆگ) یش لەنیوان
گیانەوہراندا خولقاوہ، چونکە رێگەبەکی سروشتی و

فرجیل

بەبەکتەرەوہ دەلکیتین، چۆنیەتی بازدانی رووداوہکان و
بیرکردنەوہی وەرگر بۆ چۆنیەتی رووداوہکانی رابوردو
دواتر بەبەکتەرەوہ گرتدانیان بەبەکتەرەوہ لە ئیستا لەرێگە
تەکنیکی مۆنتاژەوہ دەکرت، کە واتە لەھەردوو حالەتدا
نووسەری پۆمان، یان فیلمی سینەمایی، یان شانۆ زیاتر
پشت بەتەکنیکی ئەو مۆنتاژەوہ دەبەستێ کە لەدەقە
ئەدەبییە کەدا لەرێگە ھونەری فلاشباکەوہ بەکاری
ھیتاوە، ھەر و ھا لەرۆماندا وەرگر زیاتر پشت بە وینە
ئەو رووداوانە دەبەستێ کە وشەکان وینە دەکیشن،
کەچی لە فیلمی سینەمایی و شانۆدا، وەرگر زیاتر پشت
بەھەستی بینین دەبەستێ، نەک وینە وشەکان، کە پاس
لە رووداوہکان دەکات، چونکە لەو دۆخەدا وەرگر
«بەئاسانی دەتوانێ خۆی تیکەلی ئەو کارەکتەرە بکات،
کە لەبارە دەبیستیت و دەخوینیتەوہ، بەتاییەتی کاتی
ھەست دەکات، دەتوانێ راستەوخۆ بەدواداچوون بۆ بێر و
باوہر و ھەست و سۆزی بکات» (۱۰).

ھونەری فلاشباک بەپیتی جۆر و چۆنیەتی ئەو
پتوہندییە کە بە ئاستی پۆسە گێرانیوہی
رووداوہکانەوہ لەنیو دەقەکەدا ھەبە لەکاتی جیا جیا
دەکرت بەچەند جۆریک کە ئەمانەن:

۱- فلاشباکی دەرەکی: بۆ پیش دەستپیکردنی
پۆمانە کە دەگەریتەوہ.

۲- فلاشباکی ناوہکی: بۆ رابوردوویەک دەگەریتەوہ
کە زیاتر پتوہندی بە سەرھاتای پۆمانە کەوہ ھەبە، کە لە

ئاسايى گفتوگۇ كۆرگۈزگۈچى ئىكەنلىكى ئۈچۈن، يان دوو كەسايە تى، يان زياتر ئەنجام دەدرىت، كە نووسەر لە دارشتى بەرھەمە كەيدا پەنای بۆ دەبات، تا سروشتى ھەلۋىستى كارەكتەرەكان بۆ نىو بەرھەمە ئەدەبىيە كەى بگوازىتە ھە، كە پەنای بۆ بردو ھە، بۆيە دىالۆگ بەگرنگىزىن سەرچا ھەى زىندوويە تى بەرھەمە ئەدەبىيە كە دادە نرىت.

لە بەرئە ھەى دىالۆگ زياتر سىفە تىكى عەقلىيە ھەمىشە جۆرىك لە پىوانەى دەروونى ھەزرى بە كارەكتەرەكانى نىو بەرھەمە ئەدەبىيە كە دەدات، ئەم پىوانە يەش دەبىتە ناسنامە يەك بۆ جىيا كۆرگۈچى ھەى كارەكتەرەكانى لە كارەكتەرەكانى دى، پىوانە نووسەر لە ھەر بەرھەمە تىكى ئەدەبىيە ئاگادارى ئاست ۋە پلە بەندى كۆمە لايە تى كارەكتەرەكانى، كە ھەر يەك كىيان شىوازى گفتوگۇ كۆرگۈچى ۋە بىر كۆرگۈچى يان جىيا ۋە، كە ۋاتە دىالۆگ زياتر پىوانە ھەى بە دەرىجىسى عەقلىيە ھەى، كە نووسەر لە پىوانە كەنە ۋە بە بىر ۋە بۆچوونى كارەكتەرەكانى ۋە چۆنە تى ھەلۋىستى ۋە كۆرگۈچى ۋە تىروانىيە ئاشنامان دەكات، ھەرچەندە دىالۆگ لە پىوانە ئەندامى ئاخواتن دەردە پىوانە ۋە ھونەرىكى دەركىيە، بەلام زياتر پەيوەستە بە عەقلى ۋە ئەو پەيامەى دەرىجە پىوانە، گەرچە لە دىالۆگدا «كارەكتەرەكان لە سەر بابە تىك گفتوگۇ دەكەن» (۱۳)، پەنگە پىوانە ھەى بەناو ۋە ھەى بەرھەمە كە ھەى، يان بە پىوانە ۋە ھەى، بەلام مەرج نىيە دىالۆگ تەنبا گفتوگۇ كۆرگۈچى، بەلكو دىالۆگ «مەيدانى بە كارەكتەرەكانى عەقلى ۋە شۆينى داھىتە كەنە تى، سەر كەوتن ۋە جوانى رازا ۋە پىوانە بە دىيارخستى دەستكە ۋە تە كەنە تى» (۱۴)، دىالۆگ تەنبا بە گفتوگۇ ئەنجام نادرىت، بەلكو شۆينى خستى ۋە ھەى عەقلى، تا چەند كارەكتەرەكان لە دەرىجىسى ۋە ھەى ۋە بۆچوونە كەنە بە سەلىقە بىت، ھىندە ئەزمون ۋە پىوانە ھەلۋىستە كەنە بەر زتر ۋە پىوانە ختر دەبن، لە بەر ئە ھەى دىالۆگ زياتر پىوانە ھەى بە لايەنى ھەزرى ۋە دەروونىيە كارەكتەرەكانى ھەى، بۆيە «دىالۆگ تەنبا ۋە تىنەى كۆمە لايە تى ۋە مېژوويى ۋە زمان، يان قسە رەمان بۆ نەيش ناكات، بەلكو دەشەت ۋە تىنەى روى قسە رەمان پىشان بەدات» (۱۵)، چۆنە تى بىر كۆرگۈچى ۋە ھەلۋىستە ۋە ھەمو ۋە كۆرگۈچى ئەنجامى دەدات، پىوانە ندىيان بەزىيان ۋە دەروونى كارەكتەرەكانى كە لە رىتگەى دىالۆگ ۋە ئاشكرا دەبىت، تا چەند دەتوانىت ئەو

رۆلەنە بگىرىت كە لە ئىرادە ۋە ھەستى كارەكتەرەكان دەخولىتە ھە، لەگەل سروشتى كارەكتەرەكان سەرى ھەلۋىستە، كە لەگەل واقىيە دەروونىيان تىكەل بو ھە ۋە رىتگە ۋە تۆۋە لە كات ۋە ساتى پىوانە گوتىگى يەكتر دەبن، يان يەكتر رەت دەكەنە ھە، كە ۋاتە دىالۆگ «رۆلى دەبىت لە بەر ۋە پىوانە چۆنە رۆدو ۋە پىوانە ھەستە شارا ۋە كان لە دەقدا، ئىنجا چ مەبەستى رۆمان نووس بىت، يان خستى ۋە روى بارى دەروونى ۋە كۆمە لايە تى، يان ھەلۋىستى كارەكتەرەكان بىت لە ئاستى كىشە ۋە مەلەنەكاندا» (۱۶). پىوانە ھونەرىكانى گىرەنە ۋە بە تىبە تى (دىالۆگ) لەگەل تەكنىكى مونتاز لە رۆماندا پىوانە ندىيە كەى دوو لايەنە ۋە بە ھىت ۋە تۆكە ھە، بە جۆرى ئەو دىالۆگ ۋە پەيوەستە كە نووسەر پەنای بۆ بردو ھە لە بەرھەمە ئەدەبىيە كەيدا بەكارى ھىنا ۋە، چۆنە تى بىر كۆرگۈچى ۋە دەرىجىسى ھەلۋىستى كارەكتەرەكان پىوانە ھەى بە جۆرى مونتاز ۋە ھەى، چۆنە مونتازى دىالۆگى بە پىوانە بەرھەمە ئەدەبىيەكان گۆرەنە بە سەردا دىت، ھەرچەندە مونتازى دىالۆگى لە رۆماندا، لە مونتازى دىالۆگى سىنەما ۋە شانۆ ۋە فىلىمدا جىيا ۋە، مونتازى دىالۆگى لە رۆماندا ۋە رگر زياتر لە رىتگەى خستى ۋە، يان بىستى دىالۆگەكان ھەست بە بوونى ئەو گوتارەنە دەكات، كە لە زەينى خۇيدا بەرھەستەى كۆرگۈچى، كە چى لە رىتگەى مونتازى دىالۆگ ۋە لە ھەندىك شۆين بى ۋە ھەى ۋە رگر بىر لە بوونى رۆدو ۋە تىك بەكەتە ۋە كە بە ھەى ئەو دىالۆگ ۋە دروست بو ھە، لەم مونتازەدا ۋە رگر زياتر لە رىتگەى ھەستى بىر كۆرگۈچى پىوانە پىوانە بە خستى ۋە دەبەستى ۋە دەزانىت كارەكتەرەكان لە چ پەلە يەكى كۆمە لايە تىدان ۋە لە رىتگەى ۋە ھەى ۋە دەرىجە كەنە ھەست بە رۆشنىيە كارەكتەرەكان دەكات، كە چى مونتازى دىالۆگ لە ھونەرى سىنەما ۋە شانۆ ۋە فىلىمدا، ۋە رگر، يان بىنە ھەست بە بوونى كەسايە تىبەكان دەكات بە پىوانە بەستى ۋە بىنە ۋە بىستى، كە كارەكتەرەكان چىن ۋە چۆن چۆنى بە شدارى رۆدو ۋە كان دەبن ۋە گفتوگۇ كەنە ئەنجام دەبن، بەم شۆيە پىوانە زياتر دەخولىتە ھە، يان دەبىستى ۋە كە شانۆ ۋە فىلىم ۋە سىنەما يە، كارەكتەرەكانىيان لە بەرچاوى بىنە بىت، بەلكو لە رۆماندا ۋە رگر خۆى ۋە تىنەى كارەكتەرەكان لە ھەز ۋە خەپالى خۇيدا دروست دەكات بە پىوانە چۆنە تى قسە كۆرگۈچى ۋە دەمە تەقەبى ئىوانىيان، دەبىت نووسەرى رۆمان لە دەقە كەيدا ھىندە ۋە ردىت كە

«قسه کردنی هەر یه که یان له گه‌ل که سایه تی هه‌ریه که یان بگوفجی و جوړی هه‌لسوکه وت و باره ده‌رونییه که ی بنوییت» (۱۷). جیاوازی نیوان شیوهی قسه‌کردن و چۆنییه تی بیرکردنه و هیان به‌شیوازی نه و مۆنتاژوه به‌نده که له دیالۆگه که دا به‌کارهینراون، چونکه به‌شیوه‌یه‌کی گشتی کاره‌کتاره‌کان له‌نیو خودی به‌ره‌مه‌که‌دا خاوه‌نی خاسیه‌ت و خه‌سله‌ت و تاییه‌تمه‌ندی خوینان، له‌م ریتگه‌یه‌وه وەرگر ناسنامه‌ی که سایه‌تییه‌کانی بو‌تاشکرا ده‌بییت، ده‌توانییت له‌تاییه‌تمه‌ندی که سایه‌تییه‌کان بگات و کاره‌کتاره‌کان له‌یه‌کتر جیا‌بکاته‌وه و «پیره‌وی ناستی رۆشن‌بیری ده‌روونی که سایه‌تییه‌کانی ده‌کات و هه‌ر چین و به‌ره‌یه‌ک گف‌ت و لفتی جیا‌وازه، ته‌نانه‌ت هه‌ر مرۆفیک به‌جوړیک ده‌دویت و وشه و زاراوه‌ی تاییه‌ت به‌خۆی هه‌یه» (۱۸). بوونی کاره‌کتاره‌ی جیا‌واز و جوړا‌وجوړی زمانی کاره‌کتاره‌کان به‌پیتی ناستی رۆشن‌بیریان له‌رۆمانیک‌دا، که هه‌ریه‌که‌یان به‌جوړیک گوزارشت له‌بیروبو‌جوونی خۆی ده‌کات، که هه‌ریه‌که‌یان شیوازی تاییه‌ت به‌خۆی هه‌یه له‌تیروانین و مامه‌له‌کردن له‌گه‌ل کاره‌کتاره‌کانی تر‌دا، بوونی جیا‌وازی له‌شیوازی ده‌برین و چۆنییه‌تی ریت‌کخه‌ستنی نه و شیوازه بو‌جیا‌وازی ناستی تیتگه‌یشتنی کاره‌کتاره‌کان له‌روداوه‌کان و چۆنییه‌تی پیره‌وکردنی جوړی مۆنتاژی دیالۆگی ده‌گه‌رپته‌وه، چونکه مۆنتاژی دیالۆگی ناست و تیروانینی کاره‌کتاره‌کان بو‌ده‌وریه‌ر شی ده‌کاته‌وه، وەرگر ده‌خاته‌ نیو‌دنیا‌ی رۆمانه‌وه به‌شیوه‌یه‌ک که بزانییت گف‌توگوکان حه‌قیقین و راسته‌قیهنه‌ن، هه‌ست به‌بوونی ده‌قیکی واقیعی بکات که له‌به‌رده‌مه‌دایه، نه‌م گف‌توگو‌یانه‌ش هۆکارن بو‌به‌ره‌و پیتش‌بردنی ره‌وتی روداوه‌کانی نیو‌رۆمان و زیندوو‌یه‌تی به‌روداوه‌کانی رۆمانه‌که ده‌به‌خشن، تا خویته‌ر له‌خویته‌نده‌وه بیزار نه‌بییت، یان گو‌یگر له‌گو‌یگرته‌نی نه‌وه ده‌قه بیزار نه‌بییت و له‌گف‌توگو‌کردنی نیوان کاره‌کتاره‌کان‌دا واقیعیه‌تیبوونی ده‌قه‌که به‌سه‌لیتی.

نابیت نه‌و زمانه‌ی له‌گف‌توگو‌کانی نیوان کاره‌کتاره‌کان‌دا به‌کار‌دیت، زمانیکی بازاری بییت، یان زمانیکی هیتنه‌ ئالۆزییت، که وەرگر به‌ئاسانی له‌واتای وشه‌کان نه‌گات، به‌لکو پیتوسته‌ رۆماننوس ده‌ست ره‌نگینی و توانایی خۆی بخاته‌گه‌ر بو‌دارش‌ستنی ده‌برین و بو‌جوونی کاره‌کتاره‌کانی نیو‌رۆمانه‌که، بو‌یه باشته‌ر وایه «وشه‌و ده‌برینه‌کانی دیالۆگ کورت و روون و ساده‌بن، به‌لام ده‌بییت خاسیه‌تی هونه‌ریان پارێزراوییت» (۱۹).

له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا شیوه و سروشتی کاره‌کتاره‌کانی پیشان بدات و ره‌نگ‌دانه‌وه‌ی بییری کاره‌کتاره‌کان هی خوینان بییت، نه‌ک شیوه‌ی ده‌ست‌کرد و دروست‌کراوی رۆماننوس بییت، چونکه خودی رۆماننوس ته‌نیا روداوه‌کان ده‌گیت‌پته‌وه، که چی کاره‌کتاره‌کان له‌دیالۆگه‌کانیان روداو و به‌سه‌رها‌ته‌کانی خودی خوینان به‌رجه‌سته ده‌که‌ن، بو‌یه وشه و ده‌برین و رسته‌کان له‌دیالۆگ‌دا جیا‌وازن، گیت‌رانه‌وه زۆرت‌رین رسته و ده‌برین له‌خۆده‌گریت و به‌چه‌ند په‌ره‌گراف و لاپه‌ره‌ ته‌واو نابیت، که چی له‌دیالۆگ‌دا زیات‌ر رسته‌کان کورت و پوخت و چر و کورت و کار‌بگه‌رن، وەرگر به‌سانایی تیتی ده‌گات و چیت‌ری پین ده‌به‌خشیت، پیتوسته هه‌ر وشه و په‌یقیک له‌دیالۆگ‌دا به‌گو‌یره‌ی ناست و پیتگه‌ی کاره‌کتاره‌کان ریت‌ک بخریت. شیوه و چۆنییه‌تی گرنگ‌یدان به‌دیالۆگ پیتوه‌ندی له‌گه‌ل ته‌کنیکی مۆنتاژ‌دا «له‌رۆمانیک‌ تا رۆمانیکی تر له‌رووی چه‌ندیتی و چۆنییه‌تییه‌وه جیا‌وازی هه‌یه» (۲۰)، چونکه مۆنتاژی دیالۆگی زیات‌ر له‌رۆمانی تاک‌ده‌نگیدا هه‌ستی پین ده‌کریت، زۆرجار وەرگر پیتش‌بینی حاله‌تیک ده‌کات روداد‌ت، که چی رۆماننوس حاله‌تیک تر ده‌خولقییت، که له‌و پیتش‌بینیه‌ جیا‌وازه که وەرگر له‌میتش‌کیدا دایر‌ش‌توه، زۆرجار له‌ئاکامی دیالۆگ‌دا روداوه‌کان هیتنه‌ به‌زیندوو‌یی دروست ده‌بن که وەرگر تووشی جوړیک له‌تاسان و بیر‌کردنه‌وه ده‌بییت، له‌به‌ره‌وه‌ی رۆماننوس پشت به‌مۆنتاژی دیالۆگی ده‌به‌ستی و به‌شیوه‌یه‌کی ئاسان روداو و پیتش‌هاته‌کان به‌ده‌سته‌وه نادات و نه‌نجامیکی تر به‌ره‌م دیت، یان له‌ناوه‌راسستی دیالۆگ‌دا، دیالۆگ ده‌چر‌پیت و رۆماننوس روداو‌یک ده‌خاته‌ شوینی دیالۆگه‌که‌وه، به‌و شیوه‌یه وەرگر هه‌میشه به‌دوای نه‌و اتا و نه‌نجامانه‌دا ده‌گه‌رپیت که په‌یوه‌ستن به‌و نه‌نجامانه‌ی که له‌میتش‌کیدا دایر‌ش‌توه، ته‌واونه‌بوونی دیالۆگه‌کان و خه‌ستنه‌ناوه‌وه‌ی روداو له‌نیو دیالۆگ‌دا، یان چیرانی دیالۆگ و خه‌ستنه‌رووی باه‌تیک تر له‌نیو دیالۆگه‌که‌دا پیتوه‌ندی به‌به‌کاره‌ینانی مۆنتاژی دیالۆگییه‌وه هه‌یه. نه‌رکیتی تری مۆنتاژی دیالۆگی نه‌وه‌یه، که وەرگر ناتوانیت بو‌هه‌میشه بریار له‌سه‌ر دروستی نه‌نجامه‌کانی نه‌و دیالۆگه‌ بدات، که هۆکارن بو‌دروست‌بوونی نه‌نجامیک، که هه‌ندیک جار وەرگر له‌نه‌نجامی روداو‌یک نزیک ده‌بیته‌وه، به‌لام رۆماننوس بو‌هیتش‌تته‌وه‌ی روداوه‌کان و جوول‌ه‌ی کات و زه‌مه‌ن له‌نیویدا زیات‌ر روداوی تر ده‌خولقییت، بو‌یه دیالۆگ

- والممارسة، دار النهار للنشر، بيروت، ١٩٧٩، ص ٩٥.
- ٦- الدكتور ابراهيم جنداري، الفضاء الروائي عند جيرا ابراهيم جيرا، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ٢٠٠١، ص ١٠٤.
- ٧- جيرا جينيت، خطاب الحكاية- بحث في المنهج، ترجمة: محمد معتمد و عبد الجليل الازدي و عمر حلبي، المجلس الاعلى للثقافة، المشروع القومي للترجمة، ٢٠٠٠، ص ٥١.
- ٨- سمير الرزوقي و جميل شاكر، مدخل الى نظرية القصة، تحليلاته و تطبيقاته، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد، ١٩٨٦، ص ٧٦.
- ٩- د. سعيد علوش، معجم المصطلحات الادبية المعاصرة، دار الكتاب اللبناني، بيروت، ١٩٨٥، ص ٩٧.
- ١٠- ١. مندلاو، الزمن والرواية، ص ١٤١.
- ١١- سعيد بقطين، تحليل الخطاب الروائي (الزمن- السرد- التبشير) منشورات مركز الثقافي العربي، بيروت، ١٩٨٩، ص ٧٧-٧٨.
- ١٢- ريزان رحمان خدر، تكنيكي گيترا نه له رومانه كاني (عبدالله سراج) دا، ل ٢٣٢.
- ١٣- مجدي وهبة و كامل المهندس، معجم المصطلحات العربية في اللغة والادب، مكتبة لبنان، ط ٢، لبنان، ١٩٨٤، ص ٣٤٠.
- ١٤- سامي سويدان في دلالية القصة و شعرية السرد، دار الاداب، بيروت، ١٩٩٠، ص ٣٦٠.
- ١٥- شجاع مسلم العاني، البناء الفني في الرواية العربية في العراق، رسالة دكتورا، كلية الاداب، جامعه بغداد، ١٩٨٧، ص ٣٧٧.
- ١٦- ريزان عوسمان (خاله ديوه)، بنياتي جوره كاني رووداو له روماني كوردي باشوري كوردستاندا له سالي (١٩٨٥-١٩٩٠)، له بلاو كراوه كاني نه كاديماي كوردي، هوليتر، ٢٠١٠، ل ١٩٠.
- ١٧- حسين عارف، نووسينه كانم له بواري ره خنه و ليكولينه وه، ل ١٩.
- ١٨- روف حسسن، نه نديشه جوانه كاني روح له چيرزكي هونهري كورديدا، به ريتوه به رايه تي چاپخانه ي روشنييري، هوليتر، ٢٠٠٥، ل ٣٥.
- ١٩- د. نجم خاليد نه لوهني، تكنيكي ديالوگ له هه ندي نمونه ي هاوچه رخي چيرزكي كورديدا، چاپخانه ي نارابخا، كه ركوك، ٢٠٠٥، ل ١٥.
- ٢٠- ريزان عوسمان (خاله ديوه)، بنياتي جوره كاني رووداو له روماني كوردي باشوري كوردستاندا، ل ١٨٩.
- * ماستر له نه ده بياتي كورديدا.

- راده گريت و ده چيت خزمهت به باسيكي دي دهكات، كه پيوه ندي به خودي ديالوگه كه وه نييه، ته نيا له به رته وه ي رهوتي ديالوگه كه له سه ر يهك ناست نه روات و وه رگر ههست به ماندوو بوون و بيزاري نهكات له خويندنه وه و گوپگرتن له رووداو ه كاني نيو رومانه كه، به لكو ده بيت هه ميشه ههست به زيندووويه تي هه موو ته و به سه رهات و ديالوگانه بكات كه خزمهت به بپير كورده وه ي ده كه يه نن. كه واته مؤنتاژي ديالوگي ده بيت زياتر واقيعي بيت و زور ليزانانه رومانووس مامه له ي له كه لدا بكات، تا كاره كتبه ره كان وهك خو بان ده ركه ون و قه ناعه تيبك لاي وه رگر دروست بكن، پيويسسته رومانووسيش له به كار هيناني مؤنتاژي ديالوگدا ره چاوي نه مانه بكات:
- ١- گفستوگوگان زياتر واقيعي بن و خزمهت به رهوتي رووداو ه كان بكن، هه روه ها سه رنجي وه رگر رابكي شتي و نه توانيت بيار له سه ر چاره نووسيان بدات.
- ٢- گفستوگو و ديالوگه كان به پيتي ناستي پله به ندي كومه لايه تي و زينگه ي كاره كتبه ره كان دابريت وه رگر زياتر به نيو رومانه كه رويچيت.
- ٣- پچراني گفستوگوگان ناييت هينده كار بگه ري هه بيت له سه ر به ره و پيش چووني رووداو ه كان وه رگر نه بيت به به شيك له بيار داني ناو رووداو ه كان.
- ٤- دوور كه وتنه وه ي خودي نووسه ر و سر و شتي گونجاندي كاره كتبه ره كاني له كه ل ده رپيني ته و وشه و زارا و انه ي به كار بان دينيت، كه واته ديالوگي مؤنتاژي ته و كاته چيژ و له زهت به وه رگر ده به خشيت، كه كاره كتبه ره كان هه ر يه كه يان به چه شن و جورتيك گوزارشت له خو بان بكن و بيروبا وه ر و تينگه يشتن و بپير كورده وه يان ته واو له يه كتر جياواز و ته واو كه ري يه كترين.

سه رچاوه و په راويزه كان:

- ١- آمنه يوسف، تقنيات السرد في النظرية والتطبيق، دار الحوار اللاذقية، ١٩٩٧، ص ٧١.
- ٢- فاتح عبدالسلام، الحوار القصصي تقنياته وعلاقاته السردية، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، ١٩٩٩، ص ١٣٥.
- ٣- احلام عبد اللطيف هادي، جماليات اللغة في القصيدة، الناشر مركز الثقافي العربي، الدار البيضاء- المغرب، ٢٠٠٤، ص ٥٥.
- ٤- ١، مندلاو، الزمن والرواية، ترجمة بكر عباس، دار الصادر للطباعة والنشر، بيروت، ١٩٩٧، ص ٧٦.
- ٥- د. موريس ابو ناصر، اللسانية والنقد الأدبي في النظرية

زمانی ئیروټیکا و شیعریهتی خه یالی ئیروټیکا

فازیل شهوړۆ
(کزیه)

(۲ - ۲)

تهوهری دووهم

شیعریهتی خه یالی ئیروټیکا له دهقه کهدا

با پیش تهوهری چه مکی خه یالی ئیروټیکا شه نوکه و بکه یین، سهر پیسیانه سه رتیک به هه واری زاراوهری (شیعریهت) دا داگرین. ده زانین که به رهه می ته ده بی ده ره اویشته ی پرۆسه یه کی ئالۆز و چروپر و قوول و پر کونوکه له بهری شاراوهریه، چند رشته ی ته ده بی هه یه، هینده ش شیواز و قالبی زمان هه یه، که هه زۆریه بیان له سه ر دارشتن و لیکه ستن و بنیادنانی - هه ندیک جاریش له سه ر هه لوه شانوه و له بهر یه ک ده ره ینانی - پیکهاته کانی زمان کار ده کن. له نیویشیاندا، شیعر وه ک داهینانیکی بالای هزر و بیر و خه یالی مرۆف، له نیو ته م کووره پر سکل و پشکوویه، گر و بلنسه ی دیاری خو ی هه یه. "پرۆسه که نه فراندنی زمانیکی تره له ناخودی زمانه سه ره کییه که دا، تهو زمانه ی بووه ته ده بری شیعه ره که، قامتیک که ره سه ته و بنه ما و نامرازی تایبهت به خو ی هه یه، که توخمی ده قه که له رسته نه ده بییه کانی تر جیاده کاته وه، که واته زمانی شیعر جوړه سیمایه کی تایبه تی ته داته ده ق و شیعریهت پیک دینیت. " (۲۹) لیره دا پیوسته ته م پرۆسه یه له گه ل با به تی (ژن) دا گری بده ینه وه. چونکه "جوانی نووریکه

له ناخوه هه لده قولیت و له ده ره وه ی جه سه ته دا شه وق و شه به ق ده داته وه" (۳۰)، که واته شیعریه تی خه یالی قویادی جه لیزاده دوو سه رچاوه ی (خه یال) ی: هه یه ته وه ی خو ی و ته وه ی ناخی ژنه که.

هه رچه نده چه مکی شیعریهت ته نیا به شیعه ره وه په یوه ست نییه، به لکو" له هه ر پیکهاته یه کی زمانیدا، که ئه رکی ئیستیتیکایی تیدا وه که خرابی، بوونی هه یه. " (۳۱)

که واته، هه ر شاعیر، کار له سه ر شیعریه تی ده ق ده کات و سه رکه وتن و هه لخلیسکانی له م کاره دا، به نده به توانستی فه ره نگی و مه عربفی و فراوانی خه یال و خه وینین و ته زمونی باش له سعنا تکاری شیعه ردا، ته مه یش له پینا و داهینانی ده قیکی نه گوترا و نه بینه را و له رپی تیکشکاندن و لادان و چه پاندن و گه مه هونه ربیه کانی جیهانی ماقوول و جیهانی ناماقوول و زۆر شتی تر که ره نگ بی ئیستا دانه هات بیت.

کو له گه یه کی بارقورسی پیکهاته ی شیعر، خه یاله، که وه ک ئاو و نان بو مرۆف پیوسته. (احلام مستغانمی) ده لیت: "کهس له و مرۆقه هه ژار تر نییه، که له خه یالدا هه ژار بی. " (۳۲)، کوردیش ده لی: "فه قیر به خه یالات ده وله مه ند ده بی". له نیوان عه قل و خه یالی شدا، به

قوبادی جهلیزاده

ناوهوه و زمانی دهرهوه. جا هر دوو زمانهکەش بۆ
تیمه مانانی پیاو (تەمومژاوی و لیلە). بۆچی؟ چونکه
زمانی ژن چەند باری زمانی پیاو (ئیمائات و ئیحای)
تیدایه، که پتر کار دهکەنه سەر ئەقلی بێ تاگایی مرۆف.
ئەمه پالنه ریکی بههتزه، که وا له شاعیر دهکات، له
پیناو کردنهوهی شفره ی زمانی ژن، زۆرتر هانا بۆ خەیاڵ
به ریت، ئینجا له بهر ئەوهی شاعیر بۆخۆی پتر خولیای
جیهانی ئیرو تیکایه (نەک ئیرو تیک) ئەوه، شیعریه تی
خەیاڵی ئیرو تیکا، به سەر زمانه سەر هکیه که یدا زال
بووه، بۆیه خۆینه ری به سه لبقه ههست دهکات که
ئەوه ندهی ئەم دهقنوسه سرووش به خشه، هینده سرووش
وه رگر نییه.

شیکردنه وه بۆ ئەم ئەفراندنه، له م بۆچونه دا چر
ده که مه وه: ئەو وهک رۆشن بیریکی به تاگا و چاوکراوه،
تیده گات، که گۆرینی دابونه ریتی نابه جیتی کولتووری
کورد ه واری و تیرامانی ناغایانه ی نیرینه ی ئیره بۆ ژن، له
دهسه لاتی ئەودا نییه، جا ژیرانه، له ریتی تهوزیف کردنی
ئەقل، به وه گه ر خستنی خەیاڵ بۆ دواندنی ئەقل و هزری
پیاو سالاری ئەم سه رده مه، به شیوه یه ک که
پیندا چوونه وه یه کی بێ تاگایانه به خۆیاندا بکه ن، ئەو
ناپیرۆزه کان پیرۆزه دکات ((ناپیرۆز له جیهان بینی
کولتووریدا)) و حه رامه کان حه لال دهکات ((حهرام له
جیهان بینی کولتووریدا)) - تا ئەو راده یه شیعه
(ژن په رسته کانی) پتر له شیعه (په خنه گره کانی)، بوونه ته
مایه ی گه ف و هه ره شه کردن له سه ر گیانی خۆی و
قه له مه که ی. جیتی خۆبه تی لیره دا، په رده له سه ر
لایه نیکی شاراه ی شیعی قوبادی جهلیزاده لایه دم -
ئەویش ئەوه یه: که شاعیر کار له سه ر جهسته ی ژن
ناکات، بۆ ورووژاندنی سیکسی و هه وسبازی، به لکو
ئەو جهسته ی ژنی کردووه ته ده قیکی والا، جهسته یه ک که
به هر دوو دیوه که یه وه (ده ره وه و ناوه وه) هه موو
توخمه کانی گه ردوون و بوونی له نیو خۆیدا شار دووه ته وه.
ئەوانه ی به شیعه کانی شاعیری عه ربه ی (نزار قه بان ی)
ناشان، له وه تیده گه ن که چۆن له ریتی ژنه وه نه ک هر
خه لکان، به لکو خۆشی هۆشیار و رۆشن بیر ده کاته وه.
ئەو به ئاشکرا له قه سیده ی (واقراً جسداک و
اتثقف) (۳۵)، دان به م نه نییه دا ده هینتی.
له په یامی شیعی قوبادی جهلیزاده دا، له ریتی ئەم

گوتە ی (جبرا خلیل جبرا)، مه ودا یه ک هه یه که ته نیا
هه ست و سۆز و حه نین په ی بێ ده بات (۳۳)، به لام بۆ
شیعیر، هه م خەیاڵ و هه م سرووش له گه ل که ره سه ته ماددی
و مه عنه و یه کانی تر پتویست، ئینجا "له دیدی هه ندیک
خەیاڵناس و ده روو ناسانیشدا، هه رگیز هه یچ شتی به قه د
(ژن) سه رچاوه ی خەیاڵ نییه." (۳۴)
له خور دکر دنه وه ی یه که کانی شیعی قوباد جهلیزاده له م
ده قه دا و له زۆرینه ی شیعه کانی دیکه یدا، تیده گه ن
که (ژن) سه رچاوه یه کی به خور و به ته وژی روویاری
خەیاڵ و سرووشی ئەوه. ئەمه له لایه ک، له لایه کی
تره وه، ئەو، (ژن) ی کردووه ته مادده ی شیعی و په یامی
شیعی خۆی. ئەمه ییش به تیکه لکردنی شیعی به تی
خەیاڵ به زمانی ئیرو تیکا، بۆیه هه رگیز هه ست ناکه ی که
شاعیر به هه مان زمانی گۆران، دلدار، عه بدوللا په شیو،
شیرکو بیکه س، له تیف هه لمه ت... تاد، بنوسی. چۆن؟
قوبادی جهلیزاده، جهسته ی ژنی کردووه ته (ده قیکی
ئەده بیی والا). مه خلوقیک لیوان لیو له خەیاڵ و
واقیع. ده ربرینی ئەم خەیاڵ و واقیعه، پتویستی به
زمانیکه، ئەو زمانی جهسته و ناخی ژنی هه لبژاردووه،
که ئالۆزترین و زه حمه تترین شیوه ی زمانی مرۆقه.
زمانیک له یه ک ساتدا، به دوو زمان دپته گۆ: زمانی

دهقهوه، بهنده ئەم خالانە دەخوینیتەوه:

* یەكسان كردنی جهستهی ژن به هه موو گهردوون و بوون (رابوردو، ئیستا، ئایینده).

* گه پاندنهوه و پیدانهوهی بهها جوانهکانی ژن به خودی ژن وهک گیان و (کیان) نهک وهک گوشت و بووکه لهی سهر جیگا.

* ههولدان بو تهریقکردنهوهی پیاو له تیرپامانه به سووک زاینهکانی بوژن، دوور له بریندارکردنی ههستی هیچ کام له دوو پهگهزهکه.

* بهستنهوهی رومانسییهت و موعاناتی ژن به رومانسییهت و موعاناتی کۆمهلگا و نهتهوه.

ئێستاش، وهک پهخهگرێکی خاکی، پێ بهخۆم دهدهم، به شیکردنهوهی ئەم دهقه شیعره، که (دهقی جهستهی ژنه)، ههندیک له تهلیسمهکانی زمان ژن لیک بدهمهوه، دلنایام دهقنوسیش دهزانێ که "سیبهری خوینهر - پهخهگر، نامادهبوونی خوێ له پرۆسهی داهینانی شیعریدا ههیه. بهو پێبهی پروابوونی داهینهر به سهرکهوتوویی بهرهمهکهی، له پروابوونی به پازیکردنی خوینهر و پهخهگر رایه له کراوه." (36)

یه کهم چهخماخهی هه دهقیکی شیعری پهسهن، بهرکهوتهی وشهیه که به بهرده نهستی خهیاڵ، ئەم وشهیه پیتی دهگوتیت (کلبله وشه). (کلبله وشه) ی ئەم دهقه ئەمهیه: (نایهه بو ژووره کهت). ئەمه یه کسهر پهلی شاعیر دهگری بو فهزا فراوانه کهی دهروهوهی (ژووره کهی ئەو). بهروه ئاسمان دهفری، بناو بو ژۆیر ده ریا لی ددها، کون و کهلینی باغ دهپشکنیت، سهر به بهههشتدا دهگری، دواتریش خوێ پێ ناگیریت و له درزی ده رگاوه وینای دیوی ناوهوهی (ژووره کهی ئەو) دهکات. لهه گه ران و سوورانهدا، وهک ههواداریکی مهزه بهی ئیروتیکیا، دهقنوس ههه سێ توخمی (ئهقل و خهیاڵ و هوش) دهخاته گهه بو دارشتهوهی بهرچهکانی. ههه بو نمونه، که سهر ههله ده بریت و سهیری ئاسمان دهکات، دهبینێ ئەوێ ژۆر قههه بالغه: شهو، تاریکی، زریوه زریوی ههزاران ههزار تهستیره، مانگ، تریفه، خه رمانه، تهستیره کشان، هههه، تههه و دووکهه، کشوماتی و بی دهنگی، ترس و سامناکی، ته نیایی و گوشه گیری، ئینجا ئەو لهه ههساره مهز نه دا، لهه شهوه، ههه سێ شت دهکاته (ههله ژاردی) کۆپلهی یه کهم: (مانگ، تهستیره،

تریفه)، بهلام چهندان ههزار ساله شاعیرهکان بهسهه نهوانه دا ههله ده لێن، نا لیره دا، زمانی ئیروتیکیای قویادی جهلیزاده دیته گو، خهیاڵ ده بیاته جیهانی ژن و له جیهانبینی ئەو دا (نایتمه کان Items) به شیهویهک دهخوایتهوه، دهقنوس که سیتی ژن تهقه موس دهکات و ده نووسی:

له گهلتا نایهه بو ئاسمان

تۆ،

له سهه کۆشی مانگ داده نیسی.

قزی تهستیره پرچ ده کهی.

به پارچه یهک تریفه وه، دهجیته لای خهیا تهکان و

من له بیر ده کهی (37).

بهه شیهویه، کۆپله دواي کۆپله دهقنوس، بیروکه کهی دههوتیه وه. دهبینن له کۆپلهکانی دواتر ناوی (جووت بوون و مههک و مههکه نهه و ده پێ و بهرزاییهکانی خوار کهمهه... تاد) دینه ناو دهقه کهوه. گهه ده شیرسن، ئەدی ئەوه نییه، دهقنوس باسی جهستهی ژن دهکات، لهمه زباتر چی؟ له دیدی منهوه ئەوه نهه دهی ئەم قه سیدهیه (هاواری) جهستهی ژنه، هینده (پوخساری) ههوه سه بازی جهستهی تیدا نابینرێ، چونکه دهقنوس پهیامی (خۆشه ویستییه کی کوشندهی) له دهقه دا شار دووه ته وه. شه کسپیریش دهلی: "دهگری، تا خه نهجهری خه مه کائمان قوولتر به ناخماندا نه چنه خواره وه." (38) (له تهوه ری چواره مدها، ئەم وتهیه راقه ده کهین).

بهه شیهویه سیحری جوانیی دهقه که له سیحری جوانیی دنیای ژندا خوێ ده دۆزیته وه. ناوه رۆکی شیعهر (به جوانی و ناشیرینییه وه) له وینهی هونه ریدا وه ده رده که ویت، که تهویش له سنعاتکاری شیعریدا له گهه وشه و وشه سازیدا بهرجه سته ده بیته. شاعیری مرۆقدوست وشه بو سووک کردنی کهس به کار ناهینێ، ئەوه تا (سلفاتۆر کواسیمودۆ Salvatore Quasimodo)، دهلی "شاعیری پهسهن ههه رگیز وشهکانی بو سزادان و تهشکه نهجهدانی کهسانی تر به کار ناهینێ، ههله سه نگاندن و نرخاندنی ئەو بو شتهکان، له جیهانی داهیناندا دهخوایتهوه، به جدیدیش کار دهکات خوێ له نیو قالیی دهستنوسی پیغه مبه رانه دا، کۆت و بهند نهکات." (39)

تهوهری سییه م دهروونشیکاریی دهقه که

ئه فسوسوس! ئیشکردنی رهخنکارانه، له دهروونشیکاریی ئه ده بیدا، له لای ئیمه بابه تیکی پشتگوئی خراو و بی بایه خه، کتیبخانهی کوردی له کتیبی رهخنه ی شیکاریی دهروونی بابه ته کانی ئه ده بی زۆر بی به شه، کۆی به ره مه چاپکراوه کافمان له ژماره ی په نجه کانی دهست تینا په رن. به پشت به ستن به زانیاریی سه رده میانه ی دهرووناسی و کۆمه لئاسی و زمانه وانیی ئه نترۆپۆلۆژی (Psychology, Sociology & Linguistic Anthropology)، له توژیینه وه و شیتته لکاریی ئه م دهقه دا، ئه م (۶) هه بیه ره تان (بابه ته تان) (۴۰) * بۆ راقه ده که یین که به حاله تیکی تایبته به ده فنوس، یان ژنه که، یان هه ر دوو کیان به یه که وه به ندن:

یه که م: هه بیه ری غیره: (Jealousy)

غیره کردن هه ستیکی خۆسکی سروشتی مرۆقه، له دوای ته مه نی پینج مانگیه وه له مندالدا ده رده که وئ، له کتیبه ناسمانیه کانی شدا ناماژه ی پی دراوه. دهرووناسان خه سلته و دیارده ی چه ند جوړتیکیان ده ستیشان کردوه و کۆمه لئاسانیش رۆلی کولتور و په روه ده و ئایین له گه شه کردنی (یان دامرکاندنه وه ی) دا بی به ری ناکه ن.

ئه م جوړه غیره یه که له م دهقه دا، خۆی شار دووه ته وه، پی ده گوتیت (غیره ی رۆمانسیه ت)، که له دیدی دهرووناسیه وه، هۆکاری ئالۆزکردنی دهروونی و تاساندنی خاوه نه که یه تی که وا ده کات هه ستی (ریزه خۆی Self-esteem) له ده ست بدات و پیوه ندیه کۆمه لایه تیه کانی نیوان (دوو هاوسه ر، دوو هاوپی، دوو خۆشه وسته) له بار بیات، ئه گه رچی کۆمه لئاسه کان به هه ره شه یه کی گه وره ی سه ر هزر و ره فتار و ئه خلاقی داده نین، تا قمتیک له دهرووناسان، به پیچه وانه ی گروپی یه که م، به هه ستیکی په سه ند و ئه رینی ده زانن له پته وکردنی پیوه ندیه خۆشه وسته یه کان، له و روانگه یه وه که سه رچاوه ی غیره ی رۆمانسیه ت خۆشه وسته یه، ئه مه ییش خۆرسکانه دروست ده بی و ناچیتته خانه ی دوژمنکاریه وه (۴۱).

هه ستی غیره کردن له لای هه ر دوو ره گه زی نیر و می

هه یه، له لیکۆلینه وه یه کی زانستیدا، هه ر دوو کۆمه لئاس (گیۆریرۆ و ئه نده رسن Laura K. Guerrer * & Peter A. Anderson) گه یشتوونه ته ئه و ئاکامه، که هه ستی غیره کردن له لای ژن، رپژه که ی (شه ش) هیندی غیره ی پیاوانه.

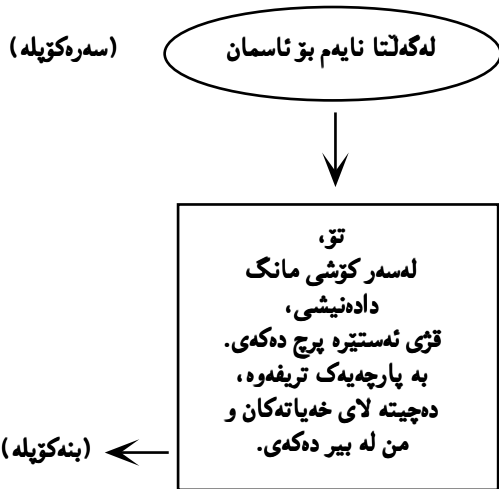
سه به ره که له م دهقه دا ئه وه یه، هاوکیشه که پیچه وانه بووه ته وه، ئه وه ده فنوسه (پیاو) که غیره ی له خۆشه وسته که ی (ژن) په یدا کردوه. هه موو کۆیه ره مه شیعریه کانی قوبادی جه لیزاده له سه رهنده و بیژینگ بده ی، به زحه مت دوو دهق ده دۆزیته وه که (ئیحای - ئاماژه ی) دوورکه و تنه وه و ده ست لیک به ردانی (له گه ل ژن) دا تیدا بی. ئه و له سه ر جیگا و ناو جو لانه و به ره نه جهره و سه ر باله کۆن و ژیر ده وار و ناو ئه شکه وت و ناو حه مام و بن چه تر و ژیر ستیان و ناو گه وه ری تووله سه گاندا له گه ل ژندا ده بینیت، ئه دی خیره له م دهقه شیعره دا، (۵) جار هاوار ده کات: (له گه لئا نایه م بۆ...؟) خۆ ئه و ژنه نایبات بۆ جه هه نه م، هه موو گه شته کانی بۆ شوینی خۆش خۆشی وه ک ئاسمان و ده ربا و باغ و به هه شت و ژووره که یه تی!

وه لآمه که، ئاشکرایه، ده فنوسه ی غیره له دل، هینده ئه و ژنه ی خۆش ده ویت که حه ز ناکات بۆ یه ک ده قیقه له بییری بکات و هۆش و هه ستی خۆی بداته که سیک، یان شتیک دیکه، له غه بری خۆی (ئه و پیاوه) به ولاوه.

له ده ستپیک دهقه که دا، هه ست ده که یین که شاعیر، مانگ و ئه ستیره و تریفه و ماسی و مه رجان و شه پۆل و گو ل و په پوله و شه ونم و شه راب و فریشته و غیلمان و ئاوینه و... تاد، ته نانه ت مووه کانی چه ناگه ی ژنه که ش ده بوغزینی، به لآم بۆغزیک لیوان لیوه له ئه قبنداری و ئه مه کداری، بۆیه (۵) جار ان له به ره خۆی ده نووزیته وه و ده لئ: (من له بییر ده که ی) (۴۲) *

له جیتی خۆیه تی که لییره دا ناماژه یه ک به (هونه ری گه راندنه وه ی شیعری) بکه یین، که "دیاردیه کی شیوازه ریبه، له ره وانیشی و زماناسی و ره خنده دا به گشتی باس ده کرت. گه رانه وه به فزه و وته کانییه وه، بریتیه له دووباره کردنه وه و ناوه یسانی و شه و ده سه وازه کان، له شوینیکی دیکه ی جیا له جیگه که ی که له به رایه وه و تراون. (۴۳) له م دهقه دا دوو جوړ گه راندنه وه ی شیعری ده بینین:

دووم: هه‌بهری تۆله (Avenge)

دەروونناس و کۆمەڵناسەکان، یاسای (کردار و پەرچەکردار)یان لە بابەتی فیزیکی، گواستوووەتەووە بۆ بوارەکانی خۆیان. پرۆفیسۆر (ئیان مکیی Ian Mckee)، لە زانکۆی (Alelaide) لە ئۆسترالیا، لە تۆیژینەووەیه‌کی زانستیدا لە سالی (۲۰۰۸)، گە‌ب‌شته‌ ئه‌و ئه‌جمامه‌ که "تۆله‌سپین پتر ئه‌و که‌سانه‌ن که‌ خۆیان به‌ خاوه‌ن هه‌یز و ده‌سه‌لات ده‌زانن و باری کولتوووری و به‌ره‌للا‌یی بچ‌ یاسایی هانده‌ری خولقاندنی ده‌رفه‌تی تۆله‌ سه‌ندنه‌وه‌یه‌. تۆله‌سپین، له‌ تۆله‌نه‌کردنه‌وه‌یدا، خۆی به‌ چاوشۆر و چاوشکا‌و ده‌بینی." (۴۷)

کۆپله‌ی (۶) له‌م ده‌قه‌که‌دا، بۆنویه‌رامه‌ی تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌ی لێدی، چونکه‌ ده‌قنوس، وه‌ک پیا‌و خۆی به‌هه‌یز و ده‌سه‌لاتدار ده‌بینی، له‌سه‌رێکی دیکه‌شه‌وه، له‌ به‌رانبه‌ر ئه‌و جرتوفرت و سه‌فه‌ر و گه‌شتانه‌ی (ژن)ه‌که‌شه‌دا خۆی به‌ دۆرا‌و دیتسه‌ به‌رچا‌و، (شیتا‌لکاریه‌که‌ی پرۆفیسۆر ئیان مکیی)، ئینجا ئه‌گه‌ر هه‌موو کارێک پەرچە‌کرداری هه‌بچ، پەرچە‌کرداری ده‌قنوس، هه‌ل قۆستنه‌وه‌ له‌ شه‌وه‌زنه‌نگه‌که‌، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و به‌زۆر ژنه‌ی په‌لکیشی ئه‌و شوینه‌ نه‌کردوه، ئه‌و بۆ خۆی بریاری داوه، چونکه‌ ده‌لێ:

له‌گه‌لتا دیم بۆ شه‌وه‌زنه‌نگ...

تۆ،

له‌ ترسا

باوه‌ش به‌ پروناکی مندا ده‌که‌یت

* گه‌رانه‌وه‌ی سه‌ره‌تا و کۆتا: (Symplote Repeti-tion) که‌ له‌ سه‌ره‌تای هه‌موو کۆپله‌کاندا هاتوو‌ه (له‌گه‌لتا) له‌ کۆتاییه‌کانیشدا (له‌ بیر ده‌که‌ی)، که‌ (۵) جاران دووباره‌ بوونه‌ته‌وه‌.

* گه‌رانه‌وه‌ی پله‌دار (Progressive Repetition): که‌ ده‌ستپێکی رسته‌یه‌کی راگه‌یاندنی نه‌فیه‌ه (لیره‌دا) و رسته‌ی تر له‌ فۆرمی جیا‌وازا‌دا، به‌دوای خۆیدا دیتنی و هه‌ر جاره‌ی بیرۆکه‌یه‌کی تازه‌ هه‌لده‌گریت (۴۴)، بروانه‌ (له‌گه‌لتا) (۶) جار دووباره‌ بووه‌ته‌وه‌ و هه‌ر جاره‌ی بیرۆکه‌یه‌کی تازه‌ی به‌دوای خۆیدا هه‌یناوه‌.

به‌های دووباره‌بوونه‌وه (گه‌رانه‌وه) له‌م شیعره‌ کۆپله‌یه‌دا:

بنیاتی کۆپله‌یی (Stanza Structur) یه‌که‌که‌ له‌ پێکهاته‌کانی وینه‌ی گشتی، شیعره‌که‌ له‌سه‌ر بنه‌مای چه‌ند کۆپله‌یه‌ک دروست ده‌بیت و یه‌ک یه‌کی ته‌وا‌و ده‌کات و "هه‌ر یه‌ک له‌م کۆپلانه‌ش به‌جیا مانایه‌کی جوان به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌دن، به‌ هه‌موو کۆپله‌کانیش ره‌نگاو‌ره‌نگیه‌ک به‌ وینه‌ی هه‌مه‌جۆر ده‌به‌خشن و وینه‌یه‌کی گشتی دروست ده‌که‌ن" (۴۵). ئه‌م جۆره‌ بنیاد ده‌نرین له‌سه‌ر "به‌کاره‌ینانی کۆپله‌ که‌ یه‌که‌ی جۆرا‌وجۆر پێکدیتن، که‌ کیانیتکی سه‌ره‌خۆی هه‌یه‌ به‌ شیوه‌یه‌ک که‌ به‌ یه‌کتر په‌یوه‌ست ده‌بن. په‌یوه‌ستیتکی توند له‌ یه‌که‌یه‌کی ته‌وا‌ومه‌ندی ده‌روونی، یان لۆژیک و ئۆرگانی" (۴۶).

ئه‌م شیعره‌ جۆره‌ دووباره‌بوونه‌وه‌یه‌کی تێدا‌یه، که‌ گوته‌ی (له‌گه‌لتا نايم) له‌ هه‌موو سه‌ره‌ کۆپله‌کان پات ده‌بیتته‌وه، به‌لام هه‌ر جاره‌ به‌دیدیتکی جیا‌واز، له‌کۆتایی کۆپله‌کانیش گوته‌ی (من له‌بیر ده‌که‌ی) پات بووه‌ته‌وه، خۆینه‌ر چاوه‌رپێ ئه‌وه‌ ده‌کا، که‌ گوته‌ی (من له‌بیر ده‌که‌ی) تا کۆتایی به‌رده‌وام بچ، له‌سه‌ره‌ کۆپله‌ی کۆتایی ده‌لێ (له‌گه‌لتا دیم) له‌بنه‌ کۆپله‌ی کۆتاییدا ئاویتته‌ی جه‌سته‌ و روحی شاعیر ده‌بیت، ئاسمان و ده‌ریا و باغ و به‌هه‌شت و ژوو‌ره‌که‌ی له‌بیر ده‌کات. ئه‌رکی هه‌موو سه‌ره‌ کۆپله‌کان کردنه‌وه‌ی ده‌روازه‌یه‌کی نوێیه‌ بۆ نووسین، به‌نە‌کۆپله‌کانیش، کۆپله‌که‌ قوفل ده‌دات و مانای خۆی به‌ده‌سته‌وه‌ ده‌دات.

بروانه‌ ئه‌م هیلکاریه‌:

دەپارټمەنتە جیت نەهیتلەم

تەنیا بۆنی من

تەنیا چەمی من دەبیستی

دەست دەخەیتە کەمەری من

هەرچەندە خۆینی تۆلەسەندنەوهە کە ماچ و مرچیککی زۆرە، بەلام ئەشکەنجە دەروونی تێدا، چونکە ژنە زۆر دەترسێ و ئەشکەنجە جەستەیشی تێدا، وەک هەست بە تەنیا کەردن و باوەشکردنێکی نابەدڵ و چاوەروان نەکراو، بەلام ئەمە چۆن لە رەفتاری قویادی جەلیزادە دەوهشیتەوه؟

لەم دەقەدا، دەقنوس عاشقیکی غیرە لە دلە. لە ژیانای رۆژانەماندا، لەم ژینگە کوردەوارییەدا، کەسی غیرە لە دلەمان بینیوه، شووشەیی ئۆتۆمبیلی (خۆشەویستەکە) شکاندوو، کەلویەلی نیو مالی وردوخاش کردوو، بە رۆژ و هەفتە قسە لە گەڵ بریووتەوه و رەنگ بێ زیاتریش، کەواتە ماچەکانی تۆلە، لێرەدا شتیکی ترسناک نین بە بەراورد بە کولتورە کەمان. رەنگ بێ برینەکان سارپێژکەنەوه و ئاوێکیش بە ناگری غیرە کەدا بکەن!

سێتیم: هەیبەری ترس لە تاریکیدا

(Nyctophobia):

پرۆفیسۆر (هیلمۆت یونگەر) لە کتیبی (دەروناسیی ترس)دا، وای پێناسە کردوو: "حاله تیکی دەروونی ئالۆز و بەهێزە، بە هۆی رووداویکی ترسناکەوه لەباری ئیستادا (یان وەبیر هاتنەوهی سەردەمانیکی پێشتر و مندالی)، بەسەر کەسەکاندا دیت. نیشانەکانی لە کەسی ترساودا دەردەکەون، وەک: دلەراوکی و زیاد لێدانی دل و پەشۆکای مێشک و هەناسەسواری و لەرزین و ئارەقەکردن و گرزبوونی دەمار و ماسوولکەکان و گێژبوون و ژانەسەر و سینگ ئیشە. چارەسەریشی لە ریتی (دەروونشیکاری و چارەسەری دەروونی و رەفتاری و هیۆتیزم - واتا خەواندنی موگناتیسی -) دەکریت (٤٨).

لە کۆیلە شەشەمی دەقە کەدا، هەندیک لە نیشانەکانی ترس لە ژنە ترساوەکە باوەشی قویادی جەلیزادە دەبینن. دەقنوس دەزانێ، کە ئەو ژنە لە شەوهەزەنگ دەترسێ، بۆیە دەلێ (تۆ، لە ترسا...).

ماتبوون و پارێزەوه و دەست گیرکردن لە کەمەری شاعیر،

نیشانە شەهژان و تیکچوونی باری دەروونی ژنە کە یە دەکرێ هۆکاری ترسانی ئەو لە شەوهەزەنگ، ئەم لیکدانانەوهی بۆ بکریت:

* ئاساییە کە ژنە کە بۆ خۆی ترسی لە تاریکی هەبێ، راپۆرتیکی چارەسەری دەروونی لە ریتی خەواندنی موگناتیسی، ئاشکرای کردوو، جگە لە مندالی و هەرزەکار، گەورەکانیش بە رپێژبەک لە تاریکی دەترسن (٤٩)، ترسانی ژن لە تاریکی، بە پلە شەشەم دێ دوای: ترس لە مشک و مار، ترس لە خشۆکەکان، ترس لە ئاسمان، ترس لە خەلک، ترس لە بەرزایی (٥٠).

* دوور نییە ترسە کە هی سەردەمی مندالی بیت و بە شەوهەزەنگ قەلس بیت و بترسێ.

* دەکرێ دەقنوس وەک میتافۆر بۆ شەوهەزەنگی کولتوری و کۆمەلایەتی و رۆشنییری، کۆمەلگای کوردەواری بەکاری هێنابێ. تاکە ئارامگە کەش وەک (شیلتەر Shelter) باوەشی ئەو پیاوه بیت.

چوارەم: هەیبەری ئاوینەهەوسبازی (Katoptronophobia):

چپۆرەرگرتن لە جەستە، بەهەر شتیوازیکی بێ، لە ریتی بەکارهێنانی ئاوینەوه لە لایەن نیرینە، یان مێینەوه، دەبرێ باریکی دەروونی نا ئاساییە، پیتی دەگوتریت (ئاوینە هەوسبازی Katoptronophilia) (٥١).

لە کۆیلە پێنجەمی دەقە کەدا، لەبەر ئاوینەکە ی ژووورە کەیدا، ژنە کە چەند شتیکی ئەنجام دەدا، هەرچەند گەمە ئیرووتیکی نەکردوو، بەلام وینەکان پەيامی ورووژینەریان تێدا، کە راستەوخۆ کار دەکەن سەر هەستی پەيامگر، تەنانەت ژنە بۆ خۆی (سەرسام بووه)، کە ئەمەش دەرھاویشتە وینەکانی مەمک و دەری و مەمکەند و ئاوەلکراس و خالەکانی سەرشان و پشت و بەرزاییەکانی خوار کەمەری ناو ئاوینەکەن.

لە قەسریکی مەلیک فاروق (١٩٢٠ - ١٩٦٥)، کە مەلیکی میسر و سوودان بوو، هەموو دیوار و بنمیچی ژووری نووستنی، ئاوینەدار بوو. بۆ هەرلایەک پروانی خۆت دەبینی، ئەمەیش نیشانە ی باریکی دەروونی ئەو مەلیکە نیشان دەدا (٥٢).

پێنجەم: هەیبەری سەرەتاتکی (Voyeurism):

ئەو کەسە بەدزییەوه، لە درزی دەرگا و پەنجەرە و کون

و کولانکه‌وه به قهستی چیژوه‌رگرتن تهماشای کهسانی رووت و نیووه رووت ده‌کات پیتی ده‌گوت‌تریت (سهره‌تاتکتیکه‌ر Voyeur) (۵۳).

ههرچه‌نده له کۆپله‌ی پینجه‌مدا، نازانین که ده‌قنوووس به دزیبه‌وه تهماشای ژنه‌ی کردووه، یان له ژووره‌وه به دیاریبه‌وه دانیشتووه، به‌لام دلنیا‌ین، که گوتاره‌که‌ی بۆ ئیمه‌ی ده‌گپرتنه‌وه له زاری ئه‌وه‌وه ده‌ییستین، بۆیه حوکمه‌که به ههلپه‌سیرراوی ده‌هیلینه‌وه! (۵۴)

شه‌شم: هه‌بهری ناشقه ژیر پۆشاک‌ی ژنان: (Underwear Fetishism)

ئهم خولیا‌بوونه، که باریکی ده‌روونی ناتهن‌دروسته، پتر به نیرینه‌وه بنده، به‌لام ژنیش هه‌یه چیژ له تهماشاکردنی جلی ژیره‌وه وهرده‌گریت. به‌وه که‌سانه ده‌گوت‌تریت (ده‌ریی پهرست Panty Fetish)، بۆیه دز هه‌یه تهنیا ههر ده‌ریی ژنان ده‌دزی (۵۵)، له کۆپله‌ی پینجه‌می ده‌قه‌که‌دا هاتووه:

سه‌د جار ده‌ریی و مه‌مه‌کبه‌ند و ئاوه‌لکراسه‌کانت

تاقی ده‌که‌پته‌وه

ئهمه جگه له نیشاناندانی راپاریی ژنه‌که له ههلپه‌ژاردنی جله‌کانی، جوژه چیژوه‌رگرتنیک له نیوان وشه‌کانی دیره‌که‌دا ده‌بینیت، که په‌یوه‌سته به‌وه خاله‌ی له‌سه‌ره‌وه ئاماره‌مان پێ دا، به‌لام خالیک‌ی گه‌ش نییه.

لیره‌دا ده‌یی بلیم، خوتنده‌وه‌ی جیهانی ژن، به‌چاوی پی‌اوانه‌وه، ده‌رهاویشته‌ی زۆر دادپه‌روه‌رانه و زۆر راستگۆیان‌ه‌ی نابێ، چونکه سه‌ره‌رای ئه‌وه پیتشکه‌وتنه مه‌زنانه‌ی بواره‌کانی مه‌عریفه، ئیستتا زۆر راز و جه‌نگه‌لی عاسی له جیهانی ژندا ماوه، ئیمه‌ی پی‌اوانه‌ی بتوانین بیدۆزینه‌وه و که‌شفی بکه‌ین. تازه به‌تازه دکتۆر (ئیزریل ئه‌براموڤ Israel Abramov)، له (City University of New York)، له لیکۆلینه‌وه‌یه‌کیدا ده‌گاته ئه‌وه ئه‌نجامه که چاوه‌کانی ژن به شتیوه‌یه‌کی زۆر جیاواز له چاوی پی‌اوان، په‌نگه‌کان ده‌بینن، واتا ئه‌وه په‌نگه‌ سه‌وزه‌ی تۆی پی‌اوانه‌ی ده‌بینی له هه‌مان پارچه قوماشدا شتیوه‌یه‌کی تری له‌به‌ر چاوی ژن هه‌یه، ئه‌وه جگه له‌وه‌ی ئه‌وان مه‌ودای پیش‌خۆیان فراوانتر له هه‌ی پی‌اوانه‌ی ده‌بینن، بۆیه ژن که‌متر رووداوی ئوتۆمبیلی له ده‌ست رووداده‌ت (۵۶).

ههر زانستی‌یا‌نه سه‌لمینراوه که سوژ و عه‌تفی ژن چهند

بار له هه‌ی پی‌اوانه‌ی زیاتره، ههر بۆیه زۆریه‌ی ژینگه‌پارێز و گیاندار په‌روه‌ره‌کان ژن (۵۷)، پیتوهندی ئه‌م شتانه به ده‌قنوووسه‌وه له‌وه‌دا چرده‌که‌مه‌وه، که ئه‌وه زۆر هه‌ولده‌تات به چاوی ژنه‌وه تهماشای ده‌وره‌به‌ر بکات، ئه‌مه‌یش به سوود له شیعریه‌ی خه‌یالی ئیروئتیکادا وهرگرتن. وه‌ک (فالاس ستیقینس) ده‌لی: "شعیر گوشاری خه‌یاله، قورسایه‌ی واقیعمان له‌سه‌ر سووک ده‌کات." (۵۸)

نابێ گرنگیدانی ده‌قنوووس، به‌ زمانی جه‌سته، لیره‌ فه‌رامۆش بکریت، ههرچه‌ند زمانی جه‌سته‌ی ژن پره له ئیمات و ئاماره، وه‌لی قریادی جه‌لیزاده، بویره‌انه چووه‌ته ناو جیهانه‌که و سه‌رکه‌وتوانه‌ش هاتووه‌ته‌وه، ئه‌وه‌تا له‌م ده‌قه شیعریه‌دا که ههر (۱۸۰) وشه (۳۱) ئاماره‌ی زمانی جه‌سته‌ی ژنی تیدایه، وه‌ک: (دادنه‌یشی، قژ پرچ ده‌که‌ی، ده‌چیته لای، من له‌بیر ده‌که‌ی، به سواری، ویتل ده‌بیت، مال ده‌به‌یت، ده‌ست له مه‌مک ده‌ده‌ی، ده‌ره‌قسیتی، جوت ده‌بی، سه‌رسام ده‌بی، تاقی ده‌که‌یته‌وه، ده‌به‌ستیت، په‌ریشانی ده‌که‌ی، ده‌ریشیت، په‌رنگ ده‌که‌ی، ئه‌ژمار ده‌که‌ی، دل ته‌نگ ده‌بی، بیر له ده‌که‌یته‌وه، باوه‌ش ده‌که‌یت، ده‌پارینه‌وه، ده‌بیستین ده‌ست ده‌خه‌یته‌که‌مه‌ر، به‌ره‌للای ده‌که‌ی، سه‌رگه‌رم ده‌بیت، له‌ بیر ده‌که‌ی - ۶ جار)

له‌وه‌دیه‌ی ئه‌فسانه‌وه:

ئهم برکه‌یه به‌م خالانه‌ چرده‌که‌مه‌وه:

* ههرچه‌نده هه‌یچ کلله وشه‌یه‌ک نادۆزمه‌وه له کۆپله‌ی یه‌که‌می ده‌قه‌که‌دا، که فرینی ژنه‌که بۆ ئاسمان، به ئه‌فسانه‌ به‌ستیته‌وه، به‌لام خودی کرداره‌که ئه‌فسانه ئامیژه. ئه‌مه‌یش له میتۆلۆژیای گریکیدا بوونی هه‌یه، کاتیک (Icarus) و باوکی ویستیان بال بۆ خۆیان دروست بکه‌ن و له زیندان هه‌لفین و هه‌لین (۵۹).

* ده‌باره‌ی بناو لی‌دانی ژنه‌که‌ش نیو ده‌ریادا له کۆپله‌ی دووه‌مدا، ئه‌گه‌رچی پتر له (۲۵) ئه‌فسانه، ده‌باره‌ی مروڤ و ده‌ریا، له میتۆلۆژیای میلله‌تاندا هه‌یه، چونکه ژینگه و پیتگی کوردستان له ده‌ریا نزیک نییه، هه‌یچ ئه‌فسانه‌یه‌کم له‌م باره‌یه‌وه نه‌دۆزیه‌وه، بۆیه ده‌قنوووس به‌ خه‌یالی زیره‌کانه‌ی فراوانی ئه‌م که‌شه ئه‌فسانییه‌ی له‌م کۆپله‌دا ئه‌فراندووه.

* له سه‌ردانی ژنه‌که‌ش بۆ به‌هه‌شت، له کۆپله‌ی چواره‌مدا، ده‌قنوووس زۆر وردین نه‌بووه، چونکه ئه‌وه

وہسلفی ٺہو ٻو ٺہو جیگہ بہ دہیکات، وہسفی بہہشت نییہ، بہلکو وہسفی (جہنہ تہ)، چونکہ لہ زانستی ئایینی ئیسلامدا، جیواازی لہ نیوان (جہنہ ت) و بہہشت ہہیہ، تہنانت لہ لای ہہندیک جصولہکان، خودی (قودس - ٺورشلیم) بہ بہہشت دادہنن (۶۰)، ٻوہ شیاوتر بوو بلتیت: (لہگہلٺا نایہم ٻو جہنہ ت...).

تہوہری چوارہم

قوبادی جہلیزادہ لہ نیوان چوون و نہ چووندا

لہ خویندنہوی بہندہ ٻو ٺہم دہقہ، وہک ٻہخنہگریک، گہیشتمہ ٺہو ٺہنجامہ کہ قوبادی جہلیزادہ، زور زیرہکانہ ہہولئی داوہ خویندہرہکانی چاو بہست بکات، کہ گواہ، ٺہو نامادہ نییہ لہگہل ٺہو ٺنہدا بچیتہ ناسمان و ناو دہریا و باغ و بہہشت، تہنانت ٺورہکہشی، کہچی راستییہکہی وا نییہ! "جورہ روونییہک بہ شیعہرہکانی قوبادی جہلیزادہوہ دبارہ، روونییہکی فریودہرہ ٻو ٺہو خویندہرانہی تہنیا توانایی دیوی دہرہوہی ٺہو شیعہرانہبان ہہیہ، وینہ ہہرہ روونہکانیشی پیوستیان بہوہ ہہیہ، قوول لییان رامینین" (۶۱)، چونکہ:

یہک: وہک شاعیرتیکی ٺنپہرست، دلئی وہبہر نادا، ٺہو ٺنہ بہ تہنیا بہجیتی بہیلئی. **دوو:** ٺہو لہ ہہموو گہشتہکاندا لہگہل ٺہو ٺنہبووہ، دہنا چوزانی ٺہو دہچی لہسہر کوشی مانگ دادہنیشیت و سواری سوورہ ماسی دہبیت و دہست لہ مہمکی گول دہکات و لہگہل فریشتمہکاندا مہست دہبج و بن بالئی خوئی موہتہر دہکات... تاد ٺہو لہم دہقہدا، رازتیکی دلئی خویمان ٻو ٺاشکرا دہکات، کہ زور نیگہران و موزاحیمہ لہو سہفہرانہی ٺہو ٺنہ ٻو ٺہو جیگیانہ، ٺہمہش لہ سونگہی پەرؤشی و غیرہکردنہوہ ہاتوہ. دہنا ٺہوہتا قوبادی جہلیزادہ لہ قہسیدہی (رووباری ٺہر) کہ (۶) کویلہیہ لہ (۳۸) دیردا. (۶) جار بہلین دووپات دہکاتہوہ، کہ لہ سہختترین چرکہساتی ٺیاندا، نامادہ نییہ، ٻو چاوترووکانیک، لئی دوورکہویتہوہ، ٺہو لہ کویلہی دووہمدا دلئی:

گہر تو (دوزخ) یش بیت من دیم

تا لہ ناو بلتیسہ سوورہکانت

ہہلپرووکیم

بہلینت پین دہدم

کہ ٺاور لہ شہپولی دہریاکان

نہدہموہ (۶۲)

جا بہ ہہمان نہزم و نہغمہ لہ کویلہکانی تر بہلینہ کہ دووبارہ دہکاتہوہ و لہ کویلہی شہشہمیشدا دلئی:

گہر تو،

رووباری ٺہہریش بیت من دیم

تا مہلہی فہنا بوونت تیا بکہم

بہلینت پین دہدم

گوی لہ فریاد و ہاوری

بہردہکانی کہنار نہگرم (۶۳).

لہم چوون و نہچوونہدا، قوبادی جہلیزادہ، تہنیا بہ (۵۳) وشہ، شانؤگہرییہکی تراجیدی ٺہم ولاتہ نمایش دہکات، کہ گہر بہ دیقہت لہ (دہقی کراوہی جہستہی ٺن) لہم شیعہرہدا بدہیت، باشتر لہ زمانی ئیرؤتیکی شاعیر تی دہگہیت و دہبینی چون ناپیرؤژہکان پیرؤژ دہکات و ہہمیشہ سوپہر و قہلغانی ٺنہ. ٺہو دلئی:

(سوژن)

وہرہ بہردہرگا...

منیش دیم

تو،

بہ قز رادہکیشنہ ٺورہوہ

من بہ پہت.

وہرہ ناو پہنجہرہ...

منیش دیم

چاوی تو بہ کویری دہپژن

چاوی من بہ سوژن.

وہرہ سہریان

منیش دیم

تو،

بہ پال دہخنہخوارہوہ

من بہ لہقہ.

مہیہ دہرہوہ

منیش نایہم

لہ ٺورہوہ

شہویک عشق

تو

ده کورژیت

و

سپیده‌یهک

من به فیشهک (۶۴).

ناکام

* دهقنوس خواوهن زمانی ئیرۆتیکا، تاییهت به
خۆبه‌تی و دووره‌په‌ریزه له نمایش کردنی دیمه‌نی ئیرۆتیک
و پۆرنۆگرافی به قه‌ستییه هه‌وه‌سبازی.
* جه‌سته‌ی ژن، له دیدی ئه‌وه‌وه، ده‌قیکی کراوه‌ی
ئه‌ده‌بیه، له ریتی کولاندنه‌وه‌ی زام و برینه‌کانی، و یژدانی
نیرسالاری وه‌ئاگادینیتته‌وه.

* شیعریه‌تی خه‌یالی ئیرۆتیکا له لای ئه‌و،
تیکه‌له‌یه‌که له دوو خه‌یال: خه‌یالی خود و خه‌یالی ژن.
* دهقنوس شاره‌زایی باشی له زمانی جه‌سته‌ی ژندا
هه‌یه، هه‌رچه‌نده ئه‌و زمانه‌ی ژن ئالۆز و ته‌موموژاوییه.
* به شیوه‌یه‌کی تر، شیعره‌کانی ته‌رجه‌مه‌ی گوتاریکی
(ولت ویتمان) له که ده‌لی: "ته‌ی ژن شه‌رمی پێ ناوی،
تۆ ده‌روازه‌کانی جه‌سته و تۆ ده‌روازه‌کانی رووحی
ئیمه‌ی." (۶۶)

دهقنوس له ژووره‌وه بیت، یان له ده‌ره‌وه، هه‌رگیز
ته‌نیا نییه، ده‌وری گیراوه، ئه‌و به هیمن و ئارامی و
بێده‌نگی و به نهرمونیانی په‌یامه‌کانی خۆی ده‌گه‌یه‌نیت و
ژنی هه‌ر له گه‌لدایه، به‌لام ده‌بینین (له‌تیف هه‌لمه‌ت) ی
ماندوو و شه‌که‌ت و هه‌ناسه‌سوار، ته‌واو پێچه‌وانه‌ی
قوبادی جه‌لیزاده‌یه، چه‌ندان ژوور ده‌پشکنیت و ئه‌و
که‌سه نادۆزیتته‌وه، که به ده‌وایدا و پیل و سه‌ر گه‌ردانه،
بۆیه (له‌تیف هه‌لمه‌ت) له قه‌سیده‌ی (ده‌و) دا هه‌وار
ده‌کات و ده‌لی:

له ناو ژووره‌که‌مدا

ژووریکه‌ی دی هه‌یه

له ژووره‌که‌ی دیشدا

ژووریکه‌ی دی هه‌یه

له‌ناو ئه‌و ژووره‌یشدا

ژووریکه‌ی دی

له‌ناو ئه‌و ژووره‌ی دیشدا

ژووریکه‌ی دی...

ژوور

ژووریکه‌ی دی

ژوور ژوور

ژوور

ژووریکه‌ی دی و

ژووریکه‌ی دی و

ژووریکه‌ی دی و

ژوور

ژوور

ژوور

ئه‌م هه‌موو ژووره ده‌که‌مه‌وه

دایکم

له هه‌یج ژووریکدا نییه (۶۵).

په‌راویزه‌کان:

۲۹- گۆفاری رامان، ژماره ۲۲۵، ۲۰۱۶، ل ۶۷.

30- <http://www.goodreads.com/quotes/tag/erotic>(David J. Duncam)

۳۱- سه‌رچاوه‌ی پیشوو. ل ۶۷.

32-<http://xn--sgb8bg.net/>
%D8%AD%D9%83%D9%85-
%D8%B9%D9%86-
%D8%A7%D9%84%D8%AE%D9%8A%
D8%A7%D9%84/

۳۳- سه‌رچاوه‌ی پیشوو.

34-http://www.mohamedrabeea.com/books/book1_17042.pdf

35- <http://www.alriyadh.com/103503>

۳۶- گۆفاری زانکۆی کۆبه، ژماره ۳۷، ۲۰۱۵، ل ۲۷.

۳۷- فه‌یسبووک. ماله‌په‌ری دهقنوس.

38- <http://www.goodreads.com/quotes/tag/poets>

39-<http://www.brainyquote.com/quotes/keywords/poetic.html>

۴۰- هه‌یبه‌ر: دۆز و مه‌به‌سته‌تیکه‌ی شیاوی نووسین. هه‌ژار.

فه‌ره‌نگی هه‌نبانه‌ بۆرینه. ل ۱۰۱۲.

55-https://en.wikipedia.org/wiki/Underwear_fetishism
 56- <http://www.livescience.com/22894-men-and-women-see-things-differently.html>
 57- http://www.faithandhealthconnection.org/the_connection/spirit-soul-and-body/
 58- گوژاری رامان، ژماره ۲۲۵، ۲۰۱۶. ل. ۸۷.
 59- <https://en.wikipedia.org/wiki/Icarus>
 60- <https://en.wikipedia.org/wiki/Paradise>
 61- هفتنامه‌ی باس، ژماره ۲۳۸، ۲۰۱۵/۵/۱۲.
 62- قوبادی جه‌لیزاده، چاکه‌تیک له کۆنه ده‌کرم، بلاوکراره‌کانی ده‌زگای رۆشنبیری جه‌مال عیرفان، ۲۰۱۵، ل. ۱۰۵.
 63- سه‌رچاوه‌ی پیشوو. ل. ۱۰۷.
 64- سه‌رچاوه‌ی پیشوو. ل. ۱۱۷ - ۱۱۸.
 65- دیوانی له‌تیف هه‌لمه‌ت، غه‌زله‌نوس، ۲۰۱۵، ل. ۱۳۷ - ۱۳۷.
 66- <http://www.goodreads.com/quotes/tag/erotic>

سه‌رچاوه‌کان:

۱- نازاد ئه‌حمده مه‌حموود (د)، بنیادی زمان له شیعیری هاوچه‌رخ‌ی کوردیدا، چ، چاپخانه‌ی حاجی هاشم، هه‌ولتیر، ۲۰۱۲.
 ۲- حاجی سه‌عدوللا شیخانی، گۆرانی فۆلکلۆری ده‌شتی هه‌ولتیری، چاپخانه‌ی شه‌هاب، هه‌ولتیر، ۲۰۱۳.
 ۳- ده‌ریا جه‌مال هه‌ویتی (د) و هاوژین صلیوه (د)، ئیروژتیک له شیعیری هه‌مامی شیترکۆ بیکه‌سه‌دا، چاپخانه‌ی شه‌هاب، هه‌ولتیر، ۲۰۱۵.
 ۴- دیوانی له‌تیف هه‌لمه‌ت، غه‌زله‌نوس، ۲۰۱۵.
 ۵- پیشه‌ره‌وی سه‌ید برابیم، رووته‌مه‌نی له ئه‌ده‌بی کوردیدا، چاپخانه‌ی شه‌هاب، هه‌ولتیر، ۲۰۰۸.
 ۶- سه‌باح ره‌نجده‌ر، دوو کتیب له‌باره‌ی شیعه‌ره‌وه، چاپخانه‌ی رۆژه‌ه‌لات، هه‌ولتیر، ۲۰۱۱.
 ۷- قوبادی جه‌لیزاده، چاکه‌تیک له کۆنه ده‌کرم، بلاوکراره‌کانی

41- <https://en.wikipedia.org/wiki/Jealousy>
 ۴۲- پروانه شاعیر جیناوی (من) ی له‌سه‌ره‌تا‌دا به‌کار هیتاوه و بو پیتداگرتن له‌وه‌ی که ترسی هه‌یه له‌بیر بکرتیت، بۆیه نه‌یگوتوه: (له‌بیرم ده‌که‌ی).
 ۴۳- د. نازاد ئه‌حمده مه‌حموود، بنیادی زمان له شیعیری هاوچه‌رخ‌ی کوردیدا، چ، چاپخانه‌ی حاجی هاشم، هه‌ولتیر، ۲۰۱۲، ل. ۱۶۷.
 ۴۴- سه‌رچاوه‌ی پیشوو. ل. ۱۶۹.
 ۴۵- هاوژین صلیوه عیسا، بنیادی وینه‌ی هونه‌ری له شیعیری شیترکۆ بیکه‌سه‌دا، چاپخانه‌ی سه‌رده‌م، سلیمانی، ۲۰۰۹، ل. ۱۱۰.
 ۴۶- د. صالح ابوصبع، الحركة الشعرية في فلسطين المحتلة ۱۹۷۷-۱۹۴۸، ط ۱، المؤسسة العربية للدراسات والنشر، ۱۹۷۹، ص. ۸۶.
 47- <http://www.apa.org/monitor/2009/06/revenge.aspx>
 ۴۸- ب. هیلمووت وینگر. و. ناسر سه‌لاحی، ده‌رووناسی ترس، چاپخانه‌ی شقان، ۲۰۰۸، ل. ۱۲.
 49- <https://en.wikipedia.org/wiki/Nyctophobia>
 50- <http://www.livesciencce.com/13434-phobias-fears-html>
 51- <https://en.wikipedia.org/wiki/Katoptronophilia>
 52- <http://www.farfesh.com/Display.asp?catID=142&mainCatID=139&ID=1752>
 ئه‌م قه‌سه‌ر ئیستا کراوه‌ته موزه‌خانه له شاری قاهره-
 53- <https://www.quora.com/What-do-you-call-someone-who-enjoys-watching-Voyeurs>
 ۵۴- له نیوه‌ی سه‌ده‌ی یه‌که‌می رابوردوو، له شاری کۆیه، سه‌لتیک کون له دیواری مائه‌که‌ی ده‌کات که به‌تک هه‌مامه‌وه بووه، ته‌ماشای ژناتی هه‌مامه‌که‌ی کردوو. ناشه‌وانیکیش هه‌مان کاری کردوو، به‌لام ئه‌و ته‌ماشای دراوسیه‌که‌ی خۆی کردوو، نه‌نکم گتیراوه‌وه له گه‌ره‌کی قه‌لاتیش له شاری کۆیه پیره‌میتردیک ئه‌مه‌ی کردوو و به‌سه‌رده‌دا گیرا بوو. (چاوپیکه‌وتن، زبیدی حاجی عه‌بدووللا‌ی که‌بابچی، ۸۶ سال، کۆیه، ۲۰۱۱)

erotic(David J. Duncam)
 27- <http://www.goodreads.com/quotes/tag/eroticism>
 28- <http://www.goodreads.com/quotes/tag/poets>
 29- <http://www.livesciemce.com/13434-phobias-fears-html>
 30- <http://www.livescience.com/22894-men-and-women-see-things-differently.html>
 31- http://www.mohamedrabeea.com/books/book1_17042.pdf
 32- <https://en.wikipedia.org/wiki/Jealousy>
 33- <https://en.wikipedia.org/wiki/Katoptronophilia>
 34- <https://en.wikipedia.org/wiki/Nyctophobia>
 35- https://en.wikipedia.org/wiki/Underwear_fetishism
 36- <https://www.quora.com/What-do-you-call-someone-who-enjoys-watching-Voyeurs>
 37- www.philosophia
 38- <http://www.alriyadh.com/103503>
 39- <https://en.wikipedia.org/wiki/Icarus>
 40- <https://en.wikipedia.org/wiki/Paradise>
 41- <http://xn--sgb8bg.net/%D8%AD%D9%83%D9%85-%D8%B9%D9%86-%D8%A7%D9%84%D8%AE%D9%8A%D8%A7%D9%84/>
 42- http://www.faihandhealthconnection.org/the_connection/spirit-soul-and-body/

دهزگای رۆشنیبری جهمال عیرفان، ۲۰۱۵، ل ۹.
 ۸- عهلی تاهیر حسین (د)، رهخهنی بنیادی له تیورهوه بۆ پراکتیزهکردن، چاپی پهخشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۸.
 ۹- قویادی جهلیزاده، چاکهتیک له کۆنه دهکرم، بلاوکراوهکانی دهزگای رۆشنیبری جهمال عیرفان، ۲۰۱۵.
 ۱۰- محهمهد مهعروف فهتاح (پ. د)، لیکۆلینهوه زمانهوانییهکان، چاپخانهی رۆژههلات، ههولیر، ۲۰۱۰.
 ۱۱- نهیرمان خۆشناو (د)، ئهرك و گریمانهکانی زمان، گۆفاری زانکۆی کۆیه، ژماره ۲۶، ۲۰۰۷.
 ۱۲- هاوژین صلیوه (د)، بنیادی وینهی هونهری له شیعیری شیتروکۆ بیکهس دا. چاپ و پهخشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۹.
 ۱۳- هیتلمۆت وینگهر (پ)، و. ناسر سهلاحی، دهروونناسی ترس، چاپخانهی شقان، ۲۰۰۸.
 گۆفاری و رۆژنامه:
 ۱۴- گۆفاری رامان، ژماره ۱۳۱، ۲۰۰۸.
 ۱۵- گۆفاری رامان، ژماره ۲۲۵، ۲۰۱۶.
 ۱۶- گۆفاری زانکۆی کۆیه، ژماره ۳۷، ۲۰۱۵.
 ۱۷- گۆفاری گهلاویژ، ژماره ۶، ۲۰۱۵.
 ۱۸- ههفتهنامهی باس، ژماره ۲۳۸، ۱۲/۵/۲۰۱۵.
 به زمانی عهرهیی:
 ۱۹- صالح ابوصبع (د)، الحركة الشعرية في فلسطين المحتلة ۱۹۷۷-۱۹۸۸، ۱، المؤسسة العربية الدراسات والنشر، ۱۹۷۹.

مالپهر و ئینتەرنیت:

20- Facebook. Qubadi Jalyzada
 21- <http://www.apa.org/monitor/2009/06/revenge.aspx>
 22- <http://www.brainyquote.com/quotes/keywords/poetic.html>
 23- <http://www.farfesh.com/Display.asp?catID=142&mainCatID=139&SID=17524>
 24- <http://www.goodreads.com/quotes/tag/erotic>
 25- <http://www.brainyquote.com/quotes/keywords/poetic.html>
 26- <http://www.goodreads.com/quotes/tag/>

خۆكوشتن له شېوه گشتييه كهيدا

خۆكوشتن كردارێكى ئازادانهى مرۆڤه بۆ كۆتايى ههتايان به ژيانى خۆى، ديارده به كه له گهه دهست پيكردى ژيان سهري ههله داوه، له هه موو زه مه نه كان و له هه موو شوينه كان ئاماده يى هه بووه. خۆكوشتن هۆكاره كهى كۆمه لايه تى بيت، يان دهروونى، بهرته نجامى ئاوميدىيه كى گه وريه، ئاوميدىيه كى كه ههچ جوړه په يوه ستبوونىكى ئه م كه سه به ژيان ناهيلايه وه، به مانايه ك، ئه و كه سه ده ميكه ده رگاي ژيانى به پرووى خۆى داخستوه و له گهه ئايكۆنه كانى مهرگ مامه له دهكات، يان گه يشتوه ته شوينىك، يان پنتىك كه به برواي ئه و، له ويدا ژيان و مهرگ به يه ك گه يشتوون، له كۆلتووره جيا وازه كاندا بىر كرده و هى جوړا و جوړ له سه ر خۆكوشتن هه يه، هه ندىك به تاوانى ده زانن، هه ندىكيان به گونا هيتكى گه وريه، خۆكوشتنى واش هه يه، هه رچه نده ئامانجى كى ديار بىكراوى له پشته، به گوناح و تاوانى نازانن، به لكو به سهروه رى بۆى له قه له م ده دن، وه ك ئه وانى جيهاد ده كهن و خۆيان ده ته قيننه وه، يان ئه وانى له شه ردان و ههچ چاره يه كيان نامينى، به رله وهى بكه ونه ده ست دوژمنه كانيان به ده ستى خۆيان كۆتايى به ژيانى خۆيان ده هين و خۆيان ده كوژن.

هه ندىك له بىر مه ند و فه يله سووفه كان كردارى خۆكوشتن بۆ هۆكارى كۆمه لايه تى ده گه ريننه وه، هۆكاره كۆمه لايه تىيه كانيش وه ك (نه بوونى ئازادى، توندوتىيى له راده به ده ر، هه ژارى، بارى خيترانى، گوشاره كانى ئايين، زۆرانى تر) به مانايه ك، مرۆڤ كاتىك ئازاد نه بيت له ديار بىكردنى ژيان و ئايينده و خواسته كانى خۆى، يان ئازاد بوون له گۆرپى ژيانى چه قبه ستوى، ئيدى تووشى ئاوميدىيه كى گه وريه ده بيت و هه موو ده رگاي ئوميد ه كانى به روودا داده خريت، له پشتى ئه مه وه تووشى چه ندان

شيعر و خۆكوشتن «سارا تيسدهيل به نموونه»

نالته حه سەن
(كه نه دا)

سارا تيسدهيل

له پرووى دەرروونىيەوہ بۆ نمونە (سىگموند فرۆيد) پېتى و ابو (ئەوگەسانەى خۆيان دەکوژن غەريزەى خۆشەويستى و ژيانيان لەلا سست بووہ و غەريزەى مەرگدۆستىيان لەلا بەهيتزە)، يان (ئەسکيرۆل) پېتى و ابو کہ خۆکوشتن بەرئەنجامى ئەو بارە دەرروونىيە شىواو و ناجيتگيرەيە کہ تاکەکان تووشى دەبن و بە دەستىيەوہ گيرۆدەن کہ دەبیتە ھۆى داگيرکردنى ھەست و سۆز و بىرکردنەوہکانيان، تەمەن و پەگەزىش ھۆکارىكى ترن بۆ خۆکوشتن، بە تايبەت لە ولاتە پيشکەوتووەکان، بۆ نمونە لە ئەمريکا، خۆکوشتن نۆيەمىن ھۆکارى خۆکوشتنە لە ھەموو تەمەنەکاندا، سىيەمىن ھۆکارى خۆکوشتنە لە تەمەنى ۱۴ بۆ ۲۵ سالیدا، يان ژنان بە رادەى سى بەرابەر خۆيان دەکوژن، لەسەر ئاستى ھەموو دنياش خۆکوشتن دەيەمىن ھۆکارە بۆ مردن، سالانە خۆکوشتن لە ۸۰۰ ھەزار تا ۹۰۰ ھەزار حالەت دەبیت.

خۆکوشتن ھۆکارەكەى دەرروونى بېت، يان كۆمەلايەتى، يان ھەرچىيەك بېت، گرینگ ئەوہيە كەسەكە خۆى بربار دەدات كە (خۆى كۆتايى بە ژيانى خۆى بەيتىت..!) خۆكوشتن پىئوہندى بە ئاستى وشيارى و مەعريفى كەسەكەوہ نىيە، پىئوہندى نىيە بە بەهيتزى و لاوازى كەسەكەوہ، لە ھەموو رشتە و لە ھەموو چىن و تووتزەكان و لە ھەموو ئاستەكان، بۆ نمونە نووسەر، شاعىر رۆماننووس، شانۆكار، بىرمەند، زانا، فەيلەسووف، سىياسەتمەدار... تادا! لىكۆلئىنەوہكانىش پيشانى دەدەن ھۆكارەكان زىتەر دەرروونى، بەلام ئەوہى تىبىنى كراوہ، شاعىرەكان لە ھەموو كەسەكانى تر زىتەر باس لە خۆكوشتن دەكەن و خۆيان دەكوژن، زۆر لە نەخۆشى دەرروونى ھەن كە بارى دەرروونى مرۆفەكان نارىك دەكەن، مرۆفەكان بە ھۆيانەوہ گىرۆدە دەبن و ژيانيان بە ئاقارىكى مەترسىداردا دەروات، پەشىوى و نارەحەتىيەكى زۆربان بۆ دىن، خەو و ئارامىيان لى تىك دەدەن، ھەندىك لەو نەخۆشىيە دەرروونىيانەش (دلتەنگى، دلەراوكى، خەمۆكى، شىزۆفرىنيا، فۆبىا، ھىستىريا، بايپۆلەر... تادا) لە نىو ئەم نەخۆشىيانەش (خەمۆكى) زۆرتىن رووبەرى داگىرکردوہ، واتە (خەمۆكى) يەكئىكە لە ھۆكارە سەرەكسىيەكانى خۆكوشتن، بۆيە بە پىئوہستمان زانى ھەندىك باسى (خەمۆكى) بكەين، يان پىئوہندىيەكانى (خەمۆكى و شىعر)، يان كۆد و ھىما دەرروونىيەكانى ئەو شىعرانەى لە دەرروونىكى خەمناك و بە رەنگەكانى ئاومىدىيەوہ رەنگ كراون، يان

بارى دەرروونى نارىك دەبیت، ھەندىك لە بىرمەندەكانىش پىيان وايە ھۆكارەكان دەرروونى، يان ژيانى بە ئامىر بوونى ولاتە پيشكەوتوہ پيشەسازىيەكان، لە پرۆسەى بە مۆدىرنکردنى كۆمەلگە و بوونى گۆرانكارى خىرا لە كۆلتوور و بارى ژيانى تاکەكان كە ھىچ جىگايەك بۆ شعور و ھەست و سۆزى مرۆفەكان ناھىلئىتەوہ، مرۆفەكان لە ئاكامى نامۆبى و تەنيايى، يان ھەندىك جار بىكارى، دەگەنە ئاستىكى شىواوى بارى دەرروونى و كوشتنى خەون و خەيالەكان لای تاك كە (دوركھایم) ئەم بارە كۆمەلايەتىيە ناجىتگيرە بە (دارمانى ئەخلاقى) ناو دەبات، كە بە ئىرادە و بە ئارەزووى دلەى خۆيان پشت لە ژيان دەكەن و بەدواى مردندا دەگەرتىن، دوركھایم لە سالى ۱۸۶۹، لە ئاكامى گەران و سىرچەكانى و دەست راگەيشتن بە ئامارى خۆكوشتن لە چەند ولاتىكى ئەوروپى بۆ نمونە، لەم سى ولاتە بە رىژەى ملىۆن ئەم ئەنجامانەى دەست كەوت (لە ئىنگلاندا ۶۷ لە ملىۆن، لە فەرەنسا ۱۳۵ لە ملىۆن لە دانىمارك ۲۷۷ لە ملىۆن) بۆ لىكۆلئىنەوہ لەو رىژە زۆرەى كە لە ولاتى دانىمارك كەسەكان خۆيان دەكوژن، بەدواى ھۆكارە كۆمەلايەتىيەكاندا گەراوہ و ھۆكارە دەرروونى و تاکەكەسىيەكانى فەرامۆش كرد، بەلام

به قهله می نهو که سانه نو سرون که به قولی له گه ل خه مۆکی پرو به پروون و له نیو ئەم پرو به پروه دهروونییه دا ژیاون، یان ده ژین، که سانیکن به واقعی ههست به ته نیایی و نائومییدییه کی گه و ره ده کهن، که سانیکن به هه موو شیوه یه که له ژیاون دوور که وتوونه ته وه و له ده ره وهی ژیاون ده ژین.

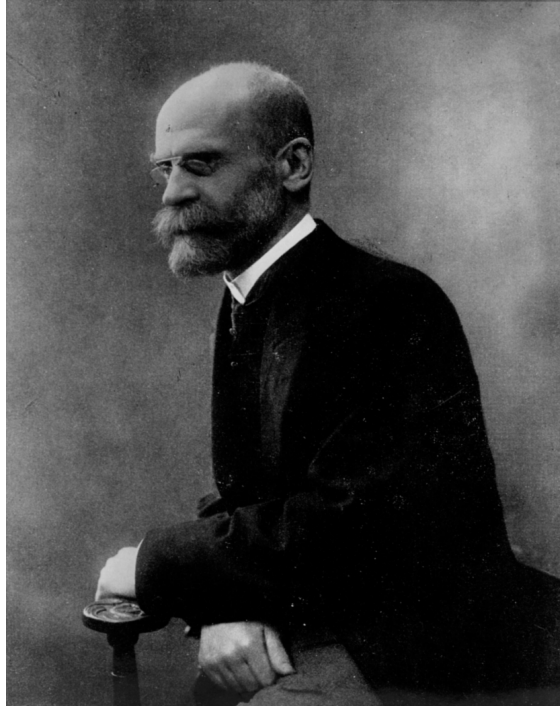
شاعر و خه مۆکی

خه مۆکی نه خو شیبه کی دهروونی، یان حاله تیکی دهروونی مرۆقه که به شیوه یه کی به ربالا و به هه موو دنیا دا بلا بووه ته وه، په نگه هۆکاره که ی له باره گشتیبه که یدا (گه شه ی زانست و ئامیره کانی به ره مه پینان و ته کنۆلۆژیا، ئالۆزبونی هاوکیشه کانی ژیاونی مرۆف و کۆمه لگا، سه رقالبوونی که سه کان و لاوازی پتوه ندییه کۆمه لایه تیه کان، نامۆبونی مرۆقه کان و شیوه ژیاونی تاکه گه رایی... تاد) ئەم باره نا ئاساییه ی مرۆف له دۆخی خه مۆکی دا، کار ده کاته سه ره ژیاون و شیوه ی بیر کردنه وه و به رباردان و جوولانه وه و ته واوی چالاکییه کانی، وه ک خواردن و نووستن و زۆر تیک له چالاکییه روحیه کان و غه ریزه ییه کان، کار ده کاته سه ره پتوه ندییه کانی مرۆف له گه ل خودی خودی و ئاستی ئە گه ره کانی به رانه ره به خودی، روانین له جیگه و ریگه و تواناییه کانی خودی، هه ره ها کار ده کاته سه ره پتوه ندییه کانی خودی به ده ره وه، فۆرم تیکی نار تیک به بوون و ژیاونی خودی ده به خشیت، وای له ده کات تا ئە وه پیری بی ئومیدی، بی ئومید بیت، ژیاون ده بیته چال تیکی رهش و ئە شکه وتیکی تاریک، له هیچ لایه که وه ترووسکاییه ک نابینری، هه موو شته جوانه کان بی به ها دینه به رچاو، به مانایه ک هیچ شتیک نامیتیت تا بو ی بژی، به ئە ندازه یه ک له ژیاون دوور ده که ونه وه که ته واوی تواناییه کان و هه سته کانیان سست ده بن، هه ره ها غه ریزه ی مانه وه یان لاواز و کال ده بیته وه که به شیوه یه ک مردن به ریگا چاره وه گه یشتن به مه نزلگه ی ئارامی ده زانن، مردن ده بیته هۆکار تیک بو رزگار بوون، خه مۆکی جیاوازه له گه ل دلته نگه ی، خه مۆکی نه خو شیبه کی دهروونی در تێخایه ن و به ره وه وامه، به لام دلته نگه ی حاله تیکی رۆژانه یی، یان کاتی و سه روشتییه، هه موو که سیک دلته نگ ده بیت، به لام مه رج نییه هه موو که سه کان خه مۆکی یان هه بیت، یان له وانه یه که سی خه مۆک دلته نگ نه بیت، به لام ئومیدی به ژیاون

نامیتیت، خه مۆکی زۆر ده ره وا یشته ی نیتگه تیقی له ده که ویتنه وه، هه سته کردن به ئیشو ئازاریکی زۆر، دوور که وتنه وه و گۆشه گیری، ئۆقره نه گرتن و زیتیر ده سته بردن بو توندوتیژی، به مانایه ک، ستایلی ژیاونی که سی خه مۆک به ته واوی گۆرانی به سه ردا دیت، زۆریه ی که سانی خه مۆک بیه ره له خو کوشتن ده که نه وه و به کرداریش ده سته بو ده بن، ئا فره تان له پیاوان زیتیر تووشی خه مۆکی ده بن، ده توانین بلتین به راده ی سی به رابه ر، بو زیتیر تیکه یشتن له کاریگه ری خه مۆکی به سه ره دهروونی شاعیره کان و ره نگدانه وه ی ئەم کاریگه رییانه له نیو پرو به ری ده قه شعریه کان، واپتوبست ده کات له وه ده قه شعریه کان به روانین که سیمایه کی خه مۆکیان پتوه دیاره، ئەو شاعیرانه ی نائومییدییه کی گه و ره به ده قه کانیانه وه دیاره، زیتیر ئە وانه ن که به ده سته خه مۆکییه وه ده نالین، ئەم جوۆره ده قانه پراوپرن له (ته نیاییه ک تا ئاستی شیتنبوون، نائومییدییه ک تا ئاستی مردن) له م جوۆره ده قانه دا، ژیاون جگه له زیندان تیکی تاریک، هیچ شتیک تر نییه، دیاره هیچ که سیک له ژیاونیدا به ره وه وام دلخۆش و به خته وه ره نییه، به لام هه ندی که س پینان وایه، (ئه وان هه رگیز بو ته نیا جار تیک و ته نیا چرکه یه کیش ناتوانن ئاسووده و به خته وه ره بن...!) ئەم جوۆره بیر کردنه وه یه، بیر کردنه وه ی که سانیکن که تا سه ره ئیسقان و زۆر به قولی غه رقی خه مۆکی، له نیو ئەم جوۆره ده قه شعریه کان دا زمانی خه مۆکی قسه ده کات که بریتیه له زمانی نائومییدی و زمانی قیژبوونه وه له ژیاون و زمانی ته نیایی و زمانی تاریکی و زمانی مه رگ! زمانی که هیچ جوۆره ده برین تیک و وه سف تیکی پی نییه بو خو شیبه کان و به خته وه ره ییه کان و جوانییه کانی ژیاون.

شاعر و خو کوشتن

زۆر جار ان به و شیوه یه باسی شاعر ده کريت که (گه رانه به دوا ی شته جوانه کان، یان گه رانه به دوا ی حه قیقه تی جوانی، یان ئامانجی شاعر جوان کردنی ژیاونه و... تاد)، ئە گه ر ئامانجی شاعر جوان کردنی ژیاون بیت؟ ئە ی بۆچی شاعیران له هه موو نو سه رانی تر زیتیر خو یان ده کوژن؟ ئایا بۆچی ده قه شعریه کان له هه ره ده قی ژان تیکی تر زیتیر باس له ره شبینی و ته نیایی و نائومییدی، باس له مه رگ ده که ن؟ زۆر تیک له م ته نیایی و ره شبینی و نائومییدیانه ش به خو کوشتن کۆتاییان دیت! خو کوشتن بو؟ ئایا شاعر هۆکار تیکه بو به ره ره مه پینانی مه رگدۆستی؟

دورکهایم

مانا و شیگردنه‌وه و راقه و هیمایانه، ده‌توانین له ده‌قه‌کان نزیک بینه‌وه و له ده‌قه‌کان بگه‌ین، واته به‌هۆی خویندنه‌وه و به‌دواداگه‌ران، ده‌توانین له ماناکان نزیک بینه‌وه، تا ئه‌و ئاسته‌ی بتوانین رووبه‌ره نادیاره‌کان ببینین و بگه‌ینه ئاستی تیگه‌یشتن، که‌واته زمان له نیو ده‌قه شیعریه‌کاندا به‌هایه‌کی کۆمه‌لایه‌تیشی هه‌یه، بۆیه ئه‌گه‌ر زمان بربره‌ی پشتی شیعر بیته، یان ئه‌گه‌ر شیعر کرده‌یه‌کی زمانه‌وانی بیته، زمانیش له‌پال به‌های ئیستیتیکی و به‌های مه‌عریفی و کۆمه‌لایه‌تیشی هه‌یه، ئیدی به‌هاکانی (ئیستیتیکی و مه‌عریفی و کۆمه‌لایه‌تی) به‌یه‌که‌وه، هاوته‌رب ده‌بن له‌گه‌ل به‌هاکانی ژباندۆستی، که‌واته شیعر به‌هایه‌کی ژباندۆستی هه‌یه، شیعر کرده‌یه‌که ده‌توانی رووبه‌ری ژبان به‌ربنتر بکات، چونکه نامانجی شیعر دۆزینه‌وه‌ی جوانییه‌کانه، به‌لام ئه‌وه‌ش راسته، شاعیران له هه‌موو نووسه‌رانی تر زیتتر په‌نایان بۆ خو‌کوشتن بردووه، ئه‌وه به‌مانای ئه‌وه نییه، شیعر هۆکاریکه بۆ مه‌رگدۆستی، یان شیعر ده‌رگا به‌رووی ژبان داده‌خات، به‌لکو خو‌کوشتنی شاعیران، به‌شیک پیوه‌ندی به‌ باره‌ ده‌روونییه‌کانی شاعیره‌کانه‌وه هه‌یه، وه‌ک (خه‌مۆکی) و هه‌ندیک له نه‌خۆش‌شیه‌ ده‌روونییه‌کانی تر، یان پیوه‌ندی به‌ ناومیدی و ته‌نیایی که‌سه‌کانه‌وه هه‌یه، که‌ واده‌کات، ژبان له‌به‌رحاویان به‌شپوه‌یه‌ک ناشیرین بیته و ئومید به‌ مه‌رگ بخوازن، یان باری نامۆبی که‌سه‌کان که‌ وا هه‌ست ده‌که‌ن، هیتزیک ده‌یانجولینتی که‌ خو‌یان نین، یان به‌ هه‌ر هۆکاریک بیته، ناتوانن موماره‌سه‌ی خواست و ئاره‌زووه‌کانی خو‌یان بکه‌ن.

به‌مانایه‌کی تر، هه‌موو شتیکن، به‌س خو‌یان نین! یان به‌مانا هایدیگه‌رییه‌که‌ی بوونیکی نارسه‌نن، بۆیه هه‌ست به‌ ته‌نیایی و داب‌ران و نامۆبی ده‌که‌ن، به‌شپوه‌یه‌ک هیتنده ناومید ده‌بن تا ئاستی ئه‌وه‌ی هه‌یج شتیکن به‌ ژبانیان نابه‌ستیتته‌وه، بۆیه زۆریک له‌وه‌ که‌سانه په‌نا بۆ خو‌کوشتن ده‌بن، هۆکاری ئه‌وه‌ش که‌ له‌نیو نووسه‌ره‌کان، شاعیران زیتتر و له‌ نیو شاعیرانیش ژنان زیتتر خو‌یان ده‌کوژن، په‌نگه‌ هۆکاره‌که‌ی ئه‌وه بیته، شاعیران زیاتر ئیش له‌سه‌ر خه‌یال ده‌که‌ن، چونکه وه‌ک گوتمان، شیعر خو‌ی له‌نیو رووبه‌ری خه‌یال دیتته‌ بوون، هۆکاریکه‌ی تر، شیعر زیتتر له‌نیو رووبه‌ری ناخودئاگایی ئیش ده‌کات، له‌م رووبه‌ره‌ش (غه‌ریزه و هیوا و خو‌زگه‌ نووستووه‌کان) وه‌خه‌به‌ردین و چالاک ده‌بنه‌وه، لای ئه‌و که‌سانه‌ش حه‌قیقه‌تی غه‌ریزه‌کان

یان ئایا شاعیران هه‌ر له‌ بنه‌ره‌ته‌وه هه‌ستی ژبان دۆستیان سست و لاوازه؟ بۆ گه‌ران به‌ دوا‌ی وه‌لامی ئه‌م پرسیارانه‌ وا پتویست ده‌کات، زیتتر له‌ شیعر ورد بینه‌وه، له‌وه‌ بنه‌ما و پیکه‌تانه‌ی که‌ شیعر ئیشیان له‌سه‌ر ده‌کات، بۆ ئه‌وه‌ زمان، وه‌ک ده‌لین / شیعر گه‌مه‌یه‌کی زمانه‌وانییه، یان کرده‌یه‌کی زمانه‌وانییه له‌ نیو رووبه‌ریکی مه‌عریفیدا، زمان له‌ نیو ده‌قی شیعریدا، به‌ر له‌وه‌ی به‌هایه‌کی ئیستیتیکی هه‌بیته، به‌هایه‌کی (مه‌عریفی و کۆمه‌لایه‌تی) شی هه‌یه، به‌های مه‌عریفی به‌و مانایه‌ی که‌ شیعر له‌ نیو رووبه‌ری خه‌یال، واته (ئه‌ندیشه) دیتته‌ بوون، ئه‌ندیشه‌ش به‌ره‌می بیرکردنه‌وه‌یه، واته‌ مرۆف کاتیک له‌ بیرکردنه‌وه‌کانیدا قول ده‌بیته‌وه، ئینجا ده‌گاته‌ ئاستی رووبه‌ری ئه‌ندیشه، شیعر له‌نیو ئه‌م رووبه‌ره‌دا له‌ دایک ده‌بیته، شاعیر له‌ ریتگه‌ی زمانه‌وه له‌ نیو ئه‌م رووبه‌ره‌دا گه‌ران و که‌شفه‌کانی خو‌ی ده‌کات، بۆیه شیعر په‌یوه‌سته به‌ بیرکردنه‌وه، واته شیعر ئیش له‌سه‌ر مه‌عریفه‌ ده‌کات، بۆیه زمان له‌ نیو شیعریدا به‌هایه‌کی مه‌عریفی له‌ پشته، له‌ هه‌مان کاتیشدا، زمان هۆکاریکه بۆ تیگه‌یشتن، له‌ پشت هه‌ر کۆد و ئایکۆن و هیمایه‌کی شیعی، کۆمه‌لایک قسه‌کردن و ده‌لاله‌ت و مانا هه‌ن، له‌ ریتگای ئه‌م قسه‌ و

و حقیقه‌تی بوون له نیتو رووبه‌ری ناخودئاگایه‌کانه، به به‌راورد له‌گه‌ل باری خودئاگایی جی‌اوازییه‌کی زۆر و مه‌ودایه‌کی فراوان هه‌ست پێ ده‌که‌ن، بۆیه لای ته‌وان، ژبانی حه‌قیقی (ئه‌و ژبانه‌یه که شایسته بیت به به‌هاکانی مرۆف) ئه‌و ژبانه‌یه که ته‌وان، له نیتو خه‌ونه‌کان و له‌نیتو باری ناخودئاگایی پێی ده‌گه‌ن، ئه‌م ژبانه واقیعییه به ژبانیکی فه‌یک و پیاکاری و به‌توره‌هاتی ده‌بین، توشی نامۆیی و نائومیدیه‌کی گه‌وره ده‌بن، ژبانیش تا ئه‌وپه‌ری پێ به‌هایی، پێ به‌ها ده‌بیت، بۆیه رۆژ به‌رۆژ له ژبان دوورده‌که‌ونه‌وه.

سارا تیسدهیل و خۆکوشتن

سارا تیسدهیل یه‌کێکه له‌و شاعیره هه‌ست ناسک و جوانبینه‌یه که شیعری ناسکی زۆری بو (سروشت و عه‌شق و جوانییه‌کانی ژبان) نووسیوه، یه‌کێکه له‌و شاعیرانه‌ی له نیتو ئه‌ده‌یه ئه‌مریکیدا به شاعیری عه‌شق ناسراوه، سارا له نیتو ده‌قه شیعرییه‌کانیدا، زۆر باسی باران و مانگ و رووبار و با و شه‌ونم و شه‌وه‌کانی که‌نار ده‌ریا و باخچه و وه‌رزه‌کانی کردووه، هه‌ینده باسی جوانییه‌کانی سروشت و باسی هه‌سته گه‌رمه‌کانی عه‌شقی کردووه، تا ئه‌وه‌ی ژبان به هه‌موو ناسکی و جوانییه‌کانی خۆیه‌وه له نیتو شیعره‌کانیدا ده‌بینرێ، تابلۆیه‌کی ره‌نگینی له تیکه‌لاوکردنی (سروشت و عه‌شق) نه‌خشاندووه، ئه‌مه دیوێکی گه‌شاوه و پرشنگداری ژبان و روانینه‌کانی (سارا تیسدهیل)ه، به‌لام دیوێکی تری ژبانی ئه‌م شاعیره هه‌ست ناسک و خه‌یال ته‌ر و بۆن ره‌یحانه‌یه، باسکردنه له (نائومیدی و ته‌نیایی) تا ئاستی مه‌رگ و مردن، ئه‌م دیوه‌ی ژبانی تا بلایی ره‌ش و تاریکه! ئه‌وه‌ی سارا له زۆر له‌و شاعیرانه‌ی جیا ده‌کاته‌وه که خۆیان کوشتووه ئه‌وه‌یه، له هه‌یج سه‌هرچاوه‌یه‌ک باس له‌وه ناکه‌ن، یان سارا وه‌ک شاعیریکی ده‌روون نه‌خۆش ناسین، له هه‌یج جیگایه‌ک باس له سارا ناکه‌ن که‌وا به ده‌ست یه‌کێکه له نه‌خۆشییه ده‌روونییه‌کانی وه‌ک (خه‌مۆکی، یان شیزۆفرینیا، یان بایپۆله‌ر، یان مانیا...)وه نالاندوویه‌تی و به ده‌ستییه‌وه هه‌راسان بووه، ئه‌وه‌ی وای له سارا کردووه ده‌ست بۆ کۆتایی هه‌ینان به ژبانی خۆی به‌ریت و خۆی بکوژیت، ئه‌وه نه‌بووه که نه‌خۆش بووه، به‌لکو که‌سیکی نائومید بووه، ئه‌م نائومیدیه گه‌وره‌یه و ئه‌م ره‌شبینیه ترسانکه‌ی کاتیکی لا دروست ده‌بیت که له عه‌شق پێ

ئومید ده‌بیت، کاتیکی عه‌شقه‌که‌ی کۆتایی پێ دیت و ده‌مریت! به مانایه‌کی تر، (واته "مردنی عه‌شق" و له سارا ده‌کات کۆتایی به ژبانی خۆی به‌پینیت و خۆی بکوژیت، نه‌ک نه‌خۆشی ده‌روونی!)، چونکه ئه‌و شاعیریکی هه‌ینده عاشق بوو که هه‌موو ژبان و بوونی خۆی به عه‌شقه‌وه گری دابوو، عه‌شق لای ئه‌و له سه‌رووی هه‌موو شتیکه‌وه بوو، ته‌نانه‌ت ژبانیش، کاتیکی عه‌شق ده‌گاته ئاستی نائومیدی و مردن، هه‌یج شتیکی به زیندوویی نامینتته‌وه و هه‌موو شته‌کان ده‌مرن، هه‌یج ترووسکایه‌ک نامینتی، ژبان ده‌بیتته زیندانیکی گه‌وره و هه‌یچی تر، ئاسووده و به‌خته‌وه‌ری و پیکه‌نین و خۆشییه‌کان و جوانییه‌کان... به‌هایه‌کیان نامینتی! ژبان ده‌بیتته شتیکی توره‌هات و هه‌یچو بوو، عه‌شق بو سارا سه‌رچاوه‌ی هه‌موو هه‌تیک بووه! عه‌شق هه‌تیک ئه‌وه‌ی پێ به‌خشیه که له ژبان نزیکی بیتته‌وه، یان له نیتو ژباندا به‌پینتته‌وه، عه‌شق هه‌تیک ئه‌وه‌ی پێ به‌خشیه که به‌توانی رووبه‌رووی نائومیدیه‌کان و ناخۆشییه‌کان بیتته‌وه، له هه‌مان کاتیشدا، نه‌مانی عه‌شق، مانای نه‌مانی ژبان و هه‌موو به‌ها جوانییه‌کان و خه‌ونه‌کان و ئومیدیه‌کان بووه، نه‌مانی عه‌شق لای ئه‌و زۆر به‌ساده‌یی، مانای نه‌مانی هه‌موو شتیکی گه‌یاندووه! (بوون به پێ عه‌شق لای سارا، بوونیکی ناته‌واو و بوونیکی شتیاو بووه، یان بوونیکی لاواز و شکسته‌خواردوو و پێ به‌ها بووه!). سارا له ژبانی واقیعی خۆیدا، عه‌شقی مرۆفیکی شاعیر ره‌ت ده‌کاته‌وه و عاشقی پیاویکی بزسمان ده‌بیت، دواتر هاوسه‌رگیری له‌گه‌ل ده‌کات، به‌و ئومیدیه‌ی که له ژیر ساباتی ئه‌و عه‌شقه تا ئه‌وپه‌ری به‌خته‌وه‌ری، به‌خته‌وه‌ر بیت، یان بۆ تا هه‌تایه عاشق بیت، کاتیکی له نیتو ئه‌م عه‌شقه گه‌رمه‌یدا ده‌ژیا، خه‌یاله‌کانی ته‌ر و شیعره‌کانی ناسک بوون، له‌گه‌ل هه‌موو جووله‌یه‌ک سه‌مای ده‌کرد و گۆرانی ده‌گوت، تیکه‌ل به دیمه‌نه جوانه‌کان و ره‌نگه جوانه‌کانی سروشت ده‌بوو، شیعره‌کانی پریوون له خۆشه‌ویستی بۆ مرۆف و ژبان، خه‌ونه‌کانی پریوون له خۆزگی جوان، له به‌شیتی شیعری (له‌زه‌ت) دا ده‌لتی:

من کتویم، گۆرانی بۆ دره‌خته‌کان ده‌لتیم

له ناسماندا گۆرانی بۆ نه‌ستیره‌کان ده‌لتیم

من خۆشم ویست، خۆشیان ویستم ئه‌و هی منه

له ئیستاوه تا ئه‌و کاته‌ی ده‌مرم...

سارا ئومیدیکی گه‌وره‌ی به ژبان و عه‌شق هه‌بوو، زۆریه‌ی شیعره‌کانی له‌سه‌ر عه‌شق بوون، مه‌به‌ستی بوو له

ریتگی عه شقه وه ئه فسانه بخولقیینی، مه بهستی بوو، ئه و کهسهی خوشی دهویت بو تاهه تا عاشقی بیت و سه مای بو بکات و گۆرانی بو بلتیت، مه بهستی بوو، شیتانه وهک عاشقییک گۆرانی بو دره خته کان و ئه ستیره کان و بالنده کان و بو رووبار و شه پوله کان بلتیت، سارا به هه مان گری عه شقه وه، له نووسینی شیعره ناسکه کانی بهرده وام ده بیت و له شیعی (پیاوه کانی تر) دا ده لئ:

من کاتیک له گه ل پیاوه کانی تر قسه ده کم

هه میسه بیر له تو ده که مه وه

وشه کانی تو شیرینترن له وشه کانی ئه وان

ههروه ها ناسکتریشن

یان ده لئ:

من کاتیک له پیاوه کانی تر ده روانم

ناره زوو ده کمم روخساری تو بیینم له واندا

له م ورده شیعره دا، وینهی عه شقییکمان بو ره سم ده کات، عه شقییک دیوانهیی، تا ناستی ورینه و خه یال، تا ئه و ناسته ی هه موو پیاوه کانی تر، ده نگ و ره نگیان له لای ئه م، ده بیته ده نگ و ره نگ دلداره که ی خوی، له گه ل هه ر پیاویک قسه بکات، وشه جوان و ناسکه کانی دلداره که ی خوی دیته بهر گوی، له هه ر که سییک بروانی، شیوه و روخساری دلداره که ی خوی تیدا ده بیینی، چاوی ئه و جگه له که سییک که ئه ویش دلداره که ی خوی ته ی، هه یج که سییک تر نابینی! ئه م جوړه عه شقه له ناستییک هینده بهر زایه که هه موو که س ناتوانن بگه نه ئه م ناسته له خوشه ویستی، ئه و که سانه ی ده یانه ویت له ریتگی عه شقه وه بگه نه ناستی ئه به ده بیته، یان له شیعی (مالی خه ونه کان) دا ده لئ:

تو خه ونه به تاله کانت بر دم

هه ر یه کیتک پر کردن له ناسکی و خانه دانی

عه شق لای سارا شتییک نه بوو ته نیا له زه ته ی پی بیه خشی، یان به هویه وه، چاوه کانی (سروش و ژیان) جوانتر و ناسکتر بیین، یان به هویه وه، زه رده خه نه بیته سه ر سیمای و ئاسووده بی، عه شق لای ئه و هه ر ئه وه نده نه بوو، ئه و له ریتگی عه شقه وه خه ونه کانی پر ده بوون له ئومید، له ناسکی، له خانه دانی، واته ناستییک بهر ز بو روانین و بیینی خود، به مانایه کی تر، به بی عه شق خه ونه کانی به تال بوون، سارا به چاوی عه شقه وه له هه موو شتییک ده روانی، له ژیان، له بوون، له ده ورو بهر، له شیعی، له سروشت، له هه موو شتییک! به لام ئه م عه شقه که سه چاوه ی هه موو شتییک بوو بو ئه م،

عه شقییک ته مه ن کورت بوو و بو دریت ماوه بهرده وام نه بوو، هه ر بو ته مه نیکی کورت توانی، وهک بالنده یه کی عاشق به نیو ناسمان و ته مه سپیه کانی عه شقدا بفریت، گۆرانی بو ئه ستیره کان و بو ژیان بلتیت، سارا مرؤقیکی خوش به خت نه بوو، ئاسووده یی و به خته وه ری تا سه ر هاوده می نه بوون، (ئیرنستی بز نسمان) ئه و دلداره نه بوو که کلیلی به هه شتی عه شقی پی بیت و بو تاهه تایه سارا دلخوش و ئاسووده بکات، هه ر زوو ناکوکییه کان ده رکه وتن و پیوه ندییه که یان به یاریکی نارپک و ناله بار شکایه وه، ژیانی هاوسه ریتیسیان کوتایی پی هات و له یه کتری جیا بوونه وه، سارا ده گاته ناستی ئه و نا ئومیدییه ی که عه شقه که ی بنیژی، شیعی (ناشتی عه شق) ده نووسی و ده لئ:

من هاتوم عه شق بنیژم

له ژیر دارپک،

له دارستانیکی ره ش و تاریک

تا که س نه توانیت بیینیته....

به شیوه یه ک له عه شقه که ی نا ئومید ده بیت، ده به ویت (عه شقه که ی له شوینیکی هینده تاریک بنیژیت که هه یج که سییک نه توانیت بیینیته)، ئه وه ئه و نا ئومیدییه گه وره یه یه که له پشتییه وه ده توانین ئه وه بیینن که وا ناشتی عه شق لای سارا، ناشتی ژیان، یان ناشتی خودی خوی ده گه یه نی، له پال ئه م ناشته دا ده به ویت خوشی بنیژی، په یامیکه و به هیمنی پیمان ده لئ (ئیتتر ته وا کوتایی به هه موو شتییک هات!). ئیتتر لیتره به دو او، گلزه ی به خت و ژیانی ده که ویتته لیترییه وه، بیینن و روانینه کان ده گۆرین، ره نگ و به ها کان ده گۆرین، هیما و مانا کان ده گۆرین، لیتره به دو، روانینه کان به ره و ئه وه ده روژن که وا ژیان جگه له زیندانیکی تاریک، هه یج شتییک تر و هه یج مانایه کی تری نییه! خه ونه کانی به تال ده بنه وه، مه لکه ی پر ده بیت له هه سستی ته نیایی و نیگه رانی و ترس، چراکان ده کوژیته وه و خه یال و خه ونه کانی تاریک دادین، له شیعی (به لام بو من نا) به روژنی وینه ی ئه م نا ئومیدییه مان بو ده کیشی و ده لئ:

شه وه کانی نیسان هیتتا ره نگین

سه رتاپای داره کان به گول داپوشراون

نارامی به خشیپه و به ئه سپایی بو یان ده چن

به لام بو من نا

نارامی من له سینگی که سییک خوی حه شارداوه

ئو شوینه ی که من له وی نیم

ئەمشەو عشق بۆ لای ھەموو ئەوانی تر دی بەلام بۆ من نا

بۆ گومان، ئارامی لە سنگ و لە نیو ناخی کەسێک بوو کە ئەو ئیستا، یان (رەنگە هیچ کاتێک) لەوێ نەبوو بێت، بە دابران و لە یەکتەری جیاپوونەوه، عشق مرد و نێژرا، ئیستا عشق بە ئارامی و بە ئەسپایی بۆ ھەموو شوێنیک دەروا و دەبیتە میوانی ھەموو کەسێک، بەلام لای ئەو نا، ئارامی لە دەرگای مائی ھەموو کەسێک دەدا، بەلام مائی ئەو نا، زەرەدەخەنە لە روخساری ھەموو کەسێک دەبێنرێ، بەلام ھی ئەو نا، ئیتر ئیترە قوولایی تارکییە، ژیان بۆ پنتیکی رەش دەگەریتەوه، بوون سەرگەردان و ون دەبیت، جوانییەکان بەھایان نامین، با لە جوولە دەکەوێ، شەپۆلەکان دەوێستن، ئیتر لە ھاوکیشەبەک، (ژیان و مردن بەیەک دەگەن و رەنگەکانیان تیکەڵ بەیەکتەری دەبن)، ئیتر ھەموو شتەکان رەش دەبنەوه و نامین، لە قوولایی ئەم تارکی و رەشبینییەوه، لە شیعری (لێگەرێ) با لەبیر بکەرێ) بە ھێمنی و زۆر بە ناسکی دەلێ:

**لێگەرێ با لەبیر بکەرێ، وەک چۆن گولەکان لەبیرکراون
با لەبیر بکەرێ وەک ئەو ناگرە گۆرانی زێرنی دەگوت
لێگەرێ با بۆ تاهەتا و بۆ ھەمیشە لەبیربکەرێ
کات ھاوڕێیەکی میھرەبانە و ئیمە پیر دەکات
ئەگەر ھەرکەسێک پرسیاری کرد پیتی لەبیرکراو
دەمێکە و زۆر لەمپێژە**

**وەک گول، وەک ناگر، وەک بێدەنگی تۆتیک
کە لە نیو بەفریکی لەبیرکراوی زۆر بەر لە ئیستا،
لەبیرکراو**

ئەو ھەمناکترین سنووری ئەو نائۆمیدییە کە پیتی گەیشتووه، ھەموو شتەکان لەبیردەکرین و نامین، گەر ئەو بۆ ئەو شوێنە کە هیچ شتێک بوونی نەبێت، گولەکان، ناگر، بەفر، خۆی! ئیتر لەم زەمەنی لەبیرچوونەوه و رەشبوونەوه، "بوون و عشق" چ بەھایەکیان دەمیتێ؟! لێرەدا ئەو ھەمان بێر دیتەوه، نووسەرەن و نیگارکێشە (داداییەکان)، کاتیک لە ژێر زەمە و گرمەگرمی بۆمب و تانکی یەکەمەین جەنگی جیھانی، ژیان ھاواری لێ ھەستابوو، مەرقوبوون کەوتبوو ژێر پرسیارەوه، لەو سەردەمانە (جەنگ) ژیان و وێران دەکرد، ھەموو شتە جوانەکان بەھای خۆیان لە دەست دا، (شیعر و ئەدەب و ھونەر) ھێچ مانایەکیان نەما، ئەمانیش بەم ھەستەوه لە ھەموو شتێکیان

دەروانی و میزبان بە ھەموو شتێکدا دەکرد، لە ئاودەستەکان پێشانگایان دەکردەوه، لەویدا جەنگ ژیان و وێران کردبوو و ھەموو شتێکی بۆ بەھا کرد بوو، لای ساراش عشق، بەمانایەک، سارا بە کەوتن و ناشتنی عشق، بەم وێرانە یە گەیشتوو، ژیان بوو بە شتێکی توورەھات و بۆ مانا و شتێکی پووج، ھەر لێرەوه چەمکی (پووجگەر.. نەھیلیم) مانا پەیدا دەکات! سارا تیسسەدیل زۆر راستگۆیانە ژیان خۆی دەنووسیبەوه، بە شتێکە لە نیو دەقە شیعرییەکانیدا خۆی رووت کردووتەوه، دەقە شیعرییەکانی کتومت وەک ژیان خۆی بوون، وەک ئۆمید و خەونەکان و وەک نائۆمیدییەکانی خۆی بوون، لە بەرگیکی ئەدەبی و ئیستیتیکیدا! بە قوولێ لە ناستیکی فراوان خۆی رەسم دەکرد، ھۆکارەکانی ئەم نائۆمیدییەش، بە شکست گەیشتنی عشقە کە ی بوو، بەلام لێرەدا پرسیارێک دیتە پێشەوه، ئەویش خۆ زۆر کەسانی تر، لە عشق و پێوەندییە عاتفیەکانیان شکستیان ھێنا بوو، کەچی وەک سارا بەم ئاستە ی مردن و نائۆمیدی نەگەیشتوو، بە بروای من ھۆکارەکان ئەمانەن.

یەکەم: لەبەر ئیرنستی بزئسمان، عشقی کەسایەتی شاعیر و ھەست ناسکی وەک (پراشیل لێندسە ی) رەت دەکاتەوه، دوا ئەو ھەش ھەر زوو لە گەڵ ئیرنست شکست دەھێنێ، ئیدی ھەست دەکات ھەلەبەکی یە کجار گەورە ی کردووه، بەمانایەک، ئەو بەو ھەموو ناسکییە خۆیەوه لە نیوان دوو ھەلەبژاردە (یەکیکیان شاعیریکی پراوێر لە ھەستی جوانی و مرۆیی، ئەو ی تریان کەسایەتی یەکی بزئسمان و سەرما یەدار)، ئەمیش زۆر ئازادانە و بە کامی دلێ خۆی، دوو ھەمین ھەلەبژێرێ، کە بەھۆیەوه بەم چارەنووسە و بەم ئاکامە دەگات کە بە شتێکە پەشیمانیش دادی نادات و ئیدی (دەرنگ و ختە!)، دوا شکستھێنای خۆی لە عشق و ژیان ھاسەریتی، بە تاییەتی دوا ئەو ی کە پراشیل خۆی دەکوژیت و کۆتایی بە ژیان خۆی دەھینیت! بۆیە پیتی وایە ھەلەبەکی ھێندە گەورە ی کردووه کە پیتی دەلێن (ھەلە ی تەمەن)، رەنگە لە پشتی ئەم ھەلە ی تەمەنە ھێندە خۆی بە تاوانبار و گوناھبار بزانێ کە جگە لە مەرگ ھێچ شتێکی دی نەتوانی برین و ئازار و نیگەرانییەکانی ئارام بکەنەوه، بۆیە بەو نائۆمیدییە گەورە یە دەگات!

دووم: ھۆکارێکی تر، دوا ماو یەکی کەم بۆی

دهرده که ویت که ئیرنستی بز نسمان که سیتی راستگۆ نییه و ئەو کەسە نییه کە ئەو لە خەیاڵی خۆی ئومیدی بۆ دەخواست و لە شیعەرەکانیدا وینە ی رەسم دەکرد، کە سێک بوو لە روانگە ی بەرژە وەندی ماددییه وە، لە عەشق و هەموو شتەکانی دەروانی، خۆی بە خاوەنی هەموو شتیەک و هەموو کەسێک دەزانی، ئەمەش بۆ سارا نامۆ و جیتیگای نیگەرانی بوو، هەستی بەو دەکرد لە خستە براوە، چونکە سارا خۆی پارچە یەک بوو لە عەشق، روحی خۆی بە بەتالی بە دلدارە کە ی دەبەخشی تا پری بکات لە عەشق، بەهەمان شیوه خەونەکانیشی! سارا شاعیریەک بوو بە (شاعیری عەشق) ناسرابوو، لەسەر کتیبی (گۆرانی عەشق) خەلاتی پی بەخشرابوو، ئیستاش دەرگیری ئەم واقیعه تالە بوو، هەر لەبەر ئەمە، لە ژبانی هاوسەرپیتی لەگەڵ (ئیرنستی بز نسمان) بەختەوهر نابیت و ناکۆکی و کیشە ی زۆریان دەبیت کە لە سالی ۱۹۲۹ دوا ی پازدە سال بە یە کە وەبوون، لە یە کتری جیا دەبنەو، سارا لە شیعری (من هی تو نیم) بە ئاشکرا باس لەم ناکۆکی و کیشانە دەکات، زۆر بە روونی بە دلدارە کە ی دەلی: (من هی تو نیم و لە نیو تۆدا ون نەبووم... یان دەلی: تو منت خوش و بست، بۆ یە منیش تۆم دۆزیبەو. سارا لێرە بە هۆشیاریبەو قسە دەکات، دەیهوئ ریز لە بوون و ئازادیبەکانی بگیری و وەک کالایە ک مامەلە ی لەگەڵ نەکریت! نایه ویت بیته مولکی هیچ کە سێک، لەگەڵ دلدارە کە ی شتیەک لە نیواناندا هە یە ئەویش (عەشق) ه، بەهۆی عەشقەو ه ئەمی دۆزیبەتەو، نەک بەهۆی سەرودت و سامان و هیچ شتیکی تر، ئیستاش نایه ویت خۆی لە نیو ئەودا ون بکات و ببیت بە مولکی ئەو، نایه ویت وەک دیل بزیت و لە چوارچیوه ی عەشق و ژبان، ئازادیبەکانی خۆی لە دەست بدات، چونکە دلدارە کە ی کە سێکە، ناتوانی لە نیو ئەم جیهانە بەرینە ی عەشق بمینیتەو، تا بە یە کەو ه ریتگا دوورەکانی عەشق بپرن! ئیتر لێرەو ه کیشە و ناکۆکیبەکان دەست پیندە کەن، لە کۆتاییدا بە ناچاری و بی وستی خۆی بەو ه دەگات و هاوار دەکات و دەلی: (ئیتر بەسە...!) هەر وەک لە شیعری (دوا ی عەشق) دا دەلی:

ئیتەر سیحەرکە بە تالبوویه

ئیمەش بینیمان وەک کەسانی دی

تۆ چیتەر بۆ من موعجیزه نیت

هەر وەها منیش بۆ تۆ...

هەر وەک دەر دەر کە ویت لە سەرەتا، تا ئاستی موعجیزه باوهری بە عەشقە کە ی و دلدارە کە ی هەبوو، ئاوها بە قوولی چیرۆکی عەشقە کە یان دەست پیکرد و ئومیدی ئەو ه ی دەخواست، تاسەر هەروا لە نیو ئەم خەونە یان ئەفسانە بخولقین، بەو مەبەستە ی لە ریتگی عەشقە کە یان بەوپهری سەر وهری و شکۆمەندی بگەن، لە ژیر ساباتی عەشق بۆ تاهەتایە بحەستینەو و ئاسوودە و بەختەوهر بن، بەلام هەر زوو پیچەوانە ی ئەم خەون و خەیاڵە خو شانە ی، دیوتکی تر و شتیکی جیا لەو ه دەبینیت، بۆ یە دەلی، ئیتر تەواو سیحەرکە بە تالبووه، چیتەر نە تۆ بۆ من موعجیزه ی، نە منیش بۆ تۆ...! دوا ی ئەم ئاومیدییه گەورە یە هەست بە تەنیا ییە کێ کوشندە دەکات، ژبانی دەبیتە پارچە یەک لە ئازار و موعانات، ئەم هەست و خەیاڵە رەشبینیانە ی لە شیعەرەکانی (تەنیا یی) و (ئازار) دا بە قوولی دەر بپوه، بە پروای من کەسانی نزیک لە سارا بەهۆی شیعەرەکانی (ناشتنی عەشق) و (من هی تو نیم) و (لینگەرئ با لەبیریکرئ) و زۆر لە شیعەرەکانی تری، دەبوایە لەباری دەر وونی سارا تیتگە یشتبان و خوتندنەو ه یە کێ جددیان بۆ ی کردبا، لەم ئاومیدییه گەورە یە ی هەلۆستە ی جددیان بگردایە، درکیان بەو ه کردبا کە ژبانی سارا بە چ ئاقاریکی مە تر سیداردا دەر وات؟! هەر وەک لە سەرەتا باسم کردووه، هەموو ئەو نووسەرەکانی ژباننامە ی ساریان نووسیوه تەو، لە هیچ شوتینیک باس لەو ه ناکەن کە سارا کیشە یە کێ دەر وونی هەبوو بیت، بۆ نمونە نووسەرەکانی تر وەک (ئیدگار ئالان پۆ) (Bipolar Depression) هیچ واتە نەخۆشی خەموکی جووری با یپۆلەری هەبوو، یان خانمە شاعیری ئەمریکی (ئان سیکستۆن) ئەویش (manic Depression) خەموکی لە جووری مانیای هەبوو، یان شاعیر و روماننوسی ئەمریکی (جاک کیروک) کە (Schizophrenia and Depression)، واتە نەخۆشی (شیزوفرنیا و خەموکی) هەبوو، هەر وەها (قیرگینیا وۆلف و سلقیا پاپ و ئیرنست هەمینگوای و دیلان تۆماس و ئیمیلی دیکنسۆن و قلادیمیر مایکوۆفسکی و سیرگی یەسەنن و زۆر نووسەر ی تر...! سارا تیس دەیل دوا ی ئەو ه ی دەگاتە ئەوپهری ئاومیدی و تا ئاستی مەرگ هەست بە تەنیا یی دەکات، ئازار و خەمەکانی دەگەنە ئاستیک کە هیچ ترووسکایبە ک نابینئ، (جگە لە مەرگ، ژبان هیچ مانایە کێ نامینئ!) ئیتر لێرە بەدواو، جگە لە ئاومیدی و تەنیا یی و

نیگه رانییه کانی، زۆر باسی مهرگ و مردنیش دهکات، هه رچه نده به پیتچه وانه ی هه ندیک له نووسه ران و شاعیران که متر باس له (خۆکوشتن.. Suicide) دهکهن، بۆ نمونه (ئان سیکستۆن، وهک شاعیرتیک یاخ ی له چهندان شاعردا باس له خۆکوشتن دهکات!)، به لام سارا، زیتیر باسی له مهرگ دهکرد، دوا ی ناشتنی عه شق و مردنی عه شق، ژبانی ئه و به رهنگه کانی مردن خۆی دهنه خشاندا، یان جلی مردنیان ده کرده بهر، له زۆر له شیعره کانییدا وهک (ئیتیر ناگۆزی.. پیتوسته گۆتی پین نه دهم.. خه ونه کانی دلهم.. مردن و عه شق.. دوا ی مردن و...) له شیعرا نه و له زۆر شیعری تریش، با به تی لیکدانه وه به کی دهرووناسی، ئه و که سانه ی، یان ئه و نووسه رانه ی زۆر باسی مردن و خۆکوشتن دهکهن، وای ده بین که بیرو که ی خۆکوشتن و کۆتایی هینان به ژبانی خۆبان پیتشوه خته له بیرو که نه وه و خه یالیاندا هه یه، یان پلانیان بۆ دارپشتوووه، به بروای من، ئه گهر خوتینده وه به کی دهروونی بۆ شیعره کانی سارا کرابا، له وه دهگه یشتن که به فیعلی ژبانی ئه م مرۆقه له لیواری مهرگ تۆتکه ی گرتوه، به دوا ی دهرفه تیک گونجاو، یان کاتیک گونجاو دا دهگه پین، یان ئه م مرۆقه ده میکه ژبانی چی هیشتوووه و له نیو مالی مردندا دهژی، زۆر تیک له شیعره کانی سارا نیشانه ی مه ترسیدارن و کۆمه لیک ئالۆزی و ره هه ندی دهروونیان له پشت بووه، سارا تیسده یل دوا ی ئه وه له عه شقه که ی شکست ده هینتی و له مرۆقه ی که سوارچاکی خه ونه کانی تی پین ئومید ده بیت و لپی جیا ده بیته وه، ئیتیر شتیک نامیتین بۆی بژی، ژبانی به ره و ترس و نیگه رانی و فۆیا دهروات، له شیعری (ترس) به روونی باسی وه زعی خۆیمان بۆ دهکات، شه وان له نیوچ ئه مۆسفیریکی ترسناک و سارد و سر و تاریک و خه مناکدا دهژی، جهسته ته زیو، بچ خه و، خه مناک، بیرو که نه وه له مردن، نارپکی لیدانی دل، ده میک خیرا، ده میک هپواش، دلته نگیه ک تا ئاستی ئه وه ی که نه توانی به ئاسانی هه ناسه بدات، ئه م شیعره ئه وه مان پین ده لئ که سارا (ئه نزایه تی -Anx-eity)، واته (دل هراوکی) ی هه بووه، ئه م باره دهروونییه ی به تایبه ت له شه ودا، ئه مانه هه مووی نیشانه کانی دل هراوکی که ئه مه ش نه خۆشیه کی دهروونییه و ئه و که سانه ی تووشی ده بن له گه ل ترس و نیگه رانییه کی بچ وینه دا دهژین، ئه م باره دهروونیانه ش

پیتوستییان به چاره سه ره، هه ر بۆیه حه بی خه و و رهنگه حه بی هیمنکه ره وه ی دهروونیشی به کار هینابن، یان له به شتیک شیعری (ته نیایی) دا ده لئ:

له جیاتی عه شق من ته نیام
له جیاتی هه موو ئه و شتانه ی وه ریان ده گرم، یان
ده یان به خشم
له جیاتی هه موو ناسکییه کانی تو
هه ندیک جار من دلخۆش نیم به وه ی که ده ژیم
من ته نیام له گه ل ئه وه ی
له بلن دترین لووتکه ی دنیا یه کی ویرانی رهنگ
خۆله میتشی وه ستاوم...

ئه مه ش په یامیتیک تره که به روونی پیمان ده لئ که چ نازاریک به ده ست ته نیایی و نائومیدییه کانی ده بینن، یان له چ بارپکی دهروونی و چ گوشاریکی روحی له سه ره! تا ئه ندازه ی ئه وه ی، هپچ دلخۆش نه بیت به وه ی که دهژی، یان ئومید به مردن بخوازی، چ خه یالیک تاریک و ترسناک له نیو میتشکیدا دیت و ده چی؟! گیرۆده ی چ موعانات و نازاریکه؟! بۆ دوور که و تنه وه له ترسه فۆیا بیانه، له م نیگه رانی و له م باره دهروونییه تاریکه شه وان به ی خۆی، بیرو له مهرگی خۆی دهکاته وه و بریار ده دات کۆتایی به بوونی خۆی به هینیت، له ته مه نی ۴۸ سالیدا، له ۲۹ ی به فرانباری سالی ۱۹۳۳ له شاری نیویۆرک، ئیتیر ده ست له ژبان به رده دات و په نا بۆ مردن ده بات، له رپگه ی زیاد له پیتوست به کارهینانی حه بی خه و کۆتایی به ژبانی خۆی ده هینیت و مالتا وایی له ژبان دهکات، له ئامیزی خه ویتیک قوول راده کشی و بۆ تاهه تایه خه به ری نابیته وه.

سه رچاوه کان:

(۱) کتیبی (له گه ل سایکلۆژیا دا)، سۆزان جه مال.

(۲) کتیبی.. (Those Who Love)

Love Poems by Sara Teasdale

(۳) هه ندیک سایتی ئینتهرنیت له وانه:

- Sara Teasdale.. Hello Poetry

- Sara Teasdale.. Poem Hunter

ئاوردانه و هيك له غهزه ليكي عهبدو لالا نه حمه ديان

قاسم موئه يه دزاده (هه لئو)
(مه هاباد)

هه لم گرت با ده ريش چوو بيم له كايه "
كه بازي دا به سهر په رزيني زولفت
به كوئجي ليتوي تو ياني خه تايه
به سه د زه حمه ت نيگاهيكي ره وا ديم
دلي بردم كه چي هه ر ناره زايه "
دلي سووتاوي من وهك خالي پرووته
كه چي جاريك له جار ان پرووت نه دايه "
دلم ناله ي خلاس بوو، چاره كانم
ده سيان پيكره نه تو هه ر گويت نه دايه "
ده تفلي دل به سه هه ر پييت ده لتي لا
ده لتي خوت گرتووه به و لايه لايه

۱- «ده ميته دل به جوانيت موته لايه
كه لتي نه سراري جواني تو ي له لايه»

دل به مرؤفنيك شو به پيتراره، جوانكاري گيان به خشي،
يان ته شخييس "personfiction"، واته خوازهي
مه كنييه ي تييدا به دي ده كرتي، دل به ئينساننيك له قه له م
دراوه كه به جواني خو شه ويسته كه ي گيرؤده بووه و
تاقيكاريكي گه وره ي له سه ر ده كرتي، هاوزه مان له گه ل
ئه وه نه سراري جوانبووني ياري له لا ماوه ته وه كه خه لكي
تر په يان پي نه بر دووه و ئه و نه سراره جوانه ي له لاي خوي

دواي بلا و بوونه وه ي ده غه زه له له غه زه له
بلا و نه كراوه كاني نو سه ر و شاعير و بي رمه ندي ناوداري
كورد خوا ليتي خو شبيج مامؤستا مه لا عه بدو لالا
نه حمه ديان (۱۳۱۲-۱۳۸۳ ك.ه. / ۱۹۳۳-۲۰۰۴ ز.)
له ژماره (۱۶۰) ي گو قاري مه هاباد، به پيويستم زاني
كه هه و ليك م بو شيكر د نه وه ي هه و ه ل غه زه له (له م ده
غه زه له بلا و نه كراوانه) هه بيج:

يه كه م غه زه ل
ده ميته دل به جوانيت موته لايه
كه لتي نه سراري جواني تو ي له لايه
هه ته ته نيا نه وه ي هه مو هه يانه
نه وه ي نيته به ته نيا هه ر وه فايه
له شه وگاري دريژي زولفه كانت
بريقه ي چينه كاني چل چرايه
درا ده ست چاوي مه ست ت تيغي نه برؤت
له ده ورت بو يه هه ر شين و هه رايه
نه من ده مكوت له زيره گه ردي زه ر
به لام دياره به كيشي كاره بايه
نيشاني دا جفاره ي ليتوي ياقيق
له ده وره ي مانگي رووي هه ور و هه لايه
له بازي عه شقي تو خالي ره شم دي

عبدالهادی ئەحمەدیان

بگه‌پێینه‌وه بۆ لای "لا"ی نافییە، و اتا هه‌لا‌واردنی هه‌موو جوانییەکان، جگه‌ له‌ یه‌ک جوانی و تاقیکاری ئەو ناشقه‌ له‌سه‌ر ئاشقی داواکار و موده‌عی که‌ چه‌نده‌ به‌ راستییەتی و چه‌ندی توانایی و خۆشه‌ویستی له‌سه‌ر خۆشه‌ویستی و ئەشقی خۆه‌یه، که‌ هه‌موو جوانییەکان و قسه‌ له‌ جوانییەکان بێ وینەن، به‌ واتایه‌کی تر نه‌فیکردنی هه‌موو جوانییەکان گه‌وره‌ترین تاقیکارییه، خاوه‌ن دڵ بۆ ئەوه‌ی بزانی چ راده‌یه‌ک ئەویندار و موسته‌لا به‌ ده‌ردی ئەوینە، هه‌لبه‌ت ئەوینتیکی رهمزای پر له‌ راز و رهمز، ده‌رچوون و تێپه‌ریبوونتیکی جوامی‌یرانه‌ و شیره‌پیاوانه‌ له‌و ئەزموون و ئیبتلایه‌یه‌ که‌ کارتیکی زۆر گرینگ و دژواره، ئەو ئەسراره‌ هه‌م جوانه‌ و هه‌م حیکایه‌ت له‌ جوانییەکان ده‌کا، کلیلی ئەو ئەسراره‌ هه‌ر له‌سه‌ر شکلی "لا"یه، واته‌ رواله‌تی شکله‌که‌ی هه‌ر له‌ کلیل و هاچه‌ر ده‌چێ، له‌ هه‌موو شتیکی جگه‌ له‌ یار و جوانییەکانی خۆلادەر و لالووته، ته‌واوه‌تی له‌وترا ده‌زانی، به‌لام هه‌یچ جوانیکی بێ یادی یار پێ جوان نییه، "لا" شاکیلی هه‌موو به‌خته‌وه‌رییه‌ک و گشت به‌ختیاریه‌که، ده‌یه‌وی بۆ هه‌یچ جوانییه‌کت بۆ که‌س نه‌هیشته‌وه‌ته‌وه‌ ئەی خۆشه‌ویسته‌که‌م! ته‌واوی جوانییەکان بۆ "لا"ی تۆ ده‌گه‌رپه‌ته‌وه؛ دڵ که‌ ته‌نیا یار

راگرتووه، ده‌یه‌وی بۆ جوانیگه‌لیک و گه‌لیک جوانی ده‌ یاردا هه‌یه‌ که‌ ده‌توانی رواله‌تی نه‌بێ، به‌لکه‌ زه‌رافه‌ت و له‌ تافه‌تی ئەو جوانییه‌ به‌ باری مه‌عنه‌وی و ئیستیدراکی و ئیشرافییدا بکه‌وی که‌ بێ چاوی باتین و دلی نه‌دیوخواز و نادیار بێن نابینری و په‌ی بێ نابردری و ئەو جوانییانه‌ ته‌نیا و ته‌نیا له‌لای ئەو هه‌ن و به‌س، هه‌رچه‌ند جوانییەکانی رواله‌تیش نه‌فی ناکاته‌وه‌ و هه‌نده‌سه‌ی ته‌وازون و ته‌قارونی پێ سیفر نییه؛ به‌لکه‌ له‌ ناخی "لا"ی نافییە و نه‌هیدا ده‌کرێ پێگری له‌سه‌ر ئەو مه‌به‌سته‌ بێ که‌ ته‌واوی جوانییەکان بۆ لای ئەو ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ نه‌ که‌سی تر و شتی تر، ئەو ئەوینە ته‌گه‌ر ئەوینتیکی خاکیش بێ، هه‌یچ له‌مه‌په‌ر و په‌رژین و مانعیکی بۆ نییه‌ که‌ ئەویش هه‌ر ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌ سه‌ر ئەوینی ئەفلاکی چون قسه‌ له‌ ئەسراره‌، ئەوه‌ هه‌ر دله‌ که‌ شامیل و مه‌شمولی ئەو ئەسراریه‌، هه‌یچ شتیکی تر جگه‌ له‌ دڵ ئەو ئیمتیاز و جیاوازییه‌ی نه‌دراوه‌تی و نادریتی، دڵ گه‌لی رازی بۆ ده‌رکه‌وتووه‌ و بێ کۆتاییش رازی بۆ ماوه‌ته‌وه‌ و لێی ئاشکرا نه‌بووه‌ که‌ هه‌تا هه‌تا یه‌ هه‌ر رازی تازه‌ و تازه‌تری بۆ ده‌رکه‌وی هه‌رگیزاوه‌رگیز بونی نایه، ته‌گه‌ر بێن و "لا"ی به‌ مانای توێ و لایه‌ بگرین، وایکه‌ ده‌درپه‌ته‌وه‌ که‌ توێ توێتکان و په‌گه‌ په‌گه‌کان و چین له‌سه‌ر چینه‌کانی دڵ رازگه‌لیک جار ده‌گه‌ل جار داپۆشراوه‌ و سه‌ری نراوه‌ته‌وه‌، واته‌ پاو نراوه‌ته‌وه‌ هه‌ره‌ قوولاییه‌کانی نابه‌ئاگای روح که‌ له‌عالمی ئەمره‌وه‌ هاتووه، که‌ به‌ هه‌لدانه‌وه‌ی لاپه‌ره‌کانی دڵ نه‌بێ، ئەو ئەسراره‌ وه‌ده‌ر ناکه‌وی، "لا" به‌ مانای ته‌ک و ته‌نیشته‌ یانیه‌ها هۆگر و هاوه‌ل و هاو‌راز و به‌رده‌ستکار، هه‌ر هاو‌ده‌م و پێزان به‌ خودی دڵ و پێچوپه‌ناکانی، ئەسراری جوانی بێ، ئەوه‌ هه‌ر دله‌ که‌ ئەسراری یاری بۆ ده‌رده‌که‌وی، دڵ بۆخۆی کتیبیکی میژوویییه‌ و هه‌ره‌ کۆنینه‌ناسی، قیدمه‌تی دڵ خۆی له‌ قه‌ره‌ی قه‌دیم بوون ده‌دا که‌ ته‌نیا کۆنینه‌ناسانی روح و په‌وان و به‌ناخداچروانی عیلم و تێوه‌چروانی زانسته‌ وه‌رد و لێکی ده‌ده‌نه‌وه‌، دڵ که‌ لماولی خوین و بیره‌وه‌رییه‌کانی خویناویییه‌ له‌ رابوردووانی شه‌لالی خوین و بویرانی ژبان سه‌خت و به‌ ئیروو، زۆر خه‌به‌ری داپۆشراوی پێیه، هه‌ر دله‌ خوین ده‌ده‌لێنی، به‌ کوتانی سووری ده‌لی: خۆبه‌خت کردن گه‌وره‌ترین جوانی مه‌عنه‌ویییه.

له ویدا جی ده‌گری، یاریش هەر عاشقی بی خه‌وش و گه‌ردی مه‌تله‌به، هەر به یادی یار نه‌و ئه‌وینداره پاک و بی ریاچه دلی ئوقره ده‌گری و ته‌سکین ده‌خوا، هەر دلّه جی ته‌ختی حکوماتی یاری بی وینه‌یه و له خه‌زینه‌کانی نه‌و سه‌روسو‌راغ ده‌گری و هەر به یاره‌وه دلنیا‌یی په‌یدا ده‌کا و له هه‌موو شتی‌ک و هه‌موو که‌س هه‌ل‌پراوه و دا‌پراوه‌ته‌وه، قو‌نا‌غ‌کاری هه‌موو جوانی‌یه‌کان له‌ودا به‌دی ده‌گری و هەر له دل‌دایه‌ خه‌ونی محه‌به‌تی راسته‌قینه و خو‌شه‌ویستی لیک ده‌دری‌ته‌وه و وه‌سه‌ر به‌ک ده‌خری‌ته‌وه و ریک ده‌خس‌تری‌ته‌وه.

ده‌می‌که پرو‌ودای مو‌یت‌ه‌لابوون رووی داوه، سه‌رده‌مانی‌کی دووره بنا‌غه‌ی ئه‌وین دا‌پ‌پ‌راوه، ئه‌وین شتی‌که که خو له قه‌ره‌ی قه‌دیم بوون ده‌دا، ئه‌وین ساز ده‌کا، ساز ده‌دا، ده‌سو‌وتینی، ده‌مرینی و زیندوو ده‌کاته‌وه، ده‌گه‌ل فیت‌ره‌ت و زاتی مرؤ‌ف تی‌که‌لاوی هه‌یه و فه‌تره‌ت و ئی‌ستیرا‌حه‌تی بو نی‌یه، دل خه‌زینه‌دار و راز‌داری‌کی چاکه، جا ابو دل هه‌م ئه‌مانه‌ت‌دار و هه‌م ئه‌وینداره و هه‌ر‌گیزاو هه‌ر‌گیز له ئه‌وین‌داری و ئه‌وین‌په‌روه‌ری خو‌یدا غایه‌له‌ی پیدا نایه و خیانه‌تی بی نا‌کا و ده‌غه‌لی به‌خه‌رج نا‌دا، ئه‌سه‌راری جوانی و رازه‌کانی جه‌مالی خو‌شه‌ویست را‌ده‌گری و هه‌ل‌ده‌گری، ئه‌ویندار که خا‌وه‌نی نه‌و دل‌یه، ده‌گه‌ل گه‌وره‌ترین رازه‌کانی سه‌روشت، ته‌نانه‌ت نه‌وپه‌ری ته‌بی‌عه‌ت تی‌که‌لاوی و ئاشنا‌یه‌تی هه‌یه.

۲- «هه‌ته‌ ته‌نیا نه‌وه‌ی هه‌مو هه‌یانه»

نه‌وه‌ی نیته به‌ ته‌نیا هه‌ر وه‌فایه»

له می‌سراعی هه‌وه‌ل، به‌یتی دووه‌م هه‌جای دووه‌می هه‌ته (ته) ده‌گه‌ل هه‌جای به‌که‌می ته‌نیا (ته) به‌یه‌که‌وه واته به‌ دوای به‌کدا تۆن و مو‌سیقای شی‌عری زی‌ده‌تر ده‌که‌ن، نی‌وان وشه‌کانی هه‌ته، هه‌موو و هه‌یانه ئارایه‌ی واج ئارایی ده‌ ئارا دا هه‌یه، له‌و به‌یته‌دا وه‌فادار نه‌بوون، واته بی وه‌فایی، بو ته‌عریف و ئیغراق له ئه‌وپه‌ری بوونی جوانی و به‌رزیتیدا هاتوو‌ه و باری نه‌رینی نی‌یه، به‌لکه به‌ باری ئه‌رتینیدا که‌وتوو‌ه، له لایه‌کی دیکه‌وه وه‌فا و وه‌فاداری له جنسی نه‌عزا و پیل‌کا و به‌ جوانی‌یه‌کانی رو‌اله‌تی نی‌یه؛ ئیستیسنای مونقه‌تی‌عه.

"نه‌وه‌ی نیته به‌ ته‌نیا هه‌ر وه‌فایه". ده‌یه‌وی بلتی

خو‌شه‌ویسته‌که‌ی نه‌وه‌نده به‌رزه که‌ حه‌قی نه‌وه‌ی هه‌یه له‌ جوابی "آرنی" دا "لن ترانی" بی بلتی و هه‌ر‌گیز خو‌ی نیشان نه‌دا. (ته‌نیا لی‌ک‌دانه‌وه و به‌راوردی نا‌ته‌واوی نه‌وه‌یه که‌ پیتی وایه یار بی وه‌فایه). نه‌وه‌یه که‌ ئه‌ویندار هه‌ر‌گیز به‌و پله‌وپایه‌یه نا‌گا که‌ یار خو‌ی بی نیشان دا، هه‌روه‌ک ئاماژه‌مان بی کرد، بی وه‌فایی له‌ جوانی‌یه‌کان دیته‌ ئه‌مار، به‌لام له‌ چه‌شینی‌کی دیکه و له جنسی‌کی تر، واته مو‌سته‌سنا و جیا‌واز ئه‌ویش له‌ چه‌شنی دا‌پ‌را و دا‌پ‌راو، وه‌فا و وه‌فاداری حوسنه، به‌لام لی‌رده‌دا بی وه‌فایی له‌ سه‌روه‌ی هه‌موو حوسنه‌کان و جوانی‌یه‌کانه، له‌ می‌سراعی هه‌وه‌ل ده‌یه‌وی بلتی ته‌واوی جوانی‌یه‌کان بو‌لای یاری راسته‌قینه ده‌گه‌ری‌ته‌وه هه‌ر وه‌ک له‌ به‌یتی به‌که‌می‌شدا ئاماژه‌مان به‌و لایه‌نه‌ گرینگه‌ کردوو، ئه‌گه‌ر بلتی‌ن وشه‌ی "ته‌نیا" لی‌رده‌دا قه‌یده و به‌ مانای "فقط" هاتوو‌ه، واته "هه‌ر"، یانی جوانی‌یه‌کانی هه‌مووانی (هه‌موو جوانی‌یه‌کانی) هه‌یه و چی تر، ته‌واوه‌تی شته‌که نی‌یه، به‌لام ئه‌گه‌ر بلتی‌ن به‌ ته‌نی و به‌ ته‌نیا‌یی ته‌واوه‌تی باشی‌یه‌کان و چاکه‌کاری‌یه‌کان و جوانی‌یه‌کان له‌لای نه‌و هه‌یه له‌ هه‌ج باب‌ه‌ت و لایه‌نی‌که‌وه که‌مو‌کورتی نا‌هیتنی، مانعی نه‌وه‌ش نی‌یه زۆر شت، بی کوتایی جوانی‌ تریشی له‌ لا بی و که‌س‌یش پیتی نه‌زانن.

۳- «له شه‌وگاری دریتی زولفه‌کانه»

بریقه‌ی چینه‌کانی چل چرایه»

شه‌وگاری زولف: ئی‌زافه‌ی ته‌شبه‌یی‌یه، واته ئارایه‌ی شه‌به‌اندنی له‌ جو‌ری‌ک له‌ دوو جو‌ری ته‌شبه‌یی به‌لیغ تی‌زاوه و تی‌خزاوه، زولفی یار به‌ شه‌و شه‌به‌یتراوه، چین چین ده‌دره‌وشی‌ته‌وه، یانی ها‌وزه‌مان ده‌گه‌ل مو‌جه‌عه‌دبوونی ترووسکه و بریقه‌شی دی، وه‌ک نه‌وه وایه له‌ شه‌وی‌کی چراخانی‌دا هه‌شیمه‌تی‌کی زۆر، کو‌مه‌ل-کو‌مه‌ل شایی و شادومان‌ییان هه‌بی و خه‌لکی له‌ روونا‌کایی و خو‌شیدابن، نه‌و چه‌شنه شه‌به‌اندنه به‌هیت و پی‌زهم به‌ نۆره‌ی خو‌م له‌ هۆنراوه‌کانی هه‌ج هۆنه‌ری‌ک، یان نه‌دیتۆته‌وه، یان وه‌بیرم نایه‌ت، چ له‌ باری نو‌تگه‌ری و دا‌هیتاندا چ له‌ باری وینه‌سازی و وینه‌هیتانه‌وه‌دا، نی‌وان وشه‌کانی چینه‌کان و چل چرا، سه‌نه‌تی واج-ئارایی، واته مو‌سیقای پیت به‌دی ده‌گری، له‌ ترووسکه‌ترووسکی زولفه‌کانی یار که‌ له‌به‌ر ره‌شی، روونا‌کایی و

شیخ محیه‌ددین بن عه‌ره‌بی

مه‌ستدا ئارابه‌ی ته‌شخیس و ئیستیعاره‌ی مه‌کنیبه‌ له‌ به‌ر چاو گیراوه‌، یار به‌و شمشیره‌ یه‌که‌یه‌که‌، یان به‌ تیکرایبی عاشقانی چاوی مه‌ست بریندار و زامدار ده‌کا، هه‌ر بویه‌ هه‌میشه‌ گویت له‌ شین و رۆرۆ و هاوار ده‌بی، ده‌یه‌وی بلتی له‌ هه‌ددی ئیغراقدا چاوی یار سه‌رنجراکیش و جوانه‌ که‌ ئه‌وه‌ش بۆخۆی سه‌نعه‌تی ئیغراقی به‌ شاردراوه‌یی تیتدا به‌دی ده‌کری، له‌ دابی ئه‌ده‌بی ئاساییدا له‌ شیعیری کلاسیک چاو به‌ ته‌نی کاری خۆی ده‌کا و شمشیر به‌ ته‌نی، به‌لام لیسه‌دا ئه‌و دووانه‌ پیکه‌وه‌ له‌ کاردان، هه‌ر چه‌ند به‌ رواله‌ت چاو له‌ ژیر سیبهری برۆ دایه‌ و پارێزه‌ری ئه‌وه‌ و له‌ تکه‌ی عاره‌قه‌ و ئه‌و جوهره‌ شتانه‌ برۆ ده‌پارێزی و جوانی ئه‌و به‌وه‌په‌ری ده‌گه‌یه‌نی، به‌لام له‌ مه‌عنادا برۆی یار له‌ ده‌ستی چاوی دایه‌ و بۆخۆی به‌ تاقی ته‌نیا چی پیناکری و له‌ سایه‌سه‌ری چاودا هه‌لده‌سووری و به‌ که‌یفی خۆی ده‌وه‌شیتنی، واته‌ به‌ ده‌ستی چاو ده‌وه‌شیتندی، لیسه‌دا چاو به‌ مرۆقییک شوبه‌پنراوه‌ که‌ کاری شمشیر بازی ده‌کا، جا که‌ وا بوو ده‌بی به‌ وردبونه‌وه‌یه‌که‌ی زۆر ورد، به‌ چه‌شنیک پارادۆکسی مه‌عناپی په‌ی به‌رین، واته‌ له‌ به‌رانبه‌ربوونی دوو مانای پیچه‌وانه‌ به‌ وردبینییه‌کی زۆر، بزانی که‌ ئه‌م به‌یته‌ خۆپنهر و زه‌ینییه‌تی ئه‌و و بیسه‌ر و سه‌رنجی ئه‌و بۆ

ره‌نگدانه‌وه‌ی وه‌ک سه‌پی بوون له‌ باری به‌راقی و گرشه‌گرشی بی وینه‌، هه‌ست پینه‌کری که‌ ده‌ناو خۆیدا جوهره‌ پینکدژ و پارادۆکسیکی شاراوه‌ هه‌یه‌، له‌ لایه‌کی تره‌وه‌ له‌ ویک که‌وتنی هیجای دووه‌می بریقه‌ (قه‌) و (ی) ئیزاره‌ و هیجای ئه‌وه‌لی چینه‌کانی (چی) [قه‌] (ی) [چی] به‌و شیوه‌یه‌ وشه‌ی [قه‌یچی] هه‌ر له‌ باری له‌فره‌وه‌ ته‌داعی ده‌کری که‌ ده‌گه‌ل زولف بی مونسبه‌ت نییه‌. ئه‌و سازدانه‌ په‌مزای و سیحراوییه‌، زه‌ینی مرۆف بۆلای ئارایش و پیرایشی زولف، واته‌ جوانکردن و ریکوییک کردنی زولف راده‌کیشی، زولفه‌کانی به‌ شه‌ویکی درێژ وه‌ک به‌لدا شوبه‌اندوه‌، له‌ شه‌وی یه‌لدا ولات به‌ رووناکایی و چل چرا ده‌پازینه‌وه‌ و رووناکی ده‌که‌ن، شه‌وی یه‌لداش شه‌وی زالبوونی رووناکایی به‌سه‌ر تاریکیدا، ژماره‌ی چل بۆخۆی ژماره‌یه‌کی پیروزه‌ و سه‌ر راسته‌ و کینایه‌ له‌ زۆربوون و ژماره‌یه‌کی زۆره‌.

چه‌شنه‌ پاکیه‌ک و دووربوون له‌ ناپاک به‌ کینایه‌ و به‌دایۆشراوی و شاردراوه‌ به‌ یار نیسه‌ت ده‌دری، زولف له‌ زاراوه‌ی عیفرانیدا سیفه‌تی جه‌لالیه‌تی ئیلاهی و خوداییه‌، خودا هه‌روه‌ک به‌ سیفه‌تی جه‌مالیه‌تی خۆیه‌وه‌ جوانه‌ به‌ سیفه‌تی جه‌لالیه‌تییه‌وه‌ جوانه‌؛ یان جوانتر بلتین: سیفه‌تی جه‌مالیه‌تی خوداوه‌ند به‌ سیفه‌تی جه‌لالیه‌تییه‌وه‌ جوانه‌ هه‌روه‌ک کوتمان عوره‌فا زولفیان به‌ سیفه‌تی جه‌لالی گرتوه‌؛ ده‌بی بزانی که‌ روخساریش، سیفه‌تی جه‌مالی خودای پی شوبه‌پنراوه‌ که‌ به‌یه‌که‌وه‌ جوان.

٤- «درا ده‌ست چاوی مه‌ست تیغی ئه‌برۆت

له‌ ده‌ورت بویه‌ هه‌ر شین و هه‌رايه‌»

شاعیر چاوی خۆشه‌ویسته‌ ده‌سه‌لاتداره‌که‌ی خۆی، به‌ خاوه‌نی شمشیری برۆکانی ده‌زانی و تیغی برۆی ده‌داته‌ ئه‌و مه‌سته‌ بی پارێژ و نه‌ترسه‌، دیاره‌ سه‌رخۆشی و مه‌ستی، غیره‌تی وه‌به‌ر پیاوی مه‌ست ده‌نی و هه‌رچی له‌ ده‌وربه‌ر چاوی ته‌ماعی له‌ ئه‌و بی، ده‌پیری و قه‌تل بری ده‌کا و عاشقانی ئه‌و دایم و ده‌ره‌م له‌ شیروه‌شینی ئه‌و ده‌نالین و شه‌هیدی شمشیری ئه‌برۆی ئه‌ون، تیغی ئه‌برۆ ئیزاره‌ی ته‌شبه‌هی و مه‌ستی سیفه‌تییکه‌ که‌ به‌چاو دراوه‌، ئیزاره‌ی ته‌شبه‌هی که‌ خۆی ته‌شبه‌هی به‌لیغه‌ و له‌ چاوی

ئەو خالە گرىنگە پارادۆكسايىيە رادەكېشى.

"ھەر" بە مانای ھەمىشە و بەردەوام. دايم و دەرھەم شىن و ھەرايە و ئەو زەنازەنايە بىچ و چان و بىچ پسانەو و برانەو و كۆتايى، ھەر بەردەوامە و جگە لە شىن و ھەرا (ئەگەر " ھەر " بە مانای "فقط" بگرين) لە دەوروبەرى يار و مەستى چاوى ئەو و شمشىر وەشىنى ئەو نابىنرى و نابىستىرى، ديارە لىرەدا تەسوير و ئىغراق و كىنايەشى تىدا بەدى دەكرى. چاوەكەى وەك پالەوان و قارەمانىكە كە خودا، يان فەرمانرەوايەكى زۆر گەورە شمشىرى داىتتە دەست و ئەويش ئەويندارانە و لە خۆيوردوانە و نەترسانە و دليرانە و بويرانە دايم و دەرھەم لە شەر داىچ، ھىنانەو ھى "درا" دەگەل "دەس" (درا دەس) بارى مۆسىقاى شىعەرەكە لەو بەيتەدا پتەوتر دەكا و وىككەوتنى پىتى (ت) لە دوو وشەى مەستت و تىغ (مەستت تىغى) تەنين و پىداگرى لە تۆن و مەعنادا زۆرتر و پتەوتر دەكا، تەئكىد و پىداگرى تىدايە، ئاھەنگى ئەو بەيتە، وەبىر ھىنەرەو ھى فەزاسازى و مەيدانى شەرە و جەنگى مەغلووبەى چىرۆكە سەيروسەمەرەكان دىنيتتە بەرچا و مەرۆف دەباتە عالەمى خۆبەو.

۵- "ئەمەن دەمكوت لە زىرە گەردنى زەرد

بەلام ديارە بە كىشى كارەبايە"

جارتىك شاعىر گەردنى خۆشەويستەكەى لە بەھادارى و زەردرەنگىدا بە زىرى زەرد دەشوبھىنى، جارى تر دەبىنى جگە لە زەردى، گەردنى يار جوانىتى كىشىشى لى دەلكىتتەو، لە لايەكى ترەو زەرد بە مانای جۆرە شتىك ھاتوو كە لە كان دەردەھىنرى و دەكرىتتە سەماوەر و ئەو جۆرە شتانە، بە مانای شاخى زۆر سەختىش ھاتوو، جا كەواپو يەك شوبھىنراو بە دوو پىچ شوبھىنراومان ھەيە كە بە چەشنىك دەكرى تەشبيھى تەفزىلى لى بەرداشت بكەين، خۆ بە خۆ شوبارو شەباھەتى كارەباش ھەم لە بارى جوانىتى ھەم لە بابەت رەنگ زەردپۆھ ھەم لەمەر بەھادارىدا لىرە دىتتە كايەو، جگە لە چۆنىتى راکىشان و جازىبەو، سوراحىيەكانى رابوردو كە لە زىر بوون، شاعىر ناسەربەخۆ و ناخونگا گەردنى يارى بە ئەو شوبھاندوو و ناراستە و رى وەبىر ھىنەرەو ھى ئەو، بەو شىو گەردنى يار بە سوراحى

شوبھىنراو بى ئەو ھى نىوتىكى لى ھاتى.

گلوپەكانى كارەبايىش زۆر بەيان زەردن كە پەپوولە و ئەو جۆرە شتانەش بۆ لاي خۆى رادەكېشى، كارەبا بە مانای بەرقيش ھاتوو كە خۆلىدانى ئەستەمە، زەرد بە مانای شاخى سەخت كە كوتمان ھاتوو، دەسكەوتنى زۆر چەوت و چەتوون، واتە فەتھى ئەو مەردى مەيدان و شاخەوانى پالەوانى دەوى، وەك ئامازەمان پىچ كرد زەرد كە ماددەيەكى ئەوتۆبە كە سەماوەر و ئەو جۆرە شتانەى لى دروست دەكرى دەگەل ئالتوون و كارەبا و... تاد ئارايەى رەچاوكردنى نەزىر ساز دەكا وەك دەزانين تىكەلەوى راستەقىنەشى لەگەل زىر ھەيە بۆ سازكردنى سەماوەر و زۆر شتى تر، شاعىر دەلى يار نەتەنيا زىرى خالىسە وەك كارەباش بەھادار و راکىشەرە، ئەگەر زۆرتر لەو بەيتە بكولىنەو، زۆر شتى ترمان بۆ دەردەكەوى كە سەر سور دەمىنين.

۶- "نیشانى دا جغارەى لىوى ياقىق

لە دەورەى مانگى روى ھور و ھەلايە"

جغارە بە مانای سىغار ھاتوو كە جگەرەش ھەر بەو مانايە ھاتوو، لە ئەسلىدا "سىگاريت"ە لە ئىنگلىزىدا كە فارسىش پىتى دەلى سىگار، وەك لەم بەيتەدا ھاتوو:

ھات و جگەرەى وەھا رفاندم

ئەو كىزە كە نەيگەمى بە سى غار

(شاعىر نامەعلووم).

جغارە لەگەل جغار جىناسە (تەداعى ناراحەتى دەكاتەو) كە بە چەنىك پەيوەستى واتايى دەگەل ھور و ھەلا و ناخۆشى و تەمومز و دووكەلدا ھەيە كە زىرەكانە ھاتوو تە كايە تا زەينى خۆينەر دەرگىرى ئەو بازىبە بكات، ھەلبەت جۆرتىك فۆنۆتىكى مەعناى لى ھەلدەكرىنرى، واتە تەنيا بە پىكگرتنىكى ئىحساسى ھەلسەنگاندىكى زەينى تەعبىر دەكرى و لىكەدەرتتەو، دەيەوى بللى كاتى يارەكەى بە فىزەو جگەرەيەكى دادەگىرسىنى، لە نىوان لىوانى ياقىقى خۆى جىگای دەكاتەو و مژى لى دەدا ھور و ھەلا كە تەعبىرىكە لە دووكەلى سىغارەكەى لە دەورەى دەمچاوى وەك مانگى خۆى دروستى دەكا، لە جوانىدا وەك دىمەنىكى ئاسمانى دەنوئىنى، لە دواى ئەو عاشقان لەبەر جوانى ئەم دىمەنە و بە جۆرتىك قىافەگرتنى ئەو و جواب نەدانەو ھى، شىن و

رۆپۆ و هه‌لا و بگر ده‌خاته نێو رو‌الهت و باتینی عاشقان، ئاکاره ساکاره‌کانی یاره‌که‌ی هه‌مووی خاریقی عاده‌تن و بالاتر له شتگه‌لی ئاسایین. سه‌نعت و ئارایه‌ی ته‌شبهیه‌ی مورپه‌که‌ب، یان شوپهانندی پێکهاته‌بی له ئارا دایه، ده‌یه‌وی بلی خۆن‌اندن و رانانی یار بوو به هۆی ئه‌وه که عاشقان و دلدارانیکی زۆری له ده‌وروبه‌ری خۆی کۆ کردووه‌ته‌وه و به‌زم و رهمیه‌کی سه‌یروسه‌مه‌ره‌ی سازداوه به‌و شتیه‌یه‌ی دلی هه‌مووانی بردوو و هه‌ر که‌سه‌ له به‌ره‌ خۆیه‌وه ئاره‌زووی پێگه‌یشتنی به یار هه‌یه و غه‌یره خۆی که عاشقی ئه‌و بی به‌ حه‌ریف و دوژمن ده‌زانێ و به‌ره‌قیبی له‌قه‌له‌م ده‌دا، هه‌ر که‌سه‌ی هه‌ولێ پێگه‌یشتنی به‌ ئه‌و هه‌یه و ده‌یه‌وی خۆی له‌سه‌ر به‌ کوشته‌ بده‌ و کارێک بکا که یار و دلی یار به‌ده‌ست بێت.

٧- "له‌ بازی عه‌شقی تو خالی ره‌شم دی هه‌لمگرت با ده‌ریش چووم له‌ کایه"

له‌ کایه‌ی پاسۆردا خالی ره‌ش هه‌یه، هه‌لمگرتنی خالی ره‌ش په‌نگه‌ خه‌یجان و دۆراندن و له‌ کایه‌ده‌رچوونی به‌دوا دابن، له‌ لایه‌کی تره‌وه خالی ره‌شی سه‌ر لێو و کولمی یار ئاماره‌یه‌ به‌ گوناح و به‌هه‌تله‌چوون و وه‌سه‌ر ته‌له‌ په‌رین، دانه‌ی فیه‌ته‌یه‌ له‌سه‌ر ته‌پکه‌ی ته‌قه‌دیر، ئه‌وجاریش په‌نگه‌ مرۆف پێی سه‌یر بێ، خالی به‌ واتای عاریفانه و لێکدانه‌وه‌ی عیرفانی مۆری محه‌مه‌دیه‌ له‌سه‌ر رو‌خساری شه‌هادته‌ی "لا إله الا الله" (هه‌لبه‌ت به‌قه‌ولی عه‌ینولقوزاتی هه‌مه‌دانی). له‌ دهرتیه‌ی ئه‌و قسه‌یه‌دا ده‌لێ: "خد شاهد هرگز بی خال کمالی ندارد"، که مه‌نزووری مۆری محه‌مه‌دیه‌. ئه‌گه‌ر خالی به‌ گوناح دانین، روون و ئاشکرایه‌ دوایه‌ تۆیه‌کردن و گه‌رانه‌وه‌ نه‌ ته‌نیا زاتی لاشه‌ریک له‌ تۆیه‌کار خۆش ده‌بێ، به‌لکو عیلم و حیکمه‌تیه‌ی فیه‌ر ده‌کا. "یزکیه‌م و یعلمه‌م الکتاب والحکمه"

وه‌ک حه‌زه‌رتی ئاده‌م که‌ بوو به‌ عاله‌می ئه‌سما، واته‌ عیلم و حیکمه‌ته‌کان، دوای ئه‌وه‌ش به‌رپرسایه‌تی باری قورسی خه‌لیفه‌توللاهی ده‌که‌وینه‌ سه‌رشان که ئاده‌م و به‌نی ئاده‌م به‌ هۆی که‌لله‌ شه‌قی و سووربوون له‌سه‌ر ئه‌و گرینگه، ئه‌و به‌رپرسایه‌تی و ئه‌رکه‌ گرانه‌ی وه‌ ئه‌ستۆ گرتووه.

له‌ روانگه‌یه‌کی تره‌وه‌ با بلیین شاعیر ده‌یه‌وی بلی: تیشکی نووری محه‌مه‌دی که‌ وه‌ من که‌وت (هه‌لبه‌ت منی نه‌وعی) هه‌رچه‌ند ده‌مزانێ که‌ له‌وانه‌یه‌ بچمه‌ ناو ئاگری دۆزه‌خه‌وه، به‌لام له‌ خۆشه‌ویستی ئه‌و زاته‌ پاک و گه‌وره‌یه‌ خۆم خسته‌ ناو ئه‌و کایه‌ پر چه‌رموچه‌له‌مه‌ مه‌ترسییه‌وه، ده‌یه‌وی ئه‌وپه‌ری خۆشه‌ویستی و ئه‌وینداری مه‌عنه‌وی خۆی سه‌باره‌ت به‌ خه‌می مه‌رتبه‌ت نیشان بده‌ و بلی زۆر زۆرم خۆش ده‌وی، ته‌نانه‌ت له‌ خۆم و له‌ هه‌موو که‌سم.

ده‌رچوون له‌ کایه، ده‌رچوونی ئاده‌مه‌ له‌ به‌هه‌شت به‌ هۆی گوناحه‌وه‌ که‌ ئاماره‌ی پێ کرا، هه‌لمگرتن؛ ئه‌گه‌ر خالی به‌ مانای دانه‌ بێ، یانی خواردن، باری قورسیش که‌ وه‌ک به‌رپرسایه‌تی بێ هه‌لمگرتن شیاویتی هه‌رچه‌ند "ده‌رچوون" به‌ مانای قبوول بوون و سه‌رکه‌وتن و په‌هاییش هاتوو، به‌لام لێره‌دا به‌ هۆی هاتنی وشه‌ی "با" که‌ به‌ مه‌عنا‌ی "هه‌رچه‌ند" هاتوو، لێره‌ به‌ مانای دۆران و ئه‌مانه‌ لێک ده‌درتیه‌وه‌ که‌ له‌ مه‌عنا‌ی په‌هابوونی دوور ده‌خاته‌وه‌.

وه‌ره‌قی پاسۆر هه‌له‌ده‌گرن جا ئه‌وجار دۆران، یان بردنه‌وه‌ی له‌ کایه‌دا به‌ دوودا دێ، کورتی بیه‌ینه‌وه‌ زۆرتر مانای ئه‌و به‌یته‌ بو‌ ئه‌و مه‌به‌سته‌ گرینگه‌ راده‌کیشری که‌ له‌ودا ئاماره‌ کرابێ (ته‌نانه‌ت ناراسته‌وخۆش بێ) به‌ سه‌ره‌تای خه‌لیقه‌تی ئاده‌م و هاتنه‌ خواری ئه‌و و خه‌لیفه‌بوونی له‌سه‌ر عه‌رز و خۆ له‌ گرمه‌گرم و هه‌راهه‌را هه‌ویشته‌نی دنیای پر له‌ تاقیکاری و به‌تاقیکردنه‌وه‌ی زۆر دۆراری ژیان.

٨- "که‌ بازی دا به‌سه‌ر په‌رژینی زولفت به‌ کونجی لێوی تو یانی خه‌تایه"

خال هه‌ونشینی لێوه‌ و خالیش که‌ ره‌شه‌ ده‌رپین و وه‌ده‌رخسته‌نی رازه‌کانی نه‌یتنی.

بازدان به‌سه‌ر هه‌ر په‌رژینه‌یکدا بو‌خۆی خه‌تا و هه‌له‌یه‌ و ته‌وانیه‌کی گه‌وره‌ له‌ ئه‌ژمار دێ، وه‌ک بلیین لێوی یار له‌ جیتی خۆی و له‌ روانگه‌ی رو‌اله‌تیه‌وه، به‌ تابه‌ت خه‌تی نێوان دوو لێوه‌وه‌ خه‌تی سووره‌ و تیه‌په‌رین له‌و سزا و دۆکرده‌وه‌ی زۆر گه‌وره‌ و سه‌ختی به‌ دواوه‌یه‌، هه‌م ئه‌سراری پێدا دێته‌ ده‌ری (کل سر جاوز الاثنین شاع). ئه‌وجار بو‌خۆشی وه‌ک پیه‌تی (ب) هه‌لبه‌ت به‌ خالی ژیریه‌وه‌. ئه‌گه‌ر ئه‌و خاله‌ بکه‌وینه‌ یه‌کیک له‌

کونجه کانییه وه بهو شیوهیه [(0-) یان (0-)] له ریتنوس لایداوه و ههلهیه، واته دژایه تی دهگه ل رهمولخه تی ئاسایی ههیه، دهشکرئ خالی لیتی یار رهشاییه که له زولفی یار وهرگرتیی و بهسهر نه و پهژینه ئینتراعییه دا بته کونجی لیتی، واته نوخته یه ک بی و له خه تی زولفی جوئ بووبینه وه.

زولف که له زاراوهی عیرفانیدا بریتی و خوازه ی له مهزه هری جه لالییه تی نه حه دی و تیپه رین له و بوخوی ههلهیه کی زور گه ورهیه که خالیش وه که له بهیتی پیشوودا ئاماره مان پی کرد، ده توانئ ئیستعاره له گوناح و خه تا بی، واته بازدان بهسهر په ژینی جه لالیدا تاوانه، دهشکرئ خالی یار به کونجی لیتو دا بازی دابی و فریبته شوتنی تر که ئه ویش شوتنی سه رنج و وردبوونه وهیه که دیسان پرسیاره لگره و لیکدانه وه که ی گرتیووچکان دهخوا، له وان هه خال له گوشه دا بوون، یان بازدان بهسهر قه دهغه یه کدا، یانی لادان له فۆرمی بازی و زاراوه یه ک له کایه ی پاسوردا بی که له و حاله دا لیکدانه وه ی به بته که به ربلاوتر و سه رنج راکیشتر ده بی.

کونج: گوشه ی ته نیایی، به مانای خالداریش هاتووه وه ک بلتین نه و مریشکه کونجییه، یانی خالی ره شی ده په روپۆی که وتووه که دهگه ل خال ئیهامی هاوگونجانی تیدا به دی ده کری.

خه تا ولاتیکه له تورکستان که ناوه که دی، ده بی خوتهن بی، یان خه تاوختهن دوو شوتین له تورکستان، جوژه ئاسکیک له و شوتنه دا ههیه که له نیوکی نه و جوژه ئاسکه عه تریکه ره شی بونخوش دهگرن، ره شبوونی نه و عه نبه ره له گه ل رهشایی خال بی پیوهندی نییه، ده کرئ دلی عاشق، یان خودی عه شق بهسهر په ژینی یاردا بو باغ، یان بیستانی رووی نه و بازی دابی و گولی خالی نه و له گوشه ی لیتی چنیبی، نه وهش دیاره جوژیک شه ورنییه و تاوانباره که ی جیی خو به تی سزا بدرئ، ده یه وی بلتی دهسکه وتی عه شق به ساکاری و به سووک و هاسانی و ده دست ناکه وی، حافظ گوته نی:

((که عه شق اسان نمود اول ولی افتاد مشکله))، نه و جار فیربوونی نه لف و بی عه شق له هه موو عیلم و زانستیکی دنیا سهخت و دژوارتره و کاری هه موو کهس نییه!

له قوماری عه شقدا هه میسه عاشق به خیچاو و دژوار

حیسه به، هه رجه ند ئوستاد و کارزان بی که فه تخی لووتکه ی عه شق نزیکه بلتیم " مومکینه هه رجه ند عاشق له خو بورده بی؟! "

به پروای من نه گه ر بهیتی ژماره ده وه پیش بهیتی هه شته م که وی به و شیوهیه:

دلی سووتاوی، من وه ک خالی رووته

که چی جاریک له جارن رووت نه دایه

که بازیدا بهسهر په ژینی زولفت

به کونجی لیتی تو یانی خه تایه

بازدانه که بهسهر په ژینی زولفیدا به رووی یاردا ده بی بو کونجی لیتی بازی دابی، جا نه ودهم ده بی بیری لی بکه یه وه بو خه تایه!؟

۹- " بهسه د زه حه مت نیگاهیتی ره وا دیم

دلی بر دم که چی هه ر ناره زایه "

ره وادیتن: شتیک به که سیک به خشین، پی شیوا بوونی که سیک بو بوونی شتیک، دل بردن، که سیک عاشق و شه یادی خو کردن.

مانای بهیت:

بهسه د هه ول و ته قه لالاو خو له ولا و له ولادان جاریک یار چاویتی لی کردم، به ئاوردانه وه ی خو ی و به تیری عه شقی خو ی گرفتاری کردم، چاویکرتیک به به های دل بردنیک، به های قورسی دل به سووکه ئاوریکی نه و گوژیوه، دیاره له و موعامه له دا به روا له ت نه من زیانم کردووه و مه غموون ماومه ته وه، که چی ئیستاش ناره زایه و پی وایه غه دری لیکراوه، یان نه وه که نه منی به نیگاهیک و به یه ک نه زه ر عاشقی خو ی کردووه و به هیچ کلوجیک به سووتان و برژانی من پی ناچی و ده ره بهستی کولینی من ده و ده ره یدا نییه و وا نیشان نادا که بربرا نه منی خو ش ده وی، نه منیش لیره دا هیچ چاره یه کم بو نه دژواروه ته وه ئیلا سووتان و سازان، ده یه وی بلتی که جوانی و بی باکی و بی نیازی و که مته رخمی یاره که ی له و په ری خو ی دایه، واته هه م له غایه تی که مال و جه مالدا هه م له نه و په ری بی باکی و بی نیازی نه منی بردوته وه هیچ، له و به یته دا سه نعه ت، یان ئارایه ی ئیلتیفات له ئارا دایه، به وردبوونه وه و سه رنجدان له به یته کانی پیشوو که رووی قسه ی له دووم کهس وهرگه راندوته سییه م کهس، واته له (موخاته ب) را بو

(غایب).

عهزاب روونه‌دان و رووتینه‌کردنه (که‌چی جارێک له جاران رووت نه‌دایه) ده‌یه‌وێ بلێ که سیفه‌تی جه‌لالیه‌ی زاتی فهد، سه‌به‌بی هه‌له‌ی عاشق و دوورخستنه‌وه‌ی بووه، به واتایه‌کی تر جووره‌ جه‌بری‌ک له گۆرپیدا، جه‌بری‌کی مه‌ختووم و مه‌حتووم له جه‌غزێکی زۆر گه‌وره و بازنه‌یه‌کی به‌ریلاوی فه‌لسه‌فی و عیرفانی و زانستیدا، له لایه‌کی تره‌وه له گێژاوی رازی نه‌له‌ستی (لولاک) که‌وتن و گێرۆده و نه‌وینداری نووری محمه‌ده‌ی بوون جیتی پرسیار و وردبوونه‌وه‌یه له نه‌وتۆ ئیشاراتی‌ک که له‌و به‌یتانه‌دا به جوړیک مانا و لیکدانه‌وه‌یه‌کی پیتوسته و به‌دووی دادی که قولتر له‌وه‌یه که له چه‌ند رووپه‌رێکدا بتوانین به ته‌واوی له کاکلی راسته‌قینه‌ی ده‌ربینین.

۱۱- "دل‌م ناله‌ی خلاس بوو، چاوه‌کانم

ده‌سیان پیکرد نه‌تو هه‌ر گویت نه‌دایه"

نال‌ه‌ی دل: سکالای ده‌روون، راز و نیازی روحی و هه‌ست به‌ دووری کردن له ناخی نه‌سته‌وه هه‌ول‌دان بو ده‌ربازبوون له کلۆجی خه‌یاله‌وه بو گه‌یشتن و گه‌یشتنه‌وه به له ده‌ستچووه‌کانی رابوردو، ده‌لی نه‌متوانی سکالای نه‌نده‌روون و رازی نارازی بوونی نه‌ینیم ناشکرا نه‌که‌م له‌به‌ر نه‌وه له چاوه‌کانه‌وه به گوێره‌ی فرمی‌سک هه‌له‌وه‌رینه سه‌ر داوینی ناکامیم، سه‌ره‌رای وه‌ش هه‌ر گویت نه‌دا به ئاهه‌نگی شین و زووخواه‌له‌رشتنم، هۆی نه‌و بی به‌زه‌بیه‌ت ده‌بی چ بی، یان به لیکدانه‌وه‌یه‌کی تر ده‌یه‌وێ بلێ نه‌من پیم و ابو که هه‌لی گرین ده‌ستی بی کرد، تۆش په‌حم و به‌زه‌بیه‌ت ده‌بو، که‌چی حه‌یفیک و سه‌د مخابن وا نه‌بو، به‌لکو نه‌و گرین و گرینه‌شت به هیچ نه‌ژمارد و گویت نه‌دا به شلپه‌ی شه‌پۆلی ده‌ربای ده‌رد و داخه‌کانی بی سه‌روینم (سیفه‌تی نالین به دل دراوه و ده‌ست- پیکردن به چاو که تایبه‌تی مرۆقه: لیره‌دا ئارایه‌ی ته‌شخیس و ئیستیعاره‌ی مه‌کنیه‌یه له گورپیدا).

خلاس بوون به مانای: کوتایی پی هاتن و ته‌واو بوون و په‌هابوون، وه‌ک دیاره‌ میسراعی یه‌که‌م و دووه‌می نه‌م به‌یته (موقوف المعنی)ن، وای بو ده‌چین که دل له ناله‌ که‌وت نه‌و شه‌که‌ت بوون و به سیمی ئاخگره‌بشتنه سه‌ره‌تای چوونه ناو مه‌رحه‌له‌یه‌کی نوویه بو رۆلێکی تر کایه‌کردن که نۆره‌ی په‌وانبوونی فرمی‌سک له چاو له سه‌رچاوه‌ی ده‌له‌وه‌یه که تۆقیوه‌ته‌وه جاری بوو ناله‌ی ده‌روون و ده‌رگه‌راوه به شیوه‌ی ده‌ره‌وه، ده‌لیتی گه‌ره‌لاوژه‌یه‌ی

نه‌گه‌ر باری عیرفانی به‌یته‌که له نه‌زه‌ر بگرین، له‌ودا ئاماره‌ کراوه به سیفاتی (صمد و غنی) که کردگار بی نیاز و دیسان بی نیاز و ده‌وله‌مه‌ندتره له‌وه‌ی که باکی له که‌س بی، یان به رووتیکردنی که‌سیک به‌و زاته‌ فهد ده‌روه‌ست و مه‌حتهل بی، عاشق به مه‌رحه‌له‌ی (راضیه‌ مرضیه‌) گه‌یشتووه، چون هه‌م گله‌بی له‌وه‌یه، هه‌م نه‌و رووی ناداتی.

۱۰- "دلی سووتاری من وه‌ک خالی رووته

که‌چی جارێک له جاران رووت نه‌دایه"

دلی عاشق به جواب نه‌دانه‌وه و رووتینه‌کردن و ناده‌روه‌ستی یار سووتاره و خالی ره‌شی تیکه‌وتوه که له ره‌شیدا وه‌ک خالی یار ده‌چی که نه‌وه بوخۆی ئیمتیازیکه جیتی شانازی و خو پچ شتیک بوونه که چه‌شنی ئاوینه ره‌نگدانه‌وه‌ی خالی ره‌شی تیدا به‌دی ده‌کرێ، دل شوپه‌ینراوه و خالیش پچ شوپه‌ینراوه، له میسراعی یه‌که‌مدا خالی رووت، یانی خالی رووی تو که "ت" "مضاف الیه" بووه، به‌لام له میسراعی دووه‌م "رووت نه‌دایه" "ت" "شناسه" جینشینی "فاعل"ه.

روودان به که‌سیک بریتیه‌یه له دواندن و مه‌یداندان به‌و که‌سه و نیشاندانی خوشه‌ویستی به‌و کردن ده‌یه‌وێ بلێ که دلی من به‌هۆی ئاگری خوشه‌ویستی تووه له‌وه‌ په‌ری کول و کۆ و ناحه‌جمین دایه و سووتاوه و برژاوه و ره‌ش داگه‌راوه که نه‌وینت گری بی نامانی به‌رداوه‌ته دلی من و کردوویه‌تی به کۆی زووخال، که‌چی ته‌نانه‌ت ته‌نیا جاریکیش له جاران به درۆش بی ئاویری خوشه‌ویستیت وه دلی ئاورتیبه‌ربووم نه‌داوه‌ته‌وه، نه‌و دل بی تۆقره‌یه‌م هه‌روا ناکام و ناکاو ماوه‌ته‌وه و به ده‌ردی خویدا بیه‌وێ و نه‌یه‌وێ داگه‌وتوه، خو هه‌رچیبه‌ک بی بو شوپه‌اندنیش بی وه‌ک خالی سه‌ر لیسوی تو ده‌چی جوابیکه‌ی وای ناده‌یه‌وه که ده‌ردی سووتانی له‌بیر بجیتته‌وه، خال که وه‌ک له به‌یته‌کانی پیشوو ئاماره‌ی بی کرا په‌مزی دوو شته، یه‌که‌م گوناح و تاوان له لایه‌کی تره‌وه په‌مزی محمه‌ده‌ی (خ). هه‌له‌ی هه‌وله‌ی ئاده‌م که دوا‌ی تۆبه‌کردن و گه‌رانه‌وه چووه لای خودای ته‌عالا پتوه‌ندی په‌یدا ده‌کا له‌گه‌ل (علم السماء) بوون، واته مه‌عریفه‌تی جیاوازه له هه‌موو ئیسمه‌کان و زانسته‌کاندا. له لایه‌که‌وه تاوانی

مابه‌ی‌نی دَل و چاوه، به چاو عاشق دهبن و به دَل ده‌کولتین له ئه‌نده‌روونا ده‌سووتیتین و له چاوه و خه‌فست وه‌ده‌ر ده‌خه‌ین پریشکی ئاور له ئاوی پروون به پریژاندن و بو پریژاندن ده‌هاوتین، مابینی چاو و گوئی (با دل‌یش ده‌گه‌ل بی که ئه‌ندامیتیکی به‌ده‌نه) ئارایه‌ی موراعاتی نه‌زیر له ئارا دایه.

گوئیدان: کینایه‌یه له گرینگی پیدان، شاعیر وشه‌ی (ئه‌تۆ) له جیاتی (تۆ) به‌کار هیناوه به دوو ده‌لیل، به‌که‌م کیشی به‌یته‌که؛ دووهم (ئه‌تۆ) داکۆکیه له‌سه‌ر (تۆ) بو وه‌ی که بلتی تۆ! تۆ! بی ره‌حمیت به ئه‌وپه‌ری خوئی گه‌یاندوه، واته یار زۆر بی به‌زه‌بی و گوئی هه‌له‌خه‌ره و ئه‌وجاریش (ئه‌تۆ) زۆرت‌ر بو (کارا) بوون "فاعل" بوون به‌کار ده‌هینری و (تۆ) له حاله‌ته‌کانی (مضاف الیه و متممی) که‌لکی لی-وه‌رگیراوه.

ئه‌وجار پیتی (ل)، یان ده‌نگی (ل) نیوان وشه‌کانی دَل و ناله و خلاس، سه‌نه‌تی ئارایه ساز ده‌کا، کاری دَل رازداریه، کاری چاو ئاشکاری و ئاشکراکردنه، ده‌به‌وی زۆر به گله‌یی و ریزدارانه بلتی نه‌ته‌یشت رازه‌که‌م هه‌ر له نیوان خو‌ماندا بمینیته‌وه تا ئه‌و جیگایه‌ی ته‌واوی عالم و ئاده‌مت تیگه‌یاندم سه‌ره‌رای ئه‌وه گرینگی پین نه‌دام و به‌ته‌نیات هیشتمه‌وه. (هه‌ر) بو به‌رده‌وامی گوئی نه‌دان و جواب نه‌دانه‌وه هاتوه و هه‌رمانی بی به‌زه‌بی ده‌گه‌یه‌نی، دَل نه‌ته‌نی ناله‌ی خلاس بو، له‌وانه‌یه بوخۆشی خلاس بی، دَل بو دینتی دنیای ئه‌به‌دی و ئه‌به‌دیه. چاوشی بو دیتن و بینینی دنیای ده‌روه، واته ئه‌و دووانه‌ پیکه‌وه ده‌رکی مه‌عقولات و مه‌حسوسات ده‌کن؛ ده‌به‌وی بلتی ده‌رکی عالمی مه‌حسوسات و دنیای مه‌عقولات له من داخست و له زبندانی ئه‌وینی نابه‌کا و ناکامی خو‌م و خو‌تت هه‌تاهه‌تایه هیشته‌وه، کوا ئه‌وه شه‌رتی دل‌داری و ئه‌وینداریه، وه‌روه به‌و ئیشاراته‌ی که‌کردم به‌ زه‌بیه‌کت به‌ من دابی. به‌قه‌ولتی که‌ ده‌لین: به‌جوابی (لن ترانی) که‌وتومه سه‌رگه‌ردانی.

۱۲- "ده‌تفلی دَل به‌سه‌ هه‌ر پیت ده‌لی لا

ده‌لیتی خووت گرتوه به‌و لایه‌لایه"

ده: ده‌ی، ده‌ست پین بکه، جا ئه‌گه‌ر وای لیتهات، له پیتوه‌ندی له به‌یته‌کانی پیشوو ئه‌وجار رسته‌ی دووهمی میسراعی به‌که‌م (هه‌ر پیت ده‌لی لا) یه، دَل شوبه‌یتراوه

به‌تفلی پین شوبه‌یتراو (تفلی دَل)، پیت ده‌لی: به‌تۆ ده‌لی/ له نیوان وشه‌کانی (تفل، دَل، ده‌لی و ده‌لی) سه‌باره‌ت به‌ پیتی (ل)، ئارایه‌ی (واج-ئارایی) ده‌ ئارادایه، لایله‌یه: ناره‌ناره‌یه‌که که‌ دایک بو‌جاواندنه‌وه و ئارام‌کردنه‌وه و له‌خه‌وکردنی منداله‌که‌ی چه‌ندپاتی ده‌کاته‌وه (ته‌داعی "توی توی" ش ده‌کاته‌وه لایه‌لایه)، واته وه‌بیر هینه‌وه‌یه‌تی.

به‌سه: کورته رسته‌یه‌ک، واته ده‌نگیک و ده‌نگدانیکه بو‌راگرتنی ده‌ست له کاریک که‌کردنه‌کی له به‌رده‌وامی خویدا له‌چۆنیه‌تی ئاسایی لایداوه و نه‌کردنی ئه‌و کاره خو‌دوو‌رکردنه‌وه‌ی له بی‌ه‌هووده‌بی و نه‌کردنه‌کی به‌سه‌لا‌حه.

شپوه‌ی لیوستان و خواستن له میسراعی به‌که‌مدا تیکه‌لاوه ده‌گه‌ل جوړیک ده‌رخستن و چه‌شنه دل‌سوژییه‌ک که‌ ئیلقای به‌زه‌بی بو‌موخاته‌به‌که‌ی ده‌کا، واته مرؤف هه‌ست به‌وه ده‌کا دللی عاشق مه‌زلوم واقع بووه.

لا: پیتی نافیه‌یه له زمانی عه‌ره‌بیدا، به‌کوردی، یانی لیم لاده بو‌به‌و لاه، جوابت نییه، شکل و رواله‌تی پیتی لا (لا) له رینووسی کوندا وه‌ک گه‌سک ده‌چین که‌ ره‌مزی رادان و رامالین و وه‌ده‌رنامه.

شاعیری عاشق به‌ دللی خوئی ده‌لی وه‌ک مندالی و گروت له‌سه‌ر شتیک گرتوه و پیت له‌سه‌ر ئاره‌زوویه‌ک داگرتوه و داکۆکی بو‌به‌ده‌ست هینان له‌سه‌ر غه‌یری مومکنیکه که‌ هیچ عه‌قلیک پیتی تی ناچیتتی، یار هه‌ر ده‌لی (لا و نا و لا چۆ) (هه‌ر پیت ده‌لی لا): لا، لا، ... ده‌لیتی ئه‌و چه‌ندپات‌کردنه‌یه‌که‌ توی توی و لایه‌لایه که‌وتونه‌ته سه‌ر به‌کتر، بو‌ته لایله‌یه بو‌تۆ و ئارامبه‌خشی زاتی تۆ، عاده‌ت به‌گرفه و گپی ناگری عه‌زابی لا گرتوه.

به‌قه‌ولی موحیه‌ددینی عه‌ره‌بی، به‌هه‌شتی کافر ئه‌وه‌یه له‌ ناکامدا بوخۆی ده‌بیتته‌وه ناگر و رزگاری دئ، جگه له جیناسیک که‌ مابه‌ینی (لا و لایله‌یه) وه‌به‌رچاو دئ، باری مه‌عنایی ئه‌و پیتوه‌نده سه‌نه‌تییه جوانترین جوړی هینانه‌وه‌یه‌تی که‌ له ئه‌ده‌بیادا چاومان پین ده‌که‌وی.

گیزەن

شەمە: بۆ درۆ

یەکشەمە: بۆ درۆ

دووشەمە: بۆ درۆ

سێشەمە: بۆ درۆ

چوارشەمە: بۆ درۆ

پێنج شەمە: بۆ سەر قەبران

هەینی: بۆ ژنە کائمان.

گەر بە وردی سەیری مێژووی ناسنامەى شیعری هەر نەتەوێک بکەین، دەبینین خالی نییە لە ئەدەبی تەنز، پۆلیکی گرینگ و سەرەکیشیان هەبوو و هەیه، تەنز لە شیعردا روحتیکی دیکە وەبەر جەستەى شیعردا دەکات، هەلبەتە تەنز زمانیکی بەهێزە لە شیعردا بۆ ئەندازەیک مانای ئەزموونی جیاواز بوون، "گۆران" و "سوارە" ئەگەر بەرەو نوێبوونەوێ شیعەر چون، ئازارێکی زۆریان چەشت، هەرگیز ئەو ئازارە کاریگەرەتی نەبوو تا گەیشتنە ئەو ئاستەى بێنە ئاوینەیکەى بالانۆتین بۆ سەردەمەکانی دوای خۆیان، شیعریش هەمیشە وەک بوونەوێرێکی سەپرووسەمەرە وایە، لە ناو هیچ قاوێ و چوارچێوەیکەدا نامیتیتەو، هەر خەریکی گۆرانکارییە، داھێنەریی بۆخۆی پیمان دەلی کە خاوەن چ تاییەتمەندییەکی داھێنانە.

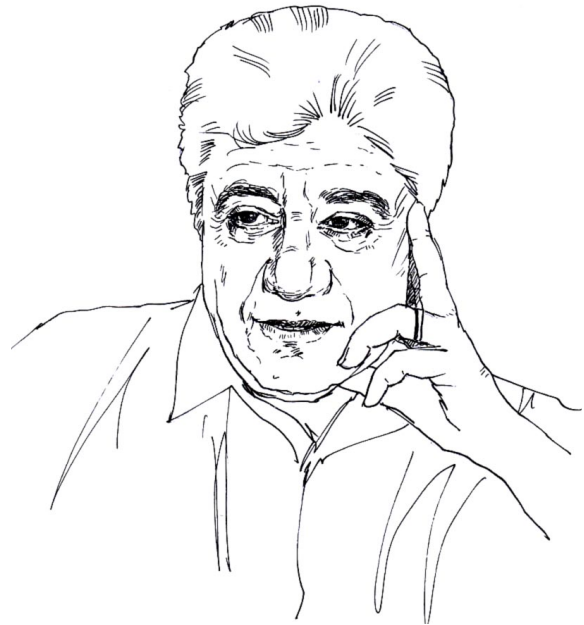
زمانی تەنز لە شیعردا چەپکە گولەباختیکی پرووگەشە، هەمیشە رووی کرانەوێ لە شادبوونەوێ، بۆیە لای زۆریەى رەخنەکاران، کارکردن تیییدا بە کاریکی دژوار و ناسک لە قەلەم دەدری، چونکە خۆیندەوێ فیری قوول بوونەوێ و تیگەیشتنی راقەى دەغدەغەى ماناییمان دەکا، چێژبەخشین تیییدا بە مانا ئاوالاکەى بزۆینەری

ئێوارە نارنجیەکانی نیشتمان لە نیوان تەنز و واقعیتەى نوێگەرادا

ئەحمەد حەقناس
(بۆکان)

بدا، شاعر ئەزموونی شاعیرە، شاعیر ئەو کەسایەتیییە
 کە دەروونی و بییر کردنەوهی، بە کەلکەلەیی داھینەری
 خەملینراوە.

گەرما
بروسکە بدین، چ خۆشەز بوون
چرکەکانی ژیانم، بە خێراییی تێپەرین
جوانەکان
چ زوو، جوانەمەرگ بوون
شەوانی مەستیم
رۆژانی پر هەناسەیی ساردم
گوندەکانی رۆخ جادە
ژنە کورته بنە بۆتووەکە
برادەرەکانم
کیژ و کورپی درۆ و راستی
چ بەلەزەت بوون...

ئیسماعیل بەرزنجی

شاعیر لەم شیعردا راستییەکی دەخاتە روو کە ئەو
 ساتانە چۆن هاتوون و رۆشتوون، بە قەناعەتەوه رۆژە پر
 هەناسەساردەکان لە ئامیزیی کرانەوهیەکی راستگەرایانە
 دەهالێنێ بۆ سەرئەنجام تێرامانیکی پرماناتر، بە
 گەشبوونەوهی رەنگە جیاوازهکان بۆ یەک دەنگی و یەک
 دلێ پرسەکان بانگ دەکات، چونکە بییر کردنەوهی بەو
 ئاستە گەیشتووه بە یەک بلاوی چیتەر ناتوانێ بەردێک
 لەسەر بەردێک دانرێ، هۆشیاری یەکبوونە کە ئازادی
 مەرۆف زامن دەکا، نە یەک چاوی و نە یەک هەلۆتستی
 کەسایەتی ناتوانێ بە تەنیا یی ئاوی رووباریک لە
 لێلبوون بپاریزێ، مەگەر ئیرادەیی یەکبوونی جەماوەری
 هانی بدا، بەلێ، مەرۆفەکان یەک را و یەک هەلۆتستان،
 ئەوه پەنجەیی یەکبوونیان کەس ناتوانێ لێکی
 هەلپچرێنێ، دەنگەکانی یەکبوون ئاوازیکی بەبەها
 دەلێنەوه، وەک چۆن بەهار ناتوانێ بە گۆلیک دیمەنیکی
 سەرئەنجام نیشان بدا، مەرۆقیش بە هەمان شیوه، بە
 تەنیا ناتوانێ پەرە بە گەشەکردنی ژبانی فیکری و
 کولتوری کۆمەلگاکەیی بدا.

رۆژێک لە هەموو رۆژەکان سەخیفتر
سەعات ١٢ی نیوهرۆی
بووزاویکی خلتاوی ژەنگاوی فر دەکەم
تەشتە ئاویکی شەوی بە خۆمدا دەکەم
بە ئارەقەیی لاملەم و هەنیهی ژنەکەم

راچلەکیین و تێرامان. تەنز لە ئەدەبیاتدا چەمکیکی پر
 بایەخە، لە حەقیقەتدا هەواییکە لە لایەن شاعیر و
 نووسەرەوه بۆ نەوهیەکی هۆشیار و خۆتەنەر تا لەم
 رێگایەشەوه بەرەو نوێبوونەوه برۆن راستییەکی خاوەن
 بیروراکان تەنز بە مەزنیی خۆر دەشوبهین کە تیشک
 دەخاتە نیو تاریکترین تارماییەکانی دەروونەوه، بۆ
 خۆتەنەوهی چیتیی تایبەت، ئەوهیە تەنز وەک دارێکی پر
 بەهره وایە، نووسین تێیدا رۆشتنە بە سەر رێگایەکی
 باریکدا کە هەمیشە لە هەولدا یە بۆ تێگەیشتن و بە
 خۆدراچوونەوهی خۆتەنەر و نیچیرەکەیی.

"دکتۆر زەرین کوب" دەلێ چووی زمانی تەنز بۆ
 هەموو سەردەمی پێویستە! "تسالیستکۆف شچدرین"
 دەلێ تەنز چەمکیکی زۆر بەهێزە بۆ بەرەرهکانی لەگەڵ
 کەموکورییەکان و لێ نەبوردەیی لە توندوتیژی! تەنز
 بناغەیه کە بۆ بناغەداری تێگەیشتنیکی رەخنەیی، چون
 مەبەستی کۆتایی تەنز چاکسازی نیو کۆمەلگایە، تەنز
 شیرینترین و رەسانەترین شیوهی رەخنەگرتنە.

(پەست وەک ئیوارە نارنجییەکانی نیشتمان) کۆ
 شیعریکی جیاوازاوی (ئیسماعیل بەرزنجی) یە و پرە
 لە دەقه شیعری جوانی تەنز ئامیز، بە جەریانە شیعریکی
 دیتە حەساو کە کەم شاعیر توانیویەتی خۆی لە قەرەیی

دهزانم گه رما له ٤٠ پلهی تپه پرا ندوه

له تیکی گچکهی ناسمان

له باله کۆنه وه ده بینم

هر له پاشماوهی دهشتاییه کی دوا ی توپاران ده چی ..

ته نیا ریگای دهر بازوون ئه وه یه که مرۆف به و ئاسته بگات له تیگه یشتن و تیفکرین، خاوهن به یانی جیهانی تایبه تی خۆی بی، له هه موو روویه که وه خوینهر و سه یرکه ریکی تیگه یشتووی جیهانه که ی خۆی بی، چونکه ئه وه ی له دهر وه شله ژانیتیک ده نیتته وه، له دهر وونیشه وه گه مره یبه ک ده خاته گیشه نی لی شیواویبه وه، ئیسماعیل به رنجی له ده قه دا به زمانیکی ئاگاداریبه وه باس له واقعیه تیک ده کا، به پیتی ئایینه نگره یبه وه مانا تپیدا گۆرانه کی وه رچه رخانه بو سه رجه م تپروانیی که ته کنیکی پیکه یینانی واقعیگه ره، راستییه که ی شیعیری ته نز پرسیار له خوینهر ده کات سه رنجی بو لای یه که بوونیکی مانایی راده کیشی که قه تیش ناچیتته نیو قوولایی بیرکردنه وه ی فه لسه فه چنی حه تمیکی ئه گه رخوازه وه، شیعیریکی ته نزاوی له سه ر فۆرمی نویموونه وه، جوژه شیعیریکه که هه رده م وه ک ئاوینه له هه موو ساتیکدا به یانی روخساری که موکوپیبه کان نیشانی خویندنه وه ده دا، شیعیری ته نزاوی باش ئه و شیعیریه که چاوی خویندنه وه ی دهر وونی زاکیره ی خوینهر بجوولئ، خویندنه وه یبه کی هه میشه یی و بی چوارچیوه یه ک بی بو بینینی خویندنه وه.

پروقه

تارماییه ک

هه لمئاسا به رزه فره

له به ژنی ستاتیک زرافتره

کیژی ناو ستۆدیۆ، گوايه خه ونه

با له گه ل خه ون تیک هه لکتیشرین

شکۆمه ندی له م پرووت بوونه وه یه دایه

تا وه رزی ساده ی هونه رمه ند

وه دیار کیشه ی درتێخایه نی جوانی

ده سته و ئه ژنۆ ناوه سته

هانا بو له رینه وه ی لاران و

داوه رانه وه ی له هیکرا ده بات

دووباره گه رم به وه

تۆ موچرکی

ئه ی تارایی له بن نه هاتوو

نوژی جوانی داده به سته

به م سه ر پایزه

خاپووره ئه و کۆشکه بلنده ی

منی وێرانه گیان

له نه ویاتیبه وه تپی دهر وانم

چ خوايه کی میهره بان به تۆم ده به سته تته وه

ئه ی ئافره تی بیداری و نه سه روتن

بزتوی هه میشه راکشاو.

به لئ، له سه ر مانای تیفکرینی گشته ی پرۆقه، کاریکه ریبه کی گرینگی تایبه ت به خۆی هه به، گرمانه کان له رووی لیک تیگه یشتنه وه وه رگرتنی زانیاریبه کان پیکه وه ده به سته تته وه بو هارمۆنیبه کی گه شه کردن، شاعیر وه ک بزوتنه ریکی سینه مایی ئاگابوونیک ده ورووژی تی بو تپرامانیکی شکۆمه ندی دیالیکتیکی خۆ دۆزینه وه، پشت به هونه ری ره وانپیتزی ده به سته تیت، زۆریه ی ئه وانه ی شیعیری ته نز ده نووسن، بی پیچویه نان، به لّام هه ن بو خۆیان شیعه رکانیان ده خه نه خانه ی پر پیچویه نا و هه تا - به قه ولی خۆیان - تاموچیژی زیاتری بی به خشن.

"عومران سه لّاحی" شاعیری ته نزنووسی فارس ده لئ ئه گه ر ته نزنووس فرتوفیلی کاره که ی بزانی زۆر به که لکه، به لّام نابج پال به زه وقیییه وه بدا، چونکه زۆر له ته نزنووسان هه ن، له سه ر فۆرمی زه وقی ده نووسن، له بیریان ده چی له کۆتاییدا ده بی شیعه رکه یان ته واو بکه ن، بویه زۆر جـار دووچار ی درتێزادری ده بن، زۆر له شاعیرانی ته نزنووس هه ن کاتئ شیعه رکه یان له کۆر و کۆبوونه وه کاندایه خویننه وه، بوخۆیان ماناکه ی لیک ده ده نه وه، به لّام راستییه که ی شاعیر که شیعه رکه ی ده خوینیتته وه، ده بی زۆر به وریایی و ئه دایه کی جوانه وه بیخوینیتته وه تا خوینهر و گوئیگر بوخۆیان تاموچیژی هه ست پیکردنی ماناکه ی بکه ن، هه رچه ند شاعیر راستگۆتر بی، ده توانئ سه رنجی خوینهر زیاتر بو لای شیعه رکانی رابکیشئ.

گول

ژنه که م:

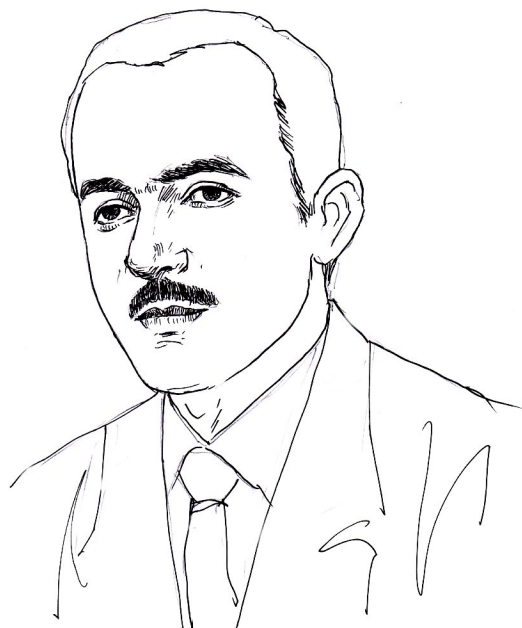
- ئه ری پیاوه که، قه ت گولیکت پیتشکه ش نه کردم

کیژه بچکۆله که م:

ژنه‌که‌ی و کیژده‌که‌ی و ته‌له‌به‌که‌ی که در اوس‌پیانه، له تیوری ته‌ده‌بیبی ته‌نژدا باس له کو‌مه‌لیک لایه‌نی جوان ده‌رپرینی تیگه‌یشتان ده‌کریت که زور سات ده‌بیتته هوی دارپشتنی لیک تیگه‌یشتنی زمانی، ته‌گه‌ر بناغه‌خوازی نه‌مری به ده‌قه‌که ده‌به‌خشخ له‌سه‌ر بنه‌مای دامه‌زانیکی یه‌کخوازی بزووتن، شاعیر هه‌رگیز نه‌و شاره‌زاییه‌ی خو‌ی ون نه‌کردوو، نه‌و هه‌میشه له چوارچی‌وه‌ی زمانی شیعرییه‌تی خو‌ی ماوه‌ته‌وه.

میژوو

- نه نووسراوه‌کانی توینیبیه
- نه چهند جزویه‌نده‌که‌ی عه‌بدولرله‌زاق حسه‌نییه
- نه کیفاحی هیتله‌ره
- نه کتیبه‌کانی دکتور که‌مال مه‌زه‌ره
- میژوو دوو وشه‌یه
- ۱- کیمیا
- ۲- نه‌نقال

سواره‌ی نیلخانیزاده

- باهه، ره‌سمی گولتیکم بۆ بکه
- ته‌له‌به‌یه‌کی در اوس‌یمان:
- ماموستا نینشایه‌کم له‌سه‌ر گول بۆ بنووسه.
- هه‌رسپکتان بمبورن
- له ولاتیکدا
- که گول تیایدا سووتینرای
- ته‌تک کرابن
- چۆن گول پیشکه‌ش بکه‌م
- چۆن ره‌سمی گول بکه‌م
- چۆن له گول بدویم؟

گول ته‌گه‌ر له رووی سروشته‌وه لیبی پروانی، مانای فره ره‌نگینی، فره جوانی ده‌گه‌یه‌نی، به‌لام گه‌ر بیتتو وه‌ک شپوه‌کاریک لیبی ورد بینه‌وه، ده‌توانری هه‌زاران تابلوی مانای لی هه‌لبکولی، گول بی‌جگه له لایه‌نی جوانییه‌که‌ی، هه‌میشه له خو‌شی و ناخوشیدا هۆبه‌که بۆ دل‌دانه‌وه.

له میژوودا بنچینه‌کانی زانیاری، بۆ زانیی و په‌نجه ره‌نگینی میژوونووسه‌که‌ی ده‌گه‌ریتته‌وه، میژوو وینه‌ی نه‌و زانیاریانه‌یه که له رابوردوودا پرویان داوه، شاعیر له‌م ده‌قه کورت‌ه‌دا باس له‌و میژوو ده‌کا که له میژووی مرۆفایه‌تیدا قبول کردنی گه‌لیک سه‌خته، چونکه کیمیا‌بارانی هه‌له‌بجه و نه‌نقال کردن به رووداوترین رووداوی میژووی مرۆفایه‌تی ده‌زانن، بۆیه به‌م جو‌ره به زمانی شاعر هاتوو ته‌ زمان، ده‌نا نه‌و نووسینی هه‌موو میژوونووسیکی به‌ لاوه گرینگه، به خویندنه‌وه‌ی زه‌ره‌بینانه‌ی خویندنه‌وه، چه‌ندان وینه‌ت لا دروست ده‌بن، ته‌گه‌ر به دیقه‌ته‌وه له‌م شاعیره پروانی، ده‌چیتته خانیه شیعری وینه‌بیه‌وه، ته‌م جو‌ره شاعیره‌یش جو‌ره تیکه‌لبونیککی زۆری له یه‌ک نزیککی له‌گه‌ل شانۆ و مؤسیقا و رۆماندا هه‌یه، نه‌وه‌یش بۆ ناستی تیگه‌یشتنی تاقیکردنه‌وه‌ی هه‌ستی شاعیر ده‌گه‌ریتته‌وه.

سه‌ر

- «سه‌ر» م هیتنا، «سه‌ر» م برد
- «سه‌ر» م به زۆر کولانکه‌دا گرت
- «سه‌ر» م له زۆر شار و گوندان دا
- چه‌ندان بالیفم خسته بن «سه‌ر» م
- لای سه‌دان به‌ریه‌ر «سه‌ر» م تاشی
- به‌لام «سه‌ر» م شوڤ نه‌کرد.

شاعیر له‌م شاعیره‌دا به زمانی واقعییه‌ته‌وه له راستییه‌ک ورد ده‌بیتته‌وه که له‌سه‌ر مانای پیروژگه‌رایانه‌ی خو‌ی ده‌وه‌ستی و ورده‌کارییه‌کانی نیو ناخاوتنی ده‌نگه‌کان ده‌خاته روو، نه‌و شوینه‌ی نه‌و تییدا ده‌ژی، گول هیچ مانا و بۆنیککی نییه، ئیتر چۆن بتوانن وه‌ک نازادبوونیک له مانای کات، بزه بخاته سه‌ر لیبی

(سەر) پێدەچێ لە وێنەدا روخساریکی گرینگی هەبێ، له زۆر ڕوووه سەرنج و چاوی مرۆڤه‌كان بۆ لای خۆی رابكیشی، به‌لام ئەم رابكیشانه تا كۆتایی درێژەى نابێ، ئەوه ناوی ئەو سەرەیه كه سەرنجی چاوی مرۆڤه‌كان بۆ لای راده‌كیشی، ئەندیشه‌یه‌كى ساغ و به‌هێزی له ده‌ماره‌كانیدا هه‌یه، ئەوه ده‌توانی له داها‌توودا له‌سەر مرۆڤا‌یه‌تى هێزی بزواندنی هه‌بێ، شاعیریش له‌ ڕووی ما‌هیه‌یه‌تى تێرمامانه‌وه، مەزنا‌یه‌تى (سەر) ده‌خاته ڕووی لێكۆلینه‌وه‌یه‌كى تێفیکرینی فره‌مانایی، له‌ نووسینی شیعری ته‌نزاییدا ته‌نیا چه‌ند ئە‌بزارێکی فیکری کارى بوونی هه‌یه، ئەم ئە‌بزارانه‌ش یه‌ك‌بوونێك تێهه‌لكیشی یه‌کیان ده‌كات، بۆ وێنه‌ وه‌ك كایه‌ی شه‌تره‌نج، یه‌كه‌م جوولە هه‌میشه‌ یه‌كسانه، به‌لام جوولەى دووهم دواى تێفكرینیکی نوێ دیتنه‌ ئاراوه، ئەوسا وه‌ك شتیکی وزه‌زا رێگه‌ به‌ شاعیر ده‌دا بتوانی بچیته‌ ناو پێكهاته‌ی ئە‌زمونی دا‌هێنانه‌وه.

زمان

به «زمان» م كاسه‌ی ماستم لستۆته‌وه
 سه‌ری «زمان» ی خۆم گه‌ستوه
 به «زمان» م هه‌له‌هه‌م لێ داوه
 به «زمان» م سمپلم ته‌ر كرده‌وه
 به‌لام «زمان» م له‌ كه‌س نه‌داوه

زمان ئەو ئە‌بزاره‌ پر‌كاریه‌یه‌ هه‌میشه‌ وه‌ك مامۆستا‌یه‌ك هه‌ر خه‌ریکی را‌هێنانی تێگه‌یشتن و را‌قه‌ی پێشكه‌وتنه‌خا‌وزاییه‌، له‌ نێو هه‌یچ ڕووبه‌ریك و چوارچۆیه‌یه‌ كدا سه‌ر‌هوتنی بۆ نییه‌ و ناتوانی بێدنه‌نگ بێ، شاعیر له‌ ڕووی سه‌روشتی ئەم توانایی‌خا‌وزاییه‌وه، به‌ ئا‌گاییه‌وه‌ شه‌رۆقه‌ی تێگه‌شتنی بۆ ئازاد‌بون ده‌كا تا جیا‌وازییه‌كان به‌ مانای هه‌موو پێكهاته‌كانییه‌وه‌ نه‌مێن، لێك گه‌یشتن لای ئەو سه‌رچاوه‌ی هه‌موو به‌ها‌كانی ئازادین، له‌ خۆبندنه‌وه‌ی شیعردا به‌ تاییه‌تى شیعری ته‌نزای، خۆبندنه‌وه‌ی ده‌قیكدا جوا‌نناسی و تێگه‌یشتنی نه‌یینی مانای زمانه‌كه‌ی بدۆزیته‌وه، ئەوسا زیاتر له‌زه‌ت له‌ خۆبندنه‌وه‌ی شاعر ده‌بات، خۆبندنه‌وه‌ جو‌زێكه‌ له‌ تا‌قیكرده‌نه‌وه، ئە‌گه‌ر خۆبندنه‌ریك له‌ مانای شیعریك نه‌گه‌یشتن، ئەوه‌ نابیته‌ هۆی ئەوه‌ی بلێ ئەمه‌ شاعر نییه‌ و ئەمه‌ كوتینی شاعر، راستییه‌كه‌ی ئەوه‌ شاعر نییه‌، گوته‌یه‌؛ ئەوه‌ خۆبندنه‌ره‌كه‌ خۆی و ڕوحانیه‌تى

خۆبندنه‌وه‌ی له‌ بێر كرده‌وه، به‌لام ئەم زه‌مه‌نیش ناتوانی زۆر ب‌مێنیته‌وه، چونكه‌ هه‌یچ خۆبندنه‌ریك ناتوانی بۆ هه‌میشه‌ له‌ به‌رانبه‌ر تێگه‌یشتن و تێنه‌گه‌یشتن بێباک بێ، چون تا هه‌ست زیندوو بێ، شاعر له‌ ده‌ماره‌كانی خۆبندنه‌وه‌دا ده‌سووریته‌وه، خۆبندنه‌ره‌كه‌ر خۆلیای خۆبندنه‌وه‌ بێ، ته‌نانه‌ت ئە‌گه‌ر برسێشی بێ، ناتوانی به‌رانبه‌ر به‌ خۆبندنه‌وه‌ بێ مه‌یل بێ، چونكه‌ خۆبندنه‌وه‌ ته‌نیا خۆراکی ڕوحی خۆبندنه‌ریکی به‌ئه‌مه‌گه‌.

ئه‌نجام

ئیسماعیل به‌رزنجی به‌وپه‌ری وردی و لێها‌توویییه‌وه‌ هونه‌ری ته‌نزی له‌ شاعره‌كانیدا له‌سه‌ر هه‌ولدا‌نێکی ده‌گه‌مه‌ن به‌كاره‌یناوه، له‌ مانادا دا‌هێنه‌ریکی فراوان ده‌رووژیتنی بۆ له‌خۆگرتنی وینه‌ی قوولی سه‌رسو‌ره‌ینه‌ری خۆلقان‌دن، به‌ حه‌قیقه‌ت سه‌لماندووبه‌تى ئەم ورده‌كارییانه‌ی له‌ شاعره‌كانیدا به‌ کارى هێناوه، ده‌نگێكه‌ له‌ خانه‌ی جیا‌وازا‌زی و گه‌یشتن به‌ زمانێکی شیعری سه‌ره‌خۆ، به‌راستی له‌ زا‌کیره‌ و ده‌روونی شاعیران كه‌سایه‌تییه‌كى تر بوونی هه‌یه‌ كه‌ له‌ هه‌ست و بێر‌كرده‌وه‌ی ئەوان تێده‌گات كه‌ شاعیران هه‌رده‌م له‌ سه‌ری حه‌سا و ده‌كه‌ن.

ژێدەر:

- ۱- په‌ست وه‌ك ئیواره‌ نارنجییه‌كانی نیشتمان، شاعر، ئیسماعیل به‌رزنجی، ۲۰۰۷.
- ۲- گرفتى شیعری كوردی و گرفتى شیعری فه‌ره‌نسی هاوچه‌رخ، وتار، نه‌حه‌دی مه‌لا، گۆفاری شاعر، ۲۰۰۶.
- ۳- گنز، ارتور پلار، و: سه‌عید سه‌عیدپور، ۱۳۹۱.
- ۴- وه‌رنامه‌ی زرتیار، فایلێ نالی، ژ ۸۰-۷۹، ۱۳۹۱.
- ۵- درجه‌ صفر نوشتار، رولان بارت، و: شیرین دوخت ده‌قیقیان، ۱۳۸۷.
- ۶- شیعری وینه‌یی، په‌روین عه‌بدوللا، گۆفاری شاعر، ژماره‌ ۲، ۲۰۰۶.

پيشه كى

ئەگەر لە كلاسورژنەى رەخنەوہ پروانينە سەرجهەم بوارەكانى ژيان، بەتايبەتى بوارەكانى مەعريفە و رۆشنبيرى و ئەدەب... تاد، تيبينى ئەو دەكەين، ھەموو كار و چالاكيبەكى مرۆڤ، بەديارىكرائيش چالاكيبە ھزرى و بەرھەمە فيكرىبەكان ھەردەم پيوسىستى بە جورىك لە تيروانين و تيفكرين و وردبوونەوہ ھەيە. بۆ ھەلسەنگاندن و رانان و دەستنيشانكردى لايەنە ئەرتينى و نەرتيبەكانى، بە مەبەستى بەرھووپيشبردنى كارەكە و بەديھيتانى ئامانجەكان.

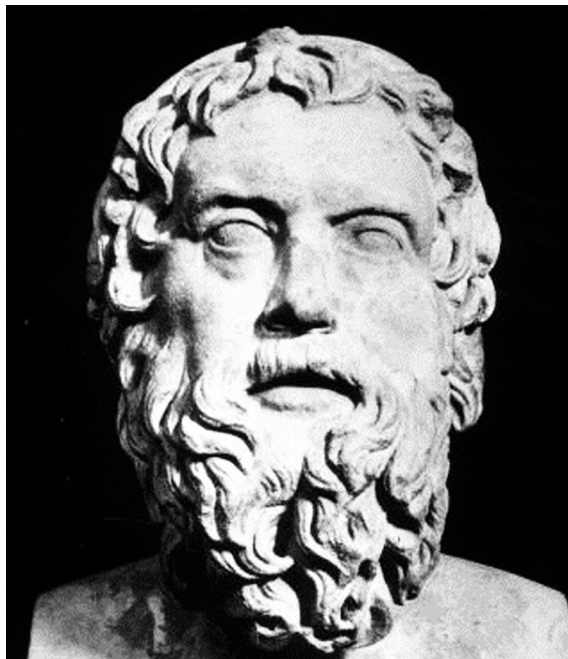
ئەگەر لەم روانگەيەوہ بەتايبەتى سەبىرى كار و بەرھەمى ئەدەبى بکەين، ئەو دەبىت بلتپين ھەبوونى رەخنە پيوسىستيبەكى گرنگى ئەم بوارەيە، بەئامانجى گەشەسەندن و پيشخستنى ئەدەب. رەخنەى ئەدەبى پرۆسەيەكى زۆر گرنگ و بايەخدارە، ئەگەرچى لە پرووى سەرھەلدانەوہ دەكەويتە دوای لەدايكبوونى دەقى ئەدەبى، بەلام ئەمە ئەو ناگەيەنيت كارىكى بى سوود و ھەولدانىكى بى ئاكامە، بەلكو ھەموو كارىكى رەخنەيى، بەرھەمىكى نوپى ئەدەبى دەھيتيتە كايەوہ. ئاشكرابە كارى رەخنەييش لەلايەن رەخنەگرانەوہ ئەنجام دەدرت. رەخنەى ئەدەبى ميژووہيەكى دوورودرئى ھەيە. لە رەوتى پيشقەچوون و گەشەكرنيدا، چەندان رەخنەگرى خاوەن توانايى و گەورە، بوونەتە ئەستيرە گەشەي ئاسمانى رەخنە و لە سەردەمى خوڤيان و دوای سەردەمى خوڤياندا، ديدە رەخنەيبەكانيان و بەرھەمەكانيان بەبايەخەوہ ھەلدەسەنگينرين و ئامازەيان پى دەكرت.

لە ميژووى رەخنەى ئەدەبى جيھانيدا، بەتايبەتى رەخنەى ئەدەبى يونانى، ئەرستوڤانيس يەكيتكە لەو رەخنەگرانەى، كە بيروبوچوون و تيروانينە رەخنەيبەكانى لەبارەى شاعير و شانۆنوسانى كۆنى يونانى

سەرھەتاكانى رەخنەى ئەدەبى لای ئەرستوڤانيس

نيچيرون جاسم(*)

ئەرستوتوفانيس له رەخنەگرتندا شىتووزى گالته جارى و داشۆرىنى بەكارهينايوه، بەتايبەتى له داشۆرىنى (كليوفون) كەسايەتى سىياسى و (يۆرپيدىس) شانووسى تراژيدى. له سىياسەتدا لايەنگرى ئۆرستوكراتى بوو، زۆر بەرگرى له ئاشتى دەگرد، هەميشە داواى ئاشتبوونەوى ئاتوون و ئەسپەردەى دەگرد. له سىياسەت و ئەدەب و مۆسىقادا پارىزگار بوو و دژى نوپخووزەكان بووه.

ئەرستوتوفانيس

دەروازەبەگى مېژووېى بۆ رەخنەى پيش ئەرستوتوفانيس
 له بارەى رەخنەى ئەدەبى پيش ئەرستوتوفانيس، هەندىك هەولئى سەرەتايى و ساكار هەبوون، ئەمەش بەو شىبەيه نەبووه كە بچىتە قالبىكى تىورى پىكۆپىكەوه و چوارچىتوه و بنەماى ديارىكرائى خۆى هەبىت. بەجۆرئىك «هەندىك هەولئى بى بەرنامەى پەرشوئلاو بوون». (٤) سەرەراى ئەمەش هەندىك هەنگاوى سەرەتايى لەم بوارەدا هاوئىژراوه، بۆ نمونە «(پىزىسترات) ٦٠٠-٥٢٥ پ. ز سەرکردەى بەناوبانگى شارى ئاتوون بەكەم كەس بووه هەولئى كۆكردنەوه و رىكخستان و تۆماركردنى بەرهمەكانى (هۆمىرۆس)ى داوه». (٥) ئەم هەولئى (پىزىسترات) بەخالىكى گرنىگ بۆ هەبوونى دەقى ئەدەبى دادەنرئىت، كە دەبىتە ماىەى سەرەلئدانى رەخنەى ئەدەبى.

هەر له يۆنانى كۆندا له «دەوروبەرى سەدەى ٦ى پ. ز (كسنوفان) و (هيراكلىتوس) له روانگەى رەوشتىبەوه رەخنەيان له هەندىك لايەنى داستانەكانى (هۆمىرۆس) گرتووه»، (٦) پاشان كۆمەلئىك كەسى تر سەبارەت بەم بابەتە، وهلاميان داونهتەوه و داكۆكيبان له داستانەكانى هۆمىرۆس كردووه، هەر وهها له شارى ئاتوونى كۆندا «هەندىك له پىاوانى ناودار و دادوهر و فەرمانبەرى حكومى هەبوون، كەرەستەكانى نمايشكردنى تراژىدييان له جەژن و بۆنەكاندا ئاماده دەگرد، ئەمانە تاراڊەبەك مافى ئەوهيان هەبوو بەرهمى شاعيران و نووسەران رەت بكەنەوه، يان پەسەند بكەن». (٧) ئەم جۆرە بىر ياردانەش لەسەر بەرهمەكان دەچىتە خانەى هەلسەنگاندنى بەرهمەكانەوه، ئەم كەسانە لای خۆيان كۆمەلئىك رىتسا و بنچىنەيان كردووه تە پىتوهر بۆ پەسەند كردن، يان رەتكردنەوهى بەرهمەك. هەر چۆنئىك بى ئەمە بۆ خۆى ئامازەيه بۆ هەبوونى جۆرئىك له پروسەى رەخنەگرتن لەو سەرەدەمەدا.

سەرەدەمەكەى، جىگەى گرنىگى و هەلوەستە لەسەر كردنە. لىرەدا هەول دەدەين بە كورتى تىشك بەخەينه سەر ژيان و بەرهمەكانى رەخنەگر و رەخنەى پيش ئەرستوتوفانيس و هەولە رەخنەبىهەكانى ئەرستوتوفانيس شەنوكة و بكەين و بەچرى و پوختى باسبان بكەين.

كورتەبەك له ژيان و بەرهمەكانى ئەرستوتوفانيس

ئەرستوتوفانيس يەكئىكە له گەورەترين كۆمىديانووسانى كۆنى يۆنانى و بەباوكى شانۆى كۆمىدى ناسراوه. له دەوروبەرى سالى ٤٤٨ پ. ز له گەرەكئىكى شارى ئاتوون هاتووه تە دنياوه. هەندىكى ترىش دەلئىن له ميسر له شارئىكى باكوورى دەلتا لەدايكبووه و لەوتوه هاتووه بۆ يۆنان، له سالى ٣٨٠ پ. ز كۆچى داوى كردووه. (١) سەبارەت بە بەرهمەكانى، نزيكەى ٤٠ شانۆبى كۆمىدى نووسيووه، بەلام تەنيا ١١ يان ماون. چوار خەلاتى يەكەم و دوو خەلاتى دووم و يەك خەلاتى سىيەمى بە شانۆبىهەكانى وەرگرتووه. (٢) شانۆبىهەكانىشى ئەمانەن:

- ١- ئەخارنيا و خەلكى ئەخارنيا، ٢- فارسەكان، ٣- ئاشتى، ٤- لىزىستراتا، ٥- هەور، ٦- زەردەواله، ٧- بالئندە، ٨- بۆقەكان، ٩- دادگای ژنان، ١٠- پەرلەمانى ستات، ١١- پلوتوس (٣)

بەتاما شاگردنی مېژووی پەخەنی یۆنانی ئەو سەردەمە کۆنانە، بۆمان ئاشکرا دەبیت پەخەنی ئەدەبی لەو چەرخ و قۆناغەدا، چوارچێوەیەکی دیاریکراوی نەبوو و لە قالببێتدا نەخرابوو و روو و بنەمای تاییەت بە خۆی نەبوو. ئەوەی هەبوو هەندیک هەولێ ساکار و هەنگاوی سادە بوو لەو بواردەدا.

بۆچوونە پەخەنیەکانی ئەرستۆفانیس

ئەرستۆفانیس لە مېژووی پەخەنی ئەدەبی یۆنانیدا، جێگەییەکی دیار و بەرچاوی هەیه و تییروانینە پەخەنیەکانی مایەیی باس و شۆڤەکردنە، ئەمەش بەهۆی ئەوەی لە چوارچێوەی دەقیکی ئەدەبییدا، کە بەهۆی شانۆییەکانییەوه پەخەنی لە دەقی ئەدەبیی کەسانی تر و شاعیر و شانۆنووسان گرتوو، هەرۆهە هەر لە پێگەیی دەقی ئەدەبییەوه پەخەنی لە بواردەکانی تر و کەسانی تریش گرتوو، واتە مامەلەکردنی لەگەڵ دەقدا بە دوو ئاراستەدا بوو، هەم دەقیکی ئەدەبی بەرھەم ھێناو و ھەمیش لە ناوەرۆکەیدا پەخەنی لە دەق و بیروباوەر و کەسەکان گرتوو. ئەم کارە ئەرستۆفانیس سەرەتایەکی بوو، بۆھاتنە ئارای پرۆسە پەخەنگرتن بە شێوەیەکی پێک و گونجاوتر، (د. محمد غنیمی ھلال) لەم بارەییوە دەلێت: «یەكەمین ھەولێ جەددی پەخەنی ئەدەبی لە بەرھەمەکانی ئەرستۆفانیس ھە دەردەكەوێت».

(۸) ئەرستۆفانیس بێجگە لەوەی، کە پەخەنی لە شیعری شانۆیی سەردەمەكە گرتوو، ھەرۆهە بە شێوەیەکی گالتهجارانەیش پەخەنی لە دابونەریت و بیروباوەری ئایینی و ھزری و فەلسەفیی سەردەمەكە گرتوو. گرنگترین ئەو بەرھەمانە، کە ئەو بیروبوچوونە پەخەنییەکانی تیدا تۆمار کراو، بریتین لە شانۆییەکانی ھەر، بۆقەکان، بالندە و پلوتۆس، لەم شانۆییانەدا پەخەنی لە بابەت و بواری جیا جیا گرتوو. لە شانۆیی ھوردا بە شێوازیکی گالتهنامیز و لە قالببێکی داشۆریندا، پەخەنی توندی لە سوکرات گرتوو. (۹)

(یۆرپیدیس) بۆژیان. لە کاتی پەربنەوه لە رووباری ئەو دنیا، کە بە ستیکس ناوی دەبات، کۆرسیک بۆق لەگەڵ دەنگی سەول لیدان خۆشتەری گۆرانی دەبێژن. لەم شانۆییەدا دیداریکی ئەدەبی لە نیوان (ئەسخیلۆس) و (یۆرپیدیس) ساز دەکات. ئەم دیدارە باکگراوندیکی گالتهجارانەیی ھەیه و ھەر لەم شانۆییەدا پەخەنی توند و گالتهنامیز ئاراستەیی (دیونۆسیس)ی خواوھندی مەیی دەکات. (۱۰)

ئەرستۆفانیس لە پەخەنیکانیدا، سەرەرای ئەوەی پەخەنی لە گەرە شاعیران و کەلە شانۆنووسانی ھەرچەرخ گرتوو، بەھەمان شێوەیەش سەلی لە گەرەترین و بەناوبانگترین کەسانی سەردەمەكەیی خۆی لە پیاوانی ئایینی و کەسانی دەسەلاندەر نەکردوو و تەو و پەخەنی لە گرتوون، تەنانت ھاوالاتیی ئاسایی و ژنانیشتی لەم بواردەدا نەبواردوو. (۱۱) ئەگەر بەرھەمەکانی ناویرا نەبوونایە، پرا نەدەکرا کەسیک لەو زەمەنە و بەو تەرزە، پەخەنی توند و بە شێوەی گالتهجاری لەو کەسانە بگرت.

سەبارەت بە شانۆییەکانی (یۆرپیدیس)، ئەرستۆفانیس پراوی وا بوو ئەو شانۆییانە بوونەتە مایەیی داگرتنی بەھای پالەوانەکانی داستانی یۆنانی، کە لە شیعری تراژیدا ھەتا پلەیی خواوھندییەتی بەرز کراونەتەو، ھەرۆهە پیتی وایە (یۆرپیدیس) رووداو ئاساییەکانی ژبانی پۆژانەیی ھێناو تە ناو شانۆی تراژیدی. لە رووی ھونەرییەشەوه شانۆییەکان، سەرەتاکانیان بە یەك ئاواز دەست پێ دەکات و زۆر لەیەك دەچن، ھەرۆهە گوتوویەتی: ئەم شانۆییانە لەگەڵ مۆسیقای شانۆییەکان لە کاتی پیشاندان نەگونجاون و سروود و ئاوازەکان تێکەلی یەكتر بوون.

ئەگەر بێتو ئەم زمانە زبەر و توندە لە پراو بوچوونەکانی جیا بکەینەو، بۆمان روون دەبیتەو، کە ھەولە پەخەنییەکانی ئەرستۆفانیس تا پادەییەکی دیاریکراو پێیان تێدەچیت. ھەرچی زمانی پەخەنگرتنی ناویراوە بە جۆریک بوو، کە پەچاوی ئاکار و پەوشتی ئەو سەردەمەیی نەکردوو و گوتە و وشەیی نەشیباوی لە شانۆییەکانیدا بەکارھێناو. (۱۲) ئەرستۆفانیس لە پەخەنگرتندا، تا ئاستیک ھزر و بوچوونی خۆی کردوو تە بنەما بۆ ھەلسەنگاندنی بەرھەمەکان، واتە پراوی باش و خراپی ھەندیک بەرھەمی لەو روانگەو دەردکردوو، کە تا چ پادەییەک ئەو بەرھەمە لەگەڵ دید و دنیا بێنی

نه‌ودا ده‌گونجیت. له‌م رووه‌وه کیش‌ه‌ی سه‌ره‌کی و بنچینه‌یی له‌گه‌ل (یۆرپیدیسی) به‌هۆی نه‌وه‌وه بووه، (یۆرپیدیسی) ویستویه‌تی له‌ژێر کاریگه‌ری نه‌ده‌بیاتی هیندی و ئێرانیدا، هه‌ندیک نوێکردنه‌وه له‌ نووسینی شانۆییدا بکات. دیسان له‌رووی هزرینه‌وه (یۆرپیدیسی) که‌سیکی دیموکراتیخواز بووه و له‌رووی بیروباوه‌روه که‌سیکی نوێخواز بووه، نه‌مانه‌ش له‌لایه‌ن (ئه‌رستۆفانیسی) به‌وه‌سه‌ندنه‌کراو بوون، به‌هۆی نه‌وه‌ی (ئه‌رستۆفانیسی) که‌سیکی کۆنه‌خواز و پارێزگار بووه، بۆیه به‌ داشۆزین و ره‌خنه‌ی گالته‌نامه‌یز رووبه‌رووی هه‌وله‌کانی (یۆرپیدیسی) بووه‌ته‌وه. نه‌و بیروبوچوونه تایبه‌تییه‌ی ره‌خنه‌گر له‌ لیکدانه‌وه و هه‌لسه‌نگاندنی ده‌قدا، بووه‌ته‌ هۆی نه‌وه‌ی ره‌خنه‌ی بیروباوه‌ر (النقد الاعتقادی) بێته‌ کایه‌وه و بره‌و په‌یدا بکات. (۱۳)

به‌گشتی بیروپا ره‌خنه‌یه‌یه‌کانی (ئه‌رستۆفانیسی) توندییان پێوه‌ دیاره و به‌شێوه‌یه‌کی گالته‌جارانه‌ ئاراسته‌ کراون، به‌لام له‌گه‌ل نه‌وه‌شدا له‌ هه‌ندیک لایه‌ندا تا په‌له‌یه‌کی گونجاو بوچوونه‌کانی شیاو و له‌جی بوونه.

نه‌نجام

له‌ کۆتاییدا گه‌یشتییه‌ نه‌م نه‌نجامانه:

- ۱- تیروانینه ره‌خنه‌یه‌یه‌کانی ئه‌رستۆفانیسی ره‌وتی ره‌خنه‌ی نه‌ده‌بی به‌ره‌وپیش بردووه و له‌ سه‌رده‌می خۆیدا گرنه‌ بووه و به‌ بایه‌خه‌وه سه‌یری به‌ره‌مه‌کانی کراوه.
- ۲- تا راده‌یه‌ک بیروباوه‌ر و دیدی تایبه‌تی خۆی کردووه به‌ بنه‌ما بۆ ره‌خنه‌گرتن له‌ شاعیر و شانۆنووس و په‌سه‌ندکردن و ره‌تکردنه‌وه‌ی به‌ره‌مه‌کانیان.
- ۳- به‌شێوه‌یه‌کی گالته‌جارانه و به‌زمانیکی زهر و توند ره‌خنه‌ی گرتووه.
- ۴- بوچوونه ره‌خنه‌یه‌یه‌کانی له‌ چوارچێوه‌ی ده‌قه‌ شانۆییه‌کانیدا بووه، واته‌ به‌شێوه‌یه‌کی تیوری و له‌ چوارچێوه‌ی کتیب و نووسراویکی تایبه‌تدا نه‌خستوه‌ته‌ روو.

به‌راویزه‌کان:

- ۱- ئه‌رستۆ، هونه‌ری شیعر (شیعرناسی)، و: عه‌زیز گه‌ردی، چاپی دوومه، چاپخانه‌ی گه‌نج، سلیمانی، ۲۰۱۱، لا، ۱۳۲
- ۲- سه‌رچاوه‌ی پێشوو، هه‌مان لاپه‌ره
- ۳- بروانه: ارستوفانس، کومیدیات ارستوفانیسی، ت: امین سلامه، مطبعة الشعب، ۱۹۷۸، ص ۱۹-۲۱.

- ۴- محمد غنیمی هلال (د)، النقد الادبی الحديث، دار الثقافة، بیروت، ۱۹۷۳، ص ۲۷.
- ۵- عبدالحسین زرین کوب، (د)، نقد ادبی، جلد اول و دوم، چاپ ششم، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۸، ص ۲۷۷.
- ۶- سه‌رچاوه‌ی پێشوو، هه‌مان لاپه‌ره.
- ۷- سه‌رچاوه‌ی پێشوو، هه‌مان لاپه‌ره.
- ۸- طه احمد عباس، د. احسان عباس، د. محمد غنیمی هلال، التاريخ النقد الادبی، مطبعة جامعة صلاح الدين، اربیل، ۱۹۸۷، ص ۳.
- ۹- عبدالحسین زرین کوب (د)، اشنایی با نقد ادبی، چاپ هشتم، انتشارات علمی، تهران، ۱۳۸۸، ص ۱۹۹.
- ۱۰- سه‌رچاوه‌ی پێشوو، هه‌مان لاپه‌ره.
- ۱۱- عبدالحسین زرین کوب (د)، اشنایی با نقد ادبی، ص ۱۹۹.
- ۱۲- ارستوفانس، کومیدیات ارستوفانیسی، ت: امین سلامه، مطبعة الشعب، ۱۹۷۸، ص ۱۳.
- ۱۳- سه‌عید محمده‌ عبدالله‌لا، ره‌هنه‌ی ره‌خنه‌یی له‌ گوڤاری نایینه‌، چاپخانه‌ی کارۆ، بئ شوتینی چاپ، ۲۰۱۴، لا، ۳۰.

سه‌رچاوه‌کان:

ا: به‌ زمانی کوردی

- ۱- ئه‌رستۆ، هونه‌ری شیعر (شیعرناسی)، و: عه‌زیز گه‌ردی، چاپی دوومه، چاپخانه‌ی گه‌نج، سلیمانی، ۲۰۱۱.
- ۲- سه‌عید محمده‌ عبدالله‌لا، ره‌هنه‌ی ره‌خنه‌یی له‌ گوڤاری نایینه‌، چاپخانه‌ی کارۆ، بئ شوتینی چاپ، ۲۰۱۴.

ب: به‌ زمانی عه‌ری

- ۱- ارستوفانس، کومیدیات ارستوفانیسی، ت: امین سلامه، مطبعة الشعب، ۱۹۷۸.
- ۲- طه احمد عباس، د. احسان عباس، د. محمد غنیمی هلال، التاريخ النقد الادبی، مطبعة جامعة صلاح الدين، اربیل، ۱۹۸۷.

- ۳- محمد غنیمی هلال (د)، النقد الادبی الحديث، دار الثقافة، بیروت، ۱۹۷۳.

ج: به‌ زمانی فارسی

- ۱- عبدالحسین زرین کوب (د)، اشنایی با نقد ادبی، چاپ هشتم، انتشارات علمی، تهران، ۱۳۸۸.
- ۲- عبدالحسین زرین کوب، (د)، نقد ادبی، جلد اول و دوم، چاپ ششم، انتشارات امیر کبیر، تهران، ۱۳۷۸.

سروشستی کتیبه دانسقه و گهوره‌کان سنووری جوگرافی ده‌به‌زین، هه‌یانه سنووری میژووش ده‌به‌زینی. ئەو داهیتانه‌ی له دنیای نووسیندا کراون و گه‌یشتوون به ئیمه، یان هه‌ن ئەوانه‌ی وه‌ک ئینسکلۆپیدیایه‌ک کۆمه‌لیک زانیارییان له فهوتان پرگارکردوه. یه‌کیک له‌و کتیبانه‌که ناوونیشانی ناوازه وه‌رده‌گریت له‌ کۆکردنه‌وه‌ی زانیارییه‌کانی (زانایانی پیتازی ته‌صوف و شاعیران و زانای بواری بیرکاری و جوگرافی و... تاد) ئەوه کتیبی به‌ر ئەو باسه‌مانه.

* عثمانلی مؤلفری (۱):

ئەو کتیبه ئینسکلۆپیدیایه‌ نامتیه‌یه به‌ خامه‌ی (محه‌مه‌د تاهیر برۆسه‌لی) (* نووسراوه، له‌ سالی (۱۳۳۳) کۆچی له‌ ئیسته‌نبۆل چاپ کراوه، که‌ تیتیدا نووسهر (۳۰) سالی ته‌مه‌نی بۆ نووسینی ئەو کتیبه‌ داناوه، ئەو کتیبه‌ له‌ سی‌ به‌رگ پیتکهاتوه:

۱- به‌رگی یه‌که‌م تاییه‌ته به‌ (صوفی و زانایانی ئایینی).

۲- به‌رگی دووه‌م تاییه‌ته به‌ (شاعیره‌کان).

۳- به‌رگی سێیه‌م تاییه‌ته به‌ (میتروونوس و دکتۆر و زانای بیرکاری و دادوه‌ره‌کان و جوگرافیناسه‌کان).

نووسهر له‌ نه‌جمی ئەو ماندوو‌بوونه‌ی توانیویه‌تی زیاتر له‌ (۹۰۰۰) ناو تۆمار بکات. به‌خویندنه‌وه‌ی هه‌ست به‌ گه‌وره‌یی ئەو نووسهره‌ و ئەو ماندوو‌بوونه‌ میژوو له‌بیرنه‌کراوه‌ی ده‌که‌ین، له‌ کتیبه‌که‌دا ناوی کوردمان به‌رچاو ده‌که‌وتیت له‌ هه‌موویان گرنگتر (نالی) یه‌.

* باسی نالی

له‌ باسی نالی ئەو نووسهره به‌م شپوه‌یه نووسیویه‌تی و ده‌لیت (۲): له‌ دایک بووی سلیمانی و دیوانی به‌ زمانی کوردیه‌یه، به‌ سی‌ زمان شیعری نووسیویه، شیعره‌کانی له‌ ئاست و پیتگه‌یه‌کی گهوره‌ن و داهیتانی کردوه. له‌ سالی (۱۲۹۰) کۆچی دوا‌ی گه‌رانه‌وه‌ی له‌ حه‌ج بۆ ئیسته‌نبۆل

خویندنه‌وه‌یه‌ک بۆ کتیبی (عوسمانله‌ری موئه‌لفله‌ری) و سه‌رنجیک له‌سه‌ر ژبانی نالی

نالی عه‌بدوللا خدر

کۆچی دوایی کردوو و له گۆرستانێ قهراجا ئەحمەد (***) نیشراوه.

دیاره سالی (۱۲۹۰) بهرانبهه به سالا کانی (۱۸۷۳-۱۸۷۴) زایینی له بهرانبهه و زانیاریانهی له ناوهه ههه له باسی ژيان و مردنی نالی تهواو لیک دوورن له وانه:

ئهمین فهیزی بهگ له نهنجومهنی ئه دییان باسی سالی له دایک بوون و مردن ناکات و ته نیا ده لیت له ئوسکودار نیشراوه.

محهمهه ئهمین زکی بهگ (۳) ده لیت: له (۱۸۵۵) ز گۆری له گۆرستانێ ئه بو ئه یوب ئه نسارییه.

عه لاددین سه جادی (۴) ده لیت: (۱۸۵۵) ز گۆری له گۆرستانێ ئه بو ئه یوب ئه نسارییه.

د. مارف خه زندهار (۵) ده لیت: (۱۸۵۶) ز شوینی گۆری دیار نییه.

سه رنجه کهی ئیمه له سه ر ژيانی نالی لیره دایه که باسی مردنی ده کات، دیاره جیاواز له نووسه ره کانی خۆمان سالییک باس ده کات ئه ویش (۱۲۹۰) کۆچی له قهراجا ئەحمەد نیشراوه. ئه و سالا ئه ئه م باسی ده کات تهواو دووره له وانی خۆمان، هه یج له گومانه کان نا ره وینیتته وه.

* قهراجا ئەحمەد یان ئوسکودار؟

له و کتیبه و له ئینسکلۆپیدیای شاعیرانی تورکیا ناوی نالی هاتوو ده لیت له قهراجا ئەحمەد نیشراوه، به لام ئهمین فهیزی بهگ له نهنجومهنی ئه دییان ده لیت ئه وه ته مه دفه نی موباره کی له ئوسکوداره (۶).

قهراجا ئەحمەد ناوی گۆرستانه که یه و ئوسکودار ناوی گه ره که که یه له شاری ئیسته نبۆل، واته ئه و زانیاریانهی تو مار کراون جیاوازیان نییه و هه مووی یه ک شوین. ئیمه گه ران له و گۆرستانه به پیوست ده زانین که ده که ویتته باشووری رۆژه لاتی ئیسته نبۆل و زیاتر له (۳۶۰۰۰) گۆری تیدا یه و میژووی دروست بوونی دیار نییه. به و هیوا یه مه دفه نی موباره کی بدۆزرتته وه و کۆتایی به ژيانی گومان ئامیزی نالی بیت.

* شیعره تورکییه که!

ئه و نووسه ره چوارینه یه کی تورکی به نمونه ی شیعری نالی نووسیوه که ده لیت:

گهی تسبیح گهی باده

گهی نقش روخ ساده

سنگ درد کله دنیا ده

نه لر چکدم نه لر چکدم

ئیمه باسی ئه و شیعره ناکه یین، چونکه گومانان له وه نییه به شیک گرینگی ژيانی نالی له ئیسته نبۆل بووه و چاره ریتین له داها توودا بنه چه ی نه ک ئه و چوارینه تورکییه، به لکو هه موو جگه رگۆشه ده ره ده ره کانی شیعری نالی له فارس و کورد و عه ره ب بدۆزرتته وه و روون بکرتته وه.

په راویز و سه رچاره کان:

۱- عثمانلی مؤلفلری، محمد تاهیر برۆسه لی، چاپی یه که م، چاپخانه ی عامره، ئیسته نبۆل ۱۳۳۳، کۆچی.

۲- سه رچاره ی پیتشو، ل ۴۶۶.

۳- تاریخ سلیمانیه، محهمهه امین زکی بگ، ترجمه: الملا جمیل روزیانی، بغداد، ۱۹۵۱، ل ۲۴۹.

۴- دوو چامه که ی نالی و سالم، علا الدین سجادی، چاپخانه ی معارف، به غدا، ۱۹۷۳، ل ۶.

۵- میژووی ئه ده ی کوردی، دکتۆر مارف خه زندهار، به رگی سیتیهم، چاپی یه که م، هه ولتیر، ۲۰۰۳، ل ۴۶.

۶- نهنجومهنی ئه دییان کورد، ئهمین فهیزی بهگ، چاپی دووه م، چاپخانه ی کاکه ی فلاح، سلیمان، ۱۹۸۲، ل ۲۶.

7- www.wikipedia.com

8- Google? Mezarligi Keraca Ahmet Üsküdar, Tunusbagi Cd, 34668 Ahçibasi, Üsküdar, Istanbul, Türkiye

* محهمهه تاهیر برۆسه لی له سالی ۱۸۶۱ له شاری برۆسه ی تورکیا له دایک بووه و له سوپای ده ولته تی عوسمانی بووته مامۆستای جوگرافیا، له سالی ۱۹۲۵ له ئیسته نبۆل کۆچی دوایی کردوو.

* قهراجا ئەحمەد ئه و گۆرستانه یه وه ک شویتنه وارێکی میژووی ده ولته تی تورک به رتیه ی ده بات، تو ماری سه ردانی کاری هه یه و سالا نه هه زاران که س سه ردانی ده کات، ده که ویتته باشووری به شی ناسیای شاری ئیسته نبۆل.

شيعر به گشتی و غهزه لیبش به تاییه تی، وهک هه موو ژانره هونه ریبه کانی دیکه و وهک کۆمه لگای مرۆقاییه تی پتیبستی به ئالوگۆر و گه شه سه نندن و هه وای تازه هه یه و پتیبسته له م نوێ بوونه وه یه بپه شه نه بیخ و شاعیر هه رده م له بیبری دارشتنی نوێ، ته سهویه ی تازه، ئه فراندن و هزری نویدا بیخ و ئه گه ر به م بۆچوون و روانگه به وه نه نووسی، ده کری بلیین دووپات و سه ت پاتی ده نگه کانی به ر له ر خۆیه تی و ده قه که ی کۆبیه کی لاواز و که م په نگه و له و ده قانه دیته ئه ژمار که به ر له وه ی وه به ر دیدی خوتینه ر بکه ون، مپژووی به کارهینانیان به سه رچووه .

ئه مین گه ر دیگلانی له بواری غه زه لنوو سیدا، بۆ هه مووان ده نگه کی ئاشنایه و سالانیکی ژۆره له م بواره دا چالاکه، با بزانی دید و بۆچوونی ئه م غه زه لنوو سه له کاره کانی دا چۆنه؟ چ ئالوگۆرێکی له غه زه لدا پیکه هیناوه و (چ له باری فۆرم و چ له باری نپوه رۆکه وه)، تا چه نده توانیویه تی دنیا، یان خۆ ده نگه کی تاییه ت به خۆی هه بیخ؟

غه زه لی گه ر دیگلانی له باری نپوه رۆکه وه خاوه نی دوو دیارده ی به رچا ون.

یه که م: له کۆتایی هه موو غه زه له کانی دا، ده راویکی روون و رۆچنه یه ک هه یه، که نه ستی شاعیر له ئامیزی خۆیدا فرچک ده دا.

دووه م: به پپچه وانه ی غه زه لنوو سانی به ر له خۆی، نپوه رۆکی چوارچیتوه ی غه زه ل ته نیا به واتای ئه وینه وه نایه ستیتته وه و ئیش و زامی مرۆف و کیششه کۆمه لایه تییه کان، ته نانه ت چه مک و پرسه رامیارییه کانی ش ده بنه سووژه ی شاعیر و کاکلی غه زه له کانی.

له سه مای گه رمی بلتسه و له هه تا و به روانه
له له ره ی شه ونم و خه ونی گه شی ئا و به روانه
ته می چاوی ته ری کانی بکه چه تری رۆحت
له به رینه ی چه م و ئاسمانی هه سا و به روانه
نایه تی رۆشنی سه ر په لکی گه لا وه خوتنه
له ترووسکه ی زنه رووناکی شه وا و به روانه

.....
.....

ئالوگۆری له غه زه لی کوردیدا

که ریم حیکمه تی

نەمەن گەردیگلانی

به خەم و تۆزه شكاني دلی خۆت مەمریتە
 لە سەدان سواری ئەوینداری گلاو بڕوانە
 بە شكانيکی دلت، دەرمەكە هیوا لە سەرت
 خەم لە دل دەركە لە ناوینە شكاو بڕوانە
 بە شكاویش بە سەدان چاو لە ژیان دەروانی
 تۆش كە نەشكاوی هەتا ماوی بە چاو بڕوانە
 هیوا ل ۸۲۳ شەهە پشكوتن -

نەك هەر لەم غەزەلەدا، بەلكو لە زۆربەنی غەزەلەكانی
 دیکەشیدا، پاش دەربەینی تالترین و مژاویترین
 ئەزمونەكانی ژیان و ساتە خەماویبەكان لە كۆتاییدا،
 رۆچنەیهك بە شووشەیی ئەوین و تیلماسكیکی هیوابەخشی
 لیۆریتی جەوهەری شیعەر، خەیاڵی خۆیتەر بەرەو بەرخودان
 و راسان و خۆراگری دەبا.

لە شەهە نووتەکی تەنباپیدا
 بە گرین نۆتی هەناسەم دەشكێ
 بە شیعەر گەرچی هەتا رۆژ دەگریم
 بێ ئەوین كوا دەمێ تاسەم دەشكێ؟
 «كتیبی: تاپۆی وەرزیکی سەوز»

بۆ دوو چلە تیشکی شەبەنگی خۆشەویستی
 جۆلانەیی هەورینی رۆحت دەكرده پەردوو
 «چاوه‌پوانی دیوانی مەرگەخەون»
 یان:

ناپەلانی ژانی ژیان تاوی لە دنیا وەحەسێم
 چاوه‌پۆتی سێبەری مەرگم كە لە بنیا وەحەسێم
 چاوه‌پۆتی سێبەری مەرگم كە لە بنیا وەحەسێم
 بێ گومان، دەقیکی شیعری كە هەلگری ئەم هەموو
 تاییەتمەندیانە بێ و تەئوبیلی جۆراوجۆر هەلگری و بەشیک
 بێ لە ژیانە خەلکی كۆمەلگا و خۆشی و
 نەهامەتیەكانیان و لیۆریتی تاڤگەیی ترووسكەیی چیژ و
 جوانی بێ، وەك دەقیکی بە پیتز و سەرکەوتوو حیسابی بۆ
 دەگری و غەوری زەمان ناتوانی، میتلاقەیی بزەكانی نغز
 بکات.

ئەي شا كچی بەیان و بەهار و شیعەر و شەونم
 ناوینتە بوو ئەوینت لەگەڵ خەیاڵ و خەونم
 بەفری بەر خۆره گۆنات ماچم باری بە سەریا
 دلەم تێكەل دلت بوو وەك تیشکی خۆر و دەریا
 هاتووم وەك شەهە با لە بەژنی تۆ دەهالێم
 مەم سوتوای زینم لاسم لە دووی خەزالیتم
 رووم كرده باووشی تۆ بە جەرگی پرله سۆه
 هاتووم دلەم بەهستم بە تالی بسکی تۆه

سەرچاوه: دیوانی شەهە پشكوتن، نەمەن گەردیگلانی.

فۆرم لە غەزەلی نەمەن گەردیگلانی دا
 جۆری لە كارکردنی وشە، ئیماژ، پاش و پیش کردنی
 وشەكان، چێکردنی وینەیی لێكدراو
 ... تاد ئەو هەول و هۆكارانەن كە غەزەلی نەمەن
 گەردیگلانی لە غەزەلی شاعیرانی دی جۆی دەكاتەوه، واتە
 ئەو توانیویەتی بە مۆتیف و دەستەواژەگەلیکی وەك:
 گەنمەجار، شەوه‌ژان، چەنەمووره، مەرگەخەون، گولبەزە،
 كاتۆر، خۆین بەر، گره مشقال، جارەپوشنگ و زۆر
 دەستەواژەیی دیکە دنیای جیاوازی خۆی دەستەبەر بکات،
 بەو مانایەیی كە ئەگەر غەزەلیکی ئەم شاعیرە و دەیان
 غەزەلی دیکەیی شاعیرانی تر بە بێ نووسین و هیتانی نیو،
 بخوینرێنەوه، بە هۆی ئەم مۆتیف و دەستەواژە
 تاییەتیانەوه و بە دەلیلی جۆری لە كارکردنیانەوه،
 دەردەكەوێ كە ئەم غەزەلە دەچیتە چوارچێوهی دنیای نەمەن
 گەردیگلانی یەوه، لە غەزەلی شاعیرانی بەر لە ئەو،
 تەنانەت غەزەلبێژانی هاوچەرخیشدا، كەمتر دیتراوه كە
 شاعیر بەم شێوه لە بیری ناژوانی فۆرم و دەستەمۆ کردنی
 مۆتیف و دەستەواژەدا بیست، بە جۆری كە دەق هاواری
 مۆرکی تاییەتی شاعیر بێ و بانگەشەیی دید و دەربەینیکی
 تەواو جیاواز، دارشتنیکی كە زۆرجار فرمان دیتە سەردەتای
 رستەوه و دەبیتە هۆی شەقاندنی گۆمی عادەتەكان و زۆر
 جاریش بە شێوهیەکی نوێ خۆ وینا دەكات.

بەتەبەسبایەم كەسپەیی رۆحی تەنباپیی گەستوو
 بەر خوناوهی عەشقت دەدام نامۆزی نووستوو
 دییات هەلەمە قووت کرانی هەنگاوی سەوزم
 بە دەس شەقامتیکی چۆلی زەردوویی گرتوو

لۆجىك وەك ھەموو بابەتەكانى تر، لەلای خۆبەو، لەو پرۆژەو لە لایەن ئەرستوۆ داھینراو، ناوەرۆك، بابەت، روخسار و میتودەى تايبەتى خۆى ھەبوو و ھەيە و لە بابەتەكانى تر دايدەپرۆت و جىباى دەكاتەو.

ھەر لەسەردەمى ئەرستوۆ لۆجىك وا پىناسە كراو، كە دەروازەيە پىش چوونە نىو زانست، دەبىت ھزرمەند و فەيلەسووف پىيدا تىپەرن، ئەو پىناسەيە وادەگەيەنى لۆجىك كە مەبەست لۆجىكى روخسارەكییە، ئامرازە، ئۆرگانونە، تەكنىكە پشت ئەستورە بە چەند بنەمايەك ئەگەر بە رېكۆپىكى پەپرەو بكرىن، مېشكى مرۆف ھەلە ناكات!

لۆجىكى ئەرستوۆ بە روخسارى Formal ناسراو، چونكە بايەخ بە روخسار و فۆرمى بىر دەدات و ناوەرۆكەكەى پشتگوئى دەخات. گرىنگترىن بابەتى ئەو لایەنە روخسارىيە پىوانەيەكە لە دوو پىشەكى و ئەنجامىك پىكھاتوو بە ناچارى لىيان دەكەويتەو بو نمونە:

سوكرات مرۆفە: پىشەكى يەكەم
 ھەموو مرۆفكىش دەمرى: پىشەكى دووھم
 كەواتە سوكرات دەمرى: ئەنجام.
 بو پتر روونكردەو لە جىباتى وشە، پىتى لاتىنى بەكار دەھىنن و نمونەكە بەو جۆرە دەبى:

لەجىباتى سوكرات پىتى: p

لەجىباتى مرۆف پىتى: S

لەجىباتى دەمرى پىتى: M

- ئىتر ھاوكىشەكە بەو شىوہيە دەبىت:

PS

SM

سەرەتاكانى لۆجىكى ئەرستوۆ

د. ھەمىد عەزىز
 (زانكۆى سەلاھەددىن - كۆلێژى ئاداب)

نهرستو

له نپوان نهو كه سانه كه نهدامانی كومه لگا كه يانن و پيكه وه ده ژين و قسه ی پي ده كهن، سه ره رای نه وه ی كه خو ی كه ره سته یه كه، بو وه به بابته ی تو پيژينه وه ی چهن د لقيكي زانسته كان.

به و پييه بير و زمان توندوتول به يه كه وه به نندن، به لام نه و هاويه ندييه ناچار ييه هيچ كاتيک له تاييه تمه ندى و سه ره به خو یی هه ره يه كيكيان كه م ناكاته وه، نه گه رچی بو مه به سستی تو پيژينه وه ی زانستی نه بی وا به سووك و ناسانی له يه كتری جيا ناكريته وه، نه گه ر هزر له نارادا نه بی، ده بی چی بو زمان بميتيسته وه؟ نه گه ر زمانيش نه بو وايه چون بير ده يتوانی ناوه روکی خو ی ده ربيري و پيگه يه نی؟!

هزر- بير- چالاك ييه كي گيانی و پرؤسه يه كي ناماددييه، نامانج و ناوات و خواست و هه ست و نه سستی مرؤف له چوارچيوه يه كي رهنگ بو ريتزراوی ريكوپيتكدا داده ريتزي و زمان، له لای خو يه وه نه و نامرازه نه فساناوييه يه كه ده چيته ژير باری نه رکی ده ربيري ناوه روکی نه و چالاکی و پرؤسه يه به هو ی دهنگ و وشه و گوته و سيمبول و شيتواز و شيوه ی دياربکراوی رسته و ده سته واژه.

هزر و زمان له لایه کی ديکه وه توندوتول به پرؤسه و بابته ی زانين به نندن و يه كتری ته واو ده كهن، نه وه نده ی زمان پيويه ندى به هه ردووكيانه وه هه به، ده كرئ بيروبوچوون و ويناكردن به لایه نی هزری- بيري دابنری و زمانه كه خو ی به لایه نی مادده یی زانين له پرؤسه ی په ی پي بردندا هه ژمار بكرئ، بگره زمان خو ی لایه نه كه ی ديکه ی زانينه و خو ی له خو يدا جوړيکه له زانين. به و پييه، نه و جوړه شوژه كرده، زمان له بابته ی ريزمان دوور ده خاته وه و ده يخاته نيو خانه ی بير و زانين و له لایه کی ديکه وه، ده بی به كه ره سته ی تو پيژينه وه ی لوچيک.

بيركردنه وه وه نه بی كاروچالاك ييه كي هه ره مه کی بی سه روبه ربی، به لكو پرؤسه يه كي رهنگ بو ريتزراوه، نه گه رچی مرؤف هه سستی پي ناكات، نه و پرؤسه يه ی بيركردنه وه له و نه ركه يدا به رنامه ناسا پشت به چهن د بنه مايه ك ده به سستی، كه ده كرئ بچنه خانه ی لوچيکی روخساره کی مامؤستای يه كه مه وه.

که و ابو PM له شېكردنه وه ی نه و پيوانه يه وه ناوه روکی لوچيکی روخساره کی روون ده پيته وه كه بریتيه له سی بابته: - چه مک كه له جياتی ده كرئ پيت (گوړاوی لوچيکی) به كاربين.

- بريار (حوکمدان)

- نه نجامگیری.

بو يه مامؤستایانی لوچيک به گشتی و هی لوچيکی نه رستو وای داده نين "كه لوچيک، به تاييه تی لوچيکی روخساره کی بریتيه له تيوری نه نجام و نه نجامگیری" (۱)

هيچ نه گه ر و گومانیک هه لئاگرئ كه نه وسا و نه و سه رده مه ش پيوانه و نه نجامگیری به شتيکی بچووكی لوچيکن، به لام نه و په ری گرینگ و سوودبه خشن، ته نانه ت پيوانه بنه مايه کی گرینگی بنه ماکانی برياره کانی شه رعی تايینی ئيسلامه.

- بير ده فريکی به پيز و برشته و ناوه روکی تيروه سلی هه يه. بو ده ربيري نه و ناوه روکه په نا ده باته به ر نامرازتيک به زمان ناوه ربريت. زمان نه و نامرازه يه جگه له وه ی ناوه روکی بير و هه سته كان به رجه سته ده كات و ده رده ربري، پرديکی تاييه تی پيويه ندى كومه لایه تاييه

بنه‌ماکانی بیر کردنهوه

هزر (بیر) له کارایی چالاکییه‌کانیدا به چند بنه‌ما و ریتسایه‌ک پشت ته‌ستووره که به بنه‌ماکانی هزر ناوده‌برین و کراون به بابه‌تییکی سه‌ره‌کی لوجیکی روخساره‌کی ماموستای یه‌که‌م، تهو بنه‌مایانه به‌شیتوه‌یه‌کی ساده و ساکار و له‌سه‌ر شیتوه‌ی ده‌سته‌واژه و په‌ند، پیشتر له‌لایه‌ن چند دانایه‌کی قوناعی پیش سوکرات، باس کراون و تاراده‌یه‌ک ئاماژه‌یان پی دراهه، به‌لام دواتر ته‌رستو له به‌ره‌مه‌کانیدا سه‌رله‌نوئ داپرشتوونه‌وه و شروقه‌ی کردوون:

بنه‌مای یه‌که‌م: بنه‌مای خو‌یه‌تی: Principle of Identity

تهو بنه‌مایه له سه‌ره‌تادا له‌لای پارمه‌نیدس قسه‌ی لپوه کراوه و نه‌فلاتوون له دیالوگه‌کانیدا ئاماژه‌ی پی دراهه، دواتر ته‌رستو له شاکاری میتافیزیکدا تاوتوی کردووه و روخسار و به‌رگیکی ته‌نتولوجی - لوجیکی به‌به‌ردا کردووه.

تهو بنه‌مایه به تاییه‌تی پی له‌سه‌ر جیگیری به‌رده‌وام و نه‌گۆران داده‌گریت و هه‌موو جوژه گۆرانیک ږهت ده‌کاته‌وه.

تهوی هه‌یه هه‌ر هه‌یه و خو‌ی چونه هه‌ر خو‌یه‌تی، شت هه‌میشه هه‌ر خو‌یه‌تی، من هه‌ر منم، راستی هه‌میشه هه‌ر راستییه، تهو بنه‌مایه جگه له گۆران کات و جیگا به‌لاوه ده‌تی، ته‌گه‌ر گۆران نه‌بی، کاتیش په‌کی ده‌که‌وی و له جیگاش بی خه‌م و بی منه‌ت ده‌بی! له لوجیکدا تهو بنه‌مایه به‌و جوژه ده‌رده‌برئ:

(أ) هه‌ر (أ) ه.

نا (أ) هه‌ر نا (أ) ه.

یان ده‌کرئ بنووسئ:

ناگونجی (أ) نا (أ) بی.

نا (أ) ناگونجی نا (أ) نه‌بی.

هه‌میشه $A = A$.

سپی هه‌ر سپییه، بی دادی هه‌میشه هه‌ر بی دادییه، هه‌له هه‌ر هه‌له‌یه، به‌رانه‌ر به هه‌ر که‌سیک بیت، چاکه هه‌ر چاکه‌یه.

به‌پتی تهو بنه‌مایه خو‌یه‌تی هه‌میشه هه‌ر (بنه) ده‌بی، به‌لام ناکرئ (بار) خه‌سله‌ت بی.

دووم: بنه‌مای بی ناکوکی - Principle of Non-Contradiction

ناکرئ دوو بابه‌ت دوو کیشه‌ی ناکوک به یه‌کدی له‌یه‌ک کاتدا هه‌ردووکیان راست بن، یان هه‌ردووکیان درۆ بن، ته‌گه‌ر یه‌کیکیان راست بوو، ده‌بی به ناچار ناکوکه‌کی درۆ بی، ته‌مه بنه‌مایه‌کی سه‌ره‌کی لوجیک - فه‌لسه‌فه‌یه و به‌دریژی میترووی فه‌لسه‌فه جیگای سه‌رنج و بایه‌خ پیدانی فه‌یله‌سووفه‌کان بووه.

له فه‌لسه‌فه‌ی (هیگل) و (مارکس) دا تهو بنه‌مایه رۆلی سه‌ره‌کی ده‌گیرئ.

ته‌رستو له شاکاری میتافیزیکدا و باسی تهو بنه‌مایه کردووه: ناکرئ، ناگونجی خه‌سله‌تیک له هه‌مان کاتدا بدرئ و نه‌درئ، به هه‌مان واتا، به بابه‌تیک. شت ناکرئ سارد بی و سارد نه‌بی. بیروکه‌یه‌ک، بۆچونیک، بریاریک ته‌گه‌ر راست بی، ناکرئ له هه‌مان کاتدا و به هه‌مان واتا راستیش نه‌بی، ته‌رستو گوتوویه‌تی:

«ناکرئ و له‌کردن نایه‌ت تاییه‌تمه‌ندییه‌ک، خه‌سله‌تیک له یه‌ک کاتدا، له هه‌مان کایه و بوادا له بابه‌تیکدا هه‌بی و نه‌بی.» (۲)

تهوه هیچ گومانیک هه‌لناگرئ که دوو تاییه‌تمه‌ندی، دوو خه‌سله‌ت و دوو بۆچونی ناکوک به یه‌کتری ناتهبان و پیکه‌وه هه‌لناکه‌ن و کۆنابنه‌وه، کورد گوتنه‌ی دوو کوئخا له گوندیکدا پیکه‌وه ناگونجین، تهو بنه‌مایه به‌شیتوه‌ی سیمبۆلی، پیت له جیگای وشه دابنرئ به‌و جوژه ده‌نووسئ:

- ناگونجی نا (أ) له هه‌مان کاتدا و به هه‌مان واتا (أ) بیت.

سپیه‌م: بنه‌مای بی مام ناوه‌ندی: Principle of Excluded Middle

تهو بنه‌مایه تاراده‌یه‌ک له‌وی پیشوو نزیکه، به‌لام ته‌گه‌ر به وردی سه‌رنج بدرئ جیواوتره و تاییه‌تمه‌ندی خو‌ی هه‌یه:

به‌پتی تهو بنه‌مایه: شت راسته، یان درۆیه، شیاوه‌کی سپیه‌م له نیوانیاندا له ئارادا نییه. ته‌م ره‌نگه‌ ږه‌شه، یان ږه‌ش نییه.

من هه‌م، یان نیم، له دوو شتی له‌یه‌کتری جیواواز و ناکوک ده‌بی یه‌کیکیان راست بی و ته‌وی تریان درۆ، ږئ

تیچوونی سییهم، مام ناوهندی، له نیو ئەو دوو ڕی تیچوونەدا نییە و ناگونجی و له کردن نایەت، ئەو مرۆڤە کورد، یان کورد نییە، ناکرێ کورد بێ و کورد نەبێ! مامۆستای یەكەم دەلیت:

«له نیوان بۆچوونی ناکۆک بە یەکتربدا ناکرێ مام ناوهندی هەبیت» (٣)، ئەو بنەمایە بە شتواری سیمبۆلی بە و جۆرەیه:

(١) یان هەر (١)ه، یان هیچ کاتیک (١) نییە و ناکرێ له نیوان ئەم دووانەدا شیاوەکی سییهم هەبێ. هەولێر پایتەختی باشووری کوردستان، یان پایتەختی باشووری کوردستان نییە، ئەگەر دوو بریاری له یەکترب جیاواز ناکۆک بە یەکترب له ئارادا بوون، هەر یەکیکیان راست دەبێ و ئەوی دیکەیان دەبێ چەوت بێ، ناکرێ ڕی تیچوونی سییهم له نیوانیاندا هەبیت و له ئارادا بێ.

جۆره کانی بیر (هزر)

مەبەست له چالاکییەکانی ئەو ئۆرگانە ناماددەییە کە بە بیر (هزر) ناو دەبرێ، ئەو چالاکییە ئەگەر خۆی گیانی بێ، له ئامرازیک، له ئۆرگانیکی ماددەیی دەکەوێتەوه میتشکی مرۆڤی پێ دەگوترێ، ئەو چالاکیی و ئۆرگانە له چاوی زیندەوهرەکانی دیکە تاییهتەندی جۆری- ڕهگەزی مرۆڤ پشت راست دەکاتەوه، ئەویش پشت راست کردنەوه له چەند بنەمایەکی هزرەوه، له جۆره کانییەوه سەرچاوه دەگرێ، ئەمەش چالاکییەکی ڕیکوپییکە له چەند پێشەکی- گریمانەیهکی ئاساییهوه هەنگاو، هەلەدەگرێ بۆ ئەوی بگاتە ئەنجامیک بەبێ ئەوی لهو ڕۆسەیی بیرکردنەوهیدا لۆجیکیانە بکەوێتە نیو دەرایی ناکۆکییە کە، له هەندیک ناوچەیی باشووری کوردستان ئەو قسەیه بەو جۆره دەکەن (بەبێ ئەوی مرۆڤ خۆی بە درۆ بخاتەوه). ئەو بیرکردنەوهیه ئەگەرچی خەسلەت و تاییهتەندی خۆیی (خودی) هەیه، چونکە لەلایەن کەسانی دیکەوه راستەوخۆ، ئەگەر دەر نەبرێ، هەستی پێ ناکرێ، بەلام له خۆیدا کەرەستەیهکی بەپێزی توێژینەوه و لیکۆلینەوهیه، دوای ئەوی ئاشکرا دەبێ و دەر دەر بێ، ناوهرۆکە کەهێ کە زمان دەر دەر بێ له لایەن دەر و نزانێ (سایکۆلۆجی) لێی دەکوێرتەوه، پێکھاتەیی زمانە دەر بڕاوه کەش بە ڕێزمانی زمان دەسپێردرێ، ئیتر ئەوی دەمینیتەوه: روخسار و فۆرمی بیرە کە و جۆری دارشتنی

دەستەواژەکانی زمان دەبن بە کەرەستەیی لۆجیک، ئەگەر وشە و ڕستە و دەستەواژە کەرەستەیی ڕێزمان بن، ئەوه وێنەیی ئەو ڕستەیهی لهو وشانە پێکھاتووه، لۆجیک دەیکات بە کەرەستەیی لیکۆلینەوه، کەوابوو مەبەست لهو وێنەیهی لێره دا ناوی هینرا چیبە؟

وێنەیی لۆجیکی زمان و بیر ئەو پێوهندییە هەمەجۆرانەیه کە بە بەش و لایەن و ڕهگەزەکانی زمان و بیر بەیه کەوه دەبەستیتەوه، ئەو پێوهندییە لۆجیکیانەیی نیو دەستەواژەکانی زمان چەندان سیمبۆلی جۆراوجۆرن، بەکار دەهینرین، بۆ نمونە سیمبۆلی:

- له بار، ئاکردن Affirmation
- وه لانا، بە دوور گرتن Exclusion
- نا کردن Negation
- ئامرازی په یوهست Konjunktion
- ئامرازی جیاکار Disjunktion

له لۆجیکی روخسارەکی ئەرستۆدا بە تاییهتی و له لۆجیکدا بەگشتی، چالاکیی ناماددەیی بیر وه کە ڕۆسەیهکی ڕیکوپییک دەگرێ بە دوو بەشەوه کە هەردووکیان توندوتۆڵ بەیه کەوه بەستراون بە تەنیا بۆ مەبەستی توێژینەوه دەگرێ له یەکترب هەلاوێردرێن و جیا بکرتنەوه:

- هزر- بیر ئاسایی.
- هزری رووت و پەتی کە بە لاتینی «ئەبستراکت» ی پێ دەگوترێ، جۆری یەكەم ئەو هزرە ژبانی ڕۆژانەیه کە مرۆڤی سادە و ساکار پێ بزانی، یان نەزانی، هەستی پێ بکات، یان بەبێ مەبەست بێ، له گەل دانا و هزر مەند بەشداری تیدا دەکەن و بایه خێکی ئەوتوی لۆجیکی، زانستی نییە. دوو مێیان قوناغیکی بالا و پێشکەوتوی ڕۆسەیی بیرکردنەوهیه و خۆی له خۆیدا کەرەستەیی توێژینەوهی لۆجیکە.

ئەبستراکت، یان پەتی و رووتکردن بریتییه له چالاکیی ڕۆسەیهکی ژیر، تیدا وێنە و روخسار له میتشکدا، له بایهتە کەهی جیا دەکرتنەوه، لهو چالاکییە پێشکەوتووهی بیردا کە خۆی سروشتیکی گیانی هەیه، قانونە هەمەکی و گشتییەکانی بوون و جیھانی دەر و روبەر، پوخته و گەوهەری شتەکان دەزانرێن، پەیان پێ دەبرێ، ئینجا ڕهنگیان دەر بێژرێ و دادەر بێژرێن.

هزری ئەبستراکت ئەو بیرەیه کە له هەموو جێ دەست و

ناسهوار و کارتیکردن و شویننهواریکی ههست و ری پیتبردنی ههستهکی بهدووره، مشتومال کراوه، خاوین بووتهوه و تهپوتۆزی سۆزی لی تهکینراوه، بگره بهبئ پهککهوتن لهسه رۆلی ههست و سۆز و تاقیکردنهوه، دهکری مرۆقی دانا و هزرمه ند شارهزایی، زانینی نوئ بهدهست بهینتی، لهو پرۆسهی به تهبستراکت کردنی بیروه که رهستهکانی لۆجیک: چه مک، بۆچوون، بریار (حوکمدان)، دهسته واژه، پرۆپۆزیشن، پیتوانه، نهنجامگیری دهستگیر دهبن (٤) و دهکهنهوه.

چه مک، بریاردان، نهنجامگیری بهشیتی سهرهکی فۆرم و روخسار و وینهی بیر (هزرن). چه مک، (به نهلهمانی Begriff، به یونانی کاتیگۆزی پی دهگوتری)، واتایهکی هه مهکی (گشتییه)، نه رکه که ی نهویه تایبه تییبه گشتییهکانی تاکیک، یان کۆمهله به تییکی هه ماههنگ ده رده خات و به رجهستهی دهکات، له زماندا نهو چه مکانه به وشه ی تاک ده رده برین، له لۆجیکی نه رسته ودا ده چه مک باس کراون، له دواییدا هه رفۆرپۆس له کتیبی ئیساگۆگیدا به تیروته سه لی شروقه ی کردوون.

- بریار (حوکمدان) Urteilen شیوهیهکی دیکه ی چالاکی پرۆسه ی بیر و هزره، لهو چالاکییه دا بیر ده بئ به به شیتی هۆش و هۆشیاری، له پرۆسه ی بریارداندا خه سلته تیک به بنه یه ک ده به خشری نه مه، یان کردنه، یان نهو خه سلته ته ی لی ده ستینریتته وه (٥) نهو ناکردنه. بریاردان ده لاله تی دهسته واژه یه کی ناساییه بهو مه رجه پرسیار و فرمان نه بیت، وهک دهسته واژه دوو به های هه یه، راسته، یان هه له یه. بریار جگه له وه ی چالاکییه کی ژیرییه، نه گهر لهو کارهیدا پشتی به نه زموون و تاقیکردنه وه به ست، پی دهگوتری بریار (حوکمی) نه زموونی، خو نه گهر نه زموونی پشتگویی خست نهو بریاره که به بریاری سه لمینه یی ناوده بری.

بریار خو ی له پیکه وه گرتدانی دوو بۆچوونه وه ده که ویتته وه، ئیتر به وه ی بگوتری یه که میان وهک دووهم وایه، یان نه م و نهو نییه، له لۆجیکدا دوو جو ر بریار هه یه:

- **بریاری ساده:** بۆ نمونه که دهگوتری قوله رهش، ره شه. راستی هه ر راستییه، داد هه ر داده، بی دادی هه ر بی دادییه له بریاریکی ساده و ساکار به ولاره نییه.

- بریاری لیکدراو:

نه گهر مرۆق بلتی: نه مسال باران نه باری وشکه سال ده رکه وت.

نهو بریاره له دوو بریاری ساده «باران نه بارین، وشکه سال» پیکهاتوه. نه م بریارانه له ریزماندا به رسته ی نیهاد و گوزاره ناو ده برین.

بریار له لۆجیکدا به بابته تیکی تره وه بهنده که پیتوانه - نهنجامگیری پی دهگوتری، پیتوانه نهو بابته یه که به شیتی گرینگی نهنجامگیرییه، له دوو بهش پیکهاتوه:

- پیتشه کی.

- نهنجام که به ناچاری لهو پیتشه کییه ده که ویتته وه. نه رسته گوتوویه تی: «پیتوانه گوتیه که شتیکی ده ستنیشانکراوی تیدا دانراوه، له هه ر کاتیکیدا نهو شته دانرا، به ناچاری شتیکی دیکه که لهو جیایه ده که ویتته وه» (٦).

له چند بریاریکه وه، نه رسته له شیکاری یه که مدا به پیتشه کییان ناوده بات، دوای په پره وکردنی ریتساو بنه مای دیار بکراو نهنجام ده ستگیر ده بی، هه ر بهو جو ره، پیتوانه ی ته و او و پیتوانه ی ناته و او هه یه، به رچاوترین نمونه یه کی پیتوانه که مامۆستای یه که م به کاری هیتاوه و چند جاریک له سه رچاوه کاندای دوو باره و سی باره کراوه ته وه نه مه یه:

- هه موو مرۆقییک ده مری

- سوکرات مرۆقه

- که واپوو سوکرات ده مری.

دهسته واژه ی یه که م و دووهم به بریار (حوکم) ناوده برین و ده کری به پیتشه کی دابنرین، دهسته واژه ی سییه م که له هه ر دوو پیتشه کییه که که وتووه ته وه، نهنجامه.

بابه نه کانی لۆجیک

مامۆستای یه که م له چند به ره هه میکیدا، له کۆر و کۆمه له کانی فه لسه فه دا به ئورگانون Organon ناسراوه کۆکراونه ته وه، باسی بابته کانی لۆجیکی کردووه، نهو وشه یه واتای نامراز ده گه یه نی، نامرازی یارمه تیدهر بۆ گه یشتن به زانینی راستودروست و راسته قینه، لهو شاکاره ی ئورگانون-دا، نهوی پیتوهندی به لۆجیکه وه هه یه، ده رده که وئ، دوای تاووتوکردنی چالاکییه کانی

ژیر، بابه ته کانی لوجیک به و جوره خراونه ته به ریاس و شیکردنه وه:

- بۆچوون - چه مکه کان (۷). گوته. Termnus.
- برپار، حوکمدان، چوارگوشه ی لوجیکی،
دهسته واژه (۸).

- پیوانه، نه نجامگیری - شیکردنه وه ی به که م (۹).
- تیوری سه لمینه - شیکردنه وه ی دوو دم (۱۰). An-
alytica Posteriora.

- نه گۆراو و گۆراوه لوجیکی به کان.
- پیوه ندیبه لوجیکی به کان.

هر له و به ره مه مانه دا ده رکه و تووه که نه و لوجیکه
روخساریبه - فورمیبه، چونکه بایه خ به فورمه کانی بیر
دهدات که ده کړی به هویانه وه چند ریسه یه کی
نه نجامگیری ره نگرینی (۱۱) Schlüsselregeln. به و
پتیبه بابه ته کانی لوجیک ده کړی به سه به شه وه، گوته،
برپار، نه نجامگیری، له هر به شیکیش له و به شانهدا
بابه تیک کراوه به که رهسته ی توپزینه وه (۱۲).

ئینجا نه رستو دپته سه ر باسی پیوه ندی نیوان زمان و
لوجیک و پیکهاته ی زانست که له چند به شیک
پیکهاتووه و نه وه نگاهه به ده روازه ی جیهانی لوجیک
دادنه ی:

همو زانینیک، بیرورا، بۆچوون له ریگای زمانه وه،
له چوارچیه ی فورمی داریژراوی چند رسته و
دهسته واژه یه کدا ده ده برین، نه رستو له و باره یه وه
که یشتووه ته نه و راستیبه ی رسته، دهسته واژه چند
جوریکیان هیه: فرمان، پرسیار، خواست، راز و نیاز و
ناره زو ده برین، نه و جوره ی رسته ناکړی به بابه ته ی
توپزینه وه ی لوجیک، چونکه به های راست، یان ناراست
(چه وتیان) نیبه و نه و به هایه هه لئاگرن و ناچنه ژیر
باریه وه، نه و دهسته واژه یه ده بن به که رهسته ی لوجیک
دوو به هان، شیوه یه کی داریشتنی دیار و ناوه رۆکیکی
تایبه تیان هیه، نه و دهسته واژه به نه له مانی Aus-
sage به زمانی لاتینی به Proposition ناو ده برین و
بابه ته ی توپزه ی لوجیکی نه رستون.

نه و جوره دهسته واژه که ده کړی راست، یان درۆ بن له
بنه و بار و پیوه ندی نیوانیان پیکهاتوون، نه و پیوه ندیبه
به لاتینی به Kopula ناو ده بری و له کوردیدا نیبه و
به رانه ره که ی (is) ی ئینگلیزی و (ist) ی نه له مانیه.

- زانست له لای خو به وه له چند رسته و
دهسته واژه یه ک پیکهاتووه که به دوای یه کتریدا دین و
راستیبه که یان ساغ و پشت راست بووه ته وه، نه و
دهسته واژه ی ساغ بوونه ته وه له دوو جورن:

- دهسته واژه ی بنه رته ی که به «به لگنه ویست» Ax-
iome ناو ده بریت. نه و جورانه له چند رسته یه کی دیار
و دهستیشانکراو پیکهاتوون، پیوستیان به سه لماندن و
پشت راست کردنه وه نیبه.

- دهسته واژه ی جور ی دوو م نه وانن که پیوستیان به
ساغ کردنه وه و سه لمینه هیه و به لاتینی وشه ی
«Theoreme» بو به کارده هینری. راستی و ناراستی نه و
دهسته واژه ته نیا هر به سه لمینه و ساغ کردنه وه
ده بیت (۱۳).

گوته

لوجیک له رۆژی په پیدا بونیبه وه وه ک لقیکی
سه ره خو یه فه لسه فه که رهسته ی توپزینه وه ی خو یه بووه
که بریتی بووه له و یه که بنه رته یه یان زمان لیتیان
پیکهاتووه: هه روه ک دهسته واژه و گوته Term جا نه و
گوته یه له وشه، یان له سیمبول پیکهاتیب. که ده گوتری:
پیشمه رگه کورده، له و دهسته واژه یه دا دوو گوته هیه:

- پیشمه رگه.
- کورد.
به و پیبه، گوته بچو و کترین یه که یه له دهسته واژه دا.
نه گهر پیشه کی هه ر دهسته واژه یه ک شی بکریته وه، گوته
دهستگیر ده بی. ده کړی هه ر نه و دهسته واژه یه به سیمبول
بنوسری و وشه کان لاد برین:

$A+B = A+B$
نه و هاوکیشه یه که له چند پیتیک پیکهاتووه هه ر
یه کیکیان گوته یه، گوته له زمانی ژبانی رۆژانه دا، له
رسته دا، له ناو و کردار و نامراز و له لوجیکدا له ناویان
سیمبول و خسه لته لوجیکی به کان پیکهاتووه.

هه ر له سه رده می عه بیاسیبه کانه وه که فه لسه فه ی
یونانی هینرایه سه ر زمانی عه ره بی وشه ی «حد -
حدود» له جیاتی گوته دانراوه، هه لبرژاردنی نه و وشه یه
به وه پاسا و دراوه ته وه که گوایه له کوتایی دهسته واژه که وه
دیت، یان له کاتی «بار» به وه ده رده که وی. ماموستای
یه که م له و باوه رده دا بووه که نه گهر پیشه کی

دەستەواژەییەکی لۆجیکی شی بکرتتەووە چەند یەکەییەکی بچووک دەکەوتتەووە کە گوته «حەد» یان پێ دەگوترێ. ئەرستۆ گوتوویەتی:

«گوتە بەو دەلایم کە لە ئەنجامی شیکردنەوە و تاووتوکردنی پیشەکی دەستەواژەییەک دەکەوتتەووە، بە تاییبەتی لەو هەدا کە وەک - بار - دەردەبرێ، یان لەو هەدا کە بە ڕیگای - بنە - یەکەووە دەردەبریت».

بەپێی ئەو پێناسەییە ئەرستۆ، گوته دوو رۆل دەگێڕێ. دەکرێ جارێک بئە Subject بیته و جارێک بار Pre-dikat بیته. ئەگەر لە لۆجیکدا نەکرێ گوته راست، یان درۆ بێ، بەلام دەکرێ ناو، یان کردار بیته، هەر و هەر دەکرێ نەری، نەری، هەندەکی، هەمەکی بیته. بۆ نمونە:

- هەموو مرۆفێک دەمرێ: هەمەکی. Universal.
- هەندێک کورد فەلەن: هەندەکی. Partikular.

ئەگەر زمان و پیکهاتەکانی بە تاییبەتی لایەنی فۆرم و روخسار کەرەستەیی توێژینەووەی لۆجیک بیته، شیکردنەووەی لۆجیکی ئامراز و میتوودەیی چالاکی کاری لۆجیکییە.

هەیه لە دەستەواژەدا ئاماژە بە (بنە) دەدا و گۆراوی تر هەیه لە دەستەواژەدا ئاماژە بە (بار) دەدات.

- نەگۆراوی لۆجیکی: مەبەست لەو سیمبۆل و دەستەواژانەییە کە لە فۆرمە لۆجیکییەکاندا واتا و دەلالەتی نەگۆراویان هەیه، بەهیچ جوړیک و لە هیچ سەر دەمێکدا بەهای نەگۆر لە دەست نادن. نەگۆری لۆجیکی رەوشی هەمەکی (هەموو) و هەندەکی (هەندێک) لەخۆ دەگرێ. ئەو دەستەواژەییە نەگۆری لۆجیکی تێدا بیته، ئیتر بەهایەکی راست بێ، یان درۆ بێ، ئیتر بنەییەک، یان گوتهییەک، یان پتری تێدایێ و بە سیمبۆل دەریابێ، بابەتیکی جیگیر و نەگۆراوی تێدایە، واتا و دەلالەتەکی گۆرانی بەسەردا نایەت.

ئەو بۆچوونە هەنگاویکی دلێرانه بوو بۆ بەرزکردنەووەی ئاستی لۆجیک بەرەو زانست و بە ئەبستراکت (پەتی کردنی) زمانەکی، بەمەش هەر لە سەرەتاوە سەرنج بۆ پێوەندی نیوان لۆجیک و بیرکاری راکێشراوە. (+، -، ×، ÷) ئەمانە گرینگترین نەگۆراوی لۆجیکی بیرکارین.

پێوەندییە لۆجیکییەکان

- لۆجیک لقیکی کاملاً و گرینگی فەلسەفەییە، خەریکە لەو سەر دەمەماندا دەبێ بە بابەتیکی - زانستیکی سەر بەخۆ کەرەستە و چەمک و بابەت و میتوودەیی تاییبەتی خۆی هەیه کە ئەگەر لە لایەکی دیکەووە لە بابەتەکانی دیکە جیای بکاتەووە، لە لایەکی دیکەووە لە بابەتی تر نزیکی دەکەنەووە، بە تاییبەتی لە بیرکاری.

لەو چەمک و بابەتە گرینگانەیی لۆجیک پێوەندییە لۆجیکییەکانە. بابەت و کەرەستەیی سەرەکی کە لۆجیک کردوویەتی بە پاوانی خۆی و توێژینەووەی تێدا دەکات جوړی دیار و دەستنیشان کرایی پیکهاتەیی زمانە، بە تاییبەتی دەستەواژەیی دوو بەها و پرۆپۆزیشن.

ئەو دەستەواژانە، ئەگەر مرۆف بە مەبەستی شیکردنەووەی لۆجیکی سەرنجیان بدات، هەمەجوړ و فرە ڕەنگی، لە نیواندا پێوەندی لۆجیکی رۆلی سەرەکی دەگێڕێ:

دەستەواژەیی سادە، یەکەییەکی بنەرەتی کەرەستەیی لۆجیکە، ئەو ئامرازانەیی پێوەندی دەبنە مایەیی پەیدا بوون و کەوتنەووەی جوړتیکی تری دەستەواژە کە بە لیکدراو ناو دەبرێ و بەهۆی پێوەندی لۆجیکی لە چەند

گۆراو لۆجیکییەکان

زمانی لۆجیکی بەو لە زمانی ئاسایی ژبانی رۆژانە جیا دەکرتتەووە کە لە جیاتی وشەیی زمانی ئاسایی پەنا دەبات بە سیمبۆلی و خۆی روخسارییە و پشت بە فۆرم دەبەستی، ئەو زمانە لۆجیکییە سیمبۆلانییە جگە لەو، تاییبەتەندی خۆی هەیه، ئەو سیمبۆلانییە تێیدا بەکار دێن واتا و دەلالەتی جیگیری نەگۆریان هەیه و بە نەگۆراوی لۆجیکی ناو دەبرین، لە بەرانبەرەدا چەند پیتیک لەو دەستەواژانەدا بەکار دێن واتا و دەلالەتی جیگیریان نییە و دەگۆرین، بۆیە بەگۆراوی لۆجیکی ناسراون و ناو دەبرین.

- گۆراو سیمبۆلیکە و اتایەکی جیگیری نییە. بۆ نمونە کە دەنوسرێ و دەگوترێ:

۱- مرۆفە. پیتی ئەلف گۆراو، چونکە دەکرێ جیگای بگۆرێ و بەپێی ئەو گۆرانە و اتاکەشی گۆرانی بەسەردا دێ. ئەو پیتانە ئاماژە بە جیگای گوته دەدەن. ئەگەر ئەو پیتە لا براو وشەییەک لە جیگای دانرا گۆراو کە نامینیت و دەستەواژەییەکی ئاسایی زمان دەستگیر دەبێ. گۆراوی لۆجیکی هەردوو بابەتی بنەو بار لەخۆ دەگرێ. گۆراو

دهسته‌واژه‌ی ساده، یان له دوو دهسته‌واژه‌ی لۆجیکی پیتکدین، ئەو پیتوهندییە لۆجیکیانە جیگای وشە‌ی ئاسایی له زمانی ژبانی رۆژانەدا دەگرێتەوە، بەلام ئەوان له واتا و دەرپریندا له وشە‌ی ئاسایی وردتر و ریکوپیکتترن، چونکە پیتوهندییەکان دەچنە خانە‌ی ئەو زمانە‌وە کە پتر بەرەو پەتی کردن و ئەبستراکت و بەرەو ئاستیکی بالاتر براوە، له لۆجیکدا پینچ جۆر پیتوهندی هەیە کە هەر یەکەیان سیمبۆلیکی دەستنیشانکراویان بۆ دانراوە:

- ناکردن سیمبۆله‌کە‌ی بریتییه له :
- جیاکار هێماکە‌ی به‌و جۆره‌یه : V
- پیتوهندی په‌یوه‌ست بریتییه له : A
- پیتوهندی گرتنه‌خۆ، به‌و جۆره‌یه : →
- پیتوهندی یه‌کسان : ↔

هەر پیتوهندییە بە‌پیتی به‌کارهاتنی له دهسته‌واژه‌دا رۆلی دیاریکراو ده‌گێڕێ.

ئەگەر پیتوهندی ناکردن له هەر دهسته‌واژه‌یه‌کدا بێ، یان بخه‌رتته‌ سه‌ر هەر دهسته‌واژه‌یه‌ک یه‌کسه‌ر به‌هاکە‌ی پینچه‌وانه‌ ده‌بێته‌وه. ئەگەر دهسته‌واژه‌که‌ ئاکراو بێ، یه‌کسه‌ر ده‌بێ به‌ پینچه‌وانه‌یه‌وه کە راست بێ، ناکردنه‌که‌ ده‌یکات به‌ درۆ، به‌لام پیتوهندییەکانی دیکه‌ رۆلی تر له دهسته‌واژه‌دا ده‌گێڕن، بۆ نمونه‌ ئەگەر سیمبۆلی پیتوهندی جیاکار بچیتته‌ سه‌ر هەر دهسته‌واژه‌یه‌ک، یان له هەر دهسته‌واژه‌یه‌ک خشتی به‌هاکە‌ی به‌و جۆره‌ ده‌بێ: چوار رێ تینچوون ده‌که‌وتیتته‌وه. سێیان راست و چوارهم درۆ ده‌بێ، ئەگەر به‌ هه‌ردوو لای دهسته‌واژه‌که‌ درۆ بوون، سیمبۆلی په‌یوه‌ست دوو به‌شی دهسته‌واژه‌ پیکه‌وه ده‌به‌ستیتته‌وه له‌و چوار رێ تینچوونه‌ی لیبی ده‌که‌ونه‌وه یه‌ک جار راست ده‌بێ ئەگەر هه‌ردوو به‌شه‌که‌ راست بوون سێیه‌که‌ی دیکه‌ درۆ ده‌بن.

له‌ ره‌وشی هێمای گرتنه‌خۆدا، به‌ پیتی خشتی راست و چه‌وت، له‌ رێ تینچوونه‌کاندا سێ جار راست و جارێک چه‌وت (درۆ) ده‌بێ، ئەگەر به‌شی دووهم درۆ بوو. له‌ پیتوهندی یه‌کساندا دوو به‌ دوو ده‌بێ. دووجار راست ده‌بێ، ئەگەر هه‌ردوو به‌شه‌که‌ی پیکه‌وه هه‌ردووکیان راست، یان هه‌ردووکیان درۆ بوون، دووکه‌ی تر چه‌وت-هه‌له‌ ده‌بن.

سه‌رچاوه‌:

1- Franz Von Kutschera- Alfred Breitung-
Einführung in die moderne Logik.
8. Auflage. Albert Stidienbuch. Feriburg-
Munchen 2007. S.11. ff.

2- Aristoteles.: Metaphysik. Über-
setzung von Friedrich Bassenfe. Akad-
emie Verlay Berlin (ost) 1990. Buch. 4.
k.3. 1005. B. 17-20.

3- Aristoteles.: Metaphysik. Buch. 4.K.7.
1001b. 23.

4- Ernst Kapp.: Der Ursprung der Lo-
gik Bei den Griechen. Gottingen. 1965.
S.29. ff.

۵- السکندر غیتمانوفا: علم المنطق، دارالتقدم، موسكو
۱۹۸۹، ص ۱۸.

6- Aristoteles.: Analytica Priora. Buch.
I. Übersetz Von Theoder Ebert und Ul-
rich Nortmann. Darmstadt W B 2007.
246. 18. ff.

7- Aristoteles.: Kategorien. Werke.
Übersetzt von H. Falshar Bd. I. Teil. I.
Darmstadt 1984.

8- Aristoteles.: Peri Hermeneias Lehre.
Von Satz Organon 1-11. Übersetzt von E.
Rolfes. Hamburg 1968.

9- Aristoteles.: Analytica Priora. Buch.
I. Darmstadt. 2007.

10- Aristoteles.: Zweite Analytik. Lehre
von Beweis. Organon. IV. Hamburg 1976.

11- Dr. Henrich Scholz.: Abriss der Ges-
chichte der Logik. Munchen 1967. S.2-3.
ff.

12- Aristoteles.: Analytica Priora. Buch.
I. 24. 16.

۱۳- د. یاسین خلیل: محاضرات في المنطق الرياضي، جامعة
بغداد، ۱۹۹۰، ص ۷۰.

که و ابو نار هسه نیه تی بوون دۆخی که دازاین به هۆی بوون-له گه ل-که سانی دیکه له یه که م ساتی بوونیه وه تیبی ده که ویت، نه گهر دازاین له م دۆخه به ئاگا نه یه ته وه و خۆی له و نار هسه نیه تیه رزگار نه کات؛ تا کۆتایی به نار هسه نی ده مینیتته وه. له دۆخی نار هسه نیدا ئیمه خاوه نی هیچ پرۆژه و تیگه یشتنیکی تاییه ت به خۆمان نین، به هه مان شیوه ی که سانی دیکه هه لسه سوکه وت ده که یه و ده دویین و بریار ده ده یه، "ئیمه وه ک ئه وان چیژ وهرده گرین و دلمان خۆش ده که یه؛ ده خوتینه وه، ته ماشاده که یه، هونه ر و ئه ده ب هه لسه نگینین، ئه وه ی ئه وان ده هه ژینیت ئیمه ده هه ژینیت." (۴۹)

دازاین له دۆخی نار هسه نیدا به دوا ی راستیدا ناگه ریت، ئه م ئه رکه به جی ده هیلیت بو ئه وان، "ئه وان باری گران له سه ر شانی دازاینیکی تاک سووک ده که ن. له مه ش زۆتر؛ له گه ل داگرتنی باره که دازاین ده خه نه نیو خۆبانه وه و فیری ده که ن شته کان ئاسان وهر گرت. " فیری ده که ن له پرووداوه کان ورد نه بیته وه و راگوزه رانه بژی و پرووکه شانه پروانیت. لیره وه جیاوازی له تیگه یشتنی تاکه کان نامینیت، هه موو وه ک یه ک بیرده که نه وه و ده بینه له به رگیراوه ی یه کتر و دازاین تاییه تمه ندی و ره سه نیه تی خۆی بزده کات، "هه موو که سییک ده بیت به ئه وان و که س نابیت به خاوه نی بوونی خۆی." (۵۱)

که واته چۆن بتوانین له رکیفی ئه وان ده رباز بیه و بینه تاکیکی تاییه تمه ند و ره سه ن؟! له گه ل ئه و پرسیاره دا گرنگی و رۆلی ئه رتینی مردن دیته کایه وه، له گه ل ئه و پرسیاره دا گرنگی و پیگه ی چه مکی مردن له فه لسه فه ی هایدیگه ردا ده رده که ویت. به بوچوونی هایدیگه ر ده شی مردن دازاین له دۆخی نار هسه نی ده ربکیشیت و به ره و ره سه نیه تی ئاراسته ی بکات! ده شی مردن که ئیمه به

چه مکی مردن له فه لسه فه ی مارتن هایدیگه ردا

ئه حمه د ع. غه رب
(سلیمانی)

(۲ - ۲)

هایدیگر

مردن هی خۆبه تی، تهنیا خۆی خاوه نی مردنی خۆبه تی، هیچ کهسیک ناتوانی بیسته خاوه نی مردنی دازاین، "خۆبه خاوه نکردنی ئەم ئەگەرە دازاین دەکات به هه‌بوویه کی ره‌سه‌ن." (۵۳)

مردن دازاین ناچارده‌کات بیر له کۆتایی بوونی بکاته‌وه، ئەم بیرکردنه‌وه‌یه‌ش تهنیای ده‌کاته‌وه و پێوه‌ندی له‌گه‌ڵ کهسانی دیکه‌دا ده‌پچرینیت، له هه‌مان کاتدا تووشی ترس و دوودلی ده‌بیت، مردن وه‌ک تراژیدیایه‌ک ده‌بینیت. "تراژیدیایه‌ک، هایدیگر گوته‌نی، هه‌موو پێوه‌ندییه‌کانی مرۆڤ له‌گه‌ڵ بووندا هه‌لده‌وه‌شیتیته‌وه و ده‌یانپریت. ئەگەر مرۆڤ له هه‌موو ژیانیدا له‌نیو تۆری پێوه‌ندییه‌کاندا ژیا‌بیت و هه‌میشه به‌م پێوه‌ندییه‌وه خۆی ناساندبیت له‌مردندا بیر له‌و پێوه‌ندییه‌وه ناکاته‌وه و به تهنیا به‌بێ کهسانی دیکه، ده‌مریت." (۵۴) ئەم تهنیابوونه‌وه‌یه و دا‌پرا‌نه له کهسانی دیکه ده‌رفه‌تی ئەوه بۆ دازاین ده‌ره‌خسینیت، که بیر له خۆی بکاته‌وه و وه‌ک دازاینیکی سه‌ره‌ست پێشبینی به‌کۆتاهاتنی پرۆژه‌ی بوونی خۆی بکات. "مه‌رگ ئاگامه‌ندی مرۆڤ به‌شپوه‌یه‌کی ئیگزێستانسیال به‌ره‌و بیرکردنه‌وه هان ده‌دا و له ئیشی پرۆچ لای ده‌دات، هه‌روه‌ها هۆشیا‌ری کۆی پێ ده‌دات." (۵۵)

مردن بۆ هایدیگر له فه‌لسه‌فه‌که‌یدا وه‌ک رووداو‌پێکی ده‌ره‌کی با‌یه‌خ‌پێکی ئەوتۆی نییه، به‌لکو مردن کاتی جێی با‌یه‌خه و ته‌رتینییه که بیکه‌ینه رووداو‌پێکی ناخه‌کی، له‌ناو خۆماندا وه‌ک ئەگەر و دوا پرۆژه‌ی بوونمان بیری لێ بکه‌ینه‌وه، مه‌ردن وه‌ک رووداو‌پێکی ده‌ره‌کی به‌ره‌و ره‌سه‌نیه‌تیمان نابات، به‌لکو بیرکردنه‌وه و تیگه‌یشتن و پێشبینیکردنی مردن ئەوه‌مان بۆ ده‌سته‌به‌ر ده‌کات. له‌م روانگه‌یه‌وه‌یه که "مردن تاک به‌ره‌و تابه‌مه‌ندی و (خۆی ره‌سه‌ن بانگ ده‌کات." (۵۶)

دازاین ره‌سه‌ن بێ، یان ناره‌سه‌ن هه‌ر ده‌بێ بمریت، به‌لام مردن بۆ دازاینیکی ره‌سه‌ن و دازاینیکی ناره‌سه‌ن له یه‌کتی جیا‌وازن. مردن بۆ دازاینیکی ره‌سه‌ن پرۆژه‌یه‌که ده‌بیت به‌ ئاگاییه‌وه رووه‌و کۆتایی به‌ئه‌نجامی بگه‌یه‌نیت، دازاین له‌ دۆخی ره‌سه‌ندا ئەزمونیکی ناوه‌کی و هۆشه‌کی له‌گه‌ڵ مردندا هه‌یه، مردن وه‌ک کاره‌ساتیکی سامناک ته‌ماشایا ناکات، به‌لکو به‌ تیگه‌یشتن‌پێکی ئەرتینییه‌وه له‌ مردن ده‌روانیت، هه‌روه‌ها بیرکردنه‌وه له‌ مردن به‌ ده‌روازه‌یه‌ک داده‌نیت بۆ هه‌نگا‌وان به‌ره‌و ره‌سه‌نیه‌تی

نیگه‌تیف لێی ده‌روانین، بیسته هۆکاریک، یان بیسته ده‌روازه‌یه‌ک تا ئیمه به‌ره‌و ره‌سه‌نیه‌تی ئاراسته‌ بکات، ده‌کرێ به‌هۆی تیگه‌یشتن له‌ مردن، بێن به‌ خاوه‌نی بوونی خۆمان، به‌لام ئەمه به‌ چ شپوه‌یه‌ک جێبه‌جێ ده‌بێ؟! له‌ بۆچوونی هایدیگره‌وه مردن تاکه پرۆژه‌یه‌که که هیچ کهس ناتوانی له‌ بری هیچ کهس به‌ ئه‌نجامی بگه‌یه‌نیت، تاکه ئەگه‌ریکی بوونمانه که ده‌بیت به‌ تهنیا رووی تی بکه‌ین، کهس ناتوانیت له‌ بری کهس بمریت، نوینه‌رایه‌تی کردن له‌ مردندا نییه، هه‌روه‌ها "کهس ناتوانیت مردنی کهسیکی دیکه به‌هسته‌ینیت. هه‌لبه‌ته کهسیک مردنی خۆی له‌ جێگه‌ی مردنی کهسیکی دیکه هه‌لده‌بژیریت، که قوربانیده‌نه له‌ بارودۆخ‌پێکی دیاریکرا‌وا بۆ که‌سه‌که، به‌لام ئەو واتایه‌ نابه‌خشیته‌ که ئەو که‌سه‌ی قوربانی بۆ دراوه نامریت. مردن شتیکه هه‌موو دازاینیک له‌ کاتی خۆیدا ده‌یگات. مردن به‌ جه‌وه‌هر له هه‌موو حا‌له‌تی‌کدا مردنی منه." (۵۲) لێره‌وه دازاین تیده‌گات خۆی به‌ته‌نیا خاوه‌نی مردنی خۆبه‌تی و ئەگه‌ریکه له‌ بوونی خۆیا‌یه‌تی. ئەوان ناتوانن بینه‌ خاوه‌نی مردنی دازاین، تاکه پرۆژه‌یه‌کی دازاینه که ئەوان ناتوانن بریا‌ری له‌سه‌ر بدن، دازاین هه‌رچه‌نده له‌ لایه‌ن ئەوانه‌وه داگیرکرا‌بیت، هیشتا

بوون، بهلام مردن بۆ دازاینییک کسه له دۆخی نارپهسه نیه تیدایه، رووداوئیکی نه خوازراو و ترسه پینه ره رووداوئیکی کۆتایی به ژبان و خوشییه کافمان ده هیئت و له ناومان ده بات، بۆیه ئه وان دازاین فیرده کهن بیر له مردن نه کاته وه، ئه مهش به هۆکاری ئاسووده یی و رزگار بوون له تراژیدیای مردن داده نین. له ژبانی رۆژانه ی ئه واندا و دۆخی نارپهسه نیه تیدا مردن رووداوئیکی رۆژانه یه، به رده وام مرۆقه کان ده مرن و به لادا دین، ئیمهش بۆیان خه مبار ده بین و پاش ماوه یه ک له بیربان ده کهین، دلنیا یی بۆ خۆمان ده گه رپینه وه به وه ی به خۆمان ده لێین من هیشتا نه مردوم؛ که واته مردن بۆ من نییه، به لکو مردن بۆ کهسانی دیکه یه، به مهش خۆمان نا کهین به خاوه نی مردن و خۆمانی لێ لاده دهین. له ژبانی رۆژانه دا مردنی که سییک، مردنی مرۆقیکی تایبه تمه ند و ده گمه ن نییه، به مردنی که سه کان بۆشایی دروست نابێ، چونکه هه موو وه ک یه کن و له بهرگی راوه ی یه کن، هه رکه س بمریت یه کیکی دیکه ده توانی جیگی بگریته وه، چونکه تاکه کان خاوه نی تایبه تمه ندی په سه نی خۆیان نین، به لام مردنی دازاینیکی په سه ن، مردنی مرۆقیکی ده گمه ن و تایبه تمه ند، بۆشاییه کی وا ده خاته وه به که سیکی دیکه پرناکریتته وه. (۵۷)

۲-۲ ترس (۵۸) و دوودلی (۵۹) بهرانهر مردن

ترس یه کیکه له خاسیه ته کانی بوونی مرۆف، ئه گه رچی ترس وه ک خالی لاوازی مرۆف دهناسرئ، هه مان کات گه مرۆقییک هه ست به ترس نه کات، په نگه به ناته واوی دابننن، بۆیه مرۆقیکی سالم رۆژانه به چه ندان شیوه رووبه پرووی ترس ده بیته وه، "ئیمه له داها توو ده ترسین، ههروه ها له په نهان و رۆژگاریش ده ترسین، ئیمه له ژبان ده ترسین، ههروه ها له مردن. ژبان له کرۆکدا تیپه رپوونی رۆژگاره و تیپه رینی رۆژگاریش مانای ههنگاوانه به ره و مردن، یان هه لددیرانیکی خیرایه به ره و کهنده لانی نه بوون. ده شیپت هه رئه وهش بیپت وای له هه ندیک له خاوه ن بیران کرد بیپت که بلین ژبان له خۆیدا مردنه، چونکه مرۆف هه ر که له دایکبوو ده ست به مردن ده کات و ئه و ماوه سنوورداره ش که تیددا ده ژی بریتییه له و ماوه یه ی که مردنه که ی ده یخایه نیپت! واته ترسبوون له ژبان ترسه له رۆژگار و ترسیش له رۆژگار ترسه له مردن!" (۶۰)

ده شی چه ند هۆکارییک بۆ ترسان له مردن دیاری

بکهین؛ له وانه:

۱- ترس له مردن به هۆی باوه ری ئایینییه وه: مرۆقی باوه ردار له مردن ده ترسیپت، چونکه باوه ری به زیندوو بوونه وه ی پاش مردن هه یه، ده ترسیپت پاش مردن تووشی سزای دۆزه خ بیپت.

۲- ترس له ته نیابوون: مرۆف له مردن ده ترسیپت، چونکه مردن ته نیای ده کاته وه و له هه رچی و هه رکه سییک که ناسیویه تی دایده برپت، ئه زموونیکه ده بیپت به ته نیا رووبه پرووی بیته وه.

۳- ترس له ئازار: مرۆف ده ترسیپت له وه ی مردن رووداوئیکی به ئازار بیپت، ئه وه ی ترسه که ش زیاتر ده کات ئه وه یه نازانیپت رپژه ی ئازاره که ی چه ند و چۆنه.

۴- ترس له نادیا ری: مرۆف له مردن ده ترسیپت چونکه دلنیا نییه پاش مردن چی رووده ات و چی به سه ردپت. (۶۱)

هایدیگه ر ترس و دوودلی له یه کتر جیا ده کاته وه، جیا کردنه وه که شیان به پتویست داده نیپت، له باره ی ترس و دوودلی دهنوسیپت: "پتویسته دوودلی له ئاستی مردن و ترس له له ناوچوون تیکه ل نه کهین. دوودلی مه زاجیکی کتوپری سه ره له دراو، یان لاوازی تاکه که س نییه؛ وه ک مه زاجیکی سه ره کی دازاین بوونی فیردراوی ئه م هه بووه له به رده م کۆتاییدا ده رده خات." (۶۲) دوودلی ده رخری ئه وه یه که دازاین هۆشیاره به وه ی که ده زانیپت بوونه رووه و کۆتایی، بوونیکه له جیهاندا فری دراوه و بوونیکه کاتییه، دوودلی هۆشیارییه له ئاستی بوون و نه بووندا، به لام ترس پتوهندی به نه زانییه وه هه یه و دۆخیکی رۆژانه ییه به رانه ر شته کان. له م بۆچوونه وه "هایدیگه ر (ترس) به بوونی نارپه سه ن و (دوودلی) به بوونی په سه نه وه گری ده ات. مرۆقی نارپه سه ن ترسنۆکه. به پتچه وانه ی ئه مه وه بوونی په سه ن چا و نه ترسه، به لام له ئاستی بووندا به گشتی دوودله. دازاینیک بیر له مردن بکاته وه، یان له به رده م ئه و ئه زموونه دا راوه ستایپت، (که هه موو کاتییک له به رده م ئه م ئه زموونه دایه) له ئاستی بووندا دوودله." (۶۳)، که واته ئه وه ی له مردن ده ترسیپت له دۆخی نارپه سه نیدا یه و ئاماده نییه بیر له مردن بکاته وه، هه میشه ترسه که شی ده شارپته وه و ئاسووده بوونیکه ساخته بۆ خۆی دروست ده کات، ئه م ئاسووده بوونه ش له بۆچوونی "ئه وان" هه وه ره ده گریپت، ئه وان دازاین فیرده کهن که بۆ ئه وه ی ئاسووده بیپت ده بی

بوونه دهکات. " (۶۷) مرۆف سه ره رای ئه وهی که دوودله له ئاستی بووندا، بوونیکه به نیگه رانیسه وه دهژی و بوونیکه خه مخوره. (۶۸)

۲-۳ خۆدزینه وه له مردن

ئاشکرایه دازاین ویست و ئاره زووی له ژبانه و دهخوای له مردن دووربیت، ئه مهش له لایه ک پیوهندی ههیه به وهی دازاین "نایه ویت ئیستا بمریت، چونکه هیشتا خۆی تهواو نه کردوه و پری به ناوه رۆکی نه داوه. ئه وه هیه و نه بووه به و شتهی خۆی دهیه ویت. " (۶۹) ئه مه هه لویستیکه په سه نانه یه، دازاین دهیه وئ پرۆژه کانی بوونی به ئه نجام بگه یه نیت و به سه رجه می بوونی بگات، به لام له گه ل ئه وه شدا "دازاین تا له بووندا بیت به سه رجه می بوونی ناگات. " (۷۰) له لایه کی دیکه شه وه ویستی نه مردن پیوهندی به ترس له مردنه وه هیه. دازاین له هه ولئ رزگار بوونه له و ترسه ی هه یه تی. وه ک پیشتر ئامازه ی بۆ کرا بوونی په سه ن له پتی بپرکردنه وه له مردن وه ک ئه گه ریکه ناوه کی، له ترس و تۆقینی به رانه به مردن رزگاری ده بیت، به لام ئایا بوونیکه که له دۆخی ناره سه نیه تیدا ده میتیته وه و ده رفه تی نییه له ژیر رکیتی ئه وان ده ربا زبیت، چۆن ترس له مردن ده په ویتیته وه؟! وه ک پروو کرابه وه دازاین له دۆخی ناره سه نیه تیدا خۆی داوه به ده ست ئه وان-ه وه، ئه وان بپار له سه ر پرۆژه کانی ده دن، بۆیه هه ر ئه وان گرفته که ی بۆ چاره سه ر ده که ن، به لام ئه مه چۆن به ئه نجام ده گه یه ن؟

"له ژبانی رۆژانه ماندا و له نیتو که سانی دیکه دا (مردن) به رووداو داده نریت. رۆژانه که سیکی دراوسج، یان بپگانه ده مریت. مردن بووه به رووداویکی ناسراو له نیتو جیهاندا و به ئاشکرا رۆژانه ده بینریت. (ئه وان) یش راقه کردنه که یان بۆ ئه م رووداوه ئاماده کردوه. وه ک هه لانه ویه ک باسی ده که ن و ئاشکرای ده که ن، که له م رۆژانه دا و له کۆتاییدا که سیک ده مریت، به لام ئیستا ئه و مردنه پیوهندی به ئیسه وه نییه. " (۷۱) ئه وان به جۆریک مردن راقه ده که ن که رووداویکه پیوهندی به منه وه نییه، مادام من له ژباندا که واته من هیشتا نه مردووم، بۆیه پپیوست ناکات بترسم، چونکه ئه وهی مردووه من نیم، من جاری نامرم. "له راقه کردنی ژبانی رۆژانه ی دازایندا (که سیک ده مریت) به کاره یتراره، چونکه من و هه موو که سیک ده توانین بلتین، ئه وهی

سارتر

بیر له مردن نه کاته وه. "له گه ل ئاسووده بوونه که دا، که دازاین له مردنی خۆی دوور ده خاته وه، ئه وان، هه مان کات، خۆبان به راست و پیزدار داده نین، چونکه رینگه یه کیان بۆ مامه له کردن له سه ر مردنی تاکه کان په بیدا کردوه. به گویره ی بیرو رای گشتی (بپرکردنه وه له مردن) ترسنۆکانه یه، بئ دلنیا بوونی دازاینه و راکردنه له جیهان. " (۶۴)

ترس له ژبانی رۆژانه دا ترسه له شتیکه دیاریکراو و ده توانریت بره ویتریته وه، بۆ نمونه مرۆف له تاریکایی ده ترسیت، به هه لکردنی رووناکیسه ک کۆتایی به ترسه که ی دیت، به لام ئه سه ته مه بتوانین دوودلی بره ویتینه وه، چونکه "ئه وهی له ئاستیدا دوودلین خودی بوون-له نیتو-جیهانه. " (۶۵، ۶۶) ئیسه بۆیه دوودلین چونکه بوونمان هه یه، بوونیشمان ناته واو و کاتیسه. به هه مان شیوه ترس له مردن ده شی بره ویته وه به وهی به ته نیا له ئاستیدا بوه ستین و وه ک ئه زموونیکه ناوه کی هه ولئ تیکه یشتنی بده یین، ئه و کاته ی له مردن تی ده گه یین ترس له مردن ده گۆریت بۆ دوودلی به رانه به مردن، ئه مهش هه لویستیکه په سه نانه یه. "هاوکات دوودلی له بوونی مرۆفدا ئامازه بۆ (نیگه رانی) ئه م

دهمیری من نیم و ئهوهی دهمریت هیج کهسیک نییه. (۷۲) مه‌بهستی هایدیگهر له‌وهی ده‌لیت "ئهوهی دهمریت هیج کهس نییه" ئه‌وهیه که له ژبانی رۆژانه‌دا و له دۆخی نارێسه‌نیه‌تیدا تاکه‌که‌س تاییه‌تمه‌ندی له‌ده‌ست داوه و هه‌موو که‌س وه‌ک یه‌کن، به‌مردنی که‌سیک هیج تاییه‌تمه‌ندییه‌کی ده‌گه‌من که‌م ناکات، به‌لکو که‌سیکی تر ده‌توانی جیتی بگریته‌وه. مردن له ژبانی رۆژانه‌دا ده‌بیته‌ بابه‌تییک خۆی لی ده‌دزیتته‌وه، به‌جۆریک وینا ده‌کری که‌ مردن پێوه‌ندی به‌که‌سیکه‌وه نییه که‌ هیشتا نه‌مردوو، ئه‌و که‌سه‌ش که‌ مردوو من نیم، ئه‌مه‌ش هه‌مان تییگه‌یشتنی ئیپی‌کۆریانه‌یه که‌ پیتی وایه‌ ئه‌و کاته‌ی ده‌ژین مردن نییه و ئه‌و کاته‌ی مردن دیت ئیمه‌ نین. هایدیگهر ئه‌م تییگه‌یشتنه به‌خۆ‌دزینه‌وه، یان خۆشاردنه‌وه له‌ مردن داده‌نیته، خۆ‌دزینه‌وه‌ش له‌ مردن به‌لگه‌ی ئه‌وه‌یه که‌ دازاین له‌ مردن دلنیا‌یه، به‌لام نایه‌وئ بیری لی بکاته‌وه، بۆیه ده‌یه‌وئ خۆی لی بدزیتته‌وه، به‌م خۆ‌دزینه‌وه‌یه‌ش ده‌یه‌وئ ئاسووده‌یی به‌ده‌ست به‌ینی و به‌رده‌وامی به‌ ژبانی رۆژانه‌ی بدات، بی بیرکردنه‌وه له‌ مردن و رووداوی تراژیدی و ترسینه‌ر.

ئه‌وان هه‌ول ده‌ده‌ن با‌وه‌ر به‌ دازاین به‌ینی که‌ راسته‌ مردن هه‌یه، به‌لام هیشتا نه‌هاتوو، بۆیه پێویست ناکات لیتی بترسین، هه‌روه‌ها پێویست ناکات بیری لی بکه‌ینه‌وه، وای وینای مردن ده‌که‌ن که‌ بیرکردنه‌وه لیتی ره‌شبینانه‌یه و کاریکی نه‌شیاوه، له‌ هه‌مان کاتدا راکردنه‌ له‌ ژبان. بیرکردنه‌وه له‌ مردن به‌ بیهوده‌یی نا‌و‌زده‌ ده‌که‌ن، دازاین ریتوتینی ده‌که‌ن خۆی لی به‌دوور بگریته، له‌ روانگه‌ی ئه‌وانه‌وه دازاین بۆ ئه‌وه‌ی ئاسووده‌ بیت پێویسته سه‌رقالی ژبان بیت نه‌ک بیرکردنه‌وه له‌ مردن، پێیان وایه که‌سیک بیری له‌ مردن بکاته‌وه که‌سیکی ره‌شبینه و چاوی خۆشیه‌کانی ژبان نابین، به‌م جۆره‌ گوتارانه دازاین به‌شپۆیه‌ک ئاراسته‌ ده‌که‌ن که‌ بیری له‌ خۆشی ژبان بکاته‌وه و پشت بکاته‌ مردن. لێره‌وه دازاین گوئ به‌ مردن نادات و خۆی دلنیا ده‌کات که‌ زیندوو و مردن پێوه‌ندی به‌ ژبانی ئه‌وه‌وه نییه. به‌مه‌ش وه‌ک بوونیکی نارێسه‌ن له‌ ژبانکردن به‌رده‌وام ده‌بیت و خۆی له‌ ترس و دوودلی به‌رانه‌ر مردن ده‌دزیتته‌وه. (۷۳)

له‌ ژبانی رۆژانه‌دا "که‌سیک ده‌لیت حه‌تمه‌ن مردن دیت، به‌لام ئیستا نا. له‌گه‌ڵ به‌کاره‌ینانی (به‌لام...) ئه‌وان نکولی له‌ دلنیا‌بوون له‌ مردن ده‌که‌ن. (ئیستا نا) داکۆکی

کردنیکی نیگه‌تیقی روت نییه، رافه‌کردنیکی (ئه‌وان)ه. به‌م رافه‌کردنه ئه‌وان ئامازه‌ بۆ ئه‌وه ده‌که‌ن، که‌ دازاین ده‌توانی بیگاتنی و بایه‌خی پی بدات. ژبانی رۆژانه جۆره‌ نیگه‌رانیه‌ک به‌ په‌له‌ ده‌سه‌پینیت و بیرکردنه‌وه له‌ مردنی لی ده‌سینیت. مردن بۆ کاتیکی دیکه هه‌لده‌گیریته، ئه‌مه‌ش له‌ رتیگه‌ی بیری گشتیه‌وه رووده‌دات، که‌وابوو (ئه‌وان) تاییه‌تمه‌ندی دلنیا‌بوون له‌ مردن ده‌شارنه‌وه، که‌ ئه‌و ئه‌گه‌ره‌یه هه‌موو کاتیکی ده‌شی بیته‌کایه‌وه. (۷۴)

سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ی که‌ له‌ ژبانی رۆژانه‌دا مردن ده‌بیت به‌ رووداویکی هیشتا نه‌هاتوو، هه‌مان کات ئه‌وان هه‌موو هه‌ولتیکیان بۆ ئه‌وه‌یه مردن وه‌ک بابه‌تی بیرکردنه‌وه بخریته‌ لاه‌وه‌ په‌راویز بخریته؛ به‌لام خۆدی مردن ئه‌گه‌ریکی حه‌قییه و واز لینه‌هینراوه له‌ هه‌ر ساتیکدا دازاین له‌ به‌رده‌م روودانی ئه‌م ئه‌گه‌ره‌دا‌یه، ئه‌گه‌رچی دازاین هه‌ول بدات خۆی له‌ بیرکردنه‌وه له‌ مردن لای‌دات، مردن خۆی له‌ دازاین لای‌نادات، ده‌شی له‌ هه‌ر ساتیکدا بیته‌ کایه‌وه.

به‌شی سێیه‌م:

ره‌خنه‌ له‌ تییگه‌یشتنی هایدیگهر

یه‌کیک له‌ ئامرازه‌ گرنه‌گه‌کانی هزری فه‌لسه‌فی ره‌خنه‌ گرته، هه‌ر وه‌ک ئیمانوتیل کانت گوتویه‌تی: "ره‌خنه‌گرتن ئامرازیکی سه‌ره‌کی فه‌لسه‌فه‌یه و ده‌بی هه‌موو بابه‌ت و لایه‌نیکی بگریته‌وه و ره‌خنه‌گرتنیش ته‌نیا هه‌ر ره‌خنه‌کردنی کتیب و نووسراو و پرژیم و سیسته‌مه‌کان نییه، به‌لکو ئایین و قانون و ژیریش به‌خۆی و هیز و تواناییه‌کانی لیتی به‌ده‌ر نین." (۷۵) له‌م بۆ‌چوونه‌وه؛ ناتوانین به‌دریژی میژووی فه‌لسه‌فه، فه‌یله‌سووفیک ده‌ستیشان بکه‌ین که‌ له‌ لایه‌ن بیرمه‌ندانی دوا‌ی خۆیه‌وه رووبه‌رووی ره‌خنه‌ نه‌بوویته‌وه، ئه‌مه‌ش له‌ لایه‌ک پێوه‌ندی به‌ سروشتی فه‌لسه‌فه‌وه هه‌یه که‌ به‌رده‌وام به‌ بیری نوئ له‌ خۆ‌نوێکردنه‌وه‌دا‌یه، له‌ لایه‌کی دیکه‌وه په‌یوه‌سته به‌ گۆرانه‌ میژوویی و کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیه‌کانی سه‌رده‌مه‌وه.

هایدیگه‌ریش وه‌ک فه‌یله‌سووفیکی دیاری سه‌ده‌ی بیست له‌ ره‌خنه‌ بیته‌ری نییه، له‌ سه‌رده‌می خۆی و پاش‌مردنیشی چه‌ندان ره‌خنه‌ی سیاسی، کۆمه‌لایه‌تی، فه‌لسه‌فی ئاراسته‌ کراوه و ده‌کریته. ئایا ئه‌و ره‌خنانه

کامانهن که سه بارهت به تیگه یشتنی له چه مکی مردن له هایدیگه گراون؟ ئیمه لیږده راڅخه کانی فهیله سووفی فه پهنسی ژان پۆل سارتر (۷۶) به نمونه وهرده گرین، که له دوو تویی کتیبه که یدا به ناوی "بوون و نه بوون" باس له مردن دهکات و هاوکات چهند رهڅخه یهک سه بارهت به تیگه یشتن له مردن ناراسته ی فهلسه فه ی هایدیگه ر دهکات.

سارتر و هایدیگه ر، چندان بۆچوونی هاوبه شیان سه بارهت به بوونی مرۆف هه یه، له هه مان کات چندان بۆچوونی جیا وازیشیان هه یه. سه بارهت به مردن، سارتریش وهک هایدیگه ر له روویه که وه "دان به راستی مردندا ده نیت، به لām باوه ری به وه نیبه که مردن وهک ئه گه رتیک کاریگه ری بکاته سه ر په سه نیبه تی بوونمان، به لکو باوه ری وایه په سه نیبه تی بوون ته نیا په یه وهسته به ژیانیکه سه ره ست و به ره رسیارانه." (۷۷)، ئه مه ش رهڅخه یه کی بنه ره تیبه له فهلسه فه که ی هایدیگه ر سه بارهت به مردن، چونکه خالی پۆزه تیغی تیگه یشتنه که ی هایدیگه ر له سه ر ئه وه بنده که مردن مرۆف به ره و په سه نیبه تی بوون په لکش دهکات، به لām سارتر به ته وای ئه مه رت دهکاته وه و په سه نیبه تی بوون به چۆنیبه تی ژیانکردنی مرۆف ده به سستیته وه نه ک مردن! په سه نیبه تی بوون له سه ر ئه وه راوه ستاوه، که مرۆف چۆن بریار له سه ر پيشهاته کانی ژیان خۆی ده دات، تا چهند ئازادانه ده ژی، تا چهند سه ره خۆی خۆی ده پارێزیت و ده بیته به و مرۆقه ی خۆی ده یه ویت، نه ک له سه ر ئه وه به ند بیت که مردن بکاته پرۆژه ی بوونی و بیه ر له مردن بکاته وه.

رهڅخه ی سارتر لیږده راڅخه یه که مردن له لای سارتر، هیچ پتوه ندیه کی به ژیانیکه په سه نه وه نیبه، به لکو مردن رووداویکه دیت و ژیان مرۆف له ناو ده بات. زیاتر له مه ش سارتر مردن به ئه گه رتیکه ناوه کی دانانیت، وهک ئه وه ی هایدیگه ر پیتی له سه ر داده گرت، به لکو سارتر مردن به له ناو به ری ئه گه ره کانی بوونی مرۆف داده نیت، ههروه ها به رووداویک که له دهره وه دیت و بوونمان له ناو ده بات هه ژماری دهکات. ههروهک له کتیبی بوون و نه بوون نووسیویه تی: "مردن ئه گه ری من نیبه، ئه گه ری له ناو بردنی ئه گه ره کانه و له دهره وه ی ئه گه ره کانه یه." (۷۸) مردن له دهره وه ی منه، نه وهک وهک توانایی بۆ بوون له ناو وه ی مندا بیت، مردن لای

سارتر وهک دتوه زمه یهک له پر دیت و ژیان له ناو ده بات. سارتر له سه ر رهڅخه کانی به رده وام ده بیته و ئه وه ش رت دهکاته وه که مردن و اتا به ژیان بدات، به لکو دژی ئه م تیگه یشتنه له بوون و نه بوون-دا ده لیت: "مردن و اتا به ژیان نابه خشیت، به لکو به پتچه وانه وه، ژیان له و اتا داده بریت." (۷۹) مردن هیچ واتیهک بۆ ژیان ناهیلایته وه، هه ر واتیه کیش له نارادا بیت؛ مردن له ناوی ده بات و کو تایی پی ده هیتیت. مردن رووداویکی کتوپره، له دهره وه را دیت و له بوونمان ده خات و ده مانکات به هه بوویه کی رابوردو، له م روانگه یه وه مردن لای سارتر "بایه ختیکی تایه تی نیبه، به لکو دوا پووجیه و له پووجیه ی ژیان که متر نیبه، مه رگیش به شتیکه له (سه ودا و مامه له یه) وهک ئه وه ده لیت؛ که واته مه رگ سیم بۆلی گه وه ری کو تابوونی مرۆف و پووجیه یه تی." (۸۰)

لای سارتر مردن بۆ من بی مانایی و پووجیه، به لām ده شی مردنی من بۆ که سانی دیکه بیته به بات و که سانی دیکه مانا به مردنه که م بدن و بۆ به رژه و نندی خۆیان به کاری بهیتن، به بۆچوونی سارتر "که سیکی مردو نیچیری مرۆقه زیندووه کانه." (۸۱) زیندووه کانه مانا بۆ مردن ده خولقینن، ئه گه ر دوا ی مردنی من هیچ که سیکی زیندو و نه بیت، مردنی من هیچ مانایه کی نابیت، یان ئه گه ر من بمرم و که س به مردنه که م نه زانیت، مردنی من چ بایه ختیکی بۆ من نابیت. زیاتر له مه ش سارتر گریمانای ئه وه دهکات که ئیمه به هۆی بوونی که سانی دیکه وه یه ده زانین مردن هه یه، ئه گه ر من که سیکی نه بینم بمری، رهنگه هه رگیز نه زانم مردن بوونی هه یه! له مه وه سارتر ده لیت: "ئه گه ر که سانی دیکه نه بوونایه ئیمه مردنمان نه ده ناسی؛ له لای ئیمه دهرنه ده که وت، ته نانته نه مانده کرد به دۆخگۆرینی بوونمان به ره و چاره نووس؛ ده بو به ونیونیکه کتوپری بوون-بۆ-خۆ و جیهان." (۸۲)

رهڅخه یه کی دیکه ی سارتر ئه وه یه که به پتچه وانه ی هایدیگه ره وه مردن به پرۆژه دانانیت و هاوکات پیتی وایه ناتوانی پتشیبینی و چاوه روانی مردن بکه ین. له به ر ئه وه ی "چاوه روانیکردنی مردن خۆ له ناو بردنه، چونکه ده بیته به رته دانه وه ی هه موو چاوه روانیه کانی دیکه. پرۆژه دانانم به ره و مردنیکه دیاریکراو تیگه یشتنی ئاسانه (خۆم ده کوژم، خۆم شه هید ده که م و ده بم به

قاره‌مان)، به‌لام پرۆژه دانانم بۆ مردنم، وهك ئەگهرێكى ناديار ده‌بیت به له‌ناوبردنی هه‌موو پرۆژه‌یه‌ك. (٨٣)، چونكه مردن نه‌ پيش‌بيني ده‌كریت، نه‌ چاوهروانی ده‌كریت، هه‌روه‌ها مردن هه‌چ داها توو به‌كه‌ی نه‌یه، به‌لكو كۆتایی به‌ داها توو ده‌هینیت و من وهك هه‌بوو به‌كه‌ تووشی چه‌قه‌به‌ستوویی ده‌كات. سارتر له‌ كۆتایی باسه‌كه‌ی له‌سه‌ر مردن، به‌ دیاریكراوی ره‌خه‌كه‌ی خۆی ئاراسته‌ی هايدیگه‌ر ده‌كات و راشكاوانه‌ ده‌لێت: "ئیمه‌ دژ به‌ بۆچوونه‌كه‌ی هايدیگه‌ر به‌و ئاكامه‌ ده‌گه‌ین، كه‌ مردن دوور له‌وه‌ی ئەگه‌ریكه‌ی تابه‌ته‌ی من بیت، فاكته‌ریكه‌ی هه‌لكه‌وتوه‌. نه‌ ده‌توانم مردنم بدۆزمه‌وه، نه‌ چاوهروانیش بم. ئەو شته‌یه‌ خۆی به‌ نه‌ناسراوی ده‌هیلێته‌وه‌ و هه‌موو چاوهروانییه‌كان پووچه‌ڵ ده‌كات وه‌. هه‌موو هه‌لوێسته‌كان چه‌قه‌ستاو له‌ ده‌ره‌وه‌ی خۆیه‌تیدا پاده‌گریت و كه‌سانی دیکه‌ش و اتایان پێ ده‌به‌خشن. مردن، وهك له‌ داكبوون فاكته‌ریكه‌ی رووته؛ له‌ ده‌ره‌وه‌ به‌ره‌و بوونی ئیمه‌ دیت و ئیمه‌ش ده‌كات به‌شتیكه‌ی ده‌ره‌كه‌ی." (٨٤)

نەنجام

ده‌توانین بلێین تیگه‌یشتنی هايدیگه‌ر بۆ مردن تیگه‌یشتنیكه‌ دووره‌ له‌ باوه‌ری ئایینی و بیروكه‌ی میتافیزیکی، به‌لكو تیگه‌یشتنیكه‌ی بوونگه‌رانه‌ی تابه‌ته‌. هه‌ولێ هايدیگه‌ر بۆ ئەوه‌یه، خودی مردن بناسیت، نه‌ك لاشه‌یه‌كه‌ی مردوو، بۆیه‌ پرسیاوی هايدیگه‌ر پرسیاوه‌ له‌ مردن. هايدیگه‌ر ده‌یه‌وێت له‌ پتی پرسی مردنه‌وه، لایه‌نی كاتی بوونی مرۆف بخاته‌روو، ده‌یه‌وێ روونی بكا ته‌وه‌ مرۆف بوونیکه‌ روو له‌ كۆتاییه‌، بۆیه‌ مردن به‌كه‌یه‌ له‌ ئاكامه‌كانی ژیانی مرۆف، ده‌یه‌وێت پتووستیی بايه‌خدا ن به‌ مردن بۆ ئیمه‌ به‌سه‌لمینیت، چونكه‌ مردن لای هايدیگه‌ر په‌یوه‌سته‌ به‌ ژیا نكردنیكه‌ی هۆشمه‌ندانه‌وه‌.

مردن له‌ فه‌لسه‌فه‌ی هايدیگه‌ردا چه‌مكێكه‌ ته‌نیا تابه‌ته‌ به‌ مرۆف كه‌ ئەو به‌ "دازاین" ناوزه‌دی ده‌كات، هه‌ر بۆیه‌ مردنی دازاین له‌ له‌ناوچوونی هه‌بووه‌ زیندوووه‌كانی دیکه‌ جیا ده‌كات وه‌، چونكه‌ دازاین به‌ هۆشیاوی و دوودلییه‌وه‌ رووبه‌رووی مردن ده‌بیت وه‌.

هايدیگه‌ر مردنی به‌ ئەگه‌ر داناوه، ئەگه‌ریكه‌ كه‌ ناچاریه‌ و ناتوانین خۆمانی لێ لا‌ بدین. مردن

ئەگه‌ریكه‌ی بوونه، كه‌ دازاین له‌ هه‌موو حاله‌تێكه‌دا رووبه‌رووی ده‌بیت وه‌. مردن بۆ دازاین رووداویكه‌ی ده‌ره‌كه‌ی نه‌یه، به‌لكو ئەگه‌ریكه‌ی حه‌قی و ناوه‌كییه، كه‌ له‌گه‌ڵ یه‌كه‌م ساتی بوونییه‌وه‌ دازاین بووه‌ به‌ خاوه‌نی، مردن وهك توانایی بۆ بوون له‌گه‌ڵ دازایندايه‌. مردن نه‌ له‌ رابوردووی دازایندايه، نه‌ له‌ ئیستاشدايه، به‌لكو له‌ داها توو دايه. دازاین چاوهروانی مردنه‌ وهك پرۆژه‌یه‌ك له‌ داها توودا به‌ ئاكام بگات.

هايدیگه‌ر له‌ فه‌لسه‌فه‌كه‌یدا مردن به‌ پرۆژه‌یه‌كه‌ی بوونی مرۆف داده‌نیت كه‌ ده‌بیت به‌ ئاگاییه‌وه‌ رووبه‌رووی بیه‌ته‌وه‌ و وهك دوا پرۆژه‌ی ژیا نی هۆشیا ر بیت لیت. مردن دوا پرۆژه‌ و مه‌رگه‌ساتی گشت پرۆژه‌كانی دیکه‌یه‌ و له‌ هه‌موو پرۆژه‌كانی دیکه‌ش زیاتر كارمان تی ده‌كات، چونكه‌ دلنیاين له‌ هه‌ر ساتێكه‌دا شیاوی ها تنه‌نارایه‌.

مردن لای هايدیگه‌ر دوو رۆلی سه‌ره‌كه‌ی هه‌یه‌ رۆلێكه‌ی نیتگه‌تیف و رۆلێكه‌ی پۆزه‌تیف؛ له‌ لایه‌ك پرۆژه‌یه‌كه‌ كۆتایی به‌ بوونمان و به‌ پرۆژه‌كانی دیکه‌مان ده‌هینیت. له‌ لایه‌كه‌ی دیکه‌وه‌ ته‌نیا مان ده‌كات وه‌ و له‌ ده‌سه‌لاتی ئەوان دامانده‌پریت و به‌ره‌و په‌سه‌نیه‌تی بوون په‌لكیشمان ده‌كات، و اتا تیگه‌یشتن له‌ مردن یارمه‌تیمان ده‌دات بینه‌ خاوه‌نی بوونی په‌سه‌نی خۆمان، چونكه‌ مردن تاكه‌ پرۆژه‌یه‌كه‌ كه‌ ده‌بیت به‌ ته‌نیا به‌ ئەنجامی بگه‌یه‌نین، مردن كه‌سه‌یه‌، هه‌چ كه‌س ناتوانی له‌ جیا تی به‌كه‌تی دیکه‌ بمریت، هه‌ر كه‌س مردنیكه‌ی تابه‌ته‌ به‌ خۆی هه‌یه‌ و ده‌بێ به‌ ته‌نیا ئەزموونی بگات.

مردن بۆ هايدیگه‌ر وهك رووداویكه‌ی رۆژانه‌ بايه‌خیتێكه‌ فه‌لسه‌فی ئەوتۆی نه‌یه، ته‌نیا ئەوه‌یه‌ ده‌مانكات به‌ لاشه‌یه‌كه‌ی مردوو. مردن كاتی جیتی بايه‌خه‌ و ئەرتیبیه‌ كه‌ بیه‌كه‌ینه‌ رووداویكه‌ی ناخه‌کی و له‌ناو خۆماندا وهك ئەگه‌ر و دوا پرۆژه‌ی بوونمان بیسری لیبكه‌ینه‌وه، ئەمه‌ش هه‌لوێستیكه‌ی په‌سه‌نانه‌یه‌ بۆ تیگه‌یشتن له‌ مردن، به‌لام له‌ دۆخی نا په‌سه‌نیه‌تیدا مردن رووداویكه‌ی رۆژانه‌یه‌، به‌رده‌وام مرۆفه‌كان ده‌مرن و به‌لادا دین، ئیمه‌ش بۆیان غه‌مبار ده‌بین و پاش ماوه‌یه‌ك له‌ بیریان ده‌كه‌ین.

هايدیگه‌ر به‌هۆی ترس و دوودلییه‌وه‌ هه‌لوێستی په‌سه‌ن و نا په‌سه‌ن جیا ده‌كات وه‌، ترس له‌ مردن خه‌سه‌له‌تیكه‌ی سه‌ره‌تایی و نا په‌سه‌نانه‌یه‌، به‌لام بوونی په‌سه‌ن به‌هۆی تیگه‌یشتن و بیسکردنه‌وه‌ له‌ مردن، ترس ده‌گۆریت بۆ دوودلی. بوونیكه‌ی په‌سه‌ن له‌ مردن

ناترسیت، به لکو به رانبه ری دوودله، چونکه وهک
 نه گهرتیکی بوونی و دوا پرژزه تیتی دهگات، به لام
 بوونیتیکی نارپه سهن بو خو رزگارکردن له ترسی مردن، له
 جیاتی نهوهی بیبری لی بکاته وه، خوئی لی ده دزیته وه، بو
 نه مهش سوود له گوتاره کانی "نهوان" وهرده گریت، نهوان
 به شپوهیهک وینای مردن ده کهن که مردن پیوهندی به
 منه وه نییه، نهوهی مردووه من نیم که سیکی دیکه یه و
 من هیشتا له ژیاندام، بویه پیوست ناکات له مردن
 بترسم، واباشه له بیبری خومی بیه مه وه و سه رقالی ژیان
 بم. هایدیگر نهام هه لویتسته ی به خو دزبنه وه داناه، بهم
 هه لویتسته به رانبه مردن، دازاین له دزخی نارپه سه نییدا
 ده مینیتته وه و ناتوانی له ژیر رکیفی نهوان رزگاری بییت،
 مه گهر نهوهی که ئاور له مردن بداته وه و هه ولی
 تیگه یشتنی بدات.

پهراویزهکان:

۴۹- مارتن هایدیگر، بوون و کات، و: د. محمه د کهمال،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۱۳، لا ۱۹۶۶.
 ۵۰- ه. س. لا ۱۹۷۷.
 ۵۱- ه. س. لا ۱۹۷۷.
 ۵۲- ه. س. لا ۳۳۳۷.
 ۵۳- ه. س. لا ۳۵۷۷.
 ۵۴- د. محمه د کهمال، هایدیگر و شویشیکی فهلسه فی،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۷، لا ۱۲۹۹.
 ۵۵- پ. مه حموود خاتمه می، سه ره تاکانی فهلسه فهی
 هاوچرخ، و: سه عید کاک، چاپخانه ی رزژه لات، هه ولیر،
 ۲۰۱۳، لا ۲۲۹۹.
 ۵۶- د. محمه د کهمال، بوون و داهینان، دهزگای چاپ و
 په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۴، لا ۱۵۵۵.
 ۵۷- پروانه: د. محمه د کهمال، هایدیگر و شویشیکی
 فهلسه فی، دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۷،
 لا ۱۳۰۴-۱۳۴.

58- Fear

59- Anxiety

۶۰- د. زکه ریا ئیبراهیم، کیشهی مرۆف، و: محمه د
 مسته فا قهره داغی، خانه ی وهرگیپران، سلیمانی، ۲۰۱۳،
 لا ۱۸۱۱.
 ۶۱- پروانه: دکتر غلامحسین معتمدی، انسان و مرگ، نشر
 مرکز، تهران، ص ۵۷-۵۸.

۶۲- مارتن هایدیگر، بوون و کات، و: د. محمه د کهمال،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۱۳، لا ۳۴۵۵.
 ۶۳- د. محمه د کهمال، هایدیگر و شویشیکی فهلسه فی،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۷، لا ۱۳۰۴-
 ۱۳۱.

۶۴- مارتن هایدیگر، بوون و کات، و: د. محمه د کهمال،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۱۳، لا ۳۴۸۵.

65- Being-in-the-world

۶۶- ه. س. لا ۳۴۵۵.
 ۶۷- د. محمه د کهمال، هایدیگر و شویشیکی فهلسه فی،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۷، لا ۱۰۶۶.
 ۶۸- نیگه رانی "Care" لای هایدیگر بایه خی تایبه تی
 پیدراوه، هایدیگر به پیشمه رجی ئونتؤلوجی داده نییت، باسکردن
 له م چه مکه پیوستی به توئینه وهی تایبه ت هیه. پروانه: هه مان
 سه رچاوه ی پیشوو، لا ۱۰۶۶-۱۲۳.

۶۹- د. محمه د کهمال، هایدیگر و شویشیکی فهلسه فی،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۰۷، لا ۱۲۷۷.

۷۰- مارتن هایدیگر، بوون و کات، و: د. محمه د کهمال،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۱۳، لا ۳۲۹۹.

۷۱- ه. س. لا ۳۴۶۶.
 ۷۲- ه. س. لا ۳۴۷۷.

۷۳- پروانه: مارتن هایدیگر، بوون و کات، و: د. محمه د
 کهمال، دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۱۳،
 لا ۳۴۷۷-۳۴۸.

۷۴- ه. س. لا ۳۵۲۶.
 ۷۵- د. حمید عه زیز، فهلسه فهی نوی، چاپخانه ی رزژه لات،
 هه ولیر، ۲۰۱۲، لا ۲۵۲۶.

76- Jean Paul Sartre

77- Shawn M. Hatjes, Heidegger and Sartre on Death and Authenticity, un-lockyourmind.wordpress.com.Nov.15.2013

۷۸- ژان پۆل سارتهر، بوون و نه بوون، و: د. محمه د کهمال،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۱۱، لا ۵۴۰۵.
 ۷۹- ه. س. لا ۵۴۲۶.

۸۰- جۆن ماکواری، فهلسه فهی بوونگه رایبی، و: نازاد
 به رنجی، دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، چاپی دووم،
 سلیمانی، ۲۰۰۷، لا ۳۰۰۴.

۸۱- ژان پۆل سارتهر، بوون و نه بوون، و: د. محمه د کهمال،
 دهزگای چاپ و په خشی سهردهم، سلیمانی، ۲۰۱۱، لا ۵۴۵۵.

۸۲- ه. س. لا ۵۴۷.

۸۳- ه. س. لا ۵۴۳.

۸۴- ه. س. لا ۵۴۷.

نینگیلیزی:

1- Heidegger, Martin, 1997, Being and Time, translated by John Macquarrie and Edward Robinson, Oxford: Blackwell Publisher.

(سوودم لئ وەرگرتووہ بۆ بہراوردکردنی بہ دەقی وەرگیترانہ کوردیبیہکە ی د. محەمەد کەمال).

2- Davies, Douglas J., 2005, A Brief History Of Death, Unit Kingdom: Blackwell Publishing.

3- Inwood, Michael, 1999, A Heidegger Dictionary, USA: Blachwell Publishing.

4- Plato, 1997, Complete Works, by John M. Cooper, USA: Hackett Publishing.

5- C.C.W. Taylor, 2005, Routledge History of Philosophy, published in the Taylor & Francis e-Library.

6- Shawn M. Hatjes, Heidegger and Sartre on Death and Authenticity, www.unlockyourmind.wordpress.com. Nov.15.2013.

فەرہەنگ:

1- Oxford Dictionary Of English, 3rd edition, Oxford University press, 2010.

سەرچاوەکان:

کوردی:

۱- هاییدیگەر، مارتن، ۲۰۱۳، بوون و کات، و: د. محەمەد کەمال، سلیمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

۲- ئیبراھیم، د. زەکەرەیا، ۲۰۱۳، کیشە ی مرۆڤ، و: محەمەد مستەفا قەرەداغی، سلیمانی: خانە ی وەرگیتران.

۳- محمد امین، بورهان، ۲۰۰۴، تەفسیری ئاسان، ھەولیتەر: بلاوکراوەکانی کتیبخانە ی رۆشنییر.

۴- ماکواری، جۆن، ۲۰۰۷، فەلسەفە ی بوونگەراییی، و: نازاد بەرزنجی، سلیمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم، چاپی دووہم.

۵- کەمال، د. محەمەد، ۲۰۱۰، فەلسەفە ی ئەفلاتون، سلیمانی: چاپ و پەخشی سەردەم.

۶- کەمال، د. محەمەد، ۲۰۰۷، ئۆنتۆلۆجی بنەپەتی و بوونی مرۆڤ، دەھۆک: دەزگای سپیریتر.

۷- کەمال، د. محەمەد، ۲۰۰۴، بوون و داھینان، سلیمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

۸- کەمال، د. محەمەد، ۲۰۰۷، هاییدیگەر و شۆریشیکی فەلسەفە ی، سلیمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

۹- د. حەمید عەزیز، ۲۰۱۲، فەلسەفە ی نوێ، ھەولیتەر: چاپخانە ی رۆژھەلات.

۱۰- سارتر، ژان پۆل، ۲۰۱۱، بوون و نەبوون، و: د. محەمەد کەمال، سلیمانی: دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم.

۱۱- راسیل، بېتراند، ۲۰۱۱، مېژووی فەلسەفە ی خۆرئاوا، و: فازل مەحمود، ھەولیتەر: چاپ و بلاوکردنەوہ ی رۆژھەلات.

۱۲- دورانت، ویل، ۲۰۱۱، مېژووی شارستانیەت، بەرگی دووہم، و: عەبدوللا رەسوولی، سلیمانی: خانە ی چاپ و بلاوکردنەوہ ی چوارچرا.

۱۳- خاتەمی، پ. مەحمود، ۲۰۱۳، سەرەتاکانی فەلسەفە ی ھاوچەرخ، و: سەعید کاکێ، ھەولیتەر: چاپخانە ی رۆژھەلات.

فارسی:

۱- معتمدی، دکتر غلامحسین، ۱۳۸۷، انسان و مرگ، تهران: نشر مرکز.

ماوهیهک له مهو بهر له نیو توره کومه لایه تییه کاندایا که باسی زمان و پینوسی کوردی ده کهن، ناویکی تازه هاته بهرچاوم که قهت نه مدییوو و نه بیستبوو، "کوردیی نارامی". یه کهم جار وامزانی رهنگه که سه که که له کوردیدا باش نییه له رووی نه زانییه وه ئه وه له یه دهکا، به لām دواتر که چهند که سی دیکه دووپاته یان کرده وه سه رنجم راکیشرا و وه دووی ماجه را که وتم بزائم چییه. وای دپاره له هیندیک میدیای باشووری کوردستاندا ئه م عیبارته خولقیتراره تا له گوتنی ئه لفویبی عه ره بی خو بیارین.

به راستی سه رم سوپما له وه هه موو بی مه نتیقییه که له گه ل زمان و پینوسمان ده کری! فارس له دوای ئیسلام بو نووسین و خوتندنه وه به زمانی خو یان، ته نیسا چوار پیتیان له ۲۸ پیتی ئه لفویبی عه ره بی زیاد کرد (گ، چ، پ، ژ)، ئینجا ناوی ئه لفویبییه کان نا "ئه لفویبی فارسی"، واته شته که یان کرد به هی خو یان و کیشه یان له گه ل نییه. ئیتر هاتن و له سه ر بناغه ی ئه وه ئه لفویبییه تا توانییان زمانی نووسینیان ده و له مه ند کرد و بابه تی جوان و ئه ده بییان پین خولقاند. کورد هاتوو به نووسینی زمانی خو ی له ئه لفویبی عه ره بی که لکی وه رگرتوو و گه لیک شتی تازه ی بو داناوه (پیتی فونوتیکی)، ئینجا سه رم ده کا ناوی بنی ئه لفویبی کوردی، دینی به زمانیکی سامی دیکه دهینوسینی که له بنه رتدا زور له کوردی جیا وازه. به راستی خودا ئه گه ر بیه وی له گه لیک بگۆری و له دۆخی ئاسایی بیباته ده ر، ده بی به ده ردی کوردانی به ری! له نیو ئه وه هه موو کیشه یه ی تووشمان هاتوو به بو خومان له شتیکی بی کیشه دا، گری ساز ده که بن. له وه تی فیتری نووسین و خوتندنه وه ی کوردی بوومه،

ناوهندی یان سوورانی، نه ک نارامی

هیوا شه مسی بورهان
(فه ره نسا)

ARAMÉEN (1500 AV.N.E.) correspondance avec la lettre latine

Ⲁ	Ⲃ	Ⲅ	Ⲇ	Ⲉ
ALEPH	BET	GIMEL	DALET	HE
Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ
VAV	ZAYIN	HÉT	YOD	YOD
Ⲛ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ
KAF	LAMED	MEM	NOUN	AYIN
Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ	Ⲛ	Ⲍ
PÉ	QOF	RÉCH	CHIN	SADÉ
Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ
SIN	TAV	TÉT	VAV	VAV
Ⲑ	Ⲓ	Ⲕ	Ⲗ	Ⲙ
VAV	SAMEKH	YOD	ZAYIN	KAP
Ⲛ	Ⲍ	Ⲏ	Ⲑ	Ⲓ
MEM (final)	NuN (final)	PÉ (final)	SADÉ (final)	

André Lévy
archéographe
octobre 2003

ئەلفووبی زامانی ئارامی دادەنیم که کەونارناسیکی فەرەنسی نامادە ی کردوو و پیتەکانی ئەو ئەلفووبیە ی لەگەڵ ئەلفووبی لاتینی بەراورد کردوو و لە دەستی راستی هەر خانە یە کدا دایناون. بەش بە حالی خۆم هیچ وێچوون و خزمایە تیبە کبان تیدا بەدی ناکەم. رەنگە بتوانم بڵێم زۆرتر بە ئەلفووبی عیبری دەچێ، تەنانەت لە خەتی کۆنی عەرەبیش وەکو کوفی دوورە، ئینجا ئەگەر ناشمانەوی بە کوردیی ناوەندی ناوی بەرین دەبا هەر وەک سەر دەمی داھینەرانی ئەو ئەلفووبیە (مامۆستا تەوفیق وەھبی و... تاد) پیتی بڵێین کوردیی سۆرانی. خۆ من خەلکی ناوچە ی سۆران و مەزۆڤیکی ناوچە گەرا نیم، بەلام لانیکەم سۆران بە شیکە لە خاکی ولاتە کەم و کە پیتی بڵێن ئەلفووبی سۆرانی هەست دەکەم ئەلفووبیکە ی خۆمە و دلم پیتی رازیبە، بەلام کاتیک گویم لە کوردیی ئارامی دەبێ هەست بەو دەکەم ئەلفووبیە کی دەسکرد و ناسروشتیبە. زمان شتیکی سروشتیبە کە لەگەڵ ئەو گەلە ی پیتی داخوێ ل هارمۆنیدایە. دەبا هارمۆنی زمانە شیرینە کە مان چیدی لەو زیاتر نە شێونین.

٢٠١٦/٢/٢٧ لیل، فەرەنسا

هەمیشە بەم ئەلفووبیە ی پیتی دەنووسم گوتراوه "کوردیی سۆرانی". کە میروندال بووم نەمەزانی سۆران کویتە و بۆ بەو ئەلفووبیە وا دەلێن، بەلام دەمزانێ ناوی کوردیی سۆرانییە. دوا یە کە زۆرتر کتیبی کوردیم خوێندنەو بە تابیە تی لە پیشە کبیە کە ی قاموسی خوا لیتی خو شبیت عەبدولرەحمان زەبیحی یەو تێگە ییشتم دروستترە پیتی بگوتری "کوردیی ناوەندی"، چونکە ناوچە ی سۆران بە شیکە لەو ناوچانە ی ئەم ئەلفووبیە بۆ بە کار هینانی زمانە کە یان گونجاو. تەواو تە ناوەندی جوگرافیای کوردستان لە ئەردەلان و موکریانەو بەرگەر، تا سلیمانی و کەرکووک و دوا ییش قەرەج و مەخمور لەم ئەلفووبیە کە لک وەر دەگرن و دەتوانن پیتی بنووسن و لیک تی بگەن، بۆیە گوتنی ناوەندی مەبەستیکی گشتی ترە لە سۆرانی.

ئێستا لە ویندۆزی ١٠دا هەر کەس بییەوی زامانی کوردیی بۆ کارا بکا، سیستەمە کە بە ئاشکرا ئاپشینی "کوردیی ناوەندی" دەدات. لە سیستەمی ئەپلێشدا ئیختیاری کوردی سۆرانیمان دەدات، واتە لە دنیای دەروە بەو ناوانە ئەلفووبیە کە مان دەناسن، بەلام بۆ خۆمان بێن ناویکی تازە ی ناماقوولی لەسەر دانین؟ پیتی بڵێن "کوردیی ئارامی" کە ئەلفووبیکە ی تەنانەت هیچ پیتە ندیبە کی بە ئیمەو نییە؟! لێرە نمونە یە ک لە

کوشتاری به کۆمه‌لی ئه‌و تایه‌فه‌یه وه‌ک باس کرا له پینج هیرش و کاتی جودادا ئه‌نجام درا و شا، ته‌نانه‌ت له‌و که‌سانه‌ش خۆش نه‌بوو که په‌نایان بۆ ناوچه‌کانی دیکه بردبوو. وه‌ک ئاماژه‌شمان پێ کرد، "نه‌سرو‌ل‌لا فه‌لسه‌فی" ده‌لی هۆکاری ئه‌و کوشتاره، په‌کیان ره‌شبینی شا بووه به‌ کورده‌کان و ئه‌وی دیکه‌یان هۆگری و داگه‌رانیان بووه به‌ره‌و عوسمانی و سییه‌مینیشیان جیاوازی مه‌زه‌ه‌بیه‌یان له‌گه‌ڵ ده‌وله‌تی سه‌فه‌وی بووه.

ره‌نگه به پشت به‌ستن به ته‌نیا به‌ک رسته، که "عالم نارای عه‌باسی" له‌مه‌ر عیلى موکریبه‌وه نووسبوته‌تی بتوانم په‌کێک له هۆکاره‌کانی ئه‌و دوژمنایه‌تییه به‌خه‌مه پروو. عالم نارا ده‌لی "ئه‌وان (عیلى موکری) هه‌ر به‌ناو مووسلمان بوون". هه‌لبه‌ت ئه‌وه‌شی به هۆی تالان و برۆی خه‌لکی مه‌راغه له لایه‌ن "قوبادخان" ئه‌وه باس کردووه، ئه‌وه‌ش به‌سه بۆ ئه‌وه‌ی ئیسه‌ ئاگامان له جیاوازی مه‌زه‌ه‌بیه‌ی ئه‌و دوو لایه‌نه‌ بێ، ئه‌ویش وه‌ک هۆکارێکی بچووک له هۆکاره‌کان بۆ کوشتاری عیلى موکری، به‌لام سه‌رچاوه‌کانی دیکه ئه‌و دوو بابته؛ واته نه ناموسولمان بوونی عیلى موکری و نه تالان و برۆی قوبادخان له مه‌راغه پشت راست ناکه‌نه‌وه، چونکه دایکی قوبادخان بۆ خۆی قزلباش بووه، که‌واته ئه‌و به هۆی جیاوازی مه‌زه‌ه‌بیه‌وه خه‌لکی مه‌راغه‌ی تالان نه‌کردووه، به‌لکو ئه‌و کیشه‌یه لیره‌وه سه‌ری هه‌لداوه که پێشتر مه‌راغه به هه‌موو ئیقتاعات و ملکه‌کانیه‌وه له سه‌رده‌می "شا موحه‌مه‌دی خودابه‌نده" دا به‌شیک بووه له ملکه‌کانی عیلى موکری و ره‌نگه قوبادخان وه‌رگرتنه‌وه‌ی ئه‌و ملکه و ماشه‌ی له ده‌ست قزلباشه‌کان- که پاش هاتنه سه‌رکاری "شا عه‌باس" ئیمتیازی خاوه‌نداره‌تی پیشوویان

ده‌سه‌لاتداریه‌تی بنه‌ماله‌ی موکری له سو‌لتان‌شینی موکریان

به جه‌خت له‌سه‌ر هه‌لکشان و داکشانی سیاسی، هاوکات له‌گه‌ڵ حکومه‌تی سه‌فه‌وی (۱۱۳۵ ز- ۹۰۷ ک)

له‌یلا سالی
(بوکان)

(۲ - ۲)

شهره‌فخانی بدلیسی

بوگه‌پاوه‌وه-به مافی خۆی زانیبی، هه‌روه‌ها "شا عه‌باس" له‌و کاته‌وه و پاش رووداوی دمدم کورده‌کانی خۆش نه‌ده‌ویست. هه‌روه‌ک له‌و تاوانانه‌ی دراونه‌ته پال ئه‌و دوو عیله، ئه‌و خاله‌ ده‌رده‌که‌وی که داگه‌ران و مه‌یلی ئه‌وان بو‌ ده‌وله‌تی عوسمانی وه‌ک تاوان باس کراوه و هه‌ر ئه‌وه‌ش بیانوویه‌کی ته‌واوی داوه‌ته ده‌ست ده‌وله‌تی سه‌فه‌وی هه‌تا سه‌رکو‌تیا‌ن بکات، به‌لام ئه‌وه‌ی که بکو‌ترئ ئه‌و کیشه و تیکه‌ه‌ل‌چوون و دوژمنایه‌تیه‌ هۆکاره‌که‌ی جیا‌وازی مه‌زه‌به‌ی بووه، که‌متر پیتی تی چووه، چونکه پادشا پاش قه‌تل‌وعام، جاریکی دیکه موکریه‌کانی به‌ لوتفی خۆی لاوانده‌وه و چاکه‌ی له‌گه‌ل کردن و رووی تیکردن. پیتیسته ئاماژه به‌وه‌ش بکری که له‌ هیچ کام له‌ سه‌رچاوه‌کاندا جیا‌وازی مه‌زه‌به‌ی وه‌ک هۆکاری قه‌تل‌وعامی موکریه‌کان باس نه‌کراوه، هه‌روه‌ها جودا له‌وه‌ش له‌ هیچ کام له‌ سه‌رچاوه‌کاندا که باسی گۆرانی تابعیه‌ت و داگه‌رانی سیاسی میره‌ کورده‌کان بو‌ یه‌کیک له‌و دوو ده‌وله‌ته‌ ده‌کن، قه‌ت هۆکاری مه‌زه‌به‌یی زه‌ق نه‌کردوه‌ته‌وه، به‌لکو گرینگترین هۆکار له‌و پیتوه‌ندییه‌دا به‌رژه‌وه‌ندی سیاسی بووه و هه‌ر ئه‌و هۆکاره‌ش پاساوێک بو‌ هۆکاره‌کانی دیکه بووه. جگه له‌وه، ئه‌وه خودی "شا عه‌باس" بوو که هه‌م "ئه‌میرخانی برادۆست" و هه‌م "قوبادخانی موکری" - سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی سوننیش بوون- به‌ نامه‌ی شایانه و به‌لگه‌ی میری ویلایه‌ته‌وه، وه‌ک حاکم هه‌لب‌ژارد. به‌ پیتی ده‌قی کتیبی "ره‌وزه‌توسه‌فه‌ویه" پاش موکریه‌کانیش جاریکی دیکه ده‌سته‌لات و حاکمیه‌تی ناوچه‌ی به‌ تاقمیکی دیکه‌ی کورده‌کان به‌خشی. پیتیسته ئاماژه به‌و خاله‌ش بکه‌م که عیله‌ی موکری ئه‌گه‌ر رووی به‌ره‌و سه‌فه‌ویش وه‌رگێرپا و تابعی ئه‌وانیش بووبا له‌ لایه‌ن عوسمانی سوننی مه‌زه‌به‌یه‌وه هه‌ر به‌ سه‌ختی رووبه‌رووی سزا و رووگرژی ده‌بووه. هه‌روه‌ک ده‌شبینین له‌ سه‌رده‌می "شا ته‌ه‌ماسب" دا که ده‌وله‌تی عوسمانی هه‌ر سێ حاکمه موکریه‌که‌ی به‌ ده‌ستی دوو تایه‌فه‌ی دیکه‌ی کورد به‌ کوشتن دا. حاکمیه‌تی عیله‌ی موکری ئه‌و رووداو و بزاقانه‌ی له‌ بیر نه‌ده‌چوووه‌وه، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه‌ش ده‌یزانی که نابێ به‌ هۆی جیا‌وازی مه‌زه‌به‌یه‌وه له‌گه‌ل ده‌وله‌تی سه‌فه‌وی بیته‌ دوژمن. له‌ ئاکامدا ده‌توانین بل‌پین ئه‌وه‌ی وه‌ک هۆکار ده‌توانین بیخه‌ینه به‌ر باس، خسته‌نه‌ رووی

پلانی پیتیستییه سیاسییه‌کانه که رۆلی سه‌ره‌کی گێراوه.

به‌لام قه‌تل‌وعامی عیله‌ی موکری ریشه‌ی میژووویییه‌ی هه‌بووه. حاکمی ئه‌و ناوچه‌یه هه‌روه‌ک پینشتر باس کرا، له‌و تاقمه‌که‌مه‌ی حاکمان بوو که تابعیه‌تی سه‌فه‌ویه‌کانی له‌ سه‌رده‌می "شا ئیسماعیل" ی سه‌فه‌ویدا قبوول نه‌کرد و حاکمیه‌ته‌که‌ی دوو جار له‌گه‌ل کیشه‌یه‌کی توند و شه‌ریکی قورس له‌گه‌ل سه‌فه‌ویه‌کان به‌ره‌و روو بووه‌وه و زه‌ریه‌ی توندیان له‌ سوپای قزلباش وه‌شاند. جگه له‌وه له‌ سه‌رده‌می لاوازی ده‌وله‌تیشدا، حاکمی موکری، مه‌راغه‌ی-که سه‌رده‌می‌ک ناوه‌ندی سیاسی ده‌وله‌تی ئیتران بووه و له‌و باره‌وه خاوه‌ن پیتگه و بایه‌خ بووه، له‌ ده‌ست راسپێردراوان و نوینه‌رانی ده‌ره‌یتنا و قزلباشه‌کانی ئه‌و ناوچه‌یه‌ی تالان کرد و ئه‌وانی خسته ژێر گوشار و چاودێری، له‌ لایه‌کی دیکه‌وه له‌ سه‌رده‌می "شا عه‌باس" دا قوبادخان به‌ دووپات کردنه‌وه‌ی ئه‌و کار و کرده‌وانه که بی گومان نیشانه‌کانی دوژمنایه‌تی له‌گه‌ل ده‌وله‌تی سه‌فه‌وی تیدا شاراره‌ بوو، بووه هۆی هه‌لایه‌سه‌نی گری توو‌په‌یی "شا عه‌باس" به‌ دژی عیله‌ی موکری، به‌ شیوه‌یه‌ک که شای سه‌فه‌وی بو‌ لادانیان له‌سه‌ر

تهختی دهسته لاتی حاکمییه تیکی بههیز له باکووری رۆژئاوای ئێران، که گومانی ئهوهشیان لی دهکرا له گهڵ دوژمنی ژمارهیهکی سهفهوییهکان پتوهندیان ههبن، دوو دلی نه نواند و کاتی به فیرو نه دا. سه ره پای هه مووی ئه وانه، دیسانیش قه تلوعامی عیلی موکری ئه ویش له پینج قوناغدا له ته وای سه رده می سه فیه ویه کاندای بئ سابیه هیه و ده توانین بئین ئه و عیله ی له باری سیاسییه وه گو شه گیر کرد، ئه و کرده یه ش ئه وهنده کاریگه ر بوو که موکرییه کان له هه موو سه رده می سه فیه ویه کاندای هه رگیز نه یان توانی پینگی سیاسی پیتشوویان وه ده ست پیننه وه.

پیتشتر ئامازه به وه کرا که شا لیبوردنی عیلی موکری به مه رجیکه وه به سته وه، ئه ویش په نا بردن بۆ دوو کهس له موکرییه کان به ناوی شیره گ و مه قسوود به گی موکری بوو. دوو کهس که پتوهندییه کی نزیکیان له گه ل ده و له تی سه فیه وی هه بوو، هه ره ها شا پاش کوژرانی "قوباد خان" په ی میرایه تی عیلی موکری به "شیره گ" به خشی. ئه و که سایه تییه له جه ربانی ده سته لاتداری سه ره له نوئی برادۆستییه کان به سه ره قه لاتی دمدم دا، له و تا قمه بوو که هاوړی له گه ل "ئاقاخانی موقه ده م" و "پیربوداقخان" حاکمی ته وریز له لایه ن شا وه به رپرسایه تی سه ره کوتی سه ره له داوانی پی سپیردرا. (در ۱۰۱۴ - ۱۰۱۵ ه.ق) به لام یازده سال پاش رووداوی قه تلوعامی عیلی موکری له سالی ۱۰۳۴ دا دیسان تا قمیگ له مه نسووبانی ئه و تایه فیه به رپیه رایه تی "شیره گ" به مه به سستی مل بادان و سه رپیچی هیرش ده که نه سه ره مه راغه. له و هیرشه دا عیلی موکری مه راغه تالان ده که ن و تا قمیگی زۆر له خه لکی مه راغه ده کوژن و تا قمیگی دیکه ش به دیل ده گرن. "شا عه باس" پینج هه زار کهس له سوپا و تفهنگ به ده سته کان به چاودیری "زه مان به یگ" - به رپرسی کاروباری کو شک، - به مه به سستی سه ره کوتی "شیره یگ" و هاوړیکانی راده سپیری، به لام شیره یگ له رووبه روو بوونه وه له گه ل سوپای سه فیه وی خۆ ده پاریزی و "په نا بۆ شوینه ئه سته مه کان ده بات و عیل و عه شره ته که شی ئاواره ده میننه وه و به ردی لیک ته وه لالا بوون و پرشوبلاوی وه شووشه خانه ی نا پۆره ی خه لکه که ی ده که وئ و خه رمانی ئاسایش و خو شی خو ی به بادا ده دا. " (ترکمان، ۱۰۳۱)، پاشان سوپای شای سه فیه وی

هیرشیان کرده سه ره "قه لای گو دۆل" که شوینی حه وانه وی شیره یگ بوو، ئه و پین تالان کرد و گه رانه وه. (پیتشو، حسینی استرآبادی، ۲۳۲).

زانباریه کیش سه باره ت به چاره نووسی شیره یگ له به رده سته نا نییه. زانباری ئیمه له مه ر ناوچه ی موکریانه وه له سه رده می پادشاکانی پاش "شا عه باس" له که مه ترین راده دایه. له و باره وه سه رچاوه کان ته نیا جار جار، ناویک له حاکمه موکرییه کان دین و ئه وه ش ته نیا نیشاندهر و سه لمینه ری ئه وه یه که حاکمه موکرییه کان تا کوتایی سه رده می سه فیه وی به رده وام له ژیر ده سته لات و تابعیه تی ئه و زنجیره پاشایه تییه دا ماونه ته وه.

هه ره ک باس کرا، "شا عه باس" له سالی ۱۰۱۴ ی ک.م و پاش دامانی قوبادخان و عیلی موکری حاکمییه تی مه راغه ی به "ئاقاخانی موقه ده م" سپارد، به لام به سه رنجدان له وه ی که له سه رده می "شاسه فی" دا جاریکی دیکه له گه ل ناوی حاکمانی کوردی موکری رووبه روو ده بن، ویده چی "شا عه باس" پاش ئه وه ی شیره یگ وه ک سه رۆکی عیلی موکری هه لده بژی، چه ند به شیکیش له ناوچه ی موکری وه ک ناوچه ی ژیر ده سته لاتی ئه و دیاری بکات، چونکه ناوی ئه و دواتر له "عالم نارا" دا و پیرای پاشگری سو لتان دی، ئه و سو لتانه ش نازناوی ده سته یه ک له حاکمانی ویلایه ته کانی سه رده می سه فیه وی بووه، به و شیوه یه ده رده که وئ "شا عه باس" به گشتی حاکمییه تی له و عیله نه ستاندووه ته وه. له سه رده می شا سه فیدا حاکمییه تی ناوچه ی مه راغه هه ر وا له ده ست عیلی "ئوتوزیکی" دا ما بووه وه و به پیی زانباریه کان "غازی سو لتان" ناویک؛ کوری "ئاقاخانی موقه ده م" به رپرسی به رپوه بردنی کاروباری مه راغه بووه. (ترکمان، اسکندریبگ و محمد یوسف مورخ، ۱۳۱۸، ۲۸۶) به و شیوه یه ئیتر مه راغه هه رگیز نه که وته وه ژیر ده سته لاتی حاکمانی موکری.

له سالی کانی سه ره تای سه رده می حکومه تی شا سه فیدا (۱۰۴۰ ک.م) له یه کیگ له سه رچاوه کاندای باسی راپه رین و سه رپیچی کوری قوبادخان کراوه و مه به ست هه مان قوبادخانی موکرییه که "شا سه فی" که سیک به ناوی "شبابز سو لتان" ی زهنگه نه له کورده کانی کرماشان وه ک به رپرسی سه ره کوتی ئه و ده ستنیشان ده کات. به داخه وه ئه و سه رچاوه یه به روونی

ناوی ئەو کەسە نەبردوو، هەرۆهە ئاماژەى نەکردوو کە لە سەردەمی حاکمیەتەى چ کەسیکدا و چۆن ئەو راپەڕین و سەرپێچییە رووی داوه. (خواجگی اصفهانی، ۱۳۶۸، ۹۸) بەلام ههشت سال دواتر له سەرچاوهکاندا له گهڵ ناوی "بوداق سولتان" ی کورد ئاشنا دهبین که له ئەمیرهکانی نازەربایجان بووه و بۆ بەشداری کردن له شهري ئيران و عوسمانی زهمانی شا سهفی له سالی ۱۰۴۸ ک.م دا هاورێ له گهڵ باقی ئەمیرهکانی نازەربایجان له ئۆردووی شادا ناماده بووه. (خواجگی اصفهانی، ۲۶۰، حسینی استرابادی، ۲۵۷).

چوارچێوه و هه دو سه دی حاکمیەتەى بوداق سولتان به وردی دیار نییه؛ به گۆڕه‌ی کتیبی "مراه البلدان-ی ناسری" ئەو پیاوه کۆری شێر به یگی موکری بووه که حاکمیەتەى ساوجبولاغ و ده‌روبه‌ری به ده‌ست بووه. (اعتماد السلطنه، ۱۳۶۸، ج ۴، ۱۰۵) بابه‌تیکی دیکه‌ش که جهخت له‌سه‌ر موکری بوونی بوداق سولتان و ده‌سته‌لا‌تداریه‌تی ئەو له‌و ناوچه‌یه‌ ده‌کات، ناوونیشانیکه که بووه‌ته‌ سه‌ردێری رووداوه‌کانی سالی ۱۱۰۷ی کتیبی "ده‌ستووری شه‌ه‌رباران". له‌و ناوونیشانه‌دا نووسه‌ر باسی ئەوه‌ ده‌کات که له‌و به‌شه‌دا شه‌ره‌کانی سوله‌یمان کرماج (بابان) و "بوداق سولتان" ی حاکمی موکری باس ده‌کری، به‌لام له‌ ژێر ئەو ناوه‌دا هه‌یج باسیک له‌ "بوداق سولتان" نه‌هاتوه‌ته‌ ئارا، به‌لکو باسی شه‌ری "سوله‌یمان خان" و به‌کیک له‌ حاکمه موکریه‌کانه که هه‌ر له‌و به‌شه‌دا باسی کراوه. سه‌ره‌رای ئەوه‌ش ئەو بابه‌ته‌ ده‌توانی سه‌لمینه‌ریکی باشی حاکمیەتەى بوداق سولتان له‌ ناوچه‌ی موکری بی.

(نصیری، محمد ابراهیم، ۱۳۷۳، ۱۲۴).

به‌لگه‌نامه‌یه‌کی دیکه که سه‌لمینه‌ری باسی حاکمیەتەى بوداق سولتان له‌ ناوچه‌ی موکری به‌ ناوه‌ندیه‌تی مه‌هاباده، بوونی گه‌لکۆکه‌یه‌تی له‌ به‌شی باکووری رۆژئاوای ئەو شاره، به‌لام له‌ له‌تیکی له‌و به‌رده‌نوو سه‌ی که له‌ هه‌ل‌دانه‌وه‌ی ئەو گۆره‌ و ده‌سه‌ت که‌وتوه‌ له‌ به‌شی کۆتاییدا ناوی "میره‌زیز سولتان" حاکمی موکری پاش بوداق سولتان به‌ شیوه‌ی "...-ز سولتان" ماوه‌ته‌وه‌ که میژووی سالی ۱۱۱۱ ک.م به‌ سه‌ره‌وه‌یه، به‌لام له‌ ناو ئەو گومبه‌زه‌دا سی گۆر هه‌ن و ویده‌چێ ئەوه‌ گۆری بنه‌ماله‌یی حاکمی موکری بوویت و گۆری بوداق

سولتانیش هه‌ر له‌وی بیت.

وا ویده‌چی ماوه‌ی حاکمیەتەى بوداق سولتان له‌ ناوچه‌ی موکری دووردرێژ بووی، چونکه به‌ پیتی زانیاریه‌یه‌کانی "مراه البلدان" ئەو هاوکات له‌ گه‌ڵ "شاسوله‌یمان" حاکمیەتەى ساوجبولاغی له‌ ده‌ست دا‌بووه (پیشوو: ۱۰۵) له‌ لایه‌کی دیکه‌وه‌ قوتابخانه‌یه‌کی میژوویی له‌ مه‌هاباد له‌ بینا‌کانی سەردەمی سه‌فه‌وی به‌ جێ ماوه که به‌ پیتی ئەو میژووه‌ی له‌ به‌رده‌نوو سی سه‌ر ده‌رگاکه‌ی نووسراوه‌ سالی ۱۰۸۹ ئەو قوتابخانه‌یه‌ له‌ سه‌رده‌می "شاسلیمانی" سه‌فه‌وی دروست کراوه.

نووسه‌ری "مراه البلدان" پیتی وایه ئەو قوتابخانه‌یه‌ له‌ میرات و یادگاره‌کانی سه‌رده‌می ده‌سته‌لا‌تداریه‌تی بوداق سولتانه له‌ مه‌هاباد، که به‌کیک بووه له‌ حاکمه فه‌ره‌نگ په‌روه‌ره‌کانی ناوچه (پیشوو)، هه‌روه‌ها به‌ پیتی ئەو ویکچوونه‌ی له‌ نیوان شیوازی ئەندازیاری گومبه‌زی ناسراوه‌ به‌ بوداق سولتان و ئەو بینایه‌ هه‌یه، شیمانیه‌ی حاکمیەتەى بوداق سولتان له‌ سه‌رده‌می شا سوله‌یمان زیاتر ده‌بی.

هاوکات له‌ گه‌ڵ ساله‌کانی کۆتایی سه‌له‌ته‌نه‌تی "شاسوله‌یمان" ی سه‌فه‌وی، "سوله‌یمان خان" ی بابان پاش ئەوه‌ی عیلی "بلباس" و "به‌به" (بابان) ده‌خاته ژێر رکینی ده‌سته‌لا‌تی خۆی، هه‌رش ده‌کاته سه‌ر ناوچه‌ی موکری و قه‌لا‌ی "مه‌سبووش" له‌ ده‌ست میرعه‌زیز سولتان، حاکمی ناوچه‌ی موکری ده‌ردینی، هۆکاری ئەو رووداوه‌ش ئەوه‌ بوو که چه‌ند که‌س له‌ بازرگانه‌کانی ناوچه‌ی بابان بۆ کرینی خۆی چوو‌بوونه‌ ورمی، چونکه‌ رینگای ئەوان به‌ ناوچه‌ی موکری-دا تیده‌په‌ری، میرعه‌زیز سولتان داوای باجی رینگاوبانیان لێ ده‌کات. سوله‌یمان خانی بابان به‌و داواکاریه‌ی خانی موکری تیکده‌چێ و به‌ ناردنی نامه‌یه‌ک بۆ حاکمه موکریه‌کان ناره‌حه‌تی خۆی ده‌رده‌بری و سه‌ره‌نجام ناوری دوژمنایه‌تی له‌ نیوانیان بلێسه‌ ده‌ستینی. به‌و شیوه‌یه‌ سوله‌یمان خان به‌ به‌هانه‌ی ئەوه‌ی قه‌لا‌ی مه‌سبووش پێشتر سه‌ر به‌ ناوچه‌ی شاره‌زور بووه، هه‌رش ده‌کاته سه‌ر ناوچه‌ی موکری و داگیری ده‌کات. (نصیری، محمد ابراهیم، ۱۲۷، ۱۲۸).

پاش ئەوه‌ی شاسولتان حوسین له‌ سالی ۱۱۰۵ ک.م پالی به‌ ته‌ختی ده‌سته‌لا‌تی ئیرانه‌وه‌ دا، ده‌ستووری به‌ "جانبخان (به‌یگ)" حاکمی ورمی دا که به‌ قشورنی

خۆی و حاکمی موکری و "هه‌رسین" و "جاف" ههوه نامادهی سه‌رکوتکردنی سوله‌یمان خانی بابان بی که سنووری ئه‌رده‌لانیشی به‌زاندووه و داگیرکاری کردووه. پاش دهرچوونی فه‌رمانی شا، حاکمه ناوبراو‌ه‌کان بو سه‌رکوتی سوله‌یمان خان روویان له شوینی سوپاکه‌ی کرد و به‌که‌م که‌س که له‌گه‌ل قشوونی سوله‌یمان خان تووشی شه‌ر و تیکه‌ه‌لچوون بوو، سوپای میرعه‌زیز سولتان، حاکمی ناوچه‌ی موکری بوو. (پیشوو، ۱۲۹) له تیکه‌ه‌لچوونیک که له نیوان قشوونی میرعه‌زیز سولتان و سوپای سوله‌یمان خانی بابان-دا رووی دا، حاکمی موکری به هۆی ته‌گیبری خراپه‌وه کوژرا (۷) و "زۆرپک له شه‌رکه‌رانی له خۆبوردوو که له و کیشه‌یه‌دا پیداکر و خۆراگر بوون، باده‌ی فه‌نایان له ساقی قه‌زا و چاره‌نووس چه‌شت و به پله‌ی به‌رزی شه‌هادت گه‌یشتن." (پیشین، ۱۲۹).

سالی ۱۱۰۹ ک.م له‌گه‌ل ناوی "مووسا سولتان" به‌کیکی دیکه له حاکمانی موکری رووبه‌روو ده‌بین که ویده‌چی پاش میرعه‌زیز سولتان حاکمییه‌تی ناوچه‌ی موکری به ده‌سته‌وه گرتبێ. پاش ئه‌وه‌ی "عه‌باس قولیخانی زیاد ئوغلی قاجار" سه‌رداری سوپای سه‌فه‌وی له و ساله‌دا سوله‌یمان خانی بابان ناچار به پاشه‌کشه ده‌کات، سوپای خانی بابان، کاتی راکردن له‌گه‌ل "مووسا سولتان" حاکمی موکری و "جه‌هانگیر سولتان" حاکمی خو‌ر‌خوره و محمه‌د سولتان حاکمی بانه، به‌ره‌و روو ده‌بن که ویرای قشوونی خۆیان بو پشتیوانی سوپای سه‌فه‌وی که‌وتبوونه ری، ئه‌گه‌رچی تووشی قشوونی تیکشکاو‌ی خانی بابان ده‌بن، به‌لام نه ده‌یانکوژن و نه به دیلیان ده‌گرن، له ئاکامدا هه‌ر سێ حاکمی ناوبراو ده‌که‌ونه به‌ر رقی شا و له لایه‌ن سوپای سه‌فه‌وییه‌وه به دیل ده‌گیرین. (نصیری، ۲۳۵)، به‌لام سه‌ره‌رای ئه‌وه‌ش کاتیک شاسولتان حوسین، "حوسین خانی فه‌یلی" به پله‌ی سه‌رداری سوپای سه‌فه‌وی بو سه‌رکوتی سوله‌یمان خان راده‌سپیری، سوپای موکری هاوشانی باقی قشوونه‌کان، له شه‌ری ناوچه‌ی پشه‌رده‌دا به‌شداری ده‌که‌ن. (پیشوو، ۲۳۷).

لی‌ره به‌دوا زانیاری ئیمه له‌مه‌ر ناوچه‌ی موکری هه‌تا سه‌رده‌می "شا ته‌هماسب"ی دووهم وشکایی دێ و سه‌رچاوه‌کان باسیک به ده‌سته‌وه ناده‌ن. هاوکات له‌گه‌ل

داگیرکرانی به‌شیک له ئی‌ران له لایه‌ن ئه‌فغانه‌کانه‌وه، ده‌وله‌تی عوسمانی هه‌ندیک ناوچه‌ی رۆژئاوای ئی‌ران و یه‌ک له‌وان کوردستان داگیر ده‌کات. له و کاته‌دا که هه‌ول و تیکۆشانه‌کانی نادر له ژیر ناوی "ته‌هماسب قولی خان" بو گرتنه‌وه‌ی ناوچه له ده‌ستچووه‌کانی ئی‌ران په‌ره‌ی ستانده‌بوو، ناوچه‌ی موکری به ده‌ست که‌سیک به ناوی "عه‌لی‌زه‌زا پاشا" وه بووه و به سه‌رنجدان به پاشگری "پاشا" ده‌رده‌که‌وی ئه‌و که‌سه، کورد بووبێ، یان غه‌یره کورد، -له نێردراو و داروده‌سته‌ی ده‌وله‌تی عوسمانی بووه. ته‌نیا ئه‌وه‌نده‌مان له و باره‌وه زانیاری هه‌یه که ئه‌و که‌سه به ناوی حاکمی ناوچه‌ی موکری له هه‌ریمی نیوان "دمدم" و "مه‌راغه" جیگیر بووه، به‌لام "نادر" توانی سه‌رکوتی بکات و ناوچه‌ی موکری جارتیکی دیکه بستینیته‌وه. (هدایت، ۱۳۳۹، ۶۹۸۲ - ۶۹۸۳).

جینگه و پینگه‌ی ناوچه‌ی موکریان له چوارچێوه‌ی نێزامی ئیداریدا

ویلایه‌ته‌کانی ئی‌ران له سه‌رده‌می سه‌فه‌وییه‌کاندا به پتی رووبه‌ر و توانایی و میژینه‌ی میژوویی به‌سه‌ر چوار ده‌سته‌دا دابه‌ش ده‌کران؛ "ویلایات" که گه‌وره‌ترین و به هێزترین ناوچه‌کان بوون و حاکمه‌که‌یان نازناوی والی هه‌بوو؛ وه‌ک والی ئه‌رده‌لان. ده‌سته‌ی دووهم "به‌یگل‌ره‌یه‌گی نشین" که‌کان بوون که حاکمه‌که‌یان به به‌یگل‌ره‌یه‌گی ده‌ناسرا. ده‌سته‌ی سێیه‌م "خان نشین" که‌کان بوون و ده‌سته‌ی چوارهم "سولتان نشین" یان پتی ده‌گوترا. له "ته‌زکه‌ره‌تولملووک" دا ناوی ناوچه‌ی موکری نه‌هاتوه، به‌لام بی مه‌ودا و پاش لاهیجان (ناوچه‌یه‌کی ئازهربايجان) باسی ناوچه‌یه‌ک به ناوی "مه‌ده‌ک" کراوه و ئه‌وه‌نده‌ی ئیمه‌ش زانیاریمان هه‌یه له ئازهربايجان ناوچه‌یه‌ک به‌و ناوه‌ بوونی نییه و ناوی ئه‌و حاکمنشینیه‌ش وه‌ک "مینۆرسکی" ییش ناماژیه‌ی پێده‌کا، ده‌بی هه‌ر هه‌مان ناوچه‌ی موکری بی که له ئازهربايجان و لاهیجان هه‌وه دوور نییه. به‌و شیوه‌یه ده‌رده‌که‌وی که حاکمییه‌تی موکری له نیوان بیست و چه‌وت ناوچه‌ی ئیداری ئازهربايجان له باری داهاته‌وه که "چه‌وت سه‌د و بیست و نۆتمه‌ن و سێ هه‌زار و چه‌وت سه‌د و نۆ دینار" خه‌ملێندراوه و باس کراوه، پله‌ی یازده‌یه‌می بووه و له باری راده‌ی مولازمه‌کانه‌وه به

به‌راورد له‌گه‌ل باقی ناوچه‌کانی نازه‌ربایجان به "هزار و سیسهد و نوکه‌سه‌وه" پله‌ی سییه‌می بووه و نه‌وه‌ش دوخ و پله‌ی نه‌وه‌ حاکمنشینیه‌ی له‌ نیو باقی ناوچه ئیدارییه‌کان دا زه‌ق کردۆته‌وه و به‌رزى راگرتووه. (میرزا سمیعا، ۱۳۳۲، ۷۴).

پیتویسته ئاماژه به‌وه‌ش بکری که له‌ کتیبی نازناو و مووچه‌کانی سه‌رده‌می سولتانه‌کانی سه‌فه‌ویشدا، باسی حاکمییه‌تی موکری کراوه و راده‌ی ده‌رانا‌ماد و پارهی به‌ پیتی نووسینی "ته‌زکه‌ره‌توللووک" زۆر بووه، هه‌روه‌ها له‌ باری راده‌ی مولازمه‌کانه‌وه ئاماریکی به‌ ده‌سته‌وه داوه که جیا‌وازییه‌کی وای له‌گه‌ل نه‌وه‌ ره‌قه‌مه‌ نییه‌ که له‌ سه‌رچاوه‌ی پیتشو دا هاتبوو. (نصیری اردوبای، علی نقی، ۱۳۷۱، ۱۱۰) له‌ مه‌ر پله‌به‌ندی حاکمه موکرییه‌کان به‌ به‌راورد له‌گه‌ل حاکمی و بیلایه‌ته‌کانی دیکه، له‌گه‌ل دوو چه‌شن حاکمییه‌ت رووبه‌رووین. له‌ سه‌ره‌تای حاکمییه‌تی موکرییه‌وه تا ناوه‌راستی سه‌رده‌می سه‌فه‌وی (سه‌رده‌می شاعه‌باس) ناوی حاکمانی نه‌وه‌ ناوچه‌یه‌ له‌گه‌ل پاشگری خان هاتوو، نه‌وه‌ش نیشاندهری ده‌سته‌لاتی نه‌وه‌ تا‌قه‌ له‌ حاکمه‌کانی نه‌وه‌ سه‌رده‌مه‌ بووه، به‌لام پاش‌قه‌تلوکوشتاری به‌ کۆمه‌ل و به‌رته‌سک بوونه‌وه‌ی هه‌ریمی ده‌سته‌لاتیان له‌ سه‌رده‌می "شا عه‌باس" دا، حاکمه‌کانی نه‌وه‌ ناوچه‌یه‌ ناوونیشانی "سولتان" یان هه‌یه‌ که نیشاندهری هاتنه‌ خواره‌وه‌ی پله‌ی حاکمانی موکرییه‌ به‌ به‌راورد له‌گه‌ل ده‌وره‌ی پیتشو و به‌ سه‌رنجدان له‌وه‌ی ناوچه‌ی مه‌راغه‌یان لی‌ نه‌ستینراوه، نه‌وه‌ دا‌به‌زینی پله‌یه‌ شتیکی ئاساییه‌.

به‌لام به‌ پیتی یه‌کیک له‌ سه‌رچاوه‌کان، له‌ کۆتایی سه‌رده‌می سه‌فه‌ویدا نه‌وه‌ نازناوی سولتانه‌ بو حاکمانی موکری، جاریکی دیکه ده‌کریته‌وه‌ خان و له‌ ده‌فته‌ره‌کانی دیوانی و شایه‌تیدا له‌قه‌ب و ناوی حاکمنشینیی ناوبراو به‌ شیوه‌ی خان دیاری ده‌کری: " (ایالت و شوکت پناه حشمت دستگاه نظاما لایاله و الشوکه میر عزیزخان) (نصیری اردوبادی، علی نقی، ۱۳۷۱، ۱۱۰)، بی‌گومان نه‌وه‌ گۆرانی نازناوه، به‌ پیتی نه‌وه‌ی ئاماژه به‌ ناوی میرعه‌زیز خان کراوه، ده‌بی له‌ سه‌ره‌تای سه‌رده‌می شاسولتان حوسین-دا بووبی، چونکه تا سالی ۱۰۸۹ و ره‌نگه‌ ماوه‌یه‌ک دواتریش - وه‌ک باس کرا ناوچه‌ی موکری به‌ ده‌ست بوداق سولتانه‌وه‌ بووه، به‌لام سه‌ره‌رای

نه‌وه‌ گۆرانی ناو و نازناوه‌ش، له‌ کتیبی "ده‌ستووری شاریاران" دا که له‌ سه‌رده‌می شاسولتان حوسین-دا نووسراوه‌ ناوی حاکمه موکرییه‌کان له‌گه‌ل نازناوی "سولتان" هاتوو.

ناگامی باس

نه‌گه‌ر بمانه‌وی له‌ ناگامی نه‌وه‌ باسه‌دا ناوچه‌ی موکریان به‌ دوور له‌ به‌رژه‌وه‌ندی ده‌سته‌لاتی دوو هیتی سه‌ره‌کی ناوچه، واته ئیتران و عوسمانی بخه‌ینه‌ به‌ر باس، ده‌توانین بلیین سیاسه‌تی خانه‌دانی موکری وه‌ک سه‌رۆک و مه‌زنی خه‌لک- به‌ پیتی نه‌وه‌ بابه‌تانه‌ی باس کران- مل دان، یان مل بادان به‌ ده‌سته‌لاتی یه‌کیک له‌وه‌ دوو هیتزه‌یه‌ به‌ مه‌به‌ستی پاراستنی موکری به‌ میرات وه‌رگیراو و سه‌ره‌کی خۆیان، نه‌وه‌ش شیوه‌یه‌کی گونجاو و باش بوو که نه‌وه‌ ئه‌میرانه‌ به‌ ره‌چا‌کردنی، توانییان ناوچه‌ی خۆیان وه‌ک پیتشو هه‌ر له‌ ده‌ست خۆیان دا به‌یتنه‌وه، چونکه هه‌یج شیوه‌یه‌کی دیکه نه‌یده‌توانی زامنی مانه‌وه‌ی حاکمییه‌تی نه‌وان له‌وه‌ ناوچه‌ی خۆیان بی، به‌تایبه‌ت چونکه بارودۆخی ناوچه‌ی نه‌وان تاییه‌ت بوو و له‌ شوپنه‌ هه‌ستیاره‌کانی سنووری نه‌وه‌ دوو هیتزه‌دا هه‌لکه‌وتبوو و حاکمی نه‌وه‌ ناوچانه‌ش له‌ دوو لاوه‌ له‌ ژیر گوشاردا بوون. حاکمه کورده‌کان به‌وه‌ شیوه‌یه‌ توانییان به‌ر به‌ پیتخوست کرانی مافی سیاسی خۆیان بگرن و توانایی رتیه‌رایه‌تی و حوکمرانی به‌سه‌ر هاو‌ره‌گه‌کانی خۆیان و له‌ ولاتی به‌ میرات وه‌رگراوی خۆیان که له‌ دیزه‌مانه‌وه‌ باو‌با‌پیرانیان حوکمیان به‌ سه‌ردا‌کردبوو بپارێزن.

ده‌سته‌لاتی حاکمییه‌تی خانه‌دانی موکری، له‌ قۆناغی یه‌که‌می ده‌رکه‌وتنی سه‌فه‌ویان به‌ به‌راورد له‌گه‌ل سه‌رده‌می "شا عه‌باس" دا زۆر لاواز بوو، به‌لام ده‌توانین بلیین پاش سه‌رده‌می "شا عه‌باس" حاکمییه‌تی موکری ئیتر ئاماده‌ بوونی سیاسی سه‌رکه‌وتوی خۆی له‌ کیس دا، که گرینگترین هۆکاره‌که‌ی هه‌ر کوشتاری به‌ کۆمه‌ل و دوور خستنه‌وه‌یان له‌ ده‌سته‌لات له‌ لایه‌ن شای سه‌فه‌وییه‌وه‌ بوو، هه‌ر نه‌وه‌ بابه‌ته‌ش به‌رته‌سک بوونه‌وه‌ی حاکمییه‌ته‌که‌شیانی به‌ داوه‌ بوو، نه‌گه‌رچی هه‌یج زانیارییه‌کی نه‌وتۆ له‌مه‌ر بارودۆخی موکرییه‌کانه‌وه‌ له‌ سه‌رده‌می شاعه‌باسی دووهم له‌ به‌رده‌ستدانییه‌، به‌لام سه‌ره‌رای نه‌وه‌ش به‌ سه‌رنجدان له‌ ئاماده‌یی بوداق سولتان

۱۳) بیات، اروج بیگ. دون ژوان ایرانی، ترجمه مسعود رجب نیا، تهران، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۳۸.

۱۴) بیانی، خانبابا، تاریخ نظامی ایران، تهران، انتشارات ستاد بزرگ ارتشتاران، ۱۳۵۲.

۱۵) پدرام، محمود، تمدن مهاباد، تهران. انتشارات هور، ۱۳۶۵.

۱۶) تاورنیه، ژان باتیست، سفرنامه تاورنیه، ترجمه ابوتراب نوری، اصفهان، کتابخانه سنایی و کتابفروشی تأیید، ۱۳۶۳.

۱۷) ترکمان، اسکندریبگ، عالم ارای عباسی، به کوشش ایرج افشار، تهران، امیرکبیر، ۱۳۵۰.

۱۸) ترکمان اسکندریبگ و محمد یوسف مورخ، ذیل تاریخ عالم ارای عباسی، به تصحیح سهیلی خوانساری، کتابفروشی اسلامی، ۱۳۱۷.

۱۹) توحیدی، کلیم الله، حرکت تاریخی کرد به خراسان، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، ۱۳۶۴، ج ۱ و ۲ و ۳.

۲۰) تهرانی، ابوبکر، تاریخ دیاربکر به اهتمام نجاتی لوغال و فاروق سومهر، تهران، طهوری، ۱۳۴۸.

۲۱) ثابتیان، ذ، اسناد و نامه‌های تاریخی و اجتماعی دوره صفوی، تهران، ابن سینا، ۱۳۴۳.

۲۲) پارسادوست، منوچهر، شاه اسماعیل اول تهران، شرکت سهامی ابن سینا، ۱۳۴۳.

۲۳) جنازیدی، میرزا بیگ، روضه الصفویه، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد، تهران بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۷۸.

۲۴) چلبی، اولیا، سیاحتنامه اولیا چلبی، ترجمه فاروق کیخسروی، ارومیه، انتشارات صلاح الدین ایوبی، ۱۳۶۴.

۲۵) حسینی، خورشاه بن قباد، تاریخ ایلچی نظامشاه، به تصحیح محمد رضا نفسیری و کوئیزی هاندها، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، تهران، ۱۳۷۹.

۲۶) حسینی استرآبادی، سید حسن بن مرتضی، تاریخ سلطانی (از شیخ صفی تا شاه صفی) به اهتمام احسان اشراقی، تهران، علمی، ۱۳۶۴.

۲۷) حسین قمی، قاضی احمد بن شرف الدین، خلاصه التواریخ، به تصحیح احسان اشراقی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۹.

۲۸) حقیقت، عبدالرفیع، وزیران ایران از بزرگمهر تا امیرکبیر، تهران، کوشش، ۱۳۷۴.

۲۹) حقی اوزون ضارشلی، اسماعیل، تاریخ عثمانی، ترجمه

له شه‌ره‌کاتی سهرده‌می شاسه‌فی له‌گه‌ل عوسمانی، هه‌روه‌ها شه‌ری حاکمی موکری پاش بوداق سولتان له‌گه‌ل سوله‌یمان خانی بابان و له سهرده‌می شاسولتان حوسین-دا، دهرده‌که‌وئ حاکمیبه‌تی موکری هه‌روه‌ک پیشوو له شه‌ره‌کاندا به‌شدار بووه و له هه‌مان کاتیشدا حاکمیبه‌تی خوئی-ته‌گه‌رچی ده‌سته‌لاتی پیشووشی نه‌مابئ- له ژئیر حوکم و هیزی سه‌فه‌ویه‌کاندا پاراستووه.

سەرچاوه‌کان:

۱) ابن حوقل، صوره الأرض، ترجمه دکتر جعفر شعار، تهران، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۴.

۲) ادموندز، سیسیل، جی، کردها، ترکها و عربها، ترجمه ابراهیم یونسی، تهران، روزبهان، ۱۳۶۷.

۳) استرآبادی، میرزا مهدی خان، جهانگشای نادری، به اهتمام سید عبدالله انوار، انجمن آثار و مفاخر فرهنگی تهران، ۱۳۷۷.

۴) اقبال آشتیانی، عباس، ایران از صدر اسلام تا انقراض قاجار، به کوشش محمد دبیر سیاقی، خیام، ۱۳۵۷.

۵) افشار سیستانی، ایرج، الف، مقدمه‌ای بر شناخت ایل‌ها چادرتشینان و عشایر و طوایف ایران، تهران. بیجا، ۱۳۶۶، ج ۲.

۶) افشار سیستانی، ایرج، ب، نگاهی به ادزبایجان غربی، تهران، مؤسسه انتشاراتی و آموزشی نسل دانش، ۱۳۶۹.

۷) اعتماد السلطنه، محمد حسن خان، مرآه البدان، به کوشش عبدالحسین نوایی و میرهاشم محدث، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۶۸، ج ۴.

۸) باربارو، جوزا و دیگران، سفرنامه‌های ونیزیان در ایران، ترجمه دکتر منوچهر امیری، تهران، شرکت سهامی انتشارات خوارزمی، ۱۳۴۹.

۹) باستانی پاریزی، محمد ابراهیم، الف، سیاست و اقتصاد عصر صفوی، تهران، انتشارات صفی علیشاه، ۱۳۵۷.

۱۰) باستانی پاریزی، محمد ابراهیم، ب، گنجعلی خان، تهران، اساطیر، ۱۳۶۲.

۱۱) بدلیسی، شرفخان، به همت محمد عباسی، مؤسسه مطبوعات علمی، بی جا، بی تا.

۱۲) بن خواندمیر، امیر محمود، ایران در روزگار شاه اسماعیل و شاه طهماسب صفوی، به کوشش غلامرضا طباطبایی مجد، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، تهران، ۱۳۷۰.

- دکتر وهاب ولی، تهران، انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۷۲، ج ۲ و ۳.
- (۳۰) خاتون آبادی، سید عبدالحسین، وقایع السنین و الأعوام، به تصحیح محمد باقر بهبودی، تهران، کتابفروشی اسلامی، ۱۳۵۲.
- (۳۱) خواجه اصفهانی، محمد معصوم، خلاصه السنین و الأعوام، به تصحیح محمد باقر بهبودی، تهران، کتاب فروشی اسلامی، ۱۳۵۲.
- (۳۲) دلاواله، پیسترو، سفرنامه پیسترو و دلاواله، ترجمه شعاع الدین شفا، تهران، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۰.
- (۳۳) دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران، ۱۳۶۱، ج ۴ و ۱۴.
- (۳۴) رستم الحکما، محمد هاشم، رستم التواریخ، تهران، ۱۳۴۸.
- (۳۵) رستم بابانی، عبدالقادر، سیره الاکراد، به اهتمام رئوف توکلی، بی جا، ۱۳۷۷.
- (۳۶) روملو، حسن بیگ، احسن التواریخ، تواریخ، تهران، انتشارات صدر، ۱۳۴۹.
- (۳۷) رهبرین، کلاوس میثائیل، نظام ایالات در دوره صفویه، ترجمه کیاکاوس جهاننداری، بنگاه ترجمه و نشر کتاب، ۱۳۴۹.
- (۳۸) زاده صفوی، رحیم، زندگانی شاه اسماعیل صفوی، به اهتمام یوسف پورصفوی، بی جا، کتاب فروشی خیام، ۱۳۴۱.
- (۳۹) زکی، محمد امین، تحقیقی تاریخی درباره کرد و کردستان، ترجمه حبیب الله تابانی، تبریز، آیدین، ۱۳۷۷.
- (۴۰) سانسون، مارتین، سفرنامه سانسون، ترجمه دکتر تقی تفضلی، بی جا، ۱۳۶۴.
- (۴۱) سجادی، علاءالدین، تاریخ جنبش کرد، ترجمه ابوبکر حسن زاده، سقز، انتشارات محمدی، ۱۳۷۵.
- (۴۲) سنندجی، شکرالله، تحفه ناصری، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۶.
- (۴۳) سیوری، راجر، الف، ایران عصر صفوی، ترجمه کامبیز عزیزی، تهران، نشر مرکز، ۱۳۷۲.
- (۴۴) سیوری، راجر، ب، در باب صفویان، ترجمه رمضان علی روح الهی، تهران، نشر مرکز، ۱۳۸۰.
- (۴۵) شاردن، جان، سیاحتنامه شاردن، ترجمه محمد عباسی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۴۵.
- (۴۶) شریک امین، شمیسی، فرهنگ اصطلاحات یونانی دوران مغول، تهران، فرهنگستان ادب و هنر ایران، ۱۳۵۷.
- (۴۷) شیرازی، عبدی بیگ، تکلمه الاخبار، به تصحیح دکتر عبدالحسین نوایی، نشر نی، ۱۳۶۹.
- (۴۸) صفوی، طهماسب، تذکره شاه طهماسب، به اهتمام عبدالشکور، برلن، ۱۳۴۳.
- (۴۹) غفاری قزوینی، قاضی احمد، تاریخ جهان آرا، به همت محبتی مینوی، تهران، حافظ، ۱۳۴۳.
- (۵۰) فلسفی، نصرالله، زندگانی شاه عباس اول، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۳، ج ۱، ۲، ۳، ۴ و ۵.
- (۵۱) فلور، ویلم، برافتادن صفویان و برآمدن محمود افغان، ترجمه ابوالقاسم سری، تهران، طوس، ۱۳۶۵.
- (۵۲) قزوینی، محمد طاهر، عباسنامه، به تصحیح ابراهیم دهقان، اراک، کتاب فروشی داودی، ۱۳۲۹.
- (۵۳) مردوخ، محمد، تاریخ کرد و کردستان، سنندج، انتشارات غربی، ۱۳۵۱.
- (۵۴) مروی، محمد کاظم، عالم ارای نادری، به تصحیح دکتر امین رسایی و ترجمه مقدمه‌های میکلوخو ماکلائی، تهران، زوار، ۱۳۶۴، ج ۱.
- (۵۵) مستوفی قزوینی، حمدالله ابن ابی بکر، نزه القلوب، به کوشش محمد دبیرسیاقی، تهران، طهوری، ۱۳۶۶.
- (۵۶) مستوفی قزوینی، حمدالله ابن ابی بکر، نزه القلوب، به تصحیح جی لسترنج، تهران، دنیای کتاب، ۱۳۶۳.
- (۵۷) مرعشی صفوی، میرزا محمد خلیل، مجتمع التواریخ، به تصحیح عباس اقبال، تهران، شرکت سهامی چاپ، ۱۳۲۸.
- (۵۸) مقدسی، ابو عبدالله محمد ابن احمد، احسن التقاسیم فی معرفه الاقالیم، ترجمه علینقی منزوی، تهران، شرکت، مؤلفان و مترجمان ایرانی، ۱۳۶۱، ج ۲.
- (۵۹) منجم، ملا جلال، تاریخ عباسی یا روزنامه ملا جلال، به کوشش سیف الدین وحیدنیا، تهران، وحید، ۱۳۶۶.
- (۶۰) منشی قزوینی، بوداق، جواهر الاخبار، به تصحیح محسن بهرام نژاد، مرکز نشر میراث مکتوب، تهران، ۱۳۷۸.
- (۶۱) میراحمدی، مریم، دین و مذهب در عصر صفوی، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۳.
- (۶۲) میرزا سمیعا، تذکره الملوک، به کوشش محمد دیر سیاقی، بی تا، تهران، ۱۳۳۲.
- (۶۳) میرزا رفیعا، دستور الملوک، به کوشش محمد تقی دانش پژوه و ایرج افشار، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، تهران، ۱۳۸۰.
- (۶۴) مینورسکی، ولادیمیر، الف، سازمان اداری حکومت

صفوی، ترجمه مسعود رجب نیا، به اهتمام، محمد دبیر سیاقی، تهران، انجمن کتاب، ۱۳۳۴.

۶۵) مینورسکی، ولادیمیر، ب، کرد، تاریخ، زبان و فرهنگ، ترجمه رئوف یوسفی نژاد، تهران، سهیل، ۱۳۷۸.

۶۶) موسوی نامی اصفهانی، میرزا محمد صادق، تاریخ گیتی گشا، به تصحیح سعید نفیسی، تهران، کتابفروشی و چاپخانه اقبال، ۱۳۷۱.

۶۷) مؤلف نامعلوم، تاریخ قزلباشان، به اهتمام میرهاشم محدث، تهران، بهنام، ۱۳۶۱.

۶۸) مؤلف نامعلوم، سفرنامه دن گارسیا دسیلوا فیگروئا، ترجمه غلامرضا سمیعی، تهران، نشر نو، ۱۳۶۳.

۶۹) مؤلف نامعلوم، عالم آرای صفوی، به کوشش یدالله شکری، اطلاعات، ۱۳۶۳.

۷۰) مؤلف نامعلوم، عالم آرای شاه طهماسب، به کوشش ایرج افشار، تهران، دنیای کتاب، ۱۳۷۰.

۷۱) نصیری اردوبادی، علینقی، القاب و مواجب دوره سلاطین صفویه، به تصحیح دکتر یوسف رحیم لو، مشهد، دانشگاه فردوسی، ۱۳۷۱.

۷۲) نصیری، محمد ابراهیم، دستور شهریاران، به کوشش محمد نادر نصیری مقدم، بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۷۳.

۷۳) نوایی، عبدالحسین، الف، شاه عباس، مجموعه اسناد و مکاتبات تاریخی، انتشارات بنیاد فرهنگ ایران، ۱۳۵۲.

۷۴) نوایی، عبدالحسین، ج، اسناد و مکاتبات سیاسی ایران از سال ۱۱۰۵ - ۱۱۳۵ه. اقتصادی، مؤسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی، تهران، ۱۳۶۳.

۷۵) نیکی‌تین، واسیلی، کرد و کردستان، ترجمه محمد قاضی، تهران، نیلوفر، ۱۳۶۴.

۷۶) واله اصفهانی، محمد یوسف، خلد برین، به کوشش میرهاشم محدث، تهران، بنیاد، موقوفات دکتر محمود افشار، ۱۳۷۲.

۷۷) وقایع نظار کردستانی، علی اکبر، حدیقه ناصری در تاریخ و جغرافیای کردستان، تهران، اردنظ، ۱۳۶۴.

۷۸) وهبی، توفیق، تاریخ ادیان کردان، ترجمه سید جمال الدین حسینی، مهاباد، انتشارات سیدیان، ۱۳۶۱.

۷۹) هدایت، رضا قلیخان، روضه‌الصفای ناصری، قم، حکمت، ۱۳۳۹.

۸۰) یاسمی، رشید، کرد و پیوستگی نژادی او، بی جا، ابن

سینا، ۱۳۵۶.

۸۱) هینتس والتر، شاه اسماعیل دوم صفوی، ترجمه کیکاووس جهاننداری، تهران، شرکت انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۷۱.

۸۲)

سەرچاوه‌ی عه‌ره‌ب‌ی:

۸۳) الشنتاوی، احمد و عدد من المؤلفین، دایره المعارف الاسلامیة، اکتوبر، ۱۹۳۳، المجلد الاول.

سەرچاوه‌ی کوردی:

۸۴) محه‌مه‌د ئیسکه‌نده‌ر، شه‌مسی، کورد له سه‌ده‌ی سازده‌مه‌دا، وه‌رگێ‌پراوی شوکور مسته‌فا، به‌غدا، ۱۹۸۹.

۸۵) عه‌بدوللا، نه‌جاتی، کوردستان و کیشه‌ی سنووری عوسمانی - فارسی، ده‌زگای چاپی موکریانی، هه‌ولێ‌ر، ۲۰۰۱.

۸۶) قه‌فتان، تۆ‌فیک، مێ‌ژووی حکومه‌ته‌ی بابان له ۱۶۶۹ - ۱۷۸۴، ب م، ب ج.

۸۷) موسه‌ته‌فا ئه‌مین، نۆ‌شیروان، له په‌راوتیزی مێ‌ژووی ئه‌رده‌لاندا، سلێ‌مانی، ده‌زگای چاپ و په‌خشی سه‌رده‌م، ۱۹۹۱.

وتاره‌کان:

۸۸) روحانی، کاظم، نگرشی بر حکومت صفویان در ایران و روابط با کشورهای غربی، کیهان اندیشه، اذر ماه ۱۳۶۴، ص ۶۱.

۸۹) روحانی، کاظم، وضعیت اجتماعی - سیاسی اصناف ایران در عصر صفویان، کیهان اندیشه، اذر ماه ۱۳۶۴، ص ۲.

۹۰) شکوری، ابوالفضل، روابط خارجی سه امپراتوری مسلمان، صفویان، مغولان، عثمانی، ایینه پژوهش، بهمن ماه ۱۳۶۹، ص ۵۵.

۹۱) شکوری، ابوالفضل، هویت تاریخی و جغرافیای سلطنت صفویان، ایینه پژوهش، بهمن ماه ۱۳۶۹، ص ۵۷.

۹۲) مؤلف نامعلوم، نقد آرای دکتر شریعتی پیرامون ارتباط با سلاطین صفوی، روزنامه رسالت، خرداد ماه ۱۳۷۰، ص ۲.

گيٽرانه ووه کاني بیره وهری، گيٽرانه ووه یه کن له رابوردو ووه دین، هاوکات به ئاگا هیئانه ووهی ئه و ورده کاری و راستی و چیرۆکانه یه که له گه لماندا له دایک بوون و خوڤان له ئاماده یی ئه و سه ربوردا نه دا ده نوین که هاوشانی مندالیتی و هه ندی له ساته و هخته هه ستیاره کانی ته مه نیان بوون، له ته کیاندا گه وره بووین تا لیئانه ووه فیڕبین، ئه و زه مه ن و ساته و هخته نه ی تیئاندا نیشته جیټین و تیئاندا نیشته جیټین، وهک زید و ماله کافمان، سیبهر و ساویری خوڤان خستوه ته سه ر بوون و پیکهاته مان، ئه مه ئه و ساته و هخته زه مه نیانه ن که هونه رمه ند خولیا یه کی وه های له ته کیاندا دروست کردوه، له نیو ئه ندیشه و ده ست و په نجه کانی دا کردو و نیه ته که ره سه ته یه ک بو دا هیئان و له م پینا و ه شدا خویندنه ووه یه کی ورد و ئارام بو پیتته کانی ده کات، تا بگاته جوړی بیڕ کردنه ووه و روانگه ی کار کردن، ئه و له م میاندا ره و ندی که و له گه شتدایه له کار ټکی هونه ربیبه ووه بو یه کی تر، تویشو وه که ی خستنه سه ری ئه و هیما و رهنگ و گروڤانه یه که هه لگری توانایی که لیکن له سه ر کرانه ووه و فره واتایی، وهک بلټیت هونه رمه ند هوگر بووه به وهرچه رخانه کانی هیما له پینا و ئه ووه ی وهک نوڤه ریک بیئیت و کار بکات، ئه مه ش ئه ووه یه که تیئینی له خویندنه ووه ماندا بو ئه زموونی کاره هونه ربیبه کانی هونه رمه ند فایه ق ره سوول ده که یین.

ئه مه ئه زموونی که ئازاد له ئه میستابوونی خودی هونه رمه ند، ئه میستابوونی که شوینکاتی، چون ئه و و هها ده گه رپته ووه بو رابوردو و تا نیگاری دواړوژتیک بکیشیت، به م گه رانه ووه یه شی بو بیر وهری جیگه (وهک چه مکی شوین) و رابوردووی خوئی (وهک چه مکی کات) ئه زموونی که ناوازه ی له سه ر رووته ختیکی گریمان ه کرا و بو

فایه ق ره سوول تابلو / ئایکونی هاوچه رخ

وهه یی ره سوول
(سلیمانی)

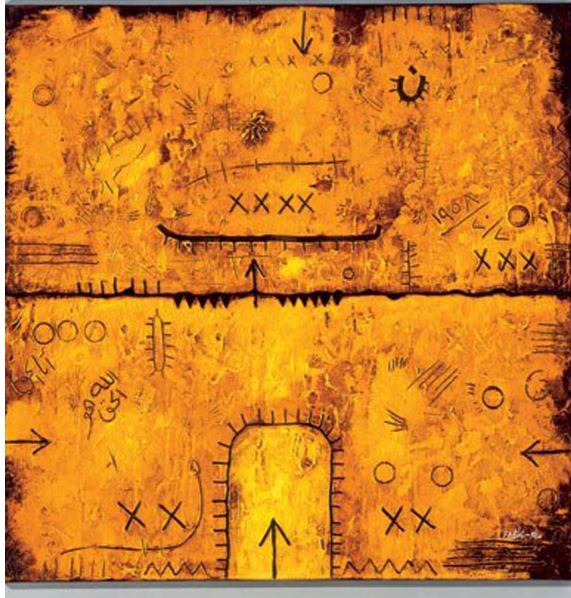
فایهق رهسول

به‌ئاگاهیتناوه‌ته‌وه که نوتینه‌رایه‌تی ده‌کهن، چون راوکردن و گرتنی رابوردوو، لیتره و له‌وی، به‌هوی که‌ره‌سته و هیما و گرۆقه په‌خشکه‌ره‌کانه‌وه، مانایه‌ک له‌خۆ ده‌گرن، ئه‌ویش مانای په‌سه‌ندکردن و وه‌رگرتنیه‌تی وه‌ک وزه‌یه‌کی داهیتنهر، وزه‌یه‌ک که له‌میژوی کۆنی خۆیدا توانیویه‌تی چه‌ندان ورده‌کاری و هه‌ا دابه‌زی‌تیت که خاوه‌ن گرۆقه‌یه‌کی سۆزداری ئه‌میستایی و هه‌رده‌م ئاماده‌بن، ئاماده‌بیه‌ک تیبیدا توانیویه‌تی رابوردوو و به‌ها پیرۆزییه‌کانی بخاته نیو ناسنامه‌یه‌که‌وه که بوون و ئاماده‌بی خۆی له‌پتی سه‌ربورده‌یه‌کی شیوه‌کارییه‌وه بخاته‌پروو، خستنه‌پروویه‌کی و هه‌ا که خاوه‌ن تواناییه‌ک بیت له‌گرتنی شته ئاشنا و ناسراوه‌کان و به‌خودکردنیه‌ن، هه‌ر له‌به‌ر ئه‌مه‌یه، دلّی ئه‌م که‌شفه شیوه‌کارییه‌نه، به‌و هیزه گوزارشتگه‌راییه‌وه که خاوه‌نیه‌تی، به‌توانایی ویناکردن و بۆچوونه‌کانی هونه‌رمه‌ند لی‌ده‌دات، زۆری هیما و نیشانه‌کان به‌سایه‌تییه‌کی به‌خشیوه به‌ئاشکرا کردن و پروونکردنه‌وی که‌شفه ریمانگه‌راییه‌کان، له‌ئه‌زمونییه‌کی هونه‌ریدا که به‌په‌رتی و هه‌مه‌چه‌شنه‌بیه‌کی کولتوری و ناسنامه‌یی ژیاوه، سه‌رباری ئه‌م خه‌سله‌تانه له‌دووتوی ئه‌م ئه‌زمونه‌دا، به‌لام بیره‌وه‌رییه به‌راییه‌کانی هیتشتا به‌ئاگا ماونه‌ته‌وه و خاوه‌ن وزه‌یه‌کی نارده‌وه‌ن بۆ هه‌ر شتیک که بیه‌ویت بیانخاته‌پروو و ده‌رپرنیه‌ن بۆ بکات،

دیوار ئه‌فراندوو، دیوارتیک که بووه‌ته پروویه‌کی گه‌یه‌نهر بۆ وه‌رگیتانی بیرکردنه‌وه و بیرۆکه‌کانی.

به‌ره‌مه به‌دیها‌توو‌ه‌کانی هونه‌رمه‌ند، ئاسه‌وارگه‌لیکی هونه‌ری و هه‌ان که لیتره‌دا ریگه به‌خۆم ده‌ده‌م به بنیادناویکی بیناسازی هزری ناوزه‌دیان بکه‌م، چون لیكدانیکی به‌رز و تایبه‌ته له‌نیوان نیگار و بیناسازی و په‌یکه‌رسازی، له‌یه‌ک یه‌که و ساتدا. رامینه‌ری ئه‌م کارانه هه‌ست به‌ئامانجیکی بنیادنانی بیناسازی ده‌کات به‌ته‌کنیکیکی ریلیقی له‌به‌رگی تابلۆدا، ئه‌مانه هه‌مووی له‌پینا و خستنه‌پرووی بیرکردنه‌وه‌یه‌کی هاوچه‌رخانه‌ی هونه‌ریدا، بیرکردنه‌وه‌یه‌ک که به‌په‌ره‌مووچه‌که‌ی نیگاری ده‌کیشیت، تا چنراویکی له‌روحي خۆی لی‌به‌ره‌م به‌یتیت، له‌پتی ئه‌و هیما و نیشانه‌وه که زاده‌ی بیره‌وه‌رییه‌کانیه‌تی و په‌خشی ئه‌و ره‌نگه گوزارشتگه‌رایانه‌ی پیده‌کات، که به‌هیز و راستگویی خود بارگاوین. هونه‌رمه‌ند له‌کایه‌ی ئه‌م کارانه‌یدا، هیتوری و هاوسه‌نگیه‌کی به‌دیها‌تواوه له‌نیوان هه‌ستیا‌ری خاکه‌ی به‌کاره‌اتوو و راستگویی ره‌نگ و ئه‌و هیما‌یانه‌ی وه‌ک چه‌ندان مۆناد (Monades) (*) ی تایبه‌ت به‌خۆی، هیزی شاردراره‌ی خۆیان له‌ژیان و بیره‌وه‌رییه‌کانی خودی هونه‌رمه‌ند وه‌رگرتوو و پیکه‌پیناوه، به‌مه‌ش توانیویه‌تی وینه‌یه‌کی زیندوو پیچه‌وه‌انه بکاته‌وه، له‌رابوردوی مندالی و بیره‌وه‌رییه‌کانی نیوژینگه و ئه‌و ده‌وره‌یه‌ی زیدی مندالی تا کامل بوونی که‌سایه‌تی ئه‌و دروست ده‌کات.

هیماکانی ئه‌و، خه‌ونه‌کانیه‌تی که تا ئیستای ته‌مه‌نی، هه‌ر به‌پاراوی ماونه‌ته‌وه و کارایی خۆیان له‌ئاپۆره‌ی ژیان له‌رۆژئاوادا، ون نه‌کردوو. له‌پینا و گوزارشتکردن له‌و خه‌وانه که گوزارشتکردنه له‌هونه‌رمه‌ند خۆی، په‌نای بۆ به‌رحه‌سته‌کردنیه‌ن بردوو، ئه‌مه‌ش له‌به‌رئه‌وه‌ی هونه‌ر ته‌نیا زمانیکی زیندوو ئه‌وه که بۆی مابیته‌وه و نه‌یتوانیبت له‌بیری بکات، مامه‌له‌یه‌کی هه‌مه‌چه‌شنه‌یی له‌ته‌کدا کردوون، چون گه‌رانه‌وه بۆ رابوردوو و سه‌رله‌نوئ به‌ره‌م هیتانه‌وه‌ی، وه‌ک می‌شیل فووکۆ ده‌لیت ده‌رکه‌وتنه‌وه و خستنه‌پرووی بیره‌وه‌ری، ئاسه‌وارگه‌لیکن له‌رابوردوو. ئه‌مه گه‌رانه‌وه‌یه‌که پر له‌وریایی و زیره‌کی که تیبیدا هاوشانییه‌کی دروست کردوو له‌ئه‌میستا و رابوردوی و روحی جیگه‌ی به‌و ناسنامه‌میژوییه‌انه‌وه

راگه یاندنیک بو ئه میستا و جیگه ئه ندیشه کراوه که ی خوی بکات، جیگه یهک که راسته قینه نییه، به لّام ئه و وهک زه بییه کی به لّین پیدراو بو ژیان و خه ونه کانی خوی نیگاری کی شیاوه، هه ر بو به له م دیواری تابلو و تابلو دیواری یانه دا، په خشی سه بروردیهک ده کات له نااماده بی و جه ده لی بی ره وه ری و ره وت و وه رچه رخانه کانی بو ونه وه رتیک، هه موو ئه مانه ی له پتی خاکه /هیما/ ره نگ/ ته کنیکی تاییه ت له چند چینی کارکردندا، وهک ئارکیؤلۆژیایهک له ده قتیکی بیسراو پیشکesh کردوو که بارگاوین به وزیهک له توانایی بینین و ویناکردن له ویزدانی بینه ردا، کاتیک ئه م بینه ره وهک وه رگریک پشکنین بو ئه م چیرۆکه شیوه کارییه ده کات و ده یخوتیتته وه.

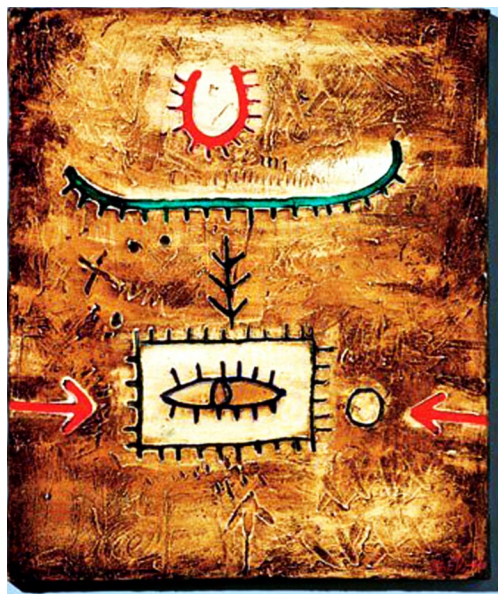
هۆکاری چوونه ژیر باری هونه رمه ند بو واقیعیکی وه ها خه ونای، ئه و رابوردوو یه که چینه خۆله کانی سه ری له سه ر لابر دووه، تا که شفی چندان پیکهاته ی هونه ری تیدا بکات، پیکهاته گه لیک که له یهک کاتدا بیره وه رین و ئاسه واری هونه ریشن، دوا جاریش شیوه یه کن له شیوه کانی به سه ربردنی ژیانیک که له سالگاریکی ته مه ن و زه مه ندا، تیپه رپون و به سه رچون و ته نیسا دیواره داخراوه کانیان بو به جی هیشتووین، به لّام ئه م دیوارانه تا ئیستا جیگیر و پته و ماونه ته وه.

مانه وه شیان به م ئاسه وارییه، به سه بو سه رسامبوون به توانایی یاده وه ری به ره مه یته ره که ی، ئه م کاره هونه رییانه

وهک بلّی ئه م ژیده ره کارایه، که سیکی وه های دۆزبیتته وه که بتوانیت، خۆ ته رخانه یه کیان بو بکات له دوو تویی شیوازیکی گوزارشته گه رای ئه بستراکتییه وه که هه لگری ورده کارییه کی تاییه ت بیت، له م ریگه یه وه قایل بوونی کمان تیدا بنیاد بنیت به هاو ته ربیی کردن له ته ک هونه ری بیناسازی و په یکه رسازی، به بو تیری ئه زموونیک له ده ستکاری کردنی کیمیایی ره نگ و ده رچون له به ره نجامه ناشنا و مه ئلوفه کانی که ره سه ت. جه سه تی ئه م به دیهاته وه هونه ربیه ئازاده هاو چهره، که قول به کولتوری که سیتی هونه رمه ندا رۆچوو، دوا جار هه لگری سیما گه لیکه له جیگه یه کی گرمانه یی که بژارده یه کی مرۆقی هاو چهره، بو خسته نه روو و ئاشکرکردنی نه تینی بوونی خوی، هه موو ئه مانه ئه میستا بوونیکیان به دی هیئاوه که چره به هیما و ئاماره گه لیکگی گوزارشته که ره له هاو چهره بوون، به لّام به سه نه بوون و نین، بو بزبوونی کولتوریکی بو ماوه له سیماکانی جه سه تی جیگه یه کی کۆندا، ئه مانه کاره هایه کی هونه رین که دیرینی رابوردوو یه کیان له خو گرتوو، له پتی خسته نه روویه کی روو که شی هیما و نیشانه گه راییه وه، به لّام له ناوجه رگه ی پرۆسیستیکی هاو چهره له هونه ردا، لیته دایه هاو کیشه هونه ربیه شاراو که ی فایه ق ره سوول که چند ریگه ی نوئی برپوه، به هه مان ئه و وزه نه یینییه داهینگه رانه وه که له روحی رابوردوو دا نیشته جین.

هیئا نه دی ئه م به ره مه هه هونه ربیانه گه یشتنه به نیوه ندیک که هونه رمه ند تیییدا له هاو کیشه هونه ربیه که ی خۆدا، به هاوسه نگییه کی تاییه تی گه یشتوو، ئه ویش هاوسه نگیی نیوان دوو ئاراسته ی (هه ستیبووون و هزریبوون) له روانگی کارکردنی هونه ریدا، ئه م دووانه ییه که بوونی دنیای روو که شه کان به لایهک و دنیای نۆمینۆن (Noumenon) (**) که دنیای شته کان له خودی خۆیاندای به لایه کی تر پیکده یینیت، ئه وه نیوه ندیکانی پتوبسته که به یه کترین بگه یه نیت، به مه ش جوانییه کی نمونه یی به رجه سه ته ده بیت که بوونی خوی له لیکدان و په یوه سه تکرده وه ی دووانه یی ئه م دوو دنیایه به ده ست دینیت، (Arnheim, Rudolf: Visual Thinking, p101).

هونه رمه ند به به دیه یینانی ئه م نیوه نده، توانیویه تی

سپرده‌گرتنه له گرنگترین رامانه‌کانی هونه‌رمه‌ند که نیشته‌جییه به بیروخه‌یال و ئەندیشه‌ی بۆ وه‌رگێران و خستنه‌روو و خه‌ون بینین، له‌ریتی ئەو رامانکاربانه‌یه‌وه ئەمانه ئاسه‌واری هێما‌یه‌کی پوخت‌کراوه‌ن بۆ خه‌مه‌کانی بوونه‌وه‌ریک که خه‌ونه‌کانی لیبی ناگه‌رین و به‌دوا‌یه‌وه‌ن، بۆ هه‌ر جێگه‌یه‌ک که پروات و له‌وێ بیت.

کاری ئەم هونه‌رمه‌نده له پیش‌بینی ده‌چیت که تیتیدا ده‌بیت، لیک نزیکییه هێما‌یه‌کان و مه‌ودای په‌یوه‌ستیان به‌واقیعه‌وه بدۆزینه‌وه، ئەو به‌نوێ‌کردنه‌وه‌ی ئەو به‌ها فۆرمیانه‌ی خاوه‌ن ژێده‌ره‌کانی ژینگه‌یه‌کی به‌جیما و بیروه‌ریه‌که‌نه، ده‌ست‌نیشان‌کردنی بینیمان ده‌شی‌نوێ، ئەمه‌ش له‌خۆیدا جو‌ریکه له‌سه‌ر له‌نوێ ئاماده‌کردنه‌وه‌ی بینین، به‌پیشنیار‌کردنی یاده‌وه‌ریه‌یه‌کی نوێ بۆی، له‌میانی یاری ئەو گۆران‌کاری‌بانه‌ی که ده‌ق ده‌وله‌مه‌ندو کۆده ئیستیتیکیه‌کانی کارا ده‌که‌ن.

ئەم به‌ره‌مه‌انه له‌ساته‌وه‌ختی بینینی یه‌که‌مه‌دا سه‌رسامان ده‌که‌ن و دواتر به‌ره‌به‌ره وه‌رده‌چه‌رخینه سه‌ر که‌ره‌سته‌یه‌ک بۆ کار‌لیک‌کردن و وه‌رگرتن، هه‌ر لێره‌وه ده‌بنه سه‌رچاوه‌یه‌ک بۆ مه‌عریفه، ئەمه‌ش شتیکی جوانه، چون هونه‌رمه‌ند هێما‌یه‌کی زیندوو له‌ژینگه و رابوردوو و دوا‌ڕۆژی خۆی، هه‌رچیه‌یه‌کیش که ئەم بوونه‌وه‌ره به‌ره‌می بیتیت، به‌شی‌وه‌یه‌کی کارا به‌شداری له‌کیشانی نیگاری سیمای ناسنامه‌ی هونه‌ریک له‌هونه‌ره‌کان ده‌کات، له‌نه‌خشه‌ی پێگه‌یه‌کی ئەم جیهانه و دواتریش له‌سه‌رجه‌می نه‌خشه‌ی جیهاندا.

ئەم دیواره تابلۆ‌بیسانه له‌دوو‌تۆپی چینه‌کانی به‌ده‌ق بوونی خۆیاندا، نه‌یتی قوول‌تر و بالاتریان شار‌دوو‌ته‌وه، ئەوه‌ ئه‌رکی چاو و روحی بینه‌ره، کۆلپین و ده‌رخستیان بۆ بکات و کۆده‌کانیان بکاته‌وه، هه‌ر له‌دوای یه‌که‌م به‌ریه‌که‌وتنی بینین و خۆ‌پندنه‌وه‌دا، له‌پروویه‌کی ته‌ختی ناوزه‌د‌کردوو به‌تابلۆ ده‌رده‌چن و ده‌بنه لاپه‌ره‌کانی کتیبیت بۆ خۆ‌پندنه‌وه‌ی زه‌مه‌نیکی به‌جیما و که‌بوێ چهندان بیروه‌رییان له‌میتزوو و کولتور له‌گه‌ڵ خۆدا هه‌ل‌گرتوو، وه‌ک بلێی کیشانی ته‌لیسمیکی جادوویی سه‌رده‌می ئیستا بیت، بۆ گێرانه‌وه و چوونه‌ نیو دنیای زه‌مه‌نیکی له‌ده‌ست‌چوو که هاوشان له‌به‌ده‌پیتانی خه‌ونیکی وه‌هادا، بوونه‌ته چهندان ئایکۆنی هاو‌چه‌رخ بۆ زه‌مه‌نیکی داها‌توو.

په‌راویز:

* مۆناد (Monades) ئەو وڵه‌یه‌یه که (لایبنتز) بۆ هه‌ر یه‌ک‌تیک له‌و جه‌وه‌ره ساکارانه‌ی به‌کاری هیتنا که جیهانی لێ دروست بووه که بریتین له‌جه‌وه‌ره روحیه‌کان و سه‌راپان له‌په‌یردن و ڕۆچوون و هه‌موو گۆران‌کارییه‌کیشیان له‌ناوناخنی خۆیاندا ده‌بیت.

** نۆمینۆن (Noumenon): شت له‌نیو خودی خۆیدا، زاوا‌یه‌که ناما‌زه‌یه به‌لیک‌دژی به‌رانبه‌ر به‌فینۆمینۆلۆژیا، لای (کانت) به‌مانای ئەو ماهیاتانه دیت که هه‌ل‌ده‌کشینه سه‌روو سه‌روش‌ته‌وه و توانایی زانینیان نییه و دووره‌ده‌ستن له‌ئەزمون‌کردن.

فایه‌ق په‌سوول:

* ۱۹۵۵ له‌شاری که‌رکووک له‌دایک بووه.
* ۱۹۸۰ په‌مانگه‌ی هونه‌ره‌جوانه‌کانی به‌غدا‌ی ته‌وا‌کردوو.
* له‌سالی ۱۹۸۸ وه‌له‌شاری فیه‌نا، له‌ولاتی نه‌مسا نیشته‌جییه.

* ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ لیت‌په‌سه‌راوی گه‌له‌ری (M-Art) نێوده‌وله‌تی بووه له‌فیه‌نا.

* ۱۹۹۱ - ۲۰۰۶ خاوه‌نی حه‌قده‌نمایشی تایبه‌تی هونه‌ریه له‌نه‌مسا و ولاتی نه‌رویی.

* Website: www.faeckrasul.com

یه کتیک له سیفه ته کانی دهقه کانی نووسه ری گه وره ی
 پرووس نه نتون چیخه ف نه وه به که زوره ی دهقه کانی
 گشتگیرن، واته بو چین و تویتز، یان گه لیک و
 نه ته وه به کی دیاریکراوی نه نووسیوه، به لکو گوزارشته له
 به ها مرؤ قاتیبه کان، هه ر بو به ده توانریت دهقه کانی له سه ر
 ته خته ی زوره ی شانویبه کانی جیهان نمایش بکریت.
 نمایشی شانویبی قانیا له هه ردوو دهقی شانویبی نه نتون
 چیخه ف (خال قانیا و باخی گیتلاس) له تاماده کردن و
 ده رهینانی هونه رمه ند کامه ران ره ئووف بوو، هه رچه نده
 تاراده یه ک هه ردوو چه مکی شانوگه ربیه که له یه ک نریک
 نین، به لام له هه ندیک پرووداو و کیشه له یه که وه نریکن،
 بو نمونه له هه ردوو دهقه شانویبه که به شیوه یه ک له
 شیوه کان کیشه ی فرؤشتنی باخ و زوی هه یه، هه روه ها
 په شیمانی و نائومییدی له هه ردوو دهقه که دا بوونیان هه به،
 به لام له گه ل نه وه شدا ناویته کردنی تم دوو دهقه شانویبه
 کاریکی قورسه، ته نیا بو که سییک ئاسان ده بیته که
 مورید و هوگر و عه ودالی سه رجه م به ره هه مه کان و ژبانی
 چیخه ف بیت له هه موو پرویه که وه، به جوړتیک زور به
 وردی ئاگاداری هه موو لایه ناکانی ژبانی چیخه ف و
 هه موو دهقه شانویبه کان و چیرۆکه کانی چیخه ف بیت،
 به پیتی نه و زانیاریبیانه ی من هه مه هونه رمه ند کامه ران
 ره ئووف یه کتیکه له وانه ی شیتانه عاشقی چیخه ف بووه،
 بو به زور بویرانه و زیره کانه توانیویه تی که سایه تبیه کان و
 پرووداوه کان و مملاتیکانی هه ردوو شانوگه ربیه که
 به شیوه یه ک دابرتیته که بینه ر هه ست ناکات شانوگه ربی
 قانیا له دوو دهقی شانویبه وه تاماده کراوه، هه رچه نده
 نه گه ر سه یری هه ندیک له که سایه تبیه کانی هه ردوو
 شانوگه ربیه که بکه یین، ده بینین کامه ران ره ئووف
 گوړانکاری تبیدا کردووه، بو نمونه که سایه تی فیرس له
 شانویبی باخی گیتلاس ژنه، به لام له دهقی شانویبی قانیا

قانیا له نیوان چیخه ف و کامه ران ره ئووف دا

کامه ران حاجی نه لیا س

بوو ته پیاو، لێره دا دهرهینه زۆر زبهره کانه و زۆر به وردی بنیادی درامی ههره می بۆ که سایه تیبیه کان و ململانێکان دروست کردوو، به جۆریک ئه گهر بینه ههر دوو دهقه شانۆییه که یه نه خویندبیتته وه درک به وه ناکات که ئه م نمایشه شانۆییه له دوو دهقی شانۆیی وه رگیراوه، ههرچه نده زۆریه ی نووسه ران رازی نین به وه ی چه ند دهقیکی شانۆیی، یان دوو دهقی شانۆیی ئاویتته ی یه کتری بکرتن و دهقیکی شانۆیی نوی لێ ئاماده بکرت، ئه وهش مافیکی سروشتی خوێبانه، چونکه جگه له ماندوو بوون و شه ونخوونیبه کی زۆری نووسه ر ههر دهقه و ئامانج و چه مکه و بیرو فلهسه فه ی خۆی هه یه .

شانۆبیدا ریتیم خالیکی گرنکه بۆ ئه وه ی بینه ر تووشی وه رز بوون نه بیت، به تایبه تی ئه گهر نمایشه که ماوه ی درێژ بیت و له نمایشدا رووداوه کانی شانۆگه ربیه که وا له بینه ر بکات سه رجه م ههسته کانی بۆ نمایشه که بیت، به تایبه تی هونه رمه ندان (یوونس همه که که له رۆلی قانییا و پینشروه حسین له رۆلی دکتور ئه سروف و سه رگول حسین له رۆلی سونیا، به هاددین هه له بجه یی له رۆلی فیرس). چاره سه ری درامی له کۆتایی ههر نمایشیکدا، دهرهینه ر به ههر شیوه یه که بیت ئه نجامی هه موو کیشه و ململانێکانی شانۆگه ربیه که ده داته بینه ر، ئینجا له رینگه ی دیالۆگیک بیت، یان له رینگه ی هیمما و ئامازتیکی، یان له رینگه ی جووله یه کی دیاریکراو بیت، زۆر جار بیه ندیک له دهرهینه ره کان چاره سه ر و ئه نجام بۆ بینه ران به جی ده هیلتن، له م نمایشه دا دوا ی ئه وه ی هه موویان ده گه نه ئه وه قه ناعه ته که ولات جی به یلتن ته خته ی شانۆ چۆل ده بیت، هه موویان ده رۆن و کۆچ ده کن، ئه گهر ئه مه به کوردستان به راورد بکه ین راسته خه لکی زۆر به ره وه هه نده ران و به ره و رینگه یه کی هات و نه هات کۆچ ده کن، به لام خه لکانیتکیش هه ن به رگه ی هه موو ئه و قه بران و نه هاما تیبیا نه ده گرن و خۆرا گرن، دهرهینه ر زۆر زبهره کانه ئه م حاله ته ی به شیوه یه کی هونه ری، واته ئه و خه لکانه ی ده میننه وه پیتشانی ئیمه ی بینه ر دا، کاتیک سه رته خته ی شانۆ چۆل ده بیت ته نیا ژه نیاره که له رینگه ی ژه نینی چه لۆکه ی به رده وام ده بیت، وه ک گوزارشتیک که ژیان ههر به رده وامه و کوردستان چۆل نابیت. ده ست خۆشی له سه رجه م ستافی نمایشی شانۆیی قانییا و تیبی شانۆیی شار ده که م.

بیروکه ی شانۆگه ری قانییا بریتیه له مالتیک که پراوپره له شه ر و ویرانکاری و بی هووده یی و نه هامة تی و قه برانی ئابووری و قه رزاری، ئینجا په شیمانی، به لام په شیمانییه کی پر تازار و رازی، له هه مان کاتدا ئاسوده به خشه، ههر له سه ره تای شانۆگه ربیه که وه به ده نگه لیدانی ته ور ده ست پێ ده کات، تا کۆتایی شانۆگه ربیه که به رده وام وه ک گوزارشتیک له شه ر و کاولکاری که تارا ده یه که له گه ل بارو دۆخی ئیستای کوردستان نزیکه، ههر له ترس و کۆچ و نه هامة تیبیه کانی ژیان و دلهر اوکی و به جی هیشتنی خاک و وار و مه مله که ت، تا ده گاته سه رجه م قه برانه کانی ئیستای هه ریمی کوردستان، دهرهینه ر له سه ر شیوازی واقیعی خه یالی کاری کردبوو، له هه مان کاتدا گرنگی زۆری به دیکۆری واقیعی دا بوو، نواندنی ئه کته ره کان تارا ده یه که سه رکه وتوو بوو، به تایبه تی هه ندیک له ئه کته ره کان من یه که م جار بوو له سه ر ته خته ی شانۆیان بیینم، به لام تیکه یشتن له ناوه رۆکی شانۆییه که و کاره کته ری کاسه یه تیبیه کان و هه وله کانی دهرهینه ر له شیکردنه وه ی که سایه تیبیه کان بۆ ئه کته ره کان فاکته ریکی سه ره کی بوون له سه رکه وتنی به رجه سه ته کردنی رۆله کانیان، ئه وهش به و مانایه نایه ت که ئه کته ره کان که م ئه زموون بوون و هه موو وزه و توانایی نواندنیان له سه ر دهرهینه ر بووه، به پێچه وانه وه هه ندی له ئه کته ره کان به تایبه تی له رووی فۆرم و جووله و گه یاندنی حاله تی ده روونی بۆ بینه ر سه رکه وتوو بوون، به جۆریک زۆر ورده کاری له نواندن هه بوو که بینه ر ئه گهر لیبی ورد بووبیتته وه زۆر مانا و مه دللول ده به خشیت، وه ک وهستان، بێ ده نگه ی، جووله یه کی ساده، ئه مانه زۆر به وردی کاریان له سه ر کرابوو. له هه موو نمایشیکی

هونه، سهروه تپکی سووکباره و هاو پیه کی هه همیشه زیندووه: مرۆف به درتایی ته مهنی به زحمه ته وه ژیاوه و نه گهر زحمهت و ماندوو بوون نه بی، نه رهوتی ژیان ده گهری و نه مانه وهش له سهه گۆی زهوی مسوگهر ده بی، مرۆف بو حهسانه وهی خۆی له کۆن و کهونا راوه کاری کردووه و ههولتی زۆری داوه، له کاروباری کشتوکالیدا له گهه زحمهت و ئارهق پرشتنی زۆر، سنگی زهوی هه لدریوه و نانی لی به دهست هیناوه، ئاژهلانی رام و دهسته مو کردووه و به هرهی لی وهگرتوون، ههه له گهه ئهه به هره وهگرتنهش، سههه رای خو تیرکردن، خووشی پوخته کردووه ته وه و له خوری و بهرگنی مههرومالات پووشاک و راخهه و دهیان و سهه دان که لویه لی دیکه ی به رههه هیناوه، بو ئهه بابه تهش ههه که سیککی ئاسایی نه بیتوانیوه و ناتوانی که لک لهه شتانه وه ربهگری که لهه دهقه دا باسی ده که یین، ئهوه مرۆقی هونه ره مه ند و دهسته نه گینی دهوی که دیاره ئه وهی به هره ی هونه ری هه یه کاره که ی وهک هونه ریک سههیر ده کریت، به لام ده بی ئه مه شمان له بههیر نه چی، به هره ی هونه ره مه ند بو خه لکه و ناوبانگیشی بو خۆی ده مپیتته وه.

ئه گهرچی زۆر به رهه می هونه ری ئیستا له بهه و که وتووه، وهک سهه رده می خۆی باویان نه ماوه و که ره سه ته و که لویه لی سهه رده م و تازه مۆد جیتی گرتووه ته وه، به لام ههه ئه وه ده سه کرده نه خشین و په نگینه نه له ژووور و مالی پهش و بوور و قورماوی هاتوونه ده ری و له ئه نتیکه خانا ن پالیان داوه ته وه و له رۆژدا به ده بیان گه رۆک و سههیرانچی تیبیان راده مپین، به باشترین ئامبیر و کامبیرا وینه یان ده گرن و له سهه تۆری ئینته رنیته و مانگی ده سه کرده ی ئاسمانی جیبیان بو چاک ده کهن، که و ابوو خووشی له چاوی هونهه و هونه ره رهه ران، چونکه ئه وه ماندوو بوونه چرایه و رووناکی به ده ورو به ری خۆی ده به خشی و بو خاوهن هونه رهش، هونهه بالنده یه کی تیبیاله به زهحمهت مالی ده بی، ئه گهر مالی بوو هه رگیز به جیبی نا هیلتی.

لباد چیه؟

لباد راخه ریکی خو مالییه و ته مه نیکی له مپینه ی هه یه و مرۆف ههه له کونه وه بو ژیر راخه ره نیبو مال و هۆده و ژووور و

هه لاجی

سه لاج نیساری (بوکان)

دیوه‌خاندا ئەم پراخەری پراخستوو و مالتی خۆی پێ رازاندوووەتەوه، بەلام بابزانی لباد لەچی بەدەست دیت؟

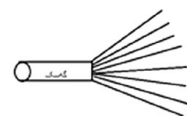
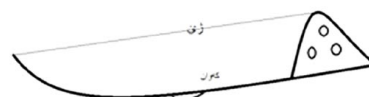
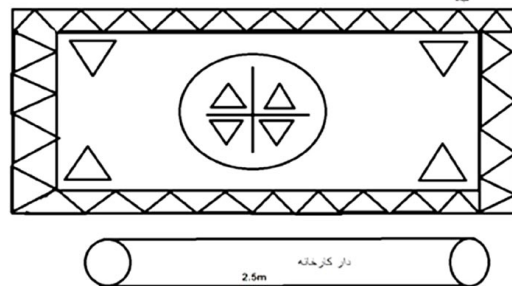
بەرگن: بەرگن ئەو خورببە بەنرخەیه لەشی کاو، یان بەرخی (*). داپۆشیوه و زۆریش لە خورببەکە دیکی، واتە مەر بەنرختەر، دواي ئەوەی لە چۆم و دەراوان مەردارەکان مەرەکانیان دەشۆرن، بە مقەستی تاییەت کە برینگێ پێ دەلێن دەبیرنەوه، لەو مەر برینەوه یەدا خورببەکان تیکەل ناکەن، لەبابەت چۆنیەتی رەنگ جۆری خوری و بەرگنەوه، بەلام بۆ ئەوەی لێرەدا مەبەستی تاییەتی خۆمان بپیکین، کارمان بەلایەن و بەشەکانی خوری و پەشمی مەر نییە و تەنیا باس لە بەرگن دەکەین، بۆ رازاندنەوهی ئەم چەمکە دیوه‌مانەوی باسی بکەین، نرخی زۆرە.

چۆنیەتی سازکردنی لباد:

سەرەتا بەرگنەکە دەشۆرن، بۆ ئەوەی ئاوچۆر بیت لەبەر خۆرتا و هەلی دەخەن و بەتەواوی وشکی دەکەنەوه، دواي ئەوەی وشک بوووە زباتر ئافەرەتانی زەحمەتکێشی لادیکان بەرگنەکە دەپشکن، شیاکە و کەمیلە ی لێ هەلده‌وه‌ژێرن، زۆر بەجوانی خاوینی دەکەنەوه، دواي ئەم خاوین بوونەوهیە، بۆ ئەوەی بیکەن بەلباد دەبەن بەوه‌ستای هەللاج.

هەللاج کتیە؟

ئەو کەسە لە خوری و بەرگنی بەرخ و کاو، لباد، لاکیش، کەپەنک، قاپووت، فەرەنجی، پەستەک، کولەبال، کلاو و تەقیلە و... زۆر شتی دیکەشی لێ بەرهم دەهینێ، پیتی دەلێن هەللاج، بگیتی، کارگەچی، لەد مال...، ئەو بەرهمەمانە ناومان بردن، هەر هەموویان لەبەرگن بەرهم دین.

و ماددە سەرەکی ئەوانە زۆر بە ئاسانی لە کوردەواری دەست دەکەون، بۆ ئەوەی خۆتەری هێژا لەچاوه‌روانیدا نەمیتێتەوه، بە سووکە ئاماژەیک مەبەستمان لەسەر بەرگن روون دەکەینەوه: بۆ ئەو بەرهمەمانە ناومان هینان تەنیا بەرگن بەکار دیت، لەبەر ئەوەی خوری مەر ئەو هیز و قابیلیەتە تیئا نییە و چنگ لە یەکدی گیر ناکا و بە یەکترەوه نانوسێ و لەپەستاتندا یەک ناگرن.

دواي ئەوەی هەللاج بە کونک و کەوانی تاییەت ئەو بەرگنە شۆراوەی هەللاجی کرد و شی کردەوه، لەسەر پارچە خامبکی ئەستور بەناوی کارخانە، بە ئەندازە و قەواری حیساب کراو بەرگنەکە بەشەنە شوولێ لەسەر ئەو خامە سپییە بە رادە پتۆیست رادەخەن و بە ئاوی کولاننو، ئاوپرتینی دەکا، وەختیک تەواو تەرپوڕبوو، رووی سەرەوه‌شی دادەپۆشن و دارکارخانە لەباری پانی تێدەخەن و هەلیدەپینچن، واتە لوولی دەدەن. دواي لوول دانەکە بە گوریسی کوردی لە شیبوی کۆلەکە دەیبەستن و شەکەتی دەدەن، ئەوسا بە چوار پینچ کەسان بەلاق دەبگێرن، بەم گێرانیەش دەلێن، سوونەوه، داری کارخانەش لە ۱/۵ مەترەوه هەیه تا ۲/۵ مەتر، دارکەش ساف و لووس و بێ گرتیە.

سوونەوه و سازکردنی کەپەنک و لباد، هەر هەموویان بە یەک شیبون، تەنیا بە نەختیک جیاوازییەوه، لباد و لاکیش پووبەریان بە نەخشونیکاری جۆراوجۆر رازاوه‌تەوه کە زۆرجار دایره، یان بازنەیهکی گەورە بە ئەندازە مەجۆعمەیهک لەناوەندی لاکیش و لبادەکەدا، کەنارەکانی ئەم پراخەرە لە شیبوی فەرش و مافووهره رۆخ و قەراغی نەخشین و تاییەتی هەیه، کە ئەمەش بەنەخشەکانی وەک حەوت و هەشت ئەم پراخەری رازاندوووەتەوه.

ئەم لباد و لاکیشانە لەسەر خەوتنیان زۆر خۆشە، تەنانەت لەبارە تەندروستییه‌وه بۆ پشت باشە، ئەو کەسانە لەسەر لباد دەخەون، کەمتر وا هەیه تووشی پشت تیشە بێن، کەپەنک و قاپووتیش ئەو بالا پۆشەیه شوان لەبەر باران بەشانییدا دەدا و شەوانە لەبەر مەری پیتی دەخەوی کەپەنک بەرگری لەسەرما و رتووبەت و شیداری دەکا. وەک دەلێن ماریش ناتوان بەشوانەوه بدا لەبەر ئەوەی ددانی لەبەرگنی کەپەنک گیر دەبێ و زەرەر بەکاکێ شوان ناگەینێ.

لە کۆتایییدا هەزاران رەحمەت لەتەواوی ئەو هەللاج و بگێرانیە کە بە زەحمەتی زۆر و ئارەقەمی نیوچاوانیان بژێوی مال و مندالیان دا بێن دەکرد و دا بێن دەکەن، چونکە وەستا محەمەدی هەللاج بابی خوالیخۆشبووی من تەمەنیکێ زۆر خەربکی ئەم کارە پر لە زەحمەتە بوو، تا ئەو رۆژە سەری نایهوه، نانی رەنجی شانی خۆی خواردو چاوی لەحاند کەرەمی ئەم و ئەو نووقاندو تەنیا هیوای بە خوای خاوەن کەرەم و دەست و باهووی خۆی هەبوو، هەزاران رەحمەت لەگەڵکۆی بێ.

(* بەرگن خوری کاو پیکێ تەمەن یەک سالتەیه، نەک بەرخ کە تەمەنی لە یەک سال کەمترە.

(رامان)

محمەد شوكرى
نانى پرووت
 سەرگوزشتهى حال

دەرگماری له قه‌ده‌سییه‌وه بۆ كوردی
 نه‌جانی عه‌بدوللا

نانی پرووت و زه‌بروزه‌نگ و توندوتیژی و سیکس

هاشم سه‌راج

«نانی پرووت» رۆمانیکی سه‌رگوزشته نامیژی واقیعی نووسه‌ری مه‌غریبی «محمەد شوكری» یه، «نه‌جاتی عه‌بدوللا» له فه‌ره‌نسییه‌وه كوردویه‌تی به كوردی و پێشه‌کیسه‌کی كوردی بۆ نووسیوه به‌نیوی وه‌رگیپانی «نانی پرووت» بۆچی؟ هه‌روه‌ها نووسینیکی «تاهیر بن جه‌للون» ی سه‌بارت به رۆمانه‌که و له‌ژێر ناوی به‌رایبی - تیکستیکی پرووت- وه‌رگیپاوه بۆ كوردی و وێرای ناماده‌کردن و خستنه‌رووی ژیان و به‌ره‌مه‌کانی محمەد شوكری (۱۹۳۵ - ۲۰۰۳) له‌لایه‌ن وه‌رگیپری كوردییه‌وه، هیوا قادر له مه‌ر رۆمانه‌که باه‌تیکی به‌نیوی «ئه‌و نانه پرووته‌ی كه محمەد شوكری بۆی راگرتووی بیخۆ» نووسیوه، پێم باشه به‌رله‌وه‌ی له نانی پرووت و چه‌مکی زه‌بروزه‌نگ و توندوتیژی و سیکس بدویم ئه‌و نووسینه‌ به‌سه‌ر بکه‌مه‌وه كه له سه‌ره‌وه ناماژهم بۆ كردن و هه‌ندیک رسته و ده‌سته‌واژه‌یان لێ هه‌لكرینم و بیروپرای نووسه‌ره‌كان ده‌رحه‌ق به رۆمانه‌که بخه‌مه‌روو.

محمەد شوكری ساڵ ۱۹۳۵ له به‌نی شیکری باکووری مه‌غریب له گوندیکی چکۆله‌ی ناوچه‌ی ریف له نزیک نادۆر له دایک بووه، له

ده‌ورانی مندالی ژیانیکی پر له کوله‌مه‌رگی به‌سه‌ر بردووه، ساڵی ۱۹۴۲ به‌هۆی نه‌هامه‌تییه‌کانی دووه‌مین جه‌نگی جیهانی و قاتوقرییه‌وه به‌خا و خیزانه‌وه پروو له شاری ته‌نجه‌ ده‌که‌ن، محمەد ئه‌وسا ته‌مه‌نی هه‌وت ساڵ بوو، محمەد شوكری له‌ بنه‌چه‌دا مندالیکی «ئه‌مازیغی» یه ئه‌وکاته‌ی له قاهه‌خانه‌کان و دواتر وه‌ک کۆله‌لگر و رۆژنامه‌فرۆش و کرێکار و له‌گه‌ڵ قاچاخچییه‌کان کاری ده‌کرد هه‌شتا فیری زمانی عه‌ره‌بی نه‌بووبوو، له‌به‌ر ژبانی هه‌ژاری ناتوانیت له قوتابخانه بخوینیت، دواتر به‌دره‌نگه‌وه ساڵی ۱۹۵۵ له شاری عه‌رانیس فیری خویندن و نووسین ده‌بێ و دواي ته‌واوکردنی خویندن ده‌بێ به مامۆستا، محمەد شوكری سه‌رله‌به‌ری ژبانی له شاری ته‌نجه به‌سه‌ر ده‌بات و خۆی زیاتر به خه‌لکی ته‌نجه‌ ده‌ناسینیت تا مه‌غریبی، ساڵی ۱۹۶۶ به‌که‌مین چیرۆکی به‌ناوی «زه‌بروزه‌نگ له‌سه‌ر که‌نار» له گۆڤاری «الآداب» ی لبناي بلاو ده‌کاته‌وه، له شه‌سته‌کان له شاری ته‌نجه ناسیاویی له‌گه‌ڵ نووسه‌ری ئه‌مريکی پۆل پۆلز په‌یدا ده‌کات و

سالی ۱۹۶۸ له هه مان شار جان جینییه دهناسیت و دواتر تنسی ولیامز. محهمه د شوکری بۆ نووسینی دهقی «نانی پروت» زۆرتر سوودی له کتیبه کانی سان ئوگستین، ژان ژاک رۆسو، کولن ویلسن و سارتر وهرگرتوه.

شوکری تا مرد ژنی نه هینا و ژبانی له گه له ته نیایی و کتیب و نووسیندا به سه بر د و سالی ۲۰۰۳ له نه خووشخانه ی سه ربارزی ره بات به هۆی نه خووشی شیرپه نجه وه سه ری نایه وه.

تاهر بن جه للون دهر باره ی دهقی «نانی پروت» ده لیت: ده بی نه وه بگوتی که نه وه ی شوکری ده یگرتیه وه به شیکه له و جو ره شتانه ی که ناوترین و ده شاردرینه وه، یان به لای که مه وه له ناو کتیبه کاندانا نووسرین و به تایبه ت له نه ده بی هاوچه رخی عه ره بیدا، هه ره ها وه رگتیری کوردی به م جو ره له ده که ده دویت: نه م رۆمه نه له کۆمه لگه یه کی باوکسالار و موسلماندا باسی واقیعه تی ژبان ده کات، که نه ویش کۆمه لگه ی مه غریبی عه ره بییه، رۆمانیکه جگه له وینا کردنیکی رپالیستانه ی نه م کۆمه لگه یه هیچ شتیکی خه یالی و ناواقیعی تیدا نییه، به لام هیوا قادر به م شتویه له رۆمانه که ده دویت: «نانی پروت» که به شی یه که می نه و سۆ به شه ی یاده ره ربیه کانیه تی که دواتر به شی دووم و سییه می به ناوی «سه رده می هه له کان» سیما یه کان، بلا بوونه ته وه. له ته مه نی ۳۷ سالی دا نووسیویه تی، نه م یاده وه ربیانه گتیرانه وه ی ژبانی راسته قینه ی محهمه د شوکری خو به تی که له ناو قه حبه خانه و سه ر قه برانه کان و چایخانه کاندانا به سه ری بر دووه- به ره له وه ی له هه ندیک

لایه نی رۆمانی «نانی پروت» بدویم پیتم باشه سه به رته به ناوچه ی «ریف» که ده که ویتته نزیک ناوۆر له زمانی وه رگتیری کوردییه وه نه م زانیارییه به خه مه روو.

محهمه د شوکری له دایکبوی ده قه هری «ریف» ه، اریف ناوچه یه کی چیا بییه ده که ویتته باکووری رۆژناوای مه غریب و ناوچه ی نه مازیغ نشینه کانه، وشه ی ریف وشه یه کی نه مازیغییه و واتای گردۆلکه و به رزی و نزمایی ده گرتیه وه. خه لکی نه م ناوچه یه، که محهمه د شوکری سه ر به و ناوچه یه یه زیاتر نه مازیغ زمانن و به زمانی نه مازیغی قسه ده که ن. «نانی پروت» رۆمانیکی سه رگوزشته نامیزه، شوکری به راشکاوی ده ورانه کانی ژبانی ده گتیریه وه، مندالی، میرد مندالی، هه رزه کاری، گه نجی، به سه ره اته کان به ئاشکرا و بی په رده پۆش کردن ده خرینه روو، له هه ندیک شویتندا سنووری لایه نی ئیتیکی و مۆرالیش ده به زینریت، راسته دهقی نانی پروت له رووکه شدا له ده سه لاتی پاتربارکی «باوکسالاری» و زه بروزه نگ و توندوتیژی ده دویت و هه لسوکه وتی باوکیکی توندوتیژ له کۆمه لگه یه کی پر زه بروزه نگ و برسیتیدا که کۆمه لگای مه غریبییه، باوکیکی له بنه رته دا نه فسه رتیکی راکردووی سوپای ئیسپانییه و له سه ر بازگه کان جلی کۆنه ده کریت و له بازار ده یفرۆشیتته وه، شه وان به مه ستی ده که ریتته وه مال و جنیو به ژن و منداله کانی ده دا و به و په ری درنده یی لییان ده دات و ملی عه بدولقادی کوره چکۆله ی هه لده پاچی و خوین له ده میبه وه فیچقه ده کات و له ئاکامدا ده مریت- دیه نی مه رگی عه بدولقادر هه رگیز له میتشکی محهمه د شوکری

ناسریتته وه. نه وان خیزانیکی هه ژار و بی ده رامه تن به کوله مه رگی ده ژین و له ریفه وه کۆچ ده که ن بۆ شاری ته نجه و دایکی محهمه د شوکری ده ست به سه وزه فرۆشی ده کات و ره حیمۆی کچه چکۆله ی، خوشکی محهمه د یارمه تی ده دات. دهقی نانی پروت و تیرای جه ختکردنی له سه ر چه مکی زه بروزه نگ و توندوتیژی، که چی خه یال و هه لسوکه وتی سیکسی له ده سپتیکی نووسییه وه پانتاییه کی به رفراوان له پرۆسه ی نووسینی نه م رۆمانه دا داگیر ده کات و زۆرجار دیه ن و گرته سیکسییه کان چه شنی نۆستالیژی له زهین و خه یالی شوکریدا ناماده ده بن و بۆ چه ندان جار په نایان بۆ ده بریت و به چیژ و خووشی و حه سه ره ته وه ده گتیریه وه به ر زهین و دیده. به تایبه تی جوانی جه سته ی پروت و قووتی «ئاسیا» کچی باغه وان که، کاتیک له حه وزه که مه له ده کات، یان جوانی و هه لسوکه وتی مۆنیک... تاد.

دهقی نانی پروت له ده سپتیکه وه به وه سفگه راییه کی ئاسایی خو ی به وه رگر دهناسیتیت، کاتی له ریفه وه به ره و ته نجه کۆچ ده که ن و به پییان رتیکه ی ئاواره یی ده گرنه به ر، له رتیکه دا که لاک که وتوون و سه گه ل ده وریان داون و له ولاوه قیغه قیغی قه له ره ش و واقه ی رپوییان دی و بۆنی گه نیوی که لاک رۆژه رتیه ک ده روات، کاتیک ده گه نه ته نجه شوکری منداله و له برسان سه ره نویتلکه کان ده بشکنیت و هه ست ده کات سه ره نویتلکی مه سیحییه کان له هی موسلمانان ده وله مه ندرته. شوکری له م رۆمانه دا وینه ی باوکی چه شنی جانه وه رتیک، یان وه حشیتیکی درنده پیتشان ده دات «به بی هیچ هۆبه ک له دایکمی

دهدا». «به جیت ده هیلم کچی قه حیه! به تنیا جیت ده هیلم و ده بی له گهل ئەم دوو به چکه سه گانه خۆت خۆت به پیره بیهی»، به لام دایکی وهک ئافره تیکی به سۆز و میهره بان، زۆرجار به دایکی ده لیت نه خیر منیش ده کوژی وهک چۆن براکه می کوشت و په فتاره درندانه که ی باوکی بیر دیته وه کاتیک ملی عه بدولقادی هه لپاچی. دایکی نانی وشکی له سواله که ره کان ده کری و ده بخسته نیو مه نجه لیک و ئای گهرم و که مییک رۆن و به هاراتی تی ده کرد، یان محمه هدی ده نارد له باغی دراوسی که یان تۆزی پاقله ی بۆ لی بکاته وه. خیزانیکی به ده به خت هه میشه ژیانیا به برسیستی و هه ژاری و مهینه ت و نه هه مه تی گه مارۆ دراوه. گپرانه وه راشکاو و واقعییه کانی محمه مد شوکری له م رۆمانه دا و پیرای چیژی ئە ده بی لیوانلیتویشه له دیالوگی خیرا و چرکه ساته گه لیک نۆستالیژی، جاریک منداله و ده چیته گۆرستانی «بوعه راقیه» چهند چله ریحانیک له سه ر گلکۆ جوانه کان ده چنیته وه و ده یخاته سه ر گۆری براکه ی و هه ست ده کات گۆری ده وه له مه نده کان له گۆری هه ژاره کان جیان، جاریک منداله و له درخته پر به ره که ی مالی هاوسی که یان چهند هه رمییه ک ده رنیت و خاوه ن ماله که ده یگری ت و له ترسان میز به خۆیدا ده کات و خاوه ن ماله که له ژووریکدا زیندانی ده کات و له درزی ده رگاوه سهیری پوز و به له کی کچی خاوه ن ماله که ده کات و چیژی لی ده بینیت و دواتر کچه که به خۆی و کولیره هه نگوینیکه وه دیته لای، محمه مد له ته مه نی مندالییه وه باخی و سه رچله و له گهل ئە وه شدا هه میشه

ئاگای له دایکی و ره حیمۆی خوشکیه تی، باوکی زیندانی کراوه و دایکی هه موو هه فته یه که ده چی و سه ردانی ده کات، که چی محمه مد به رده وام رقی له باوکیه تی، [باوکم له مال بوایه، یان له مال نه بوایه من هه ر رقم لی ده بووه]، کاتیک به ره و ته توان ده رۆن و شاری ته نجه جی دیلن، محمه مد هه ر بیری لای گۆری براکه یه تی پیتی وایه له گهل رۆیشتنی کات گلکۆکه ی ون ده بییت، هه لبه ته رۆلی ژینگه و ده ور به ر کاریگه ری له سه ر چۆنیه تی ژیان و پیکهاته ی که سایه تی مرۆفدا ده بییت، له وه شه مرۆف له هه ندیک ده وران و قوئاغی ته مه نیدا له ریگه ی جوړیک له هۆشمه ندی و روانینی بۆ واتای بوون و چاره نووس و مه رگ خۆی بریار له سه ر جوړ و چۆنیه تی ژیان بدات و جوړیک له ژیانکردن هه لپرتیت.

محمه مد شوکری له قوئاغی میردمندالی و گه نجیدا له پیناو دابینکردنی بژیوی خۆی و خانه واده که ی کاری جوړاوجۆری کردوه. سه ره تا باوکی ده بیات له قاه و خانه یه که ده یخاته به رکار و دواتر کۆله لگری و رۆژنامه فرۆشی و کریکاری ده کات و دواتر ده که ویته نیو باندیکی قاجاچیستی و کاره کانی زۆر به ریکی و جه ره زه بی ئە نجام ده دات، به لام شوکری له سه ره تاوه روچیکی سه رچلی و یاخی و بی موبالاتی و به ره للابی تیدایه و له گۆرستان و کۆلانه کان له گهل سواله که ره ان ده خه ویت و کیف و هه شیش ده کیشیت و دۆستایه تی گروویک ده کات، دز و گبرفانبرن و ئە وه ی به دهستی ده که ویت له سینه ما و قاه و خانه و قه حیه خانه کاندای خه رچی ده کات و له گهل سۆزانییه کان راده بویریت، ده شی دیاریکردنی ئە م

جوړه ژبان به شیکی پیوه ندی به چۆنیه تی هه لکه وتنی که سایه تی شوکرییه وه هه بوو بییت، چونکه مرۆقیکه و تا ده گاته ته مه نی بیست سالی نه خوینده واره و ده رفه تی بۆ هه لنه که وتوه بچیته قوتابخانه و فیبری خویندن و نووسین بییت.

دهقی «نانی روت» له بنه رده تا سه رگوزشته و رووداو و دانپیدانان و به سه ره اتی ئە و بیست سالی ته مه نی شوکری ده گپرتیه وه، دوی ئە وه ده چیته به ر خویندن و ده بیته مامۆستا، له ته توان له گه ره کی خه بباز له خانویه کی چکۆله ده ژین به ته ک باخیکه وه یه، دایکی له ترانکات ده ست ده کات به سه وز و میوه فرۆشی و باوکی بی کاره و له گهل په که وه ته و کۆنه جه نگاوه ره کانی جه نگی ئیسپانیا کاتی خۆی به سه ره ده بات و له گۆره پانی فه دان کۆ ده بنه وه، محمه مد شوکری له مندالییه وه هه ست به پیوه ندی سیکسی دایک و باوکی ده کات. هه موو به یه که وه له یه ک ژووردا ده خه ون، سه ی حه دۆی باوکی به رۆژ جنیپو به دایکی ده دات و به شیویه کی درندانه لییان ده دات و به شه ویش حه ز و چیژی جه سته بی کۆبان ده کاته وه، به خۆی ده لی منیش کاتیک گه وره بووم ژن ده هیتم و به رۆژ لیتی ده ده م و به شه ویش ماچی ده کم.

له ته توان سه ی حه دۆی باوکی له قاه و خانه یه کی میللی کاریک بۆ محمه مدی کوری ده دۆزیته وه، خاوه ن قاه و خانه که دهستی چه پی نییه و محمه مد له شه شی به یانییه وه تا نیوه شه و کار ده کات و هه موو کۆتایی مانگیک باوکی دی سی پیسته که ی مووچه ی کوره که ی له وه ستاکه و هه رده گری ت و ماوه یه ک ون ده بییت، ئیتر شه وانه به سه ره خۆشی ده گه ریته وه

مالهوه و جنيو بهژن و منداله کاني دهدات. مه بهست له گواستنه وهی ئەم ديمه نانه ده رخستنی رەفتاری که سیکه له بهر ههز و ئاره زووی خۆی دهرفه تیک بۆ منداله که هی ناهیتلێته وه، و پیرای چهوساندنه وهی کورپه که هی به جنيو و زه بروه ننگ و توندوتیژی رووبه پرووی ژن و منداله کاني ده بیته وه، دهقی نانی پرووت، رووداوه کان به راشکاوی دهخاته پروو.

محهمه د لهم قاوه خانه به دا فیری جگه ره و کیف کیشان ده بیته و کاتیک بۆ مشت هه ریه کان بازار دهکات بریک کیف، یان په رداختیک شه راب، یان ده نکیک تلیاکی ده ده نی و هاموشو که رانی قاوه خانه که هانی ده ده ن تلیاک و به ننگ بیکیشیت و هه ندیک شه وان له قاوه خانه که له سه ر کورسییه ک دهخون، یان په نای وه بهر نانه واخانه ئیسپانییه که ده بر د، خاوه ن قاوه خانه که شه مه راقی پاره و به ننگ کیشان و تلیاک خۆی بوو، مالیان هیتنه له قاوه خانه که وه دوور نه بوو، له قاوه خانه که ده بخواره وه و خۆی له قه حبه خانه یه کدا ده دۆزییه وه، محهمه د شوکری- دانه ر- لپه ردا هه رامزاده یی و زۆلی و به دمه کی خۆی ده نووسیتته وه و سیفه تی بێ ته مه گی خۆی دهخاته پروو، په ننگه به شیک له هۆکاره که ی بۆ هه لسه که وتی باوکی بگه ریتته وه، که مانگانه که ی لێ زهوت دهکات، ئەمه یه ده بیته هانده ریک بۆ دزی کردن، محهمه د ده بیته یه کی که له که سه کانی خانه واده ی خاوه ن قاوه خانه که له گه ل منداله کانی له ماله وه به یه که وه نان دهخۆن و زۆریه ی شه وان له هه مان ژوور دهخون، که چی له قاوه خانه که هه ول دهدات دزی له وه ستاکه ی

بکات و بریک پاره له قاسه که بقاچینیتته وه، به تایه تی ئەو کاتانه ی وه ستاکه ی چه ند شه ویک سه ردانی قه حبه خانه کانی ده کرد و له قاوه خانه که یه کی که له شوینی خۆی داده ناو له هه مان کاتدا محهمه د شوکری میتره مندال چاوی بریوه وه ژنی وه ستاکه ی که کراسی قه فتانی ده پۆشی و به زیر و زه بهر خۆی ده رازانده وه و ده رده چوو و شه وان درهنگانی که ده هاته وه و بریک شه ویش هه ر نه ده هاته وه. دهقی نانی پرووت، به راشکاوی له بوونی مرۆف ده دوت که بریتیه له پیکهاته یه کی لیوانلیو له چه پاندن و ئیره یی و دوورویی و به دمه کی و چه په لی و بێ وه فایی و وه حشیگه ری، له وه یه زۆر جار هه لسه که وت و په فته ره کانی له ناخودئاگاییه وه سه رچاوه بگرن و له پیناو تی کرکردنی هه ز و ئاره زووه کانی په فتاری دزیو و ناشیرین بنوینیت- له وه یه گریمانه ی ئەوه بکریت، ئەگه ر باوکی مانگانه که ی لێ زهوت نه کردایه حه مه ی میتره مندال ناچار نه ده بوو پرووی له کاری دزی بکرایه، به لام مرۆف بوونه وه رتیکی خاوه ن ده روونیتیکی ئالۆز و ناخودئاگاییه کی ئالۆزه و هاوکیشه یه که و به ئاسانی شیکار ناکریت. له ته توان پروو له باغیک دهکات و به دار هه نجیریکدا هه لده گه ریت و له وێ خۆی حه شار دهدات و «ئاسیا» ی که چی خاوه ن باغه که، به پرووت و قووتی به سه ر په یژه ی حه زه که هه نگاو هه لدینێ و چه شنی فریشته ی زه ریا له ئاوه که دا مه له دهکات، دیمه نی جهسته ی جوانی ئاسیا به رده وام له زه بینیدا ده میتیتته وه و ده بیته به شیک ی گرنگی خه یالی سیکسی و زۆر جار له گی رانه وه کاندایه شیه وه ی نۆستالیژی هه مان گرتته و دیمه ن

دووباره سێ باره ده بیته وه شوکری به راشکاوی له کاری سیکسی و ده ستپه ر ده دوت و چه ندان جار خه و به جهسته ی ئاسیا وه ده بینیت، هه روه ها جهسته ی «مۆناتا» ئەو که چه گه نجیه ی له ژیر داریکدا چوار مه شقی دانیشتوه و له شی داوته بهر با، یان له مالی خاوه ن قاوه خانه که فاتیمه ی که چی ده بینیت و کراسه که ی هه لکردوه و جل ده شو ریت، ئەم دیمه نه سیکسیانه به رده وام هه ز و ئاره زووی ده بزویتن و هاوکات شه راب ده خواته وه و حه شیش ده کیشیت و له کارگه یه کی خشت برین کار دهکات، پاشان سندووقیکی پیتلاو بۆیه کردن ده کریت و له ده ری قاوه خانه و باره کاندایه ده خولیتته وه و دواتر ده ست دهکات به رۆژنامه فرۆشی و مالیان ده گوتیریتته وه له بازاری سه وزه فرۆشی یاریده ی دایکی دهدات و ئیواران که مه یک پاره له دایکی ده زیت و کیف و تلیاکی پێ ده کریت. هاوهرتیه که ده دۆزیتته وه به ناوی ته فریسی و پیتی ده لیت مامم مرد، له برسان ژنه که ی و سێ منداله که ی خۆی کوشت، پاشان خۆشی کوشت- ئەمه یه وینه و نمونه یه کی تره که گوزارشت له واقیعی ئەوسای کۆمه لگای مه غریبی دهکات، له گه ل ته فریسی به یه که وه ده ست به ژبانی سالوکی و عه ربه ده یی و به ره للابی ده که ن و دهخۆنه وه و سه ردانی قه حبه خانه کان ده که ن و له گه ل حه رودی ژنه ماسی سیکس ده که ن و به خه یالی ئاسیا و فاتیمه و مۆناتی ژنه هاوسییان له گه ل سۆزانییه کان ده سبازی دهکات، یان پروو له قه حبه خانه ی ئیسپانییه کان ده که ن و له گه ل سۆزانییه کان راده بویرن. شوکری به راشکاوی شه ره ر و رابواردن و

سەرچالییه کانی دهگیتتهوه، مالیان دهگوتنهوه و روو له شاری وههران دهکهن، له باخیک لهسهر قه دی درهختیک وینهی جهستهی ئافرهتیک دهکیشیت و چهشنی درهخته ژنیک سیکسی لهگهلا دهکات، دهقی نانی رووت تا دی بابهتی سیکسی بهسهردا زال دهبیت، چونکه شوکری به وردی و به راشکاوئ نهزمونه سیکسییهکانی دهگیتتهوه، له وههران له مالی «مسیو سیگوندی» کار دهکات و روژتیکیان خواردنی مهغریبی تاجینی لی دهنیت و مؤنیک ژنه جوانهکهی مسیو چیتری لی دهبنیت و مؤنیک شهو کراسی پۆشیوه و داوا له شوکری دهکات دهپیتی میردهکهی بشوات، نهویش رهتی دهکاتهوه، شوکری له وههران به راشکاوئ کردهوه ریزهپر و هۆمۆبیهکانی دهگیتتهوه، له گهلا مندالیکی هوسیکهیان بۆ کیتلگه دهچن و راهه چۆلهکه بکهن مندالیکی گۆناسور شۆرتیکی لهبهره بهیهکهوه دهخۆنهوه و جگهره دهکیشن و لهنیو کیتلگهی گهنم لهسهر پشت دادهکشین و نهو گۆرانیهی بیر دیتسهوه که دهلی «عاشقی مندالیکی نهندهلوسی، چکۆلهی جوانی نهسمهرم»

گازیکم له ملی گرت و.....

پهندیک ههیه دهلیت «به پهله دینه وههران به پاکردن جیی دههیلین»، شوکری له وههران مالی پووری جی دههلیت و روو له شاری تهتوان دهکات و دایک و باوکی لهوی دهژین، له تهتوان باوکی بی کاره و زۆرتین کاتی له گۆرهپانی فهدان بهسهر دهبات، رهحیمۆ خوشکی گهوره بووه و له میوه و سهوزه فرۆشی یاریدهی دایکی دهکات، شوکری میردمندالیکی سهرچل و جهرهزهیه زۆرجار مووسی

ریش تاشین دهخاته نیو دهمی، به تایبهتی له کاتی شهر کردندا، له تهتوان لهگهلا سوالکهران له کۆلانهکان دهخهویت و ههست دهکات قهحهپهخانهی سانیه ههروهکو خۆبهتی و تهنیا ژنهکان گۆراون و گهوادنی نوئی لی پهیدا بووه، بهرهلالو سهرگهردان له کۆلانهکان دهگهریت و لهپر باوکی قۆلی دهگرت و تا خۆیتی لهبهر دهروات لیی دهکات، هینده رقی له باوکیتهی خۆزگهی مردنی دهخوازیت، له قاوهخانه چا دهخواتهوه و کیف دهکیشیت و بریار دهکات دزی بکات بۆ نهوهی به پارهکه بچیتته قهحهپهخانه، دهچیتته بازاری گهوره و باوکی به داوهبهتی و خهریکه دهستهکانی دادهبارینه سهری، بهلام هاوړیکانی پهلاماری دههه و سهروچاوی باوکی خۆیناوی دهکهن، هاوړی دزهکانی بریتین له عهبدولسهلام و سهبتاوی، له گیرفان بریندا کارامهن، له کۆلانی تهله روو له مالییک دهکهن، چهند سۆزانییهکی تیدایه، سهبتاوی جزدانیکی دزیوه سح ههزار پیستهی تیدا بوو، کۆنیاک دهخۆنهوه و رادهبوترین. کچه پاکیزهکان شهو بیداری دهکهن نرخه ههر کچیک ههزار، یان ههزار و پینج سههه پیستهیه، دایکی عهبدولسهلام له ههمان مالدا کچه پاکیزهکانی لای خۆی گلدابونهوه و جگهرهی قیرژنیا و کیفی دهکیشا و سهپهرشتی سۆزانیخانهکهی دهکرد، ئیوارهی چوارهم عهبدولسهلام و سهبتاوی نههاتنهوه! محهمهه شوکری لهم رۆمانهه دا بهراشکاوئ سهرگوزشتهی ژبانی دهگیتتهوه چۆن دهستی لهگهلا باندی دز و گیرفان برهکان تیکهلا کردوه و له قهحهپهخانهکان کیفی کیشاوه و

کۆنیاکی خواردوهتهوه و لهگهلا سۆزانیان راییواردوه.

له بارهی دزییهکانی عهبدولسهلام و سهبتاوی پۆلیس لیتپیتچینهوهی لهگهلا دهکهن و بهرتهکوت دهریزی دهبیت، ههمدیسان له قاوهخانهی ترانکات کیف دهکیشیت و بیره دهخواتهوه و تهفریستی هاوړیتی دهبنیت و بۆنی عهرهقی لی دیت و شهو بهیهکهوه له باخچهکانی کیتناس بوتلیک شهرابی پۆرتۆ مالگای دهخۆنهوه و له باخچهکه ژنیک بهنیوی نهنیسه مهی دهگیتری و سهما دهکا و جلی ژیرهوهی نهپۆشیوه، شهیتانیکی سهرخۆش به جهستهیهوه سهما دهکات، بهلام محهمهه شوکری ههمیشه خوازباری مههرگی باوکییهتی، زۆر رقی لی دههیتتهوه، لیتهدا دهستهواژهیهک دهردهبریت و ههمان دهستهواژه و بیرکردنهوهی، «دۆیستۆیفسکی» مان بیر دهخاتهوه [وهبیرم نایه که چهندان جار له خهوندا کوشتومه و تهنیا شتیک که مابوهوه نهوه بوو که بهراستی بیکۆرم]، ژبان لیوانلیوه له مملانی و دژابهتی، کاتیک روو له بهندهرهکه دهکات و دهیهویت کۆلهلگریی بکات، تاقه جاریک دهتوانیت جانتایهک ههلبگریت، کهچی کۆلهلگریکی لهخۆی گهورهتر تاوی دهکاتی و پالی پیوه دهنیت، ئیستا تهمهنی ۱۸ ساله و پیتی وایه سهبتاوی ههقی بوو کاتیک دهبگوت «شهرمهزاریه بۆ گهنجیک دهست پان بکاتهوه، چاکتر وایه دزی بکهیت و سوالکهری بۆ مندال و پیرهمیردهکان جی بهیلیت». له تهنجه و له بهندهرهکه کورپکی ههتیویاز دهیهویت فریوی بدات و خۆی لی رزگار دهکات، پیرهمیردیک به ئۆتۆمۆبیلیکی جوان ههلیدهگریت و دهست به چووکیدا دههینیت و

له کاتى گه پاره وهدا پارديه کى په نجا پيسته ي پى ددات و دايدهبه زنييت، له بازاری شه جهره دهيويت جانتاي ژنيکى بيگانگه بدزيت، هممديسان هه تيوبازيک دهيويت فريوى بدات، کورى قوز بؤ کوئ دهچى؟.. خوئ له هوتيل و هه تيوخانه که رزگار دهکات. له قاوه خانى تشاتو، بهو پاره يه يه که پيسته تى قومار دهکات و پينج پيسته له که بدانى هاوړتي وهرده گريپ و شتيکى پى دهخوات، ۳۰ ئادارى ۱۹۱۲ رۆژى بالکيشانى فهره نسا يه به سهر مه غريب، ئه م يه کشه مبه رۆژى ۳۰ ئادارى ۱۹۵۲ رۆژيکى شوومه، ئه وه مه روانه شيتته کوليچه ي پاکستاني ده فرۆشيت و هاوار دهکات- بژى مه غريبى ئازاد سهر به خو. خو پيشانندان ده ست پى دهکات و جامى دوکانى ريكس هاره دهکات، هيرشى پوليسى ئيسپانى و کوژرانى کومه لتيک گه نجى مه غريبى، دهق زور به وردى کاره ساتى خو پيشانندان که ده خاته روو، شوکرى له ريگه ي «که بدانى» هاوړتيه وه پيوهندي به قابيل باند ه که يه وه دهکات، قابيل سه روک باند يکى خه ترناکى قاچاخچيتييه و بازرگانى به ماده هوشبه ره کانه وه دهکات و له کوخه که ي قابيل له گه ل سه لافه و بوشرا كيف ده کيشيت و مه ي دهخواته وه، شه وان ه له گه ل سه لافه ي سوزانى راده بوړيت و قه ندوسى که سا يه تيبه کى سه يرى هه يه و له قاچاخچيتيدا برابه شى قابيله، محمه مد شوکرى له م تيكست هدا زور به راشکاو ي به سه ره اته کانى ده گيړيته وه و سه ره چلئى و بوړى و رووبه روو بوونه وه ي له گه ل سه سه رى و هه تيوباز ه کان و که شوه وه ي قه حبه خانه کانى شارى ته نجه و

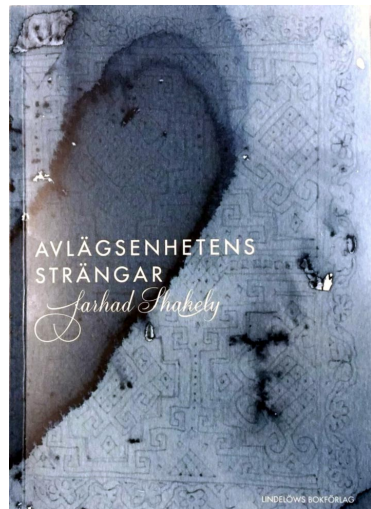
ته توان و وه ران، دواى جيه تيشتنى کوخه که ي قابيل چوز له گه ل له يلا و ره شيد ه دهخواته وه و راده بوړيت. لالا زهوورى سه ره پهرشتکار و عليوه عروسه ي سوزانى له گوره پانى جنان قه يتان گه نجىکى سه رخوش ريگه ي لى ده گريپ و شه ريکى کوشنده دهکهن و له مالتيک له گه ل چهن د له شفرؤشتيک ده گريپ و له گه ل حه ميدى هاوړتي زيندانى ده گرين، محمه مد شوکرى تا ئه وکاته ناسنامه ي نييه و دهقى نانى رووت زور به وردى له که شى زيندان و چو نيه تى مامه له کردنى پوليسه کان ده دويت و له زيندان به م شيوه يه بير دهکات وه [دوا جار به وه کو تاييمان ديت که ده گه ينه بيدهن گيه کى ئه به دى و يه ک له دواى يه ک له ناو ده چين، به دبه ختري نيان ئه و که سه يه که دواى هه مووان له ناو ده چى]، دهقى نانى رووت له زور شويندا چهن د کو پله يه ک له گورانيه کانى هه ربه ک له ئوم که لسووم و فه ريد ئه تره ش و... تاد تو مار دهکات، يان چهن د رسته شيعريک له دهقى چهن د شاعيريکى مه غريبى و تونوسى. ده شيت سه رگوزشته و دانپيدانانى راشکاوانه ي وه ک دهقى نانى رووت خو يندنه وه ي جوړاو جوړى بؤ بکريت، به تايبسته تى له رووى ده روونش يکار بيه وه، ئيسستا له مه غريب پا پوره کان پرن له جووله که و ده چنه وه بؤ فه له ستين. شوکرى دواى ئه وه ي له زيندان ئازاد ده گريپ له گه ل «بوصوف» ي خاوه ن به له م ريک ده که و يت، کومه لتيک شتگه لى گرانبه ها له پا پوره کان به جووله که کان بفرؤشيت، کاتر ميترى سويسرى، شال، سفره ي ژاپونى، چه رخ... ئيسستا شوکرى فرؤشيارتيکى ده سگيړه و دواتر له سه ر کري به له مه که له گه ل بوصوف

يه کتر شل و کوت دهکهن، هممديسان له قاوه خانه کانى ته نجه دهخوليتته وه و گو قشارى عه ره بى ده گريپ و له سه ر و يته ي که چه جوانه کان ده ستپه ر لى ددات و له باره کان دهخواته وه و به رده وامى به ژيانى به ره لالايى و سالوکى ددات و له قاوه خانه ي مو ح له گه ل «عه بدوله ليک» که رو شنبيرتيکى له وچه و هه له وه ره لتيک ده دن و له گه ل که مال تورک به يه که وه دهخونه وه و به خوئ ده ليت من ته مه نم بيست ساله و هه تا نازانم ئيمزايه کيش بکه م و له گه ل عه بدوله ليک ئاشت ده بيتته وه و له بازار چه پکتيک گول ده گريپ و روو له گو رستانى سيدى بو عراقبه دهکات و داوا له عه بدوله ليک دهکات سوره تى ياسين له سه ر گوړى عه بدولقادرى براى بخو نيت.

له وه يه نانى رووت وه ک ده قيتيکى نه فرين «مه لعون» سه رنجى خو يته ر بؤ خوئ رابکيشيت، به لام له بنه ره تدا ئه وه بوړى نو سه ره به راشکاو ي به سه ره اته کانى ده گيړيته وه و چو نيه تى ژيانى کومه لگاي ئه وساي مه غريب ده خاته روو، ويرا ي جه ختکردنى له سه ر چه مکی زه بروزه نگ و توندوتيشي لايه نى سيکسيش وه ک خوئ و به راشکاو ي باسى ليه وه ده گريپ و محمه مد شوکرى بؤ پيچوپه نا هه لسوکه وت و ره فته ره کانى ده نو سيته وه.

سه رچاوه:
ناوى کتیب: نانى رووت
نووسينى: محمه مد شوکرى
بابه ت: رو مان
وه رگيړانى: نه جاتى عه بدوللا
چاپى يه که م: سلیمانى ۲۰۰۷
چاپى دووم: ۲۰۱۲
چاپخانه ي ياد.

ناوی کتیب: ژئییه کانی دووری
(Avlägsenhetens strängar)
نووسەر: فهرهاد شاکه لی
وهرگیتیر: بوو گوستافسۆن (Bo Gustavsson)
په خشخانه: لینده لویتف
(Lindelöw)
سال و شوینی چاپ:
یۆته بۆری/سۆتید
(Göteborg) ۲۰۱۵
قسه واره: ۱۲۲ لاپه ره ی
مامناوه ندی

**پشکۆیه کت خسته ناو دلمه وه و
له تاریکه شهوی ئەم شارهدا به
جیت هیشتم.
ئه گهر رۆژی گه یشتمه ناستانه ی
دیدارت
پرسیاری تاریکایی و رووناکاییم
لێ مه که!
من ته نیا هه ر باسی سووتان
ده زانم.**

پاییزی ئەمسال (۲۰۱۵)
نوسخه یه ک له کتیبی (ژئییه کانی
دووری) به زمانی سویدی، له لایهن
مامۆستا "فهرهاد شاکه لی" یه وه

گه یشته دهستم. ژئییه کانی دووری
چهندان شیعی مامۆستا فهرهاد
شاکه لی ده گرنه خو و له م دیوانه
شیعیریانه وه هه لبرتیر دراون:
۱- ژئی
۲- نیگاری تۆ له دیواری
زیندانه کهم هه لده کۆلم
۳- هه موو رازی من ناشکرایه و
هه موو ناشکرای تۆ راز
۴- ئەم چرایه دلیم رووناک
ده کاته وه و ته مه نم ده سووتینی
دوو پارچه هه لبه ست کۆتایی به
دیوانه که ده هین، یه کیکیان بو
(ئیرما لۆکمان) نووسراوه و ئەوی
تریشیان بو (ئیرلانده کولبیرگ).
ژئییه کانی دووری به پیشه کییه کی
شاعیر و رخنه گر و وه رگیتیری
سویدی (بوو گوستافسۆن) ده ست
پێ ده کات و به پاشه کییه کی
پروفیسۆر (بوو ئووتاس) مامۆستای
پیشووی زمانانی ئیرانی له
زانستگه ی ئۆپسالا، کۆتایی پێ
دیت.

له پیشه کییه که ی خویدا (بوو
گوستافسۆن) به دریتی باسی ژیان
و تاقیکردنه وه ی شیعی مامۆستا
شاکه لی ده کات هه ر له کۆتایی

ژئییه کانی دووری

فه می کاکه یی
(سوید)

شه‌سته‌کانه‌وه تا ئه‌م‌پۆ: به‌ره‌مه
ئه‌ده‌ب‌ب‌ی‌یه‌کانی، ژبانی ئاواره‌بی،
بیری سو‌ف‌ی‌گه‌ری، دیوانه
وه‌ر‌گ‌یت‌ر‌ا‌وه‌کانی، ته‌نانه‌ت ژبانی
پ‌یش‌مه‌ر‌گ‌ایه‌ت‌بی فه‌ره‌اد شاکه‌لی و
باری سی‌اس‌یی ئه‌وسای
کوردستانی‌شی له‌ب‌یر نه‌کرد‌وه.

(بوو ئوتاس) له‌ پاشه‌کی‌یه‌که‌ی
خو‌یدا ئی‌ژیت: (شاعیر هه‌ر شاعیره
و هه‌ر شاعیره. ئه‌مه هه‌ر به‌ راستی
فه‌ره‌اد شاکه‌لی ده‌گر‌یت‌ه‌وه. له‌وه
کاته‌وه که به‌ر له‌ نزیکه‌ی سی (۳۰)
سال‌ یه‌ک‌ترمان ب‌ینی و له‌ گوته‌وه‌ی
زمانی کوردی و لی‌کۆل‌ینه‌وه
ده‌باره‌ی زمانی کوردی و ئه‌ده‌بی
سو‌ف‌ی‌گه‌ری له‌ زانستگه‌ی ئۆپ‌سال‌ادا
هاوکار بو‌ین، شی‌عه‌ره‌کانی فه‌ره‌اد
وه‌ک بابه‌ت‌یک‌کی بالاده‌ست
ئاماده‌بو‌نیان هه‌بو‌وه. به‌ل‌ئ، هه‌م
شی‌عه‌ر و هه‌م‌یش تاراوگه، سترانی
نیشتمان‌یک‌کی له‌ ده‌ست‌چوو، چیاو و
ده‌شت و دۆله‌ خه‌ی‌الا‌وی‌یه‌کانی
کوردستان، هه‌موو ئه‌مانه
ئاماده‌بو‌نیان هه‌بو‌وه.)

راستی‌یه‌که‌ی خو‌پ‌ندنه‌وه و
تی‌گه‌یشتن و چ‌ی‌ژ‌وه‌ر‌گ‌رتن له
شی‌عه‌ره‌کانی فه‌ره‌اد شاکه‌لی ه‌ینده
ئاسان نی‌یه، ئه‌وه‌یش له‌به‌ر ئه‌وه‌ی
زۆریه‌ی شی‌عه‌ره‌کانی هه‌ل‌گری ه‌ز و
فه‌لسه‌فه‌ی سو‌ف‌یزمن. شاعیر تا
ئ‌یستا له‌ زۆر شو‌یندا گوته‌وی‌یه‌تی:
ئه‌وه‌ی ده‌ل‌یت من بو‌جه‌ما‌وه‌ر‌یک‌کی
به‌رفراوانی خو‌پ‌نه‌ر ده‌نوسم، راست
ناکات. هه‌ر له‌م پروانگه‌به‌وه
ده‌توان‌ین بل‌پ‌ین فه‌ره‌اد شاکه‌لی بو‌
خو‌پ‌نه‌ری نوخه‌ ده‌نوسیت، له‌وانه‌ی
له‌ شی‌عه‌ره‌کانی ت‌یده‌گه‌ن و چ‌ی‌ژ‌ی ل‌ئ
وه‌رده‌گرن.

بوو گوستاف‌سون، وه‌ر‌گ‌یت‌ری
شی‌عه‌ره‌کانی ئه‌م کت‌ی‌به، زمانی
کوردی نازانیت، ئ‌ی‌دی چۆن
توانی‌وه‌تی ئه‌و شی‌عه‌ره‌که‌ پ‌ه‌نگه‌ بو‌
خو‌پ‌نه‌ر‌یک‌کی کوردی زمان
تی‌گه‌یشت‌نیان ئاسان نه‌ب‌یت،
وه‌ر‌گ‌یت‌ر‌یت‌ه‌ سهر زمانی سو‌یدی؟

وه‌ک وه‌ر‌گ‌یت‌ر‌ خۆی له‌ پ‌یشه‌کی‌یه‌که‌یدا
باسی ده‌کات له‌م لایه‌نه‌وه فه‌ره‌اد
شاکه‌لی یارمه‌ت‌یی‌ه‌کی زۆری دا‌وه.
مامۆستا فه‌ره‌اد شی‌عه‌ره‌کانی بو‌
کرد‌ونه‌ته ئ‌ینگلیزی، پاشان‌یش
وه‌ر‌گ‌یت‌ر به‌ پرس و رای شاعیر
وه‌ر‌گ‌یت‌را‌ونه‌ته سهر زمانی سو‌یدی.
ئ‌م جو‌ره‌ کاری هاو‌به‌شه‌ تا بل‌یت
چاک و به‌سو‌وده و ر‌ی‌گا له
ناحالی‌بو‌نی وه‌ر‌گ‌یت‌ر‌یش ده‌گر‌یت.
ئ‌م فرسه‌تی پ‌یکه‌وه‌کار‌کردنه‌ی
نوسه‌ر و وه‌ر‌گ‌یت‌ر که‌م جار و بو‌که‌م
که‌س ده‌ر‌ه‌خ‌سیت.

بلا‌بو‌ونه‌وه‌ی ژب‌یه‌کانی دووری
ده‌نگدانه‌وه‌یه‌کی باشی له‌ ن‌ی‌وه‌به‌شه
فه‌ره‌ه‌نگ‌ی‌یه‌کانی هه‌ند‌یک له
رۆژنامه‌ سو‌یدی‌یه‌کاندا هه‌بو‌و،
له‌وانه: نووس‌ین‌یک‌کی (کاله‌
فلوگنمان) له‌ رۆژنامه‌ی فه‌ره‌ه‌نگ
(Tidningen kulturen) به‌
ناو‌ن‌ی‌شانی (له‌ن‌یوان ئه‌وه‌ی هه‌یه و
ئه‌وه‌ی ده‌لو‌یت‌دا).

هه‌روه‌ها له‌ به‌شی فه‌ره‌ه‌نگ‌یی
رۆژنامه‌ی نو‌ی ئۆپ‌سالا (Uppsala
Nya Tidning) دا، نووس‌ین‌یک‌کی
دوولا‌په‌ر‌یه‌یی (ک‌ارۆل‌ینا
ب‌یر‌ی‌سترو‌یم) ی له‌سه‌ر ژب‌یه‌کانی
دووری بلا‌و ک‌ار‌ا‌وه‌ته‌وه به
ناو‌ن‌ی‌شانی: ئه‌و شی‌عه‌ری تاراوگه
ده‌نوسیت.
پ‌ه‌نگه‌ یه‌ک‌یک له‌ شی‌عه‌ره هه‌ره

جوانه‌کانی ئه‌م دیوانه‌ی فه‌ره‌اد
شاکه‌لی ئه‌وه‌یان ب‌یت که به
ناو‌ن‌ی‌شانی (نیگاری مه‌رگ) بو‌
ئ‌یرلان‌د کول‌ب‌یرگ نووس‌ی‌وه‌تی.
نیگاری مه‌رگ دوای چه‌ند
هه‌فته‌یه‌ک له‌ کۆچی دوایی ئ‌یرلان‌د
کول‌ب‌یرک نووسرا‌وه.

ئ‌یرلان‌د کول‌ب‌یرک (۱۹۳۱-
۲۰۱۲) هونه‌رمه‌ندی شی‌وه‌کاری
سو‌یدی یه‌ک‌یکه له‌و شی‌وه‌کارانه‌ی له
هه‌شتاکانی سه‌ده‌ی پ‌یش‌وو‌دا
ناوبانگی په‌یدا‌کرد و خه‌ل‌ک‌یک‌کی
یه‌ک‌جار زۆر سه‌ردانی پ‌یش‌انگاکانی
ئه‌ویان ده‌کرد. سالی ۱۹۸۶ به
(شی‌وه‌کاری سال) له‌ سو‌ید نامزده
کرا.

نیگاری مه‌رگ بو‌: ئ‌یرلان‌د
کول‌ب‌یرک

Till: Erland Cullberg

ر‌ه‌نگ نه‌ما نه‌پ‌ر‌ی‌ه‌ی به‌سه‌ر
ته‌خته و په‌رده‌ی کانف‌اس و
په‌نج‌ه‌ره و دیواره‌کاندا،
به‌لام تابلۆی به‌ه‌ارت هه‌ر نه‌ک‌پ‌شا.
ده‌تو‌یست وه‌ر‌ز‌یک بنا‌فر‌تی
له‌ ه‌یچ وه‌ر‌ز‌یک نه‌چ‌تی و
نه‌پ‌ر‌یت‌ه‌وه.

پ‌ر‌ست به‌ ناو و
پ‌ر‌ست به‌ با و
پ‌ر‌ست به‌ زه‌وی کرد
ئ‌ه‌و هه‌موو ر‌ه‌نگانه‌ی تر، ناو‌یشت
نه‌ده‌زان‌ین، چۆن بدۆز‌یت‌ه‌وه.
به‌روانگه‌یه‌کت دا‌بوو به‌سه‌ر
رۆختا، نه‌وه‌ک
خۆل و تو‌ژی ئ‌ه‌م دن‌ی‌ایه‌ی ل‌ئ
بن‌ی‌ش‌ن.
ته‌ماشای هه‌ورت ب‌کردایه
پ‌رووشه‌ی باران، نم‌نم، به‌سه‌ر

یاده کانتا داده باری.

ئێواران که تاریکی داده هات
له بێمالیی هونەر وه تا بێمالیی
رۆج

رێگات ئهستیره رێژ ده کرد.
چراکانی مندالیت هه موو کوژانه وه
و

گشت رێگاکانی داها توت کوتر
بوونه وه،

ئهوسا نه تده زانی چ ژانیتیکی
به سوێه

په ره ی گوئیگ هه لوه ری،
چلێگ له دار جیا بێته وه و
مرۆڤیگ خه ونه کانی له بیهر
به چێته وه.

تۆ ئه وه په ره ی گوئه و ئه وه چله و
ئه وه مرۆڤه بوویت.

نه ئه وساکه که سێگ زانیی،
نه ئیستاکه ش که سێگ ده زانیت
ژانیتیکی چهند به سوێ بوو
تۆی فیری ژیان ده کرد و
نیگاری مه رگی پێ ده کیشایت؟
۲۰۱۲-۵-۵

شایانی گوته دیوانی ژتییه کانی
دووری یه که م دیوانی فه رهاد شاکه لی
نبیه ته رجه مه ی سویدی کرابییت،
پیشتریش ئه م کتیبانه ی به زمانی
سویدی بلاو کراونه ته وه:

* ناسیۆنالیزی کوردی له مه م و
زینی ئه حمه دی خانی دا، وه رگێرانی
بو سویدی: بیهرگیته تا میلاندهر،
خوتن دنگه ی به رزی مامۆستایان له
ستۆکهۆلم، ۱۹۸۵.

* گۆران: فرمیسک و هونه ر
(شیه ر، ته رجه مه بو سویدی: لارش
بیکسترویم، به ختیار ئه مین و

فه رهاد شاکه لی)، په خشخانه ی
نازاد، ستۆکهۆلم، ۱۹۸۶.

* بۆنی هه وری ولاته که م (شیه ری
نویتی کوردی)، به ره مه می ۱۴
شاعیری کورد، وه رگێر: کریستیان
رۆبیرگ، لارش بیکسترویم، بوو
ئوتاس و چهند که سه ی دیکه، له
بلاو کراوه کانی کۆمه له ی فه ره نگی
سوید کوردستان، ستۆکهۆلم،
۱۹۹۱.

* مروارییه که له گۆمی لیلی
خه وندا (هه لێژاردیه کی شیه ره کانی
ف. شاکه لی)، وه رگێر: لارش
بیکسترویم، ئینگفار ریدبیرگ،
کریستیان رۆبیرگ، په خشخانه ی
ئاپیک، ستۆکهۆلم ۱۹۹۸.

* بالنده کان ده گه رینه وه بو شاخ،
کوردستان چیرۆک ده گێرته وه، ۲۳
چیرۆکی کوردی، ته رجه مه ی سویدی
کراون، په خشخانه ی ترانان،
ستۆکهۆلم ۲۰۱۱.

هه لبه ته شیه ره کانی فه رهاد
شاکه لی جگه له زمانی سویدی تا
ئیستا ته رجه مه ی چهندان زمانی
تریش کراون، له وانه: عه ره بی،
فارسی، ئینگلیزی، فه ره نسی،
دانیمارکی، نۆروژی، ئیسلانندی و
ئیتالی.

هه رچه نده مامۆستا فه رهاد
شاکه لی نووسه ر و شاعیری دیار و
زمانه وانیتیکی ناسراوی کورده، به لام
وامان به پێویست زانی به چهند
دیرێک باسی بکه یین، هه ر هیه چ
نه بیته بو خوتنه ره گه نجه کان.

* فه رهاد شاکه لی له دا یکیوونی
سالی (۱۹۵۱) ی گوندی شاکه له
باشوری کوردستانه.
* له سالی (۱۹۶۹) وه دهستی

کوردووه به بلاو کورده وه ی
به ره مه کانی له رۆژنامه و گوڤاره
کوردییه کاندایا.

* سالی ۱۹۷۴ پێوه ندیی به
شۆرش کوردستانه وه کوردووه و بووه
به پێشمه رگه.

* له سالی (۱۹۷۸) ه وه
نیشته جیتی ولاتی سویده.

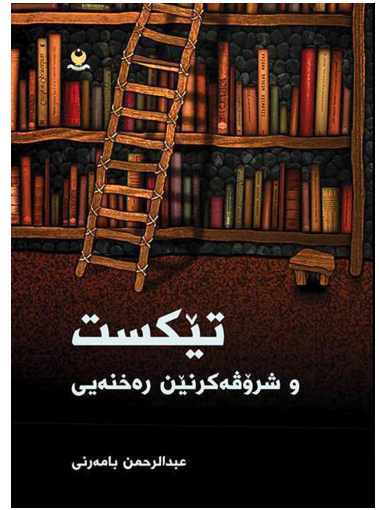
* له سالی (۱۹۸۵) ه وه وه ک
مامۆستای زمان و ئه ده بی کوردی له
زانستگه ی ئۆیسالا له سوید، کار
ده کات.

* تا ئیستا زیاتر له سی (۳۰)
کتیبی بلاو کوردووه ته وه، له دیوانی
شیه ره وه بیهرگه تا ده گاته چیرۆک و
لیکۆلینه وه ی ئه ده بی و فه لسه فی و
وه رگێران.

* ۱۹۸۵-۱۹۸۸ گوڤاری
سویدی زمانی (Svensk-kurdisk
journal) ی بلاو کوردووه ته وه.

* یه کتیک له کاره هه ره گه رنگ و
دیاره کانی مامۆستا فه رهاد شاکه لی
بلاو کورده وه ی گوڤاری (مامۆستای
کورد) ه. ده کریته بگوتریته له نیوان
سالیانی (۱۹۸۵-۱۹۹۶)
مامۆستای کورد له لایه نی فه ره نگی
و فکری و زمانه وانیه وه
ده وله مه ندرتین گوڤاری ئه و سالانه
بووه. له و ماوه یه دا (۳۱) ژماره له
مامۆستای کورد بلاو کراوه ته وه.

مامۆستای کورد بنچینه یه کی باشی
بو رینووسی کوردی به شیوه یه کی
ئه کادیمی دانا و زۆر نووسه ر هه ن تا
ئیستایش رینووسی مامۆستای کورد
په یه ره ده که ن.

تيكست و شروقه کرنين رهخه يي و تليزاره کا تيبنيان..!

نه محمد قهره ني

گه رموگوري کاري خوه يي (چاندي و نه کاديي) دکهن.

نه واد بياقي نه وي بزاقا سه رتايي دا، ب روني ههست پي دهيتته کرن نه وه، کو نه و لاسه نگیيا د ناقبه را تیکستين شعري و رهخه يي دا ههين، هند کاريگه ر بوويه، کو نه نجام و باندورين وي ب ناسکه رايي ديارن.

ژ ناليي داهيتاني شه، شاعر د ناث پيلين فانتازيا خوه و ناثو پين خولقيته ر دا پيدفي ب نيشانگه هين ناراسته کرنه هه يه. شروقه کرنين رهخه گران بنگه هين بيتهقه دانا سوژا وي يا ماندي نه. ب نه بوونا وان بنگه هان زوربه ي شاعر ههست ب مه ترسيا قوناغين بيدوماهي دکهن. ته نانهت هندک جاران نه بوونا وان بنگه هان ناريشه يان بو خوهنده قانان ژي چيدکهن.

ژ ناليي زانستي شه ژي، نه و لاسه نگی که لينه کا پان و بهرين د ناقبه را رهخه و تيورين نه ده بي دا درست دکته، کو ستاتيکيا نالافين تیکستين تيدا قاري بن.. ژي پیکگه هشتنا ههردوو ناليين

هه لسه نگاندا تیکستين نه ده بي ژ ناليي رهخه گران شه، پينگه کا پيشه ننگ و سه ره کی يه ژيو چه سپاندا ريبازا نه ده بي يا هه ر نه ته وه يه کی. د هه مان دم دا، لايه نه کی سه ره کی يه ژ تو مارکنا قوناغه کا گولقه دانا وي يا مهنتالي. د نه ده بي کوردی ژي دا، هه ول و کوشش هه نه ژ بو راگرتنا نه وي هه قسه نگیي. پيشه را نه وي هه قسه نگیي ژي نه وه، کو داهيتانا تاکه که سي و نه کتيشبوننا زته نييه تا دهسته جه معي ته مامکه رين يه ک بن و بهه قرا چانده کا جفاکيا نوخواز پيشه بهن. د ريبازا نه ده بيتين کوردی ژي دا، نه و هه ول يين دهينه دان، لي هيشته د بزاقه کا سه رتايي دا يه. نه و دلخوهشکهر نه وه کو نه و بزاقا سه رتايي يا د ريچکه يه کا ريکويپک دا دپوريت. لايه نه کی سه ره کی نه وي ريچکه يي ژي، نه و چالاکي يين رهخه يينه يين ب دياليتکا کرمانجيا باکورور دهينه کرن. نه و کربار ژي چ ل سه ر ناستي سازيين فه رمي و چ ل سه ر ناستين تاکه که سي بن. ههردوو ناست ژي د بزاقه کا بهردهوام دا، ب

سلال، ژینگه‌یه‌کا کیفی بو شاعران
 فه‌راهم بوویه، ده‌نگی نیچیران
 بلنده و تیژییا سه‌گفانیی ژی خورته.
 جیهانه‌کا هندی بیژی ئەنتیکه و
 ره‌نگینه... د‌کاودانه‌کا هوسا نازک
 دا، پرتوو‌کا (تیکست و
 شروقه‌کرنین ره‌خنه‌یی) یا ره‌خنه‌گر
 عه‌بدله‌رحمان بامه‌رنی هاتیه‌ ناڤ
 قادا ئەوئ هه‌فرکیی دا. ئەو پرتووک
 ژی، کو پی‌رار ل (۲۰۱۴) ئ ل
 چاپخانه‌یا پارێزگه‌ها ده‌وکی
 چاپبوویه و ژ لایی رېڤه‌به‌ریا چاپ و
 به‌لافکرنا ده‌وکی هاتیه‌ وه‌شاندن.
 ناڤه‌روکا وئ کو د ناڤا (۲۶۰)
 رووپه‌لان دا یه، ژ پی‌شگوتن و
 پی‌نجه‌هه‌ بابه‌تین ره‌خنه‌یی پیکهاتیه.
 ژ ناڤونیشانی پرتووکی فه، وه‌سا
 دیار دبیت، کو هه‌وله‌کا د جهی‌خوه
 دا یه، ژ بو کو هنده‌کی ژ ئەوئ
 لاسه‌نه‌گییا د ناڤه‌را تیکستین
 ئەده‌بی و ره‌خنه‌یی دا هه‌یه‌ راست
 بکه‌ته‌فه. د هه‌مان وه‌خت ژی دا، ل
 دویف شیانین خوه‌ فالانیه‌کی د
 بزاقا ره‌خنه‌یا ئەده‌بی ل ده‌قه‌را
 بادینان دا پر بکه‌ته‌فه.
 هه‌رچه‌نده ئەو پی‌نجه‌هه‌ بابه‌تین
 ره‌خنه‌یی تهنی ده‌رباره‌ی
 هه‌لسه‌نگاندنا شعرئ ب گشتی و
 شروقه‌کرنا تیکستین وئ یه‌ ب
 تاییه‌تی، ژبلی کو ده‌قه‌کا په‌خشانئ
 ژی ل روو په‌لئ (۹۸) خوه‌ ته‌قلی
 دوو ده‌قین شعرئ کره‌ه و هه‌ر سئ
 ده‌قان د یه‌ک بابه‌تی ره‌خنه‌یی
 پرتووکی دا جهی‌خوه‌ گرتیه. لئ ئەو
 هه‌موو تیکست نه‌هاتینه‌ پولینکرن،
 له‌وما ته‌قیا و ان ل دویف یه‌ک ریباز
 هاتینه‌ نرخاندن و ب شیوه‌یه‌کی
 هه‌فتیزیک یه‌کتر ژی هاتینه‌ دارشتن

و سیمایی خرغه‌کرنه‌کا گشتی بخوه
 شه‌هه‌لگرتیه. ره‌خنه‌گر دبیتیت:
 (هنده‌ک ژ فان نفیسینان ژی، وه‌ک
 گوشه‌کا حه‌فتانه‌ ل رۆژناما وار و ل
 بن ناڤئ "زمانئ قه‌له‌می" هه‌ر
 ژمارئ من بابه‌ته‌ک ده‌ست
 نیشانکریه...). ئەوا ئەوان بابه‌تان
 ژی ژیک نیزیک دکه‌ت، ئەوه‌کو
 ره‌خنه‌گری هه‌ولا شه‌دیتنا بیروکه‌یا
 هه‌ر شعره‌کی و ئاستئ وئ یئ
 ته‌کنیکی کریه. د شروقه‌کرنین دا
 پره‌کی د ناڤه‌را شاعری و
 خوه‌نده‌فانی دا درست بکه‌ت.
 مه‌ره‌ما ئەشان هه‌ر سئ لایه‌نان ژی
 خوه‌ د ناڤونیشانی پرتووکی دا خوبا
 دبیت. ئەوا پتر ته‌قی بوچوونئ
 پشتراست دکه‌ت، هه‌فوکیین یه‌که‌مین
 په‌ره‌گرافا پی‌شگوتنا کتیبی بخوه‌ یه.
 د ئەوئ په‌ره‌گرافی دا هاتیه‌ کو
 (هۆزانسانی ژ هه‌ر که‌سه‌کی دی
 زیده‌تر باوه‌ری ب ئەوئ جیهانی
 هه‌یه، یا ئەو تیکستئ خوه‌ تیدا
 زیندی ده‌یلت. د وئ جیهانی ژی
 دا هه‌ست ب گفاشتینیت ده‌ره‌کی
 ناکه‌ت و چ به‌ای ژی بو ده‌می و وان
 عرف و عاده‌تان دانانیت، یئین
 ده‌روبه‌رتین وی بو‌خوه‌ ژ هزر و
 شه‌ریژا بیرو باوه‌رتین خوه، بو‌خوه
 کرینه‌ پیروزی و ل سه‌ر برېڤه‌دچن).
 ئەفه‌ ژی میتو‌دا نفیسکاری دیار
 دکه‌ت کو به‌ایی سه‌ره‌کی دده‌ته
 پی‌نگه‌یی پی‌وریا هۆزانا ساف، کو ب
 شیوه‌یه‌کی نه‌راسته‌خوه‌ په‌رنسپین
 جه‌غه‌نگخوایی دکه‌ته‌ بنه‌مایین
 بوچوونین خوه‌ و سۆز دبیته‌ پی‌شه‌را
 سه‌ره‌کی د ستره‌کچه‌را تیکستا
 هۆزانی دا.. لئ ئەوا ره‌خنه‌گر بو
 چووی ئەو نه‌بوویه‌ یا ئامانجا شعرئ

هه‌ی کو چی‌ژوه‌رگرتن و تی‌کرنا
 هه‌ستانه‌ ده‌ما دبیتیت: (بو‌هه‌ر
 خواندنه‌کی ژی من هه‌ولدایه،
 کاکلکه‌کی وه‌ک هزر، بیروکه
 وه‌ریگرم. زیده‌تر ژی ئەو هزر و
 به‌ری‌خو‌دانین هه‌نی لایه‌نه‌کی
 شروقه‌کاری بخو‌قه‌ دگرت..). ئەف
 دویره‌فتنه‌ ژ سۆزی و خوه‌ نیزیکرن
 ل هزرئ تیکه‌لی یه‌کدوو دین و خو
 به‌ره‌ف ریبکا ریالیزما سحراری
 دچن، کو شیعییه‌تا ئەوان تیکستان
 خوه‌ د زمانه‌کی ئاست به‌رز و
 ستاتیکیه‌کا چی‌ژدار دا دبیته‌فه.
 هی‌دی هی‌دی خوه‌ نیزیککی ئەوان
 نه‌رینان دکه‌ت کو جه‌خت ل سه‌ر
 سحراریا هۆزانی دکهن. ره‌خنه‌گر
 ئەوئ پشتراست دکه‌ت و ئەو ب خوه
 دبیتیت: (شعر جودا‌تر ژ سحرئ ئەفا
 ب کرباری نه‌هیته‌ نمایشکرن، ب
 خه‌یالی ده‌یته‌ ده‌ربهرین و ژبه‌ر هندی
 هه‌ردوو یه‌ک روویح یه‌ک درائن و
 بتنی زمانی شعرئ یه‌ روویح وئ
 جودا دکه‌ت و جوان ده‌یلت) و
 باشی ل جه‌ه‌کی دیکه‌ دا ئەرکی
 زمانی شعرئ دیار دکه‌ت و دبیتیت:
 (زمانی شعرئ روله‌کی کاریگه‌ر ل
 سه‌ر بنیاتی عه‌قلی و هزری هه‌یه.
 ئەفا شعر لدویف دگه‌ریت ژی،
 تشتین نه‌دیارن و ئەو دنیا‌یه‌ یه‌ یا
 هی‌شتا دچ که‌رنه‌فالان دا نه‌هاتیه
 نمایشکرن، شعر ل سه‌ر وان تشتین
 گرتدایی زهنیه‌تی دنفیسیت) د
 ئەنجاما ئەشان بوچوونان دا،
 راستیه‌کا دوو لایه‌نه‌ خوبا دبیت:
 - ژ لایه‌کی شه‌ ئاستا شعرا
 هه‌فچه‌رخ ل ده‌قه‌را بادینان،
 قوناغه‌کا باش برییه. ره‌خنه‌گران
 ناچار دکه‌ت کو ب دلگه‌رمی

تأثيريه كا رڙد لڀڻه دهه نه ٿه. بزاڻا
نقيسڪاريءَ ٿه ٿي پرتوڪا، نها ل بهر
دهستي مه، نمونه كا زينديه ڙ ٻو
ٿه وڻ چهندي.

- ڙلايه ڪي دي ٿه، ريبازا
رهه شه نبيري ل ده ٿه وڻ ب گشتي و
رهه وٽا ٿه ده بي ب تايبه تي، تشته ڪي
وهسا دخوازيت ڪو ره ڇنه گرين ٿه ده بي
وهه نري هه بن و ٿه رڪي خواه يي
ريتماييڪه ري ٻو ٿه ديبين داهينر و
هونه رمه ندين به ره دار ب گشتي و
شاعرين نويخواز ب تايبه تي بجه
بين. ههروهسا چاڙهي ٿه ٻو خواهه ٿانان
ريپيشاندر ڙي ڙ ٻو خواهه ٿانان
فراهه م بڪه ن.

ب ڪورتي دي شينين بيڙين ڪو
نقيسڪاريءَ ٿه ٿي پرتوڪي ب
شيوهه ڪي رند و رڳو پيڪ
ناقه رڳو پرتوڪا خواه ده ٿه وڻ
پيشگوتني دا خوباڪيه. رڳو خواه
يا هه لسه نگاندا باهه تان ڙي ب
جواني تيدا رهنگداهه ٿه. دمينيت
بيڙين ڪو هه ره خواهه ٿانه ڪي
هوشيار، يان ٿه دهه بدو سته ڪي
ناگاهداري رهوشا ٿه دهه بياتا جيهاني،
يان هندهڪ شاره زايي د گولقه دانا
بزاڻا ٿه دهه بي ده ٿه وڻ دا هه بيت، دي
ب ساناهي ڙ مهه ره ما نقيسڪاري
ٿه ٿي پرتوڪا ناقبري تيگه هيت و
لهه وانه يه ٿه ٿي تبينيه ڙي هه بن، ڪو
يا فهره ل ڦيره بهينه گوتن:

۱- ره ڇنه گري ٻو هه باهه ته ڪي
خواه، ل دويڻ ٿه زموننا ٿه وڻ
شاعري هه لسه سته ڪا وي هاتيه
هه لڙارتن، بيروڪه يه ڪ هه لڙارتيه.
ٿه و بيروڪه يه ڪيه بنه مايه ڪ و ب
ريڪا وڻ ٿه چوهيه د ناڻ تيڪستا
شعري دا. ب شيوهه ڪي هوبر دهست

ب هه لسه نگاندا ٿه وڻ بيروڪه يا
سهه رهي ڪيه. پاشي ل دويڻ
هه بونا بيروڪه يي لاهه ڪي و ب
شاره زايه ڪا باش خواه شورڪه يه ٿه و
سهه ره داقين وان ب ته ٿه ڪي هونه ري
راچانديبه. ٿه واهه روه ٿي ٿه ٿي
چهندي دهه ٿه هزرڪرن ٿه وه، ڪو د
ره ڇنه يا نوي دا، ره ڇنه گر ڙ تيڪستي
دهستي بڪه ت. د ناڻ رامانين
ٿه شارتي بين هه لسه سته دا،
ره ٿه هه ڪي هه لڪه ت و ڪو ڙينين
نه ديار بيخته به چاڻ. خالين
لاداني و تيشڪفه دانين ستاتيڪي
بين په يقان دهستينشان بڪه ت.
شيعريه تا پيڪهاته بين بونيدا
تيڪستي ڙيڪ جودا بڪه ت، ڙو ڪو
پيگه يي وان د جهسته يا هه لسه سته
دا خوبا بيت.

ل په ي ٿه ٿي ٻوچونوي،
دووربانه ڪ ل بهر سئينگي
خواهه ٿه ٿه ٿه ره ڇنه گر هه يه، ڪو يي
ٿه زاده ٿه خواهه ندنا خواه ڙ ٿه زموننا
شاعري دهستي بڪه ت، يان ڙي ڙ
تيڪستا هه لسه سته، لي هه ره يه ڪي ڙ
ٿه وان ٿه خواهه ندان پيشهر و ته ڪنيڪين
خواه هه نه و هه لبت ٿه نجامين وان
ڙي د جودا نه. د ٿه ٿي په رتوڪي
دا، نقيسڪاري وڻ گه لڪ جارن
خواه ڙ ٿه ٿه هه روه و ٻوچونان دوير
ٿيخستيه و زمانه ڪي ته م و مڙوي و
نيزيڪ ڙ زماني شعري بڪارئينايه،
وه ڪو:

- د روهه لا (۲۵) دا هاتيه:
(هه ر ٿيڪ وهڪ خواه خواندنه ڪ
هه بيت و به روه ٿي ڪه ته دوره ٿي
ٿه م ڪورد تيدا دڙين و ل سهه
رابورين).
- د روهه لا (۴۰) دا هاتيه:

(... ٿي يي برنا خواه په يامه ڪي
بگه هينته خواهه لڪي خواه ڪو دقيت
هوين خواه بگوهورين).

- د روهه لا (۱۲۸) دا هاتيه:
(... ٿه گهر ٿه و بو من شروهه ڪر نه ڪي
بده ته ده ٿي خواه، لي من شروهه ڪرنا
وي نه ٿي و ٿه ز دي يا خواه به حس
ڪه م).

ٿه ٿه جوره دهه رپينه دي
خواهه ٿه ماني ماندي ڪه ن و شاعر ڙي
ب ساناهي تيگه هه ن. يا فهره تر
ٿه وه، ڪو دهه رپينه ره ڇنه گري ڙ
ٿي يي فوره خواه ٿه ناسان بن و ڙ
ٿي يي واته و ناڻه رڳو خواهه ٿه قوول
وامان به خوش بن.

۲- ره ڇنه گر هيرا شعري د لايه ن
سحراوي يا وي دا دبنييت. ل دويڻ
باندر ٿه و سحري ڙي، ٿه ستي
بيروڪه يا هه لسه سته دهه لسه نگينيت.
ٿه جهه ماندا ٿه وان ٿه ستان ڙي دڪه ته
بنه مايه ڪ و ٻوچونين خواه ل سهه
دادريڙيت. ٿه گهر هه تا رادهه ڪي ڙي
ٿه ٿه رڳو ٿه ٻو هندهڪ ٻوچونان
يا راست بيت، لي به لي ب گشتي
ٻوچونه ڪا يه ڪ لايه نه يه. ٿه واهه
قو مباسا وڻ ٻوچونني سهه رپاست
دڪه ت، ٿه و ٻوچونان دوو لايه نه يه يا
سحرا تيڪستي و سحرا خواهه ندنا
وڻ هه ٿه سهنگ دڪه ت. ٿه گهر سحرا
تيڪستي په ياما شاعري بيت، ٿه ٿه
سحرا خواهه ندني ڙي په ياما
خواهه ٿه ماني يه. ل سهه ٿه وڻ
بنه مايي ڙي، پله و پايه بين
چيڙهه رگرتني د ڪيڙهه ڪا بلند و نرم دا
د ناقبره (۰ - ۱۰۰) دا دهيت و
دچيت. ٿه گهر ٿه و ٿه وڻ رڳو يي ل
دويڻ پله يا بهستن و ڪه لاندنا ٿاڻي
هه ڙمار بڪه ين، ڪو ناڻ ڙيڙهه ر ڙيني

یه، نهغه هەر یهکی ژ خوهندهفانان پلهیهکا تاییهت پیخوئشه، لهوما ژی چیژوهرگرتن ژ شعری تشتهکی ریژیهیه.

د بابهتین پرتووکا ناغبری دا، لاسهنگیهک د ناقبهرا نهوان دوو لایهنان دا دیاره، لهوانهیه رهخنهگری ههموو خوهندهفان د یهک ئاست دا دانابن، یان ژی قیایه گوتارا رهخنهیی ل دویف قه دیتنا بیروکهیا ههلبهستی وهکو شیرتهکی نیشا بدهت. پاشان بی جیاوازی گشتاندنهکا په یامگیری بۆ بکهت.

۳- ههفوک د شعرا ئازاد دا، چیدبیت دیرهک بیت، یان چهند دیرهک بن. نهو ژی بهرامبهری مالکی یه د شعرا ستونی دا. ههر یهک ژ نهوان ههردوویان، هه لگرا بیروکهیهکا لاهوکی یه. زۆریه ی جارن نهو ههموو بیروکهیهتین لاهوکی، بیروهکا سه رهکی د ههلبهستی دا پیک دهین. ب رمانهکا دی ههر یهک ژ نهوان وهکو پالپشتهکه ژبو ببرا سه رهکیا ههلبهستی. د ههردوو دوخان دا، نهو بیروکه یا ههفوکتی هه لگرتی، بنه مایهکا سه رهکیه د بونیادی وینهیهکا شعری دا. ل سه ره نهقی بنه مای، یا فه ره خوهندهفان دهقا شعری ههمی بیینیت هه تا رمانا سه رهکی تیبنگه هیت. بهروفازی نهقی بۆچوونی، نهوا د پرتووکا ناغبری دا هاتیه پیروه وکرن. ب تنی پشت ب هنک ههفوکتین ههر ههلبهستی کی بهستییه. د ناف بیروکهیا نهوان دا، ههول دایه ببرا سه رهکی بدوزیته قه. نهغه ژی کارهکی قورس و ئالوزه و رهخنهگر پیقه مانی بوویه، لهوما

گهلهک جارن به رهف شوژه رکرنا ههفوکان چوویه، ههر وهکو کاکلا واته بیتن ههلبهستی د نهوی ههفوکه شعری دا یه. یان ژی هندهک جارن واتا یا سه رهکی یا ههلبهستی د لیکدانه قه یا چهند ههفوکان دا خوهدیینه قه. رهخنهگری ژی ل دویف پاشخانه یا خوهدیینه نیشا لیکدانه قه ژبو ته کنیک و ئاستین بنه مایین وی کرینه.

۴- رهخنهگر ژبو سه راستکرنا رایهکا خوهدیینه، یان سه لماندنا بۆچوونهکی، گهلهک جارن خوهدیینه ب گوتنهکی یان پهندهکا په سه ند کری دکهت. پیشتر نقیسهکاری ناقدان ژبو حالتهکی هاوشیوهی نهوی حالتهکی ههلبهستی وهگرتهیه و بوویه پیگرامهک یان ژی نهفوریزمهک و جهی خوهدیینه ناف توپزینه قه و گوتارین نهدهی دا گرتیه. گهلهک جارن نهو جوژه گوتنه دبنه به لگه و بیانگ و پشت پی دهیتته به ستن، چونکه ل جهم زۆریه خوهندهفانان د ئاشکرانه و دووباره بوینه قه. ل دوو حالتهان دا، وهسا باشتره ئیمازه ب نهوی ژیدهری یان چاڅکانی بهیته کرن، نهوا نهو په ند یان گوتن ژی هاتیه وهگرتن، نهو دوو حالته ژی نهغه:

- به ره مایین نهو نقیسهکاری ناغبری، ژبو خوهندهفانین زمانه رهخنهگری بیتن نامۆ بیت، کو جارا یهکی یه ناخودهنگی وی دهیتته د ناف نهوان نهده بیاتان دا.

- دهمال داویا بابهتی ژیدهر و چاڅکانی هاتبنه دهستنیشانکر، لی چو ژ نهوان ژیدهران، یین

نقیسهکاری ناقدان نهبن. ب رمانهکا دیکه، کو رهخنهگری راسته خوهدیینه په ند ژ به ره مایین نقیسهکاری وهرنه گرتیه، به لکو ب رییا هندهک ژیدهرین دی بهیستییه.

د نهفان ههردوو حالتهتین سلال دا، باشتره کو نهو په ند یان گوتن بکه قته نیقا دوو کهفانان دا و ب هه ژمارهکا دهه مانه بابهتی قه ئیمازه پی بهیته کرن. کو ناغی نقیسهکاری و پرتووک و هه تا دگه هته هه ژمارا روپه لی پرتووکی تیدا هاتبنه تومارکن.

نهف حالتهتی سلال د پرتووکا (تیکست و شوژه کرنین رهخنهیی) دا دهیتته دیتن، مینا د روپه لی (۲۶) دا گوتنهکا (دریدا) هاتیه و نهوی گوتن ب گوتنهکا دیکه یا (لودفینگ هیرت) ی پشتراست دکه ته قه، لی نه هاتیه دهستنیشانکر کو نهو گوتن ژ چ ژیدهر هاتینه وهگرتن، هه رچه ند لیسته یهکا ناغین ژیدهران ل داویا بابهتی هاتینه ریزه ندکر و چو ژ نهوان ژیدهران یین ههردوو نقیسهکاری ناغبری نینه. ههروهسا ل روپه لی (۴۹) دا هاتیه کو (تایرس دبیژیت...) و نهو ژیدهرین نهو گوتن ژی هاتیه وهگرتن نه هاتیه دهستنیشانکر. هه رچه ند راسته نهو نقیسهکار گهلهک ب ناخودهنگ و گوتن و ان بهرنیاسن وهکو ژیدهر دهینه دانان. لی مادهم ل داویا بابهتی ژیدهر هه بن، یا باش نهو ژیدهرین و ان ژی بینه تومارکن. نهوا درست نهوه، ههروهک وه رهخنهگری خوهدیینه دکهت، دهما دبیژیت (نقیسه رهخنهگر نعمهت حامد دبیژیت...)

خوښه‌نده‌شان ب ساناهي دزانيت كو
نهو گوتن د ژيډه‌را (خواندن وه‌كو
پروسه‌يه‌كا... داويي دا هاتيه و
نه‌گه‌ر پټوبست بوو، دكاريت
بزقريته‌سه‌ري. نه‌ف حالته د
پرتووكا ناقبري دا دووباره دبنه‌فه،
ژبلي درستكرنا گومانان ل جهم
خوښه‌نده‌فاني چو تشتيين ديكه رټك
نائيتخت، له‌وانه‌يه هنده‌ك ماندې
ژي بكهن.

5- چي دبيت هه‌ر نقشكاره‌ك
راسته‌خوه گوتاره‌كا په‌خه‌يي د
روژنامه‌يه‌كي يان كوټاره‌كي دا
ده‌رباره‌ي هه‌ر ده‌قه‌كا نه‌ده‌بي به‌لاف
بكه‌ت. پاشي دگه‌ل هنده‌ك بابته‌ين
ديكه د پرتووكه‌كي دا چاپ بكه‌ته‌فه
و ئيماژه ب سه‌رچاوه‌يي ناقبي
روژنامه‌يي نه‌كه‌ت، ب تايه‌تي
نه‌گه‌ر د ده‌مه‌كي نيژبېك و ل
سنوره‌كي دياربكري دا هاتبسته
نياسين. لي ده‌ما نهو گوتار يان
تويژينه‌وه يا په‌خه‌يي دبيت به‌شه‌ك
ژ پرتووكه‌كي، ئيماژه بو نه‌وي
روژنامه‌يي د پرتووكا تيډا به‌لاف
دبيتفه تشته‌كي فه‌ر و پټوبسته.
ئيمازه‌كا نه‌راسته‌خوه بو ژيډه‌ره‌كي
يان ژي كو هنده‌ك ژ نه‌وان گوتاران
ل روژنامه‌يه‌كي و هنده‌كټين ديكه ل
شوينه‌كا ديكه هاتبته به‌لافكرن،
يارمه‌تيا خوښه‌نده‌فاني ناده‌ت، به‌لكو
ناساندنا نه‌وي ديوانا شعري و نهو
چاڅكانيا بابته‌ي په‌خه‌يي تيډا
به‌لاف بووي، بها و پيښه‌يا پرتووكا
په‌خه‌يي بلندتر دكه‌ت و شوين تيلين
په‌خه‌گري ژي پتر ديار دبن. نه‌ف
حاله‌ته د پرتووكا ناقبري دا دياره و
نه‌گه‌ر ب نه‌وان زانياربيان هاتبه
پالپشترن باستر بوو. بو نمونه د

بابته‌ي (حسبن شاكركر چوان
كوچبه‌ريي د شعره‌كا خوه دا وينه
دكه‌ت) نه‌وا د روپه‌لا (۱۶۰) ژ
پرتووكا ناقبري دا هاتي، په‌خه‌گر
دبيثيت كو نهو بابته شروقه‌كرنه‌كه
ده‌رباره‌ي نه‌وي شعرا ب ناقبشاني
(وه‌كه‌في) كول روژنامه‌يا (نه‌فرو)
دا به‌لافبوويه، لي هه‌ژمار و روژا
ده‌رچونا نه‌وي روژنامه‌يي نه‌هاتيه
دياركرن. نه‌فه حالته‌ته‌كي
دووباره‌كريه و د بابته‌ي (ته‌وزيفكرنا
جوانبيي د شعره‌كا "حه‌سن فه‌تاح" ي
دا) ژي ل ۱۸۳ - ۱۸۵ ده‌يته ديټن.
هه‌روه‌سا د بابته‌ي (ليښه‌ريان د
شعره‌كا "مه‌سعود خه‌لف" ي دا) ژي
دا ل (۲۲۶).....

6- تشته‌كي ناسايه شاعر خوه
ب ياسايين زماني فه‌گريته‌ده‌ت.
رامانا په‌يفيټن فه‌ره‌نگي بگوږيت.
ب واته‌يټين ديكه بار بكه‌ت. نهو
هه‌فوكټين بكارتينيټ، چه‌ندين
مه‌به‌ستين ديكه هه‌بن. نه‌فه هه‌موو
ژ لايه‌كي فه، ژ لايه‌كي ديكه فه،
تشته‌كي پتر نورماله كود ناف
وينه‌ين شعري دا هنده‌ك رامن و
ئمانجټين ستاتيكي هه‌بن و
خوښه‌نده‌شان ب ساناهي هه‌ست پي
نه‌كه‌ت. ژبه‌ر هنده‌ك ژ نه‌شان هوكار
و بناسه و نه‌گه‌ران، زماني شعري ژ
زماني نوتوماتيكي يي باوي د ناف
خه‌لكي دا بكار ده‌يت جودا يه،
له‌وما ژي:

ئا- هه‌ر شاعره‌كي شتوازي وي
يي ده‌رپيني تايه‌ته و پي ده‌يته
ناسين و سيمايه‌كي په‌سنريژ و
وينه‌گه‌رابي (Descriptive)
پيښه دياره.
ب- پشتي به‌لافبوونا تيڅكستن

نه‌ركي شاعري بداوي ده‌يت و نه‌ركي
خوښه‌نده‌فاني ده‌ستپي دكه‌ت.
خوښه‌نده‌شان ژي ل دويش شيانين خوه
ناقهرؤكا وي ليكده‌ته‌فه و ل دويش
تاستي خوه يي ره‌وشه‌نييري ژي
تيډگه‌هيت. ده‌ما شيان و تاستي وي
تيرا نه‌في چه‌ندي نه‌كهن، روټي
په‌خه‌گري ده‌ستپي دكه‌ت. نه‌ركي
په‌خه‌گريه ببيته ناقبشاني د ناقبه‌را
تيڅكست و خوښه‌نده‌فاني دا.

د نه‌نجاما نه‌شان جوداهيټين سلال
دا، بوچونه‌كا ديكه ده‌يته پيش، كو
باندورا خوه هه‌يه و هه‌ولا سه‌لماندا
راستيه‌كي دده‌ت. نهو راستي ژي
نه‌وه كو په‌خه‌گر د ياسايين زماني دا
ژ شاعري شاره‌زاتره و پتر پيښه‌يي
ب بنه‌مايټين زماني دكه‌ت. تاسويټين
وي يټين نه‌بستمؤلوژي ژي
فروه‌انترن، له‌وما ناقاهيټ زماني وي
يي دارشنتي قولتره و شتوازي وي
يي ده‌رپيني ژي سيمايه‌كي
بونيا دگه‌رابي (Constructive)
پيښه دياره.

د نه‌في پرتووكا ناقبري دا، هنده‌ك
جاران نه‌ف لايه‌نيټين سلال ب
به‌روفاژي ده‌يته پيشچاڅاڅين
خوښه‌نده‌فاني، وه‌كو د نه‌شان نمونه‌يټين
ژيري دا ده‌ينه ديټن:

- د روپه‌لا (۹) ي دا،
هه‌فوكه‌ك ب نه‌في شپوه‌يه‌ي هاتيه:
(ئيك روپي ئيك دراڅن...) رمانا
نه‌في ده‌سته‌واژه‌يي تاشكه‌را نيهه.
چه‌وا دي دوو تشته هه‌بن، روخسار
و ناقهرؤكا وان وه‌كو يه‌ك بيت.
نه‌گه‌ر تشته‌كي وه‌سا ژي هه‌بيت،
نه‌فه هه‌مان تشته، ته‌نانه‌ت نه‌گه‌ر ل
دوو ده‌م و جهټين جودا ژي بيت. دوو
روپيټين يه‌ك دراڅي چي دبيت، كوژ

روخساری څه جودانه و د ناهه روکي
خوه دا وهک به کن.

- د رووپه لاهلا (۱۱) ځ دا،
هه څوکهک ب نه څی شپوهیهی هاتیه:
(ژ لایه کی څه شاعر بخوه مفاداری
ئیکی بیت ژڅان خواندنان و
خوانده څا ژی زیده تر ل...) نه و
بابهت ب داوی ژی دهیت و هیشتا
به حسا لایه دی نه هاتیه کرن.

- د رووپه لاهلا (۲۲) ځ دا،
هه څوکهک ب نه څی شپوهیهی هاتیه:
(شاعر گه لهک ب روهنی دچیته
دناڅ وی تشتی بی ژ نه نجامت
نقیسینا څی شعری ژ خه یالا وی و
ب جزبه چوونا وی سهراف بوی...)
نه څ هه څوکه به رسقا پرسیارین د
ناڅ شعری دا ناده ته څه، به لکو
گه لهک پرسیاران درست دکهت،
وهکو:

(شاعر گه لهک ب روهنی دچیته
دناڅ وی تشتی...)
(شاعر... ب روهنی دچیته
دناڅ وی تشتی...)
(شاعر... ب تاریتی دچیته
دناڅ وی تشتی...)

نه څی شپوژنی ئاقاهیهی نه رکی خوه
بی ره خنه بی هیلایه و دهستی خوه
دریژ دکه ته نه رکی شعری!!؟

- د رووپه لاهلا (۴۲) ځ دا،
هه څوکهک ب نه څی شپوهیهی هاتیه:
(څه گه ریا نا شاعری به بو خودی
بیرهاتنن خوه...) گه لو بیرهاتنن
شاعری هه نه، لی خودی بیرهاتنن
وی چنه!؟

- د رووپه لاهلا (۶۱) ځ دا،
هه څوکهک ب نه څی شپوهیهی هاتیه:
(د کومه له گن هوزانانی دا، دڅیا
بایه...) ئاقاهیهی نه څی هه څوکی

سست و مژاوبیه.

- د رووپه لاهلا (۱۱۴) ځ دا،
هه څوکهک ب نه څی شپوهیهی هاتیه:
(یان ژی شعر بو جوری بیت یا بو
هم میان بیت...) په یقا (جور) چ
هه څبه ندی ب نه څی دابه شکرنی څه
هه یه، کو پشکا خوه ژ شعری
هه بیت. چی دبیت مهبه سستا
ره خه گری (بژاره) بیت، کو ته خه کا
ره وشه نبیر یان پسپور بیت، کو
شاره زاترن ژ ته څیا خه لکی دیکه.
نه گه نه څه مهبه سستا وی نه بیت،
نه څه نه و په یقا جور چو واته یان
نادهت، چونکه نه گه جوره کی
مرؤڅان هه بیت، مه رج نیه کو ژ
نه وانین دیکه شاره زاترن بن.

۷- هندهک په یف د ناڅ پرتوکی
دا هاتینه، ژ تالیی رینقیسی څه، ب
درستی نه هاتینه تو مارکرن، نه وین ل
څیره ئیمازه بو دهیته کرن، نه وین
چهند جارن دووباره دبنه څه، له وما
نه و نه گه ناهیتته به رچاڅ کو شاشی
و چه و ته بیچ چاپ بن، بو نمونه:

- په یقا (بریا) چهند جارن
دووباره دبیته څه. ل رووپه لین (۴۰،
۵۲، ۱۳۳، ۱۷۸، ۱۹۱...) نه و
په یف ژ بو هه مان رمان و مهبه ست
بکارهاتیه. له وانه یه خوه نده څانن
شاره زا دی زانیت کو مهبه سستا وی
(ب ریا) بیت. په یقا (بریا)
چه ندین واته یین دیکه یین
فه رهنگی ددهت، تنی نه و مهبه ست
نه بیت یا نقیسه کاری بکارئینای،
مینا د نه څی هه څوکی دا خویا دبیت
کول (۵۲) دا هاتیه: (تا کو بریا
وی، نه و بوشاهیا دشعرا وی دا هه
پی نه هیلیت).

- په یقا (دژی) ل (۲۳) دا د

نه څی هه څوکی دا هوسا هاتیه:
(شاعری دڅی وینهی دا تشتهک دژی
نازانندی یه...) نه و په یف ب واته یا
(به روڅازی) یان (پیچه وانیهی) و
چهند واته یین دی ژی دهیت، لی د
څه ریژا رمانا گشتییا نه څی هه څوکی
دا، وهسا دیاره کو مهبه ست ژ نه و
په یقی (دی ژی) یان (دن ژی) یان
(دیکه ژی) هاتیه. پرسیار نه وه:
(چما نه څ س پی په یقین درست هه بن
و نقیسه کار چوویه په یقه کا شاش و
چه وت هه لیزار تیه!؟) و باشتر بوو
نه و هه څوکی ب نه څی شپوهی هاتیا:
(شاعری د نه څی وینهی دا تشته کی
دی ژی نازاندیه...) نه و په یف
شاشیه کا چاپی نیسه، چونکه ل
رووپه لین (۴۰) و (۱۲۷) و
(۱۳۱) ی ژی دا دووباره بوویه څه:
(ناگر بو خرنی و گه لهک تشتین
دژی هاته بکارئینان...) رمانا
نه څی په یقی ب یه کجاری تیکه لی
رمانین دیکه دبیت، چاخی (ن)
دهیتسه سر (دژین) هه روه کول
رووپه لاهلا (۴۷) هاتی.

- په یقا (ژڅان) د زمانی کوردی
دا ب واته یا ج ه و ده می
چاڅپی تیکه فستن یه، لی د نه څی
پرتوکی دا، ره خه گری ژ بو رمانه کا
بکارهینایه کو هه ردوو مؤرفیمین
(ژ) و (څان - وان) لیکددهت
وفورمه کا دکه ته به ری، مینا د
رووپه لین (۱۰) و (۲۳) و
(۱۵۵) و... هاتی. یا درست نه و
بوو ب نه څی شپوهی هاتیا نقیسه
(ژڅان) نه ک (ژڅان)... هه روه سا
په یقا (ب هه مان) هاتیه نقیسه
(بهه مان - ۹) و په یقا (ب
تنی) هاتیه نقیسه (بتنی ۹)...

ئەف شىوازە بەكجار ئالۆز دىبىت، دەما لىككادانا دوو مۆرفىمىن ژ پىتكەتەيا (كار) ى ژىك جودا دىن، مىنا (بئازىت) بووئە (ب ئازىت - ۱۷۶) و (دئىخىت) بووئە (دئىخىت - ۲۱۰)....

۸- ئەركى رەخنەگىرى گرانترە ژ ئەركى شاعرى و ئەو جىهانانە ئەو تىدا هزر دكەت بەرفرەوانترە و ئاسۆيىن ئەو دىبىنيت دویرترن. ئەگەر ئەف بۆچوونە راست نەبىت، قادا ئەدەبى پىوئىستى ب رەخنەگران نىبە و شاعر باشتر دزانىت چ دەمبانكا وى دا هەبە و دى ب ساناهى پەياما خوە يا هزرى و چىژەرگرتنى بۆ خوەندەفانان شروڤەكەت، لى د ئەفى حالەتى دا شاعر دى هەر ئەو پەياما ب زمانى سۆزدارىي دەربىت، دى جارەكا دى ب رىيا بىركنەفەيەكا سادەتر دووبارەكەتەفە. د ئەفى رىچكەيى دا، شاعر دى ژ بازەيى خوە يى ئەدەبى دەرجىت و ژ جىهانانە خوە يا ئاشۆيى هىتەدەرى و خوە دگەل شۆپا بىرمەندان تىكەل كەت و لەوانەبە د ناڤ ئەوان كەنكەنە زانايان دا وەندا بىبىت. ل دويف فاكترىن مېژوويا ئەدەبى تىدا بۆرى، د دوو حالەتان دا شاعران ئەف ئەركەكەبە:

ئا- دەما دەمان وەخت دا، خوە دىتى بىرمەند و شاعر، لى بەلى وەكو بىرمەند ئالاقىن دارشتن و لىككادانەفەيىن هزرى د بەردەست دا نەبووئە، يان دەرفەت ژى را نەپەخسابووئە، لەوما وەكو شاعر ئەوى بەهرە و شارەزايى خوە د فەهاندا شەرى دا بكارئىناينە... هەموو هزر و هەست و بۆچوونىن خوە

ب شعر دەربىنە، مىنا (ئەحمەدى خانى) د دىالىكتا كرمانجىا باكور و (مەولەوى) د دىالىكتا گۆران و (مەحوى) د دىالىكتا كرمانجىا باشوور دا... ئەوان ژبلى وەكو بىرمەند، وەكو شاعر ژى جەپى خوە د مېژوويا ئەدەبىاتا كوردى دا گرتىە.

ب- دەما كاودانىن سىياسى و جفاكى رىگرىن و نەهیلن شاعر وەكو تاكەكى كۆمەلا خوە بشىت ب ئازادى بژىت و ب ئازادى بىر بکەتەفە و ب ئازادى هەست و سۆزىن خوە دەربىت، ناچار دىبىت بەرىنگارى ئەوى چەوساندنى يان داگىركنى بىستەفە و بەرخوەدانى ژى ب ئەركى خوە بزانىت، مىنا (فایەق بىكەس) و (جگەرخوین) و (تېرپژ) ى.

ژبلى ئەفان هەردوو حالەتان، ئەركى شاعرى ئەو نىبە كو تىكەلى بزاقىن گۆرانكارى و خەباتىن جفاكى بىت... ئەف نىمچە ئازادىا نەل كوردستانا باشوور هەى، ئەوى مافى دەتە شاعرى كو داھىنانىن خوە د پىورىا هۆزانا ساف دا دەربىت و هەموو رىبىن دىكە دقەكرىنە ژ بۆ ئەوین هزر و بىر و بۆچوونىن خوە ب رىبىن زانستى و ئەكادىي و رۆژنامەگەرىي و تەنانەت ب رىيا و بىسایدىن ئەلكترۆنى ژى دا دەربىن.

ئەوا د كىبىبا (تىكست و شروڤەكرىنن رەخنەبى) دا دەبىتە دىتن، ناڤەرۆكىن بابەتېن وئەندەك پىچەوانەيا ئەفى بۆچوونا مە يا سلالە. ئەو پىچەوانەبى ژى پتر سەرراست دىبىت، دەما رەخنەگر ب خوە د رووپەلا (۹) ى يا وئ دا

دىبىت: (ئەف گۆتارىن مە د بىاقىن جودا دا نقىسىن و فەكۆلن ل سەر كرى، هەر ئەو زەنپەتە يا شاعر مژوبل كرى و هەر ئەو بىدەنگىبە يە، يا مە مەرەم پى هەى كە بىنپەنە زمان و بىخىنە سەر روپەلېن كاغەزى و بەرچاڤ بکەين. هوزانقانىن مە تا چ راددە د كۆمەلگەهئى خوە دگەهن و دگەل پىشاژۆيا وئ دەنە پى و چەن شىابىنە ستىركا خوە ل پەيدا بوون و دامەزراندنا جفاكەك مەدەنى بگرن و چەند ل هنگافتنا فئى ئامانجى، د سەرکەفتى بووئە).. ئەركى شاعرى ناگەهتە ئەوى ئاستى، كو خوە ب خودانى ئەوان گۆرانكارىن د كۆمەلى دا چى دىن بزانىت. تەنانەت تىتەكى ئاسايى ژى نىبە كو شاعر لاينەك بىت ژ ئەوان كىشمەكىشمىن سەرى بىرمەند و دەروونزان و جفاكناسان پىشە گىژ دىبىت. سنۆرىن شەرى ژ وەرگرتنا چىژى دەستپەكەن و ب پىدانانە مفاى ب داوى دەبىن. ژبلى ئەفان چەند تىبىنىيان، لەوانەبە هەر خوەندەفانەكى ژى چەند تىبىنى و بۆچوونىن خوە هەبن... چەندى هەبوونا تىبىنىيان ژى پتر بىت، پىگەبى ئەفى پرتووكى بلندتر دىبىت و رامانا ئەوى چەندى دەت كو يا پر بەها و سوودمەندە و يا فەرە بەبىتە خوەندن و حەكەكى هىژا ژى د ناڤ پرتووكخانەيا كوردى دا بگرت.

(١)

پاش شههید بوونی تاکه برام، تووشی دۆخیتیکی
دهروونی ناجیتیگیر بوو بووم! له گهڵ زهنگی ده‌رگای مال،
ته‌له‌فۆن، مۆیایل، دلّم داده‌خورییا.. به‌ په‌له‌ به‌ ده‌نگیه‌وه
ده‌چووم.. بۆ؟ نازانم!!.. ئەم خووه، نه‌ک هه‌ر سه‌رنجی
مال و مندال، هاوړی و خزمانیشی راکیشا بوو. تا وای
لیهاتبوو، نازهنینی خیزانی ده‌هینایه‌ ده‌نگ! په‌نگه‌ به
ده‌نگه‌وه چوون و وه‌لامدانه‌وه‌ی به‌ په‌له، خوویه‌کی باش
بیّت، به‌لام خۆشم ده‌مزانی له‌ ته‌ک ته‌مه‌ن و زروفم
ناگوئجی!.. هه‌ندی جاریش له‌ ناخه‌وه، سه‌رزه‌نشتی خۆم
ده‌کرد، پیتشم ته‌رک نه‌ده‌کرا!!

ئێواره‌یه‌کی دره‌نگی به‌هاری شاری ده‌وکی ده‌لال، له
دنیای هۆنراوه‌دا بۆرژابوین، هۆنراوه و شابالی بیرو
هۆشی شاعیران، به‌ره‌و خه‌یال ده‌بیردین، مۆیایله‌که‌م
لیتیدا.. هه‌رچه‌نده‌ کزم کردبوو، به‌لام له‌ هۆلی بێده‌نگی
دنیای هه‌له‌به‌ست و خه‌یال، سه‌رنجی براده‌رانی راکیشا..
به‌ په‌له‌ ده‌رم هینا، به‌ده‌م هه‌لسانه‌وه‌ سه‌یرم کرد، ناوی
له‌سه‌ر نه‌بوو، پتر شله‌ژام، به‌ده‌م به‌جیه‌هیشتنی کۆره‌که
داوای سه‌یرم کرد، به‌لام له‌ په‌له‌ په‌له‌ بیا دامخستبووه‌وه.
پاش چهند هه‌نگاو، لێدرایه‌وه.. به‌ ده‌م ده‌رچوونه‌وه،
کردمه‌وه، پیتش داوای لێبوردن، فه‌رمووم لێکرد، ده‌نگی
خاتوو ئەحلام مه‌نسور، هه‌له‌سه‌ته‌ی پێکردم! ده‌می بوو،
یه‌کترمان نه‌دواندبوو، که‌ ده‌چوومه‌ سلیمانیش،
به‌رێکه‌وت یه‌کترمان ده‌دی، به‌لام دۆستایه‌تی و
ناسیاریمان خۆشبوو، چونکه‌ هه‌ستم به‌ نازاره‌کانی ده‌کرد:

- له‌کۆی؟! -

ویستم خۆمی لێ هه‌له‌ بکه‌م، تۆزێ گه‌له‌ی له‌گه‌لا
بکه‌م، به‌لام گۆرانی ده‌نگی، شپه‌رزه‌یی په‌رسیاری،

سوتووی خه‌ونی (خه‌ونه‌کان)

کاکه‌مه‌م بۆتانی

- ئەى برات.. داىكت.. هيامى خوشكت؟

- رازى نىن ئەم مەسئولىيەتە ھەلگرن!

لە دلى خۆما وتم: ئەوان نامادە نەبن، من چۆن خۆم شەرمەزارى تۆ و كەسوكارت و دنيای ئەدەب بكم؟! وا ديار بو، ئەوئش ھەستى بە بۆچونى من كردبوو، بۆيە بەم رستەيە كۆتايى بە قسەكانى ھينا: لېرە برادەرتكى تر، دەدۆزمەو!

ئازارى ئەحلام، تىكەل بە كۆپلە ئازارى ھۆنراوكان دەبوو، ھەستى دۆستايەتى دەيھەژاندم، چونكە ئافرەتتىكى زىندوى چاوانەترسى چالاک بو، لەژياندا بۆچونى تايبەتى ھەبوو. لە سەرەتاي خۆپندى زانكۆو، بەبىرى كۆمۆنىستى گۆشكرا، ھەر لەو رېچكەيەو، بە دنيای ئەدەب ئاشنا بو، كىرئىكى جوانى شوخوشەنگى نازدار بوو. بە گفئولفتى شىرىنى، نەك ھەر ئەدبيان، چەندان لاوى لە دەورى خۆى كۆكردبوو. ئازادانە رەفتارى دەکرد، ئەوئش تووشى چەندان تانە و توانجى كردبوو، بەلام ئازادىيى خۆى پاراستبوو.

بەدەم كاركردەو، خۆپندى تەواو كرد. مامۆستاي زانكۆ بو لە بەغدا، پىشتر كارى رۆژنامەنوسى دەکرد، بەلام سەرەستى و بۆچونى ئازايانەى خۆى پاراست، چەند شوئىتىكىيان پىتكر، وەرپس بوو. لەتەك ئىدارەى زانكۆى سلىمانىش نەگونجا، لە كتیبخانەى زانكۆيان پەستا!!

ئەحلامى ئەدیب و مامۆستا، بووبوو كەرەستەيەكى بۆندارى ھەندى شاعىر و چىرۆكنوس، دەلین: ديوانە شىعەرىشى بۆ وتراو، ئەگەر ھەندى كۆپلەى ھۆنراوئى (ھەندى شاعىرى سەردەمى لاويەتى) (ئەو سەردەمە) شى بكرتتەو، يان ھەندى (گۆرانى) وردكرتتەو، ئەو چەندان دىرە (ئەحلام)ى تىدا دەدۆزرتتەو!!.. خۆ چىرۆكنوسانىش بىبەشيان نەكردبوو، ھەر ئەوئش واى لىكردبوو، لە رىزى پىششەوئى ئافرەتە ئەدیبە چاوانەترسەكان پىت، بۆيە بە ئازارەكانى، بە ئازار بووم.. ھەر ئەو رۆژە، ھانام بۆ ھاوړپىيانى سلىمانى برد.

(۲)

پاش گەرانەو، سۆراخم كرد، لە ھەولپىرىش، ئەدیبەكان نەيانوئرابوو ئەو بارە لە ئەستۆ بگرن! چونكە مەسەلەى ئىفلىجى ئافرەت، ئافرەتیش ئەدیب، ئەدیبىش

ئەحلام مەنسور

ھەلوئەستەى پىتكر، ئەوئش قسەكانى تەواو كرد:

- بىرە لام، كارم پىتە!

- تۆ لە كوتى؟

- ھەولپىر

- منىش لە دنيای شىعەرى دەوكداسەول لىدەدەم!

- گالتە مەكە.. بۆ لاى تۆ ھا تووم.

- منىش چاوانەروانم دەكرد لە دەوك بىنم!.. خىرە؟!

بەدەم نركەى ئازارەو تىگەياندم، كە ماوئبەك

لەمەوئبەر، كەوتوو و شانى لەجى چوو.. منىش

بەشپوئبەكى پر خۆشەوئبىستىبەو و تم:

- جا ئەو ھەموو مەكر و نازەى بۆ چىيە، دەخريتەو

جىتى خۆى.

- دكتورەكانى سلىمانى و ھى ھەولپىرىش دەلین قۆلم

دەرچوو و لىكترازاو، عەمەلپاتەكەشى قورسە.

وام ھەستكر، كەم دەرامەتییە و پىسوستى بە

يارمەتییە، بۆيە داوام لىكرد پىوئندى بە كاك حسىن

عارف و دكتور شىركۆو بەكات، ئەوئش تىگەئىشت بۆجى

چووم بە دەم نركەى ئازارەو و تى:

- مەسەلە پارە نىيە، دكتورەكان دەلین بە تەواوى

ترازاو، دەترسن (ئىفلىج)بم!!.. بەلام برىارم داو

دەبىكەم، يان گال دىنى، يان پەمؤ!!

ئەحلام مەنسور بى، كارتىكى وا ئاسان نەبوو شانى بدرېتە بەر.. راستىيەكەى منىش ھاوړتېبەكى كەم تەرخەم بووم، نەدەبوو نەك ھەر بەو جۆرە داواكەى پشتگويى بخەم، دەبوو لە گەرانەوھەدا، سەرم لېدایە .. چەند جارې پېتوھەندېم كەم، مۆبايلەكەى، يان داخرايوو، يان وھلام نەبوو.. لە دلې خۆما بۆ ئەوھ چووم لېم زوېر بووبې كە تازارېم سووك نەكردووه، نا حەقىشەم نەدەگرت. دۆستى راستى لە رۆژى تەنگانە دەرەكەوېت.. لەناو ئەو ھەموو دۆست و برادەرە، پەناى بۆ من ھېنا، منىش وا سارد و سړ!

كە بۆ كاری (نوسەرەن) چوومە سلېمانى، زەنگم بۆ لېدا، ئافەرەتى وھلامى دامەوھ و داھە دەست ئەحلام خان.. بەدەم تازارەوھ كەوتە راز و گلەبى، منىش گەرەكم بوو بېخەمە ئەستوى خۆى، بەلام نەدەبوو، تازارەكانى پتر بكم، مۆبايلەكەم داھە دەست دكتور شېركو، شوتېنى مالاكەى نېشان بىدا.

خانويەكى بچووكى دووقات، بەرانبەر گۆرەپانې، ژوورى نارېك و بچووك، خۆى و داھىكى لە خوارەوھ، برا و خيزانى لە سەرەوھ دەرېان، ھيامى خوشكېشى بەمىوانى ھاتبووه لايان. ناو مالتىكى سارد و سړ، كەلوپەلى كۆن، ژيانىكى ھەزارانە، لە مالتى مامۆستايەكى زانكو نەدەچوو! ئەحلامى قەلەو، دەست ھەلبەستراو، لەسەر كەرەوېتەبەكى نېوداشت، لاوئېو پالەكەوتېوو، كە ئېمەى دى، تۆزى خۆى راست كەردەوھ. چرئووكى تازار رووى شەن كەردبوو، بەلام زەفەرى بە جوانىيەكەى نەبرد بوو.. لە قسە و ھەلوئېستى ھەستەم بە زوېرى نەكرد، ماوھ نا ماوھ تازار جەنگلەى پېدەدا، ئەوئېش تۆلەى خۆى لە (جگەرە) دەكردەوھ، ژوورەكەى قانگ دەدا! لە ناخا ھەستەم بە شەرمەزارى كەرد، ھەتا بە چەپكە گولت بەسەرمان نەكردبووھ!! بۆ پاكانە وتم:

- كە لە دھۆك گەرەمەوھ، ئەدېبانى برادەرم دى، چەند جارې پېتوھەندېم كەرد، وھلامت نەبوو.

داھىكى قۆستىيەوھ، بە شەرمىكەوھ وتى:

- زۆرەى كات مۆبايلەكەى لای خۆمان دادەنېين، ئەو ژمارانەى نەمان ناسېبى، وھلامان نەداوھتەوھ، حەزىشمان نەدەكرد دۆست و ناسىيارانى وەرپس بكات. ھەستەم بە گرژى و نارەزايى ئەحلام كەرد، نەشىدەوسىت ناخى دلې ھەلرېتېزى، بەدەم جوولەبەكى پتر تازارەوھ وتى:

- كەس لە من، لە تازارم ناگات. چاوى فرمىسكى تېزا، بە زەرەخەنەبەكەى پتر ناز، داپېوشى!

بەدەم قسە و باس و نەخۆشى و تازار.. دكتور شېركو كەوتە پرسىيارى دكتورانە، سەبىرى شان و مل و پشتى دەكرد و سەرى بادەدا..

- دەمىكە؟
- بەلئى.
- بۆ زوو نەچووى چارەى بكمەى؟
- ئەمروؤ.. ھەموو شت..

پېش ئەوھى داھىكى قسەكانى تەواو بكات ئەحلام قۆستىيەوھ:

- كەس نامادە نەبوو، ئەم مەسئولىيەتە ھەلگىرئ!!
- دكتورەكانىش ناھەقىان نەبووھ..

كە پرسىم: بۆ.. دكتور شېركو كەوتە باسى، بەلام بەشېوھى دكتورانە كە ئېمە ھېچى لى حالى نەبووئېن، ئېنجا پرسىمەوھ: چارە؟

- سەبەبى ئىسەفانى بۆ دەنېيرم.. راي دكتورانى برادەرىش وەرەگرم.

بەدەم ھەلسانەوھ، زەرفى يارمەتى (بەكېتسىيەى نووسەرەن)م داھە دەستى.. ئەحلام ھەولتەى دا بەرېتمان بكات، بەلام تازار و قەلەوى دايناىيەوھ، ھيامى خوشكى تا بەردەرگا بەرېتى كەردىن، ئەوھ دوا دېتنى ئەحلامى ئەدېبى پتر ھېوا بوو، ھەر ئەو رۆژە كاك حەسېن عارف و رەئووف بېتگەرەم تاگادار كەرد، ئەوانىش لە زروفى بەناگا بوون، بەلام لە كاتى وادا، زۆر شت ناكىرئ!! ئوبالى دەرديش كارتىكى ئاسان نېيە.

(۳)

وھك خوى ھەمىشەم، لە بوولتەلەوھ لەخەو ھەلدەستەم، لە تەك ئاسوى ئەرخەوانىدا، خەرىكى خوتېندەوھ و نووسىن دەبم، كە پېشوازى لە خۆر دەكەم، دەكەومە نامادەكردنى نانى بەيانى.. بەدەم نانخورانەوھ، دەنگى مۆبايلەكەم لېتى دا، خېرا پارووهكەم دانا، كەردمەوھ.. رووى شلەژاوم، بزوتنەوھى لېوم، جوولەى دەستەم، سەرنجى نازەنېنى راکېششا، بە پېچەوانەى خوى ھەمىشەى، چاھەكەى دانا، گوئى بۆ قسەكانم سووك كەرد. گەرەكى بوو بزانتى، بەم بەيانىيە چى بووھ؟! بە چپە

تیمگه یاند که نه حلام خانه، به للام حالی نه بوو..
پیش نه وهی بیدوینم، به دهم نرکه نرکی نازاره وه، داوای
یارمه تی کرد.. پرسیم: چیته؟
- له دست و پا که وتووم!
- کیت له لایه؟
- بیتکه س خوم!
- جا.. له هه ولیره وه چیم بیده کری؟
وه لامیکی سارد و سړی، بو هاوارتیکی گهرموگوری
نه حلام.. نازه نینی پتر شله ژاند، به دهم قیت بوونه وه،
پارووه که هی دهمی جوی، به دهم و دست ناماژهی بو
کردم.. هه چوئی بوو تیمگه یاند که پتوهندی به خزمانی
(شار) هوه نییه، بو دلنیا بیسی وتم:
- خانوو نه حلام، چیت دهوی؟!
- وتم.. له دست پا که وتووم، خو شم پیس کردوه!
نهک هه من، نازه نینی شله ژاند، بیده سه لاتی و
بی توانایی ژنی بگاته نه وهی بهم جوړه هاوار بکات.. به
په رو شه وه وتم:
- له گه ل کاک حسین، دکتور شیرکو قسه بکه
نیسعات بو بنیرن.
- مؤایلله کانیا داخراوه.
- چار نییه.. منیش هه خه ریک ده بم..
به دهم ته له فون لیدانه وه، وه لامی پرسیاره کانی نازه نینم
ده دایه وه. رووداوه کانی پیشووم بو باسده کرد، که سیانم
دست نه که وت.
- تا نیستا عه مه لیا ته که هی نه کردوه؟!
- نازانم.. وه ختی نه وهش نه بوو پرسیار بکه م!
- ناخر شه ره، تاوا زه لیل بووه؟!.. ته هی که سوکاری؟!
- وا دیاره هی چیان له دوری نین.
- دوور نییه لیبی و هرس بووین.
- پروا ناکه م.
بیرم ده کرده وه، داوا له کنی بکه م به هانایه وه بچی،
نازه نین خوار دنه که هی هینایه پیشم، له بهر خو به وه وتی:
- په نج به خه سار خوئی!
به دهم چا خوار دنه وه، سه بیرم کرد، مه لولی به روویه وه
دیار بوو، له سه ر قسه کانی روئی:
- تاوا ریز له نه دیب و روونا کبیر ده گیری؟!
منیش له ناخی خومه وه بوم ته واو کرد:
- .. له کوین نه وانیه هی هونراوه یان بو ده هونییه وه!؟

پاش چند جاری، دکتور شیرکو وه لامی دامه وه، به دهم
گیرانه وهی قسه کانی نه حلام، له ناخیشدا له تانه و تانج
به رده وام بووم (دنیا یه کی سهیره.. کوان نه وانیه خو یان
به قوربانی زه رده خه نه یه کی ده کرد؟.. کوان نه و عاشق و
شه یدا یانه له کوین؟!)
دکتور شیرکو، به په رو شه وه گیرایه وه:
- وه ختی خوئی داوای نیسعاتم بو کرد، خو شم چووم،
داوام له دکتوره کانی برادر کرد، چی پیوسته بو
بکه م.
- به للام زور په ریشانه، هیزی قسه شی نه ما بوو.
به دهم گالته و گه پی دکتور شیرکو وه، قسه کانیم
ده گیرایه وه، نه ویش به بیتکه نینه وه وتی:
- نازت له سه ر دهکا، ناز له سه ر سه رو کیش نه کا؟!
- نه شته رگه ریبه که هی کرد؟
- نه مپرسیوه ته وه، هه نیستا نه وی پیوسته بو
ده که م.
نه وه دوا دهنگ و هاواری نه حلام مه نسووری روونا کبیر
و نه دیب بوو، دوا هاواری قه له میکی به پیزی زیندووی
پر هیوا بوو، بیده ننگ جیتی هیشتین، به للام به ره مه به
پیتره کانی، هونراوهی شاعیرانی سه رده می لای، به
زیندووی ده بیلیته وه.

به بۆنهى بېستهمين ساليادى دەر چوونى گۆقارى (رامان)هوه

رامانىك له گۆقارى رامان

جهمال گردهسۆزى

گۆقارى رامان و بهشداربوونى نووسهرانى هه موو پارچه كانى كوردستان و ئهوانهى له دهرهوهى كوردستان، كه له گۆقاره دا دنووسن، كه ئهوه حهزى خويانه له گۆقارىكى ئاست بهرز و سهنگينى وادا دنووسن، بۆيه ئهوه نووسهره جددى و قهلهمه بهرچاوانه بهردهوام نووسينه كانيان لهو گۆقاره دا بلاو دهكهنهوه.

لايه نيكي ديكهى ههره گرنگ كه جيبى دلخوشى خويانه به گشتى، به تاييه تى ئهوانهى سهرقالى نووسين و له بهرهم و ژيانى نووسهران و ئه دييان و هونه رمندان دهكۆلنه وه و ليكۆلينه وه له باره ئه ده بيات و هونه رى كورد بيه وه دنووسن، به تاييه تى ئهوانهى له بوارى ئه كاد بيدا كار دهكهن، وهك سه رچاويه كى گرنگ سوود له گۆقارى رامان وه رده گرن.

له لايه كى ديكه وه ئه نووسهرانه يادى نووسهران و هونه رمندانى كۆچكردوو دهكهنه وه، زۆر تر پشت به و وتوويزانه ده به ستن كه سه رنووسهر له گه ل ئه و نووسهر و هونه رمنند و رۆژنامه نووسانه سازى كردوون، له بهر ئه وه ئه وان به خويان باسى ميژروى ژيانى خويان و ئه زموون و تاقيمانه ئى خويان كردوه، جگه له باسى ئه و بوارانه ئى كه خويان كاربان تيدا كردوه و ئه و جوگرافيايه ئى تيدا ژيان، به مه ش بيرورا و بۆچونه كانيان بووه ته به شتيك له ميژوو.

خۆشه ويستى و عيشقى كاره كه شه واى له كارمندانى رامان كردوه، هه له ئى چاپ و زمانه وانى زۆر به ده گمهن بكه ويته گۆقاره كه وه. خالتيكى گرنگى ديكه ئى ئه و گۆقاره ئه وه ئى كه بابه تى كرچوكال، يان پيشتر بلاو كرابيته وه، بلاو ناكاته وه. به كورت بيه كه ئى گۆقارى رامان شاناز بيه كه بۆ سه رجه م ئه دييان و هونه رمندان و نووسهرانى زۆربه ئى بواره كان، هه روهك چۆن شاناز بيه كه بۆ خويانه ران كه گۆقاره كه له كاتى خويده ده خويانه وه.

له ميژ بوو حهزم ده كرد و به هيواي ئه وه بووم بيرورا و بۆچونيكي خۆم له باره ئى گۆقارى رامان ه وه دهر بېرم، به مه رجيك له بۆچونه كه م دنيا بم كه توانيومه مافى ته واو و په وام به و گۆقاره داوه، له بهر ئه وه ئى هه موومان قه رزاري ئه و گۆقاره ئىن، كه م و زۆر بايى خۆمان سوودمان ليى وه رگرتوو، بۆيه ئه و گۆقاره قسه ئى زۆر هه لده گريت و پيويسته هه موومان بيرورا و بۆچوني خۆمانى له باره وه دهر بېرم و پشتيوانى ليى بكه ئىن.

گۆقارى رامان نهك به قسه ئى من، بگره به قسه ئى زۆر كه سى له من شاره زاتر، شايانى ئه وه ئى چهن دان نامه ئى به رزى ئه كاد بيمى (ماسته ر و دكتو ر) ئى له باره وه وه ريگيرى. ئه م رۆكه گۆقارى رامان بووه ته سه رچاويه كى گرنگ بۆ هه موو بواره كانى نووسين كه بۆ نووسيني په خنه و ليكۆلينه وه و له كاتى به سه ر كرده وه ئى به ره مه ئى نووسهران و ئه دييان كه لكى ليى وه رده گيرى و په نا ئى بۆ ده بري.

ئه م گۆقاره له سه رجه م بواره كانى هونه ريده به هه موو لقو بوپ و به شه كان بيه وه، له وان: شانۆ، شيوه كارى، گۆرانى و مۆسيقا، سينه ما، هونه رى فۆتوگراف، په خنه ئى هونه رى هه موو به شه كانى هونه رى به سه ر كردوه ته وه، بييجگه له فه لسه فه و هزر و ده روونزانى و كۆمه لناسى و زمانزانى و رۆژنامه نووسى، ميژوو، خويانه وه ئى كتىب له خۆى ده گرى.

ئه وه ئى مايه ئى دلخوش بيه كى ديكه ئى بۆ ئيمه، كاتىك كارمندانى ئه و گۆقاره ده بين هه ميشه عيشق و خۆشه ويستى يان بۆ كاره كى يان له ئيو چاوانياندا ده خويانه وه، سه رچاوه ئى ئه و عيشق و خۆشه ويست بيه ش بۆ سه رنووسه ره كه ئى ده گه رپته وه، كه بۆ خۆى كه سىكي ئه كتيفه و به رده وام به گه شا وه ئى ده بينرى.

بييجگه له هه مه جوورى و ده و له مه ندى بابه ته كانى

له كۆتايي ههفتاكانهوه، ئيمه برياري تهواومان داوه كه خزمهتتايي بچووك پيشكەش به زمانى كوردى بكهين، هەر له بهر ئهوه، له وساوه گوورپى خۆمان بۆى بهستوووه و تا ئيستا كۆلمان نه داوه و تازهش كۆل نادهين. يه كيتيک لهو كيشانهى كه له سه ره تاوه له بهردهستدا بوو برىتى بوو له (زهبرى و رۆلى دهنگى بزوين له پيکهاتهى زمانى مرۆقدا)، چونكه زۆر ئهستهه بوو به دهنگسازى زمانانى دى، يان به تيورى سهرتاسهري زمانهكان ئهوه بخريته نيو چوارچيپوهوه.

له سالى (١٩٨٠-١٩٨٥) دا، كه له فه ره نسا قوتايي دكتورابوين، ده مانبيني زمانى فه ره نسي كيتلگه به كي به برشته بۆ باه تي (زهبرى بزوين)، به لام هيچ شرۆقه كاريى زانستي ئه وتۆى بۆ نه كرابوو كه شايسته ي ئه و شيكاره گرينگه بيت. له سالانى هه شتادا، هەر ره شنوو سمان بۆ باه تي (زهبرى دهنگى بزوين) دروست ده كرد، به لام نه مانده توانى بيكهين به پاك نووس. تا له سالى (١٩٩٤) دا توانيمان ره شنوو سى (٣) كتيب ناماده بكهين. له سه ره تاى ئه م سه ده يه دا، له كۆرپى زانبارى كوردستان، ئه و سى كتيبه مان شكانده وه بۆ (٢) كتيب و له هه مان كاتدا تاييمان كردن، له سالانى (٢٠٠٥ تا ٢٠١٠) دا بلاوكرانه وه. له سالى (٢٠٠٧) دا، په ره سه ندينى كى زانستي گه وه به سه ر باه ته كه دا هات كه بۆ گشت زمانه كان سيماي سه رتاسه رى وه رگرت. هەر له بهر ئه وه، بريارمان دا بيكهينه (ئينگليزى) و به كتيب و بلاوى بكهينه وه.

له سالانى (٢٠٠٩ تا ٢٠١٥)، له سه ر هه مان باه تي (تيورى زهبرى بزوين)، (٧) كتيب به ئينگليزى و (٣) كتيب به كوردى بلاوكرانه وه، كه (٣) كه له پسپۆرپى ناودار و خاوه ن كتيب، له ئه مه ريكا و به ريتانيا و هۆله ندا، هه ليان سه نگاندا و دانيان پيدا نا، كه وا ته به كۆى (١٢) كتيب، توانيمان كيشه يه كي زمانى كوردى چاره سه ر بكهين و دواتر بيكهين به تيورى به كي سه رتاسه رى بۆ گشت زمانه كان و به ناوى تيورى زهبرى بزوين (Vowel Power Theory) بلاوى بكهينه وه. ئه وه بوو سه ره ربو رده ي به شيك له ئيشه كه، به لام بۆ كتيبى باس بكهين؟ خو ده شيت ناوه رۆكى ئه و (١٢) كتيبه برىتى بيت له (قوتابخانه) يه كي (دهنگسازى) بۆ زمانى كوردى و بۆ زمانى گشت به نده ي سه ر زه وى. ئاي چهنده خو ش بوو ئه گه ره ده رفه قمان بۆ بره خسابا و به (٧) كتيبى چاپكراوه وه به (ئينگليزى)، روو له سه نته ره كانى تويزينه وه سازه ي له ئه وروپا و ئه مه ريكا بكهين، تا بتوانين وه ك پيشمه رگه يه ك، (ئه گه ره بگهين به پله ي به رز و پيرۆزى پيشمه رگه يه ك)، له لاي جيهانى پيشكه وتوو، به كۆر و به سيمينار و به گفغوگۆى زانستي سووكه لهنگه رتايى كوردايه تي بگرين و بخهينه كار.

تيورى زهبرى بزوين له پيکهاتهى زمانى كورديدا

پروفيسۆر د. شيركو بابان